

TAKÁCS TIBOR

**BOTRÁNYT
AKARUNK!**

RÁGALMAK A CPg ÉS A
MAGYAR PUNKMOZGALOM ELLEN

MODERN MAGYAR TÖRTÉNELEM

Sorozatszerkesztő:

Ablonczy Balázs és Müller Rolf

TAKÁCS TIBOR

BOTRÁNYT AKARUNK!

*Rágalmak a CPg és a magyar
punkmozgalom ellen*

3arra
kiadó

Budapest, 2021

© TAKÁCS TIBOR, 2021
© JAFFA KIADÓ, 2021
MINDEN JOG FENNTARTVA!

A KUTATÓMUNKA ÉS A KÖTET MEGÍRÁSÁNAK FELTÉTELEIT
AZ ÁLLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRA
BIZTOSÍTOTTA.

BORÍTÓFOTÓ: © BÁNKUTI ANDRÁS
BORÍTÓTERV: HEGYI PÉTER
FELELŐS SZERKESZTŐ: NEMES KRISZTIÁN
FELELŐS KIADÓ: RADOS RICHÁRD
JAFFA KIADÓ • WWW.JAFFA.HU
ISBN 978-963-475-478-7
ISSN 2559-9666

TARTALOM

<i>Intro (2021)</i>	7
<i>Hullám (1983)</i>	9
<i>Új idők, új dalok (1977–1983)</i>	21
<i>Hullámverés (1983)</i>	55
<i>Új dalok, régi idők (1978–1983)</i>	83
<i>A börtön ajtajában (1983–1984)</i>	117
<i>A szenny hulláma (1984–1989)</i>	143
<i>Underground: alternatív? (1984–1989)</i>	163
<i>A régi nóta (1990–2021)</i>	179
<i>Retro (2021)</i>	185
<i>Források és irodalom</i>	211
<i>Jegyzetek</i>	221

INTRO (2021)

„Mi is itt élünk, morzsoljuk az éveket”

Mikor kezdődött? Talán a nyolcvanas évek második felében, amikor az egyik általános iskolai osztálytársam beszélt egy „cigánypusztító galeriról”, amelynek a tagjait lecsukták. Vagy a kilencvenes években, amikor – nem tudom már, kitől, hogyan, milyen körülmények között – megtudtam, hogy a CPg nem is ezt jelenti, hanem azt, hogy Come on Punk group vagy Coitus Punk group. Vagy a kétezres évek elején, amikor az akkori feleségemnek köszönhetően megismerkedtem a „klasszikus” punkegyüttesek, köztük a CPg számaival, és a budapesti koncertjeikre is eljártunk. (Igen, tudom: *„mint egy kispolgár, pont úgy élsz”*.) Vagy a kétezres évek közepén, amikor munkahelyemen, a Történeti Levéltárban egy olyan eljárás anyaga került a kezembe, amelyet – többek között – azért indítottak, mert valaki a CPg dalai révén sértő kijelentéseket tett a kommunistákra és a romákra. A dokumentumok szerint ez utóbbi

dal volt a *Cigánymentes övezet*. Emlékszem, nagyon felháborodtam ezen, talán egy – szokásom szerint halk – szitokszó is elhagyta a szájamat, hiszen *köztudomású*, hogy a CPg-nek nincsenek rasszista számai, a nekik tulajdonított dal valójában a Mos-oi nevű együttes szerzeménye. Úgy döntöttem, ha már kezembe akadt, közlöm a szóban forgó dokumentumokat.¹ Természetesen azóta is sokszor belefutottam a fenti hazugságba, igaz, idővel egyre kevésbé háborodtam fel. Bizonyára a korral jár. Így megy ez.

Pár hónappal ezelőtt újból elővettem a fenti dossziét, hogy a forrásközlést egy, a rendszerváltással foglalkozó tanulmány nyá alakítsam. (Az ügyben szóba került a romániai magyarok helyzete, a növekvő társadalmi elégedetlenségek és különböző ellenzéki megmozdulások is.) A tervezett tanulmányból nem lett semmi, ugyanis leragadtam annál a kérdésnél: vajon honnan vették vidéki középiskolások 1987–1988-ban, hogy a CPg játszotta a *Cigánymentes övezet*et? Hogyan terjedhetett el és rögzülhetett a köztudatban ez a koholmány? Igyekeztem, hogy választ találjak a kérdésre, hamar szétfeszítette a tervezett tanulmány kereteit. Így született meg ez a könyv, amelyben a fenti hazugság nyomába eredek.

Munkám során sok segítséget kaptam kollégámtól, Szőnyi Tamástól, akinek rengeteg jó ötlete és meglátása volt, számos forrásra felhívta a figyelmemet, és a kézirat elolvasására és véleményezésére is vállalkozott – segítségét ezúton is szeretném megköszönni. A könyvben leírtakért azonban, mint mindig, a szerző vállalja a felelősséget.

HULLÁM (1983)

„Erdős Péter...”

Kérdés: hol kezdjem a nyomozást, pontosabban a nyomozás történetét? Úgy döntöttem, hogy a legkézenfekvőbb megoldást választom, és annál a pontnál indítom az elbeszélést, amihez a témában megszólalók rendszerint kötni szokták a CPg és a Mos-oi összemazsatolását. Erdős Péter, a késő Kádár-korszak nagy hatalmú popmenedzsere 1983 tavaszán eredetileg röpirat formájában szólalt fel a zenei életben jelentkező „szennyhullám” ellen, írását aztán a *Kritika* című lap júliusi száma is közölte.² Mindjárt a cikk elején a CPg együttes *Erdős Péter* című számának szövegét ismerteti, amely az óbudai Mozaik Ifjúsági Klubban hangzott el (a szerző szerint 1983 januárjában, valójában február 19-én de ennek nincs jelentősége). Ha valaki nem ismerné: ebben a dalban arról énekelnek, hogy nagyon szeretnék a popcézár szemét kinyomni, a fülét letépni, és így tovább, egészen az alsóbb testtájakig.

Állítása szerint ez a személyes érintettség csak „ürügy” volt arra, hogy a nyilvánosság figyelmét felhívja a békés társadalmi fejlődést veszélyeztető jelenségekre. A fenti koncerten ugyanis legkevesebb fél tucat mocskoló, ostoba és ellenséges dalszöveg hangzott el, „amelyektől a büntető törvénykönyvünk is elpirulna”. Példával is szolgál: „Az egyik dal nemes egyszerűséggel, de szó szerint, a cigányok kiirtására szólít fel.” A cikkben eddig a pontig nem volt szó arról, hogy a Mozaik Klub színpadán mások is felléptek volna, így az olvasó joggal gondolhatja azt, hogy az említett zeneszámot is a CPg adta elő. A következő bekezdésben aztán Erdős „szégyenkezve” közöl egy versszakot a „Mosoly” együttestől – a *Cigánymentes övezet* című dalról van szó –, amely állítása szerint több koncerten is elhangzott a klubban. (Már most jellemem, nehogy bárkiben is tévesen rögzüljön: a popmenedzser nem jól tudta; a Mos-oi a cikk megjelenéséig csupán egyetlen alkalommal lépett fel közönség előtt.) Erdős szavaiból nem derül ki, hogy az idézett dal megegyezik azzal, amelyről kicsit feljebb azt írta, hogy „nemes egyszerűséggel a cigányok kiirtására szólít fel”. Vagyis az olvasó akár azt is gondolhatja, hogy két különböző „cigányos” szerzeményről van szó, amelyek közül az egyiket a CPg játszotta.

Erdős ezután éles váltással egy 1956-os élményét ismerteti, bár a leírás olyannyira sematikus, hogy joggal lehetünk szkeptikusak az élmény autentikusságát illetően. A forradalomban végzett tevékenységéért elítélt Erdős ugyanis az „ellenforradalomról” terjengő toposzokat szajkózza a Corvin közben fegyveres őrsgben álló, szabadságharcost játszó 14-15 éves

forma fiúról, aki nem akarja felvenni az anyukája által odavitt meleg pulóvert, és aki a vele folytatott beszélgetés alapján mérhetetlen naivitásról, valamint „vegytiszta és lelkes butaságról” ad tanúbizonyságot. Miért bukkan itt fel a „tipikus” pesti srác alakja? Azért, mert Erdősnek mindig ő jut eszébe, ha – figyelem! – „a kínai kulturális forradalom felbőszített gyerekcsordáira” „vagy a sajtónkban olyannyira propagált, de maroknyi kamaszsereget mozgósító »új hullámra«” gondol. Az analógia egyértelmű: a popmenedzser gyerekkatonáknak tekinti a Mozaik Klubban fellépő „újhullámos” együttesek tagjait (és nyilván a rajongóikat is), akiket valakik mozgósítottak a... Mire is? Azt még nem tudjuk, csak az a biztos, hogy a szerző szerint háború zajlik. Erdős persze nem akar gyerekekkel hadakozni, őt csak az érdekli, kik állnak „a világra erőszakolt jelenség” mögött. Leleplezésüket azért tartja fontosnak – noha nem általános jelenségről van szó, hiszen csak 3-4 fővárosi klubban folyik „a punk randalírozás” –, mert Erdős szerint „a szélsőséges mozgalmak” keletkezéstörténetének fontos tanulsága, hogy addig, amíg nem veszélyesek, nem érdemes szót emelni ellenük, ám amikor veszélyessé válnak, akkor már nem tanácsos vagy nem is lehet.

A cikk rá is tér a randalírozó punkok mögött álló „háttérhatalom” bemutatására. Ismét 1983 januárjában vagyunk, ezúttal talán tényleg: Sebők János könnyűzenei újságíró az egyik fővárosi művelődési házban tart előadást a rockzenéről, amelynek során a kulturális intézményrendszert rágalmazza, és Erdős Péter személye ellen uszít – legalábbis ez utóbbi szerint. „Ne feltételezzünk azonban oksági összefüggést a bevezetőben

idézett vers – szemkitolás, fültépés – és Sebők mindennapos demagógiája között”, figyelmeztet gyorsan Erdős, ám álságos és cinikus megjegyzését nem szabad túlságosan komolyan venni: ő nagyon is összefüggést tételez Sebők és a CPg, általában pedig az ifjúsági sajtó egy része és a punk között. Mindjárt az új hullám „fasiszta fertőzöttségéről” szólva, amelyet (bár nem akarja az egész irányzatot elítélni) lényegében adottnak vesz. No, nem a ruházaton feltűnő horogkeresztek száma miatt: „Vajon ha a trikón nincs horogkereszt, de az újhullámos zenekar a cigányok kiirtására, mások meglinceselésére buzdít, kell még ehhez horogkereszt is?” – teszi fel a költői kérdést, egyszerre utalva Sebők előadására (az újságíró arról beszélt, hogy néhány horogkereszt miatt bélyegezték meg az egész irányzatot) és a Mozaik Klubban fellépő zenekarokra. Pontosabban zenekarra, hiszen Erdős egyes számot használ. Ez akár retorikai fogásként is értékelhető, ám – készakarva vagy sem – olyan hatást kelt, hogy ugyanazok akarják az ő szemét kinyomni, mint akik lángszóróval menének a cigányok ellen.

Az olvasóban az üldözöttség érzetét keltő Erdős szerint Sebők az üldözöttség érzetét kívánta kelteni a közönségben, amikor azt hangoztatta, hogy hivatalos körökben nem szimpatizálnak az új hullámmal, mivel azt – miként korábban a Beatrice zenekart is – fasisztoid jellegűnek tekintik. Pedig – mutat rá a popcézár – Sebők is megemlítette, hogy a Beatrice díjat nyert a Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) egyik pályázatán, sőt Sebők maga is propagálhatta a punkot a KISZ Központi Bizottsága (KB) Kulturális Osztályának tervezett (és

egyetlen próbaszámot megélt) popzenei lapjában, a *Poptiká*-ban. Nincs itt tehát semmiféle üldözés, sőt a hivatalos körök, mindenekelőtt a KISZ KB és a KISZ-sajtó nemhogy tiltja, de kifejezetten támogatja az új hullámot. (Itt kap egy oldalvágást a minisztertanács lapjaként megjelenő *Magyar Hírlap* is.) Ezek az új zenei jelenségek azonban egyáltalán nem a közönség köréből érkeztek, ahogy Sebők állítja, hanem *ráerőszakolták* a fiatalok tömegeire. „Ha nem így lenne, nem kellett volna ugyanazt a pár ezer gyereket vándoroltatni egyik Beatrice-koncertről a másikra, és nem kellett volna olyan cikk-, hír- és fényképezőnnel reklámozni az elvadult törekvéseket, mint ahogyan tették” – próbálja igazolni mondandóját Erdős doktor, ám bizonyítékkal ez esetben sem szolgál.

Már az irányzat elnevezése is téves – mondja Erdős Péter –, ugyanis semmi új nincs benne. Hiszen „mi az új a fajgyűlöletben, az agresszióban, az alja-nacionalizmusban? Mindez a társadalmi élet legósdibb reakciós kelléktárába tartozik.” Vegyük észre, hogy ezzel nemcsak a punkról és az új hullámról mond elítélő véleményt a szerző, hanem gyakorlatilag az állampárt, a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) ifjúsági szervezetét, a KISZ-t is megvádolja a rasszizmus, a nacionalizmus és más reakciós eszmék propagálásával. A vádlott indítékait illetően a popcézár csak találgatni tud: talán a jóhiszeműség játszik közre, talán a „ferde hajlam”, esetleg a „politikai rosszakarát”, vagy mindezek együttesen. Találgatásai során aztán nemes egyszerűséggel lehülyézi a KISZ kádereit: „az ember mindig és óhatatlanul megsérti az üresfejűeket azzal, hogy rosszhiszeműséget feltételez”.³ Bár Erdős hangsúlyozza, hogy

nem az ő dolga a felelősség „kimérése”, azért tovább feszegeti a kérdést, és végül Sebők Jánost nevezi meg a főbűnösnek. Annak 1981-ben megjelent, *A Beatlestől az Új Hullámig* című könyvét veszi elő, amelyről korábban kritikát is írt, kimutatva, hogy „Sebők számára a rockzene aranykora szorosan összetartozik a kábítószer-élvezettel”, és „hogya a szerző antikapitalista háborgása a továbbiakban csak gőzös romantika”. Erdős leírja, hogy bírálatát két hetilap is visszadobta, bár a főszerkesztők nagyrészt egyetértettek a mondandójával; végül annak az írásnak is a *Kritika* című folyóirat adott helyet.⁴

Az 1982-es írásában Erdős szintén kifejtette, hogy a szerző a kábítószer-élvezet tudattágító hatásának előnyeit fejtegeti, „gúnyolódással helyettesíti az esztétikai elemzést”, és így tovább. Legfőbb bűne azonban az, hogy „primitív antikapitalizmussal” elemzi a hetvenes évek könnyűzenéjét. Egy „szocialista” nagyvállalat menedzsere tehát itt ugyanúgy beszél, mintha egy nyugati, kapitalista nagyvállalat menedzsere lett volna. Sebők összes bűne megnyilvánul azonban a punknak – mint a posványba süllyedt rockzene felrázójának, megújítójának, a saját gyökereihez való visszatérítőjének – a magasztalásában. Erdős hosszan idéz a bírált könyvből: a punkok polgárpukkasztásból, a felnőtt társadalom sokkolása, megbotránkoztatása érdekében biztosítótűket dugnak a fülükbe, zsilettel megvágják magukat, horogkeresztet rajzolnak a ruhájukra, és úgy általában agresszívan, sőt kifejezetten erőszakosan viselkednek. Erdős doktor egy költői kérdéssel zárja sorait: „Vajon a kritikusok, akik e könyv dicséretét zengik, megértették-e valamit világnézeti-gondolati háttéréből?”⁵

A könyvismertetését visszadobó egyik hetilap az *Élet és Irodalom* volt, amelyben egy alapvetően elismerő kritika jelent meg Sebők munkájáról.⁶ A lap azonban nem hagyta szó nélkül a popmenedzser végül máshol megjelent írását sem: Széky János azt vetette a szemére, hogy „a sajtónkból (remélhetőleg) már kiveszett hangnemben, érvek helyett gúnnnyal, indulatos szentenciákkal” kommentálta a Sebőktől vett, a szövegösszefüggésekből kiragadott idézeteket, és „a legváltozatosabb módszerekkel igyekszik megkímélni olvasóját a logikus gondolkodás fáradalmaitól”. Széky főleg azt kifogásolta, hogy Erdős Péter a kábítószer-élvezet propagálásával vádolta és primitív antikapitalistának titulálta a könyvet, pusztán azért, mert az bírálta a nagy lemezcégek manipulációit.⁷ A menedzser természetesen szintén nem hagyta szó nélkül az írást, és olvasói levélben válaszolt rá. Megismételte: a hatvanas évek nem volt aranykor, a hetvenes évek nem volt válság, a punkmozgalmat pedig azért értékeli fel Sebők, mert számára nem az „ápolat haj” és a „mosott kéz” az érték, hanem „a hasisbarlang, a koszos kocsmá stb. mennyország”. Amit ő, azaz Erdős tett – vagyis „a sorok közé rejtett tartalmak” és összefüggések feltárása –, demokratikus cselekedet, nem pedig feljelentés. Fejtegetéseit a hangnemről szóló megállapítással zárja: „történelmi tapasztalatom, hogy mire bizonyos nézetek már nem igénylik a tapintatot, addigra már tapintatlanul beverik a számát”.⁸

Erdős a fenti olvasói levelében is utalt arra, hogy a „keményebb mondatokat” a *Kritika* szerkesztője is kivétette a könyvkritikájából. Az 1983. júliusi cikkében szintén említést tesz

erről: eredetileg konkrétabb vádakkal illette Sebőköt, de a szerkesztő által személyeskedőnek és durvának ítélt bekezdést ki kellett húznia. Ezúttal azonban ezt is közzéteszi. Az inkriminált bekezdésben előbb a kiadó és az elismerő bírálatok figyelmét hívja fel arra, hogy hányan haltak meg kábítószer miatt Magyarországon, majd felteszi a költői kérdést: vajon a befutott és széles körben közkedvelt popsztárok (például John Lennon, Barbra Streisand vagy Elton John) dühödt megvetése „egyet jelent-e a tömegek megvetésével”. Erdős szerint igen, de nem csodálkozik ezen, hiszen „a balos szájtépés korunkban a legvisszatasztóbb konzervativizmus és arisztokratizmus útítársa”. (Valószínűleg Sebők János álmában sem gondolta volna, hogy bárki is ilyen ideológiai katyvaszra asszociáljon munkáját olvasva.) Erdős végül – mintegy magyarázatként – Sebők könyvét a Vörös Brigádok ideológiájának hirdetésével vádolja meg. Súlyos állítás ez is, nem véletlen, hogy a szerkesztőség, amely 1982-ben kivetette az ominózus mondatokat, 1983-ban is megjegyzést fűzött hozzájuk, miszerint a szóban forgó könyvben továbbra sem találják az olaszországi terror-szervezet nézeteinek „expressis verbis” reklámozását.

A popcézár ezt követően a demokrácia játékszabályairól és a szabadságjogokról szóló fejtegetésbe kezd, hangsúlyozva, hogy ennek feltétele a törvények tiszteletben tartása. Ebbe pedig, teszi hozzá, a „horogkereszt, a fajgyűlölet, a mások testi épsége elleni merénylet, vagy az arra való felszólítás” semmiképpen sem tartozik bele. Mindezt vélhetően Sebők János sem tagadná, Erdős mégis arra szólítja fel az újságírókat, hogy nyilvánosan utasítsa el „a horogkeresztes punkot, a cigányok

kiirtásának gondolatát, a gyűlölködést”. A szerző tehát ismétlen kapcsolatot teremt Sebők és a Mozaik Klubban tartott koncert között. Ezután hosszas fejtegetésbe kezd arról, hogy a demokrácia feltétele a nyílt beszéd, Sebők János azonban kódokat, „jelbeszédet” használ. Példaként említi a *Poptika* próbaszámába írott, David Bowie-ról szóló cikkét, amelyhez Molnár Gergely – az első magyar punkegyüttesnek tekintett Spions alapítója – előadását használta fel. Hol van itt a kód? Erdős szerint Molnár személyében, aki viszolygást keltő dalt adott elő Anne Frankról, majd „disszidált”, és Nyugatról is uszító dalokat küldözgetett haza. Emellett – Erdős szerint kizárólag provokációs célzattal – használta a horogkeresztet is. (Később viszont azt írja, hogy Molnár ezzel a szimbólummal akart utat találni a tömegekhez. Ez ugyanennek a tömegnek a provokálásával igencsak nehéz vállalkozás lett volna.) Erdős a „jelbeszéd” beemelésével kíván kapcsolatot fabrikálni Sebők és a CPg között, amelyről az újságíró sosem írt, sem elismerően, sem sehogy. Ám a popcézár szerint ez csak a látszat, ugyanis a jelbeszédet használók mondandója csak első látásra ártatlan vagy ártalmatlan, a bennfentesek, egy „szűk kör” tagjai „veszik az üzenetet, erősítést és irányvonalat nyernek belőle, innen pedig már nincs messze a Mozaik Klub koncertsorozata, ahol a felheccelt, félrevezetett gyerekek lincshangulatot teremtenek”. Azaz: Sebők üzent a híveinek, akik a Mozaik Klubban a tettek mezejére léptek.⁹

Nem tudom, Erdős Péter komolyan gondolta-e, hogy 1983-ban Magyarországon valóban létezett demokratikus közélet és nyilvánosság. Írása alapján úgy tűnik, igen. Ő minden-

esetre a társadalom többségének a nevében beszél (ez a többség „undorral” és „elutasítással” viszonyul a punkhoz, és biztos abban, hogy „a hőbörgő, megvadult kamaszok előbb-utóbb beleütköznek a társadalom cselekvő rosszallásába”), ám mindenfajta demokratikus felhatalmazás nélkül. Felszólalása a morális pánik keltésének kísérleteként értelmezhető, amennyiben a társadalmi értékek veszélyeztetettségére igyekszik felhívni a figyelmet. Ennél lényegesebb azonban, hogy a többség nevében kikkel is száll harcba a szerző. Azokkal, akik a szabadságjogokról papolnak, de abba „csak az értékek megkérdőjelezése, az agresszivitás joga, az irracionális cselekvés értetik bele”, és ha valaki a közrend és a törvényesség mellett emel szót, azt a denúciálás vádjával illetik. Azokkal, akik nem engedik a Sebők János könyvéről írt kritikájának közlését, vagy ha igen, akkor is csak csonkítva – mindezzel asszisztálva egy „gátlástalan, agresszív kisebbség” zászlóbon-tásához –, aztán azzal támadják, hogy az ötvenes évekre emlé-keztető módon feljelentette Sebőköt. Azokkal a „hivatalos körökkel”, amelyek – tudatlanságból vagy készakarva – nem teljes elutasítással és viszolygással viszonyulnak a punkhoz és az új hullámhoz. Egészen konkrétan a kulturális és az ifjú-sági sajtó egy részével, valamint a KISZ KB-val.¹⁰

Erdős a cikkében nem csupán „veszedelmes ifjúságpolti-kai jelenségnek”, hanem lényegében a fasiszmus megnyilvánulásának tekintette a punkot, és „egy bűnös politika tudatlan zászlóhordozóinak” a punkokat. Ebben a kontextusban ejtett szót a CPg és a Mos-oi együttesekről, az írás egésze alapján lényegében azt állítva, hogy mindkettő fasiszta tendenciák

hordozója. Ezt a röpirat zárása teljesen egyértelművé teszi. Erdős itt visszaül az ún. buchenwaldi esküre: 1945 áprili-sában a frissen felszabadult koncentrációs táborban „katoli-kus papokkal, francia ellenállókkal, Európában rekedt angol patikussal, jugoszláv srácokkal és bátor orosz kommunis-tákkal” megesküdtek, hogy „a fasiszmus semmilyen formá-ját sem” tűrik. „Ez az eskü kötelez” – áll felkiáltójel gyanánt a szöveg végén.¹¹

Erdős Péter felszólalását a punkkal kapcsolatos hatalmi diskurzus részének szokás tekinteni, hivatalos megnyilvánulásnak, hiszen a hivatalos nyilvánosságban kapott helyet. Ám a popcézár éppen azt kifogásolta, hogy a hivatalos kul-túrpolitika nem sorolta teljes egészében és mindenestül a til-tott kategóriába a punkot, illetve hogy a magyar sajtóban sem csupán negatívan írtak a jelenségről, mivel nem mérték fel a benne rejlő veszélyt. Erdős doktor vélhetően azt sem nézte jó szemmel, hogy a KISZ KB illetékese, Lendvai Ildikó kul-turális osztályvezető egy interjúban már 1979-ben óva intett attól, hogy a csöveseket *en bloc* fasisztának, a társadalom-kívüliséget pedig társadalomellenességnek, tudatos ellen-zéki magatartásnak tekintsék.¹² Ha megnézzük a punkkal kapcsolatos hazai beszámolókat, azt kell mondanunk, hogy ebben Erdősnek részben – méghozzá javarészből – igazat kell adnunk. A jelenségről szóló híradások hangneme igen vál-tozatos volt, és a különböző szövegek között csak egy volt az irányzat „veszélyeit”, fasiszta vonásait hangoztató szólam.

ÚJ IDŐK, ÚJ DALOK (1977–1983)

„Megmutatjuk, mi az a punk”

A punkkal kapcsolatos első, főleg a zenére koncentráló híradások jellegzetes vonulatát képezték a gúnyolódó írások. Ezek azt emelték ki, hogy a punkegyüttesek nem tudnak zenélni, ezért más eszközökkel akarnak kitűnni, de nem kell őket komolyan venni, gyorsan múló divathóbortról van szó. Tardos Péter 1977 elején írt először az irányzatról az *Ifjúsági Magazin*ban, még nem annyira gunyorosan (erre később visszatérek), majd augusztusban ismét, kiemelve az angol punkbandák, mindekelőtt a „Szex Pisztoly” „elviselhetetlenül primitív” zenéjét és a nullával egyenlő technikai tudását. Az amerikai változatról némileg pozitívabban nyilatkozott, mondván, az ottaniak dalszövegei valamivel „igényesebbek”.¹³ 1978 elején már kifejezetten ironizált a punkzenekarokon: nem tudnak játszani, a Sex Pistols basszusgitárosa például fél éve is még csak kirkatban látott hangszert, és hasonló.¹⁴ De aggodalomra semmi

ok, Tardos 1978 közepén saját tapasztalatai alapján elégedetten állapította meg: „pang a punk”, a klubokat alig látogatja valaki, az egész jelenségnek hamarosan vége szakad.¹⁵ Vélhetően az ő cikke nyomán foglalkozott a témával Dévényi Tibor a *Képes Újság*ban, és sütötte el ő is a szellemtelen szójátékot: „Pang a punk!” Egyre kevesebben látogatják a punkklubokat, fogalmazott ő is, a „süvölvény-rock” kezd kimenni a divatból, lassan átadja a helyét valami másnak.¹⁶

Egy év elteltével azonban a két szakíró szinkronban még mindig azon bosszankodott, hogy a punk csak nem akar kimúlni, nyilván azért, mert az angol sajtó nyomja a műfaj „kiválóságait”, pedig ez a zene már senkit sem érdekel.¹⁷ Dévényi pár hét múlva azzal egészítette ki értesüléseit, hogy néhány menedzser kihasználja a punkzene üzleti lehetőségeit, és „álpunk” előadókat futtat, akik tisztességes polgárok, csak esténként punknak maszkírozva keresik meg a betevőjüket. Arra az újságíró nem adott választ, hogy ha a punk az égvilágon senkit sem érdekel, akkor hogyan láthat benne bárki is üzleti lehetőséget.¹⁸ Tardost is tovább foglalkoztatta a téma, és a *New Musical Express* egyik írására reflektálva – tanúbizonyságot téve tárgyismeretéről – magabiztosan jelentette ki, hogy „Spions nevű magyar punkzenekar nincsen, nem is volt”.¹⁹ Két hónap múlva kénytelen volt helyesbíteni: az említett együttes valóban adott koncertet áprilisban, de azt követően meg is szűnt.²⁰

Szintén múlt időben írt a punk „rövid és dicstelen történetéről” Hegedős Zoltán a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat (MHV) saját kiadású magazinjában. A szerző – aki azzal

is rövidítette ezt a történetet, hogy a kezdetét 1977-re tette – a punkkal kapcsolatos szinte valamennyi toposzt elsütötte: számító üzletemberek hozták létre, sikerét a szenzációhajászás és az ellenkultúrát támogató sajtónak köszönhetette, igénytelen, primitív zene, kicsit felfrissített hippiruházat (!) jellemezte, ettől várták a rockzene megújítását, visszatérését az ösztönös zabolátlansághoz, és így tovább. A lényeg: a jelenség hamar kifulladt, egy-két klubba szorult vissza, részben pedig integrálódott a popzenébe. Ami maradt, az a punk ellen (!) fellépő *new wave*, amely valóban adott néhány tehetséges előadót. A zenéjüket Hegedős a „*fehér blues* muzsikával” rokonította, olyan előadókat sorolva ide, mint a Dire Straits, a Blondie, Elvis Costello, Ian Dury, Patti Smith és a Boomtown Rats. Vegyes névsor, maradjunk ennyiben, ám a szerző a végére hagyta a slusszpoént: „Nálunk a Hobo Blues Band az első képviselője ennek a stílusnak.”²¹

A *Képes Újság* divatrovata szintén a punk csendes kimúlásáról írt 1979 végén: „A londoni punkok például már alaposan megszeliődtek. A hatalmas, tízmilliós város forgatagában csak néha-néha tűnik fel egy kopaszra borotvált fej, avagy élénklilára, pirosra, zöldre festett, rövidre vágott és felborzolt hajú figura. Eltűnőben vannak a nyakban horzolt zseletpengék, a fülbeakasztott biztosítótűk is, s velük együtt agresszív, értéktelen zenéjük is, amely a punk »életrevalóságát« bizonyította.”²² Az agónia azonban hosszúnak bizonyult: „Lassan elfogynak a punk utolsó mohikánjai is” – írta az *Ifjúsági Magazin* a Buzzcocks feloszlása kapcsán – 1981 nyarán,²³ hogy aztán a következő években rendszeresen

hírt adjanak – nagyon is élő – punkegyüttesekről. Érthető, ha Grandpierre Attila, a Vágtázó Halottkémek (VHK) énekes-e így fakadt ki 1985-ben: „Egyébként megérne egy alapos társadalompszichológiai elemzést a punk magyarországi sajtója. Az első cikk címe a témáról: »Meghalt a gyűlölet zenéje«. Ez az azóta eltelt hét évben csak ismétlődött. »Meghalt, meghalt, meghalt!« De arról nem olvastam, hogy megszületett-e és mivégre.”²⁴ Kisebb vehemenciával és eltérő felhanggal, de Sükösd Mihály is ezt állapította meg 1984-ben: „[K]orántsem mondhatjuk, hogy a punk már véget ért volna nálunk. Ellenkezőleg, nyakig ülünk benne.”²⁵

A Grandpierre által említett cikk Szombathy Bálint írása lehet (bár ennek címében nem a „meghalt”, hanem a „halódik” kifejezés szerepel – később még beszélek róla), ez azonban – tekintve, hogy 1981-ben jelent meg – távolról sem az első hazai híradás volt a punkról. 1977 őszén már nemcsak az *Ifjúsági Magazin*, hanem a *Magyar Ifjúság* olvasói is találkozhattak a Sex Pistols névével. A lap riportere a hazánkban járt Suzi Quatrót kérdezte arról, hogy „valóban a régi hatás feltámasztását hozzák-e az olyan punk-rock együttesek, mint a Sex Pistols, AC/DC [?!] – ahogy azt a rockszaklapok némelyike állítja”, amire az énekesnő azt válaszolta: „Fogalmam sincs, még egyetlen punk-rock együttest sem láttam a színpadon. Ismerni ugyan ismerem őket, de látni is kellene egy koncertet. Az a véleményem, hogy kellemes, energikus zene.”²⁶ Egy hét múlva rövid hír számolt be arról, hogy az „Angliában sok vihart kavaráó punkegyüttes, a Sex Pistols koncertjei eddig mindig verekedésbe, botrányba fulladtak. Hogy a provokáto-

rok ne készülhessenek fel, de a zenekar mégis turnézhasson, új trükköt eszeltek ki: álnéven járják országukat, s hagyják, hogy érkezésük napján szájról szájra járjon az illető városban fellépésük híre. (Természetesen minden városban más és más álnevet használnak.) Amennyiben a sajtó tudomást szerez róluk, s jelzi jöttüket, a koncertet lefűjják.”²⁷

A lap 1977 decemberében már hosszabb cikket szentelt a témának, amely a szokásos ironikus hangnemben beszélt a jelenségről. Megtudjuk, hogy a punk eredetileg a szegényebb néprétegekből toborozta a híveit, így a kezdet kezdetén magában hordozta egy új városi népzene csíráját, de körülbelül ez az egyetlen, amit a szerző pozitívként említ az irányzattal kapcsolatban. Az írás a társadalom „krémjével” való szembenállást és a fogyasztás elutasítását „proli” attitűdként értékelte, és leszögezte: a botrányos viselkedést csak a punkok hiszik polgárpukkasztónak, a klubokban hallható muzsika pedig alig nevezhető zenének. Ráadásul az egész jelenség divattá vált, a középosztálybeli fiatalok körében is sikk lett a punk stílus, és a jobb környékeken is sorra nyílnak a punkbutikok, ahol jó pénzért árusítják az ehhez szükséges kellékeket. A cikkíró minden együttérzés nélkül gúnyolódott a ravasz és gátlástalan üzletemberek által félrevezetett és kihasznált gyerekeken. A punk azért kapós, mert kapóssá tették – szölt a cikk legfőbb következtetése.²⁸

A punk tehát maradt, amiképpen a vele kapcsolatos ironikus beszédmód is. Jellegzetes példája ennek az *Ifjúsági Magazin* 1982. áprilisi számában megjelent szösszenet, amely magyar kezdőknek ad tanácsokat, hogyan legyenek jó punk-

zenészek. A szerző olyan szellemességeket sorol fel, mint a zeneszeretet és a zenetanulás iránti kedv elfojtása, zenekar alapítása más „primitív, a nyugati punkokat majmoló, zengyülölő, feltűnést kelteni akaró” egyénekekkel, a folytonos veszekedés, botrányokozás, mások mocskolása, verekedés provokálása, és így tovább. A fülben természetesen biztosított kell hordani, és undorító ruhákat kell felvenni, olyan felirattal, hogy „Nó fjucser!”, a dalszövegek legyenek primitívek és trágárok, annyira, hogy az MHV még véletlenül se adja ki lemezen. A lényeg úgyis a koncertélmény: a dobos a telefonkönyvből olvasson fel, a gitáros fasírttal és spenóttal kínálja a közönséget. A végére jutott a legszellemesebb színporka: „Az élő csirkék színpadon való darálása már elcsépelet ötlet, helyette azonban be lehet rendezni egy gusztá sertés-vágóhidat a színpadon.”²⁹ Ez utóbbi megjegyzés valószínűleg arra az alaptalan híresztelésre utalt, miszerint a Beatrice együttes tagjai csirkét daráltak a színpadon. A pletyka eredete bizonytalan, sokan Erdős Péternek egy televíziós vita-műsorban tett kijelentésére vezetik vissza; még ha ez nem igazolható is, kétségtelen, hogy a popcézár a mendemonda hatékony terjesztőjének bizonyult.³⁰

A hazai sajtó 1978 tájékán aggatta a Beatricére a „punk” jelzöt, amit az együttes aztán félig-meddig fel is vállalt, ám – mint azt Nagy Feró akkor is, azóta is sokszor elmondta – a zenéjük csak itthon számított punknak.³¹ (Az Úttörőszövetség lapja még 1982-ben is azt írta: „Hetvennyolcban megbabosodott a fővárosi aluljárók népe. Évtizednyi késéssel hazánkban is fölütötte fejét az új élet-divat: a punk. Zenekarukat Beatricének hívták,

királyuk magát a »nemzet csótányá«-nak.” Mindezt megkoronázta a következő mondat: „Annyi bizonyos: a Ricse-jelenség óta kap hivatalosan is figyelmet a kőkemény rock hazánkban.”³²) Voltaképpen nem történt más, mint hogy a hetvenes évek végén kibontakozó „csöveskérdést” a nyugati híradások hatására a punk mázával öntötték le. Jellemző, hogy Csengey Dénes „csöves burjánzásként” hivatkozott a punkra, és Kőbányai János is egyenlőségjelet tett a kettő közé.³³ Tény, hogy a csöveseket támadó írások számos olyan panelt alkalmaztak, amelyet később a punkokra is rá lehetett húzni: közönséges bűnözők, erőszakosak, munkakerülők, henyélők, akiket mégis mentetgetnek, sőt védenek egyesek.³⁴ Jellemző példája ennek Erőss Ágota írása egy Beatrice-konцерtról a *Nők Lapja* egyik 1980-as számában: „Igénytelen, primitív, ösztönökre ható tamtam, érthetetlen szöveg”, „üvöltés, ordítás”, a henyélés hirdetése, dalok felcsinált kislányról, gyerekeknek falra vetített, pornográf képek. Majd: „A pornóképeket ijesztő punkképek: eltorzult arcok, horogkeresztek váltják.”³⁵ A cikk nem egyszerűen rosszindulatú, hanem több pontján hazug volt („tévedéseit” a Közgáz lapjának a koncerten részt vevő munkatársa tette helyre³⁶), ám a jelek szerint gyorsan elérte a célját, ugyanis annak nyomán több vidéki koncertjüket is lemondták a szervezők, arra hivatkozva, hogy „nekünk nincs szükségünk punkokra”.³⁷

Kőbányai 1980-as írásában a punk megjelenését társadalmi okokkal magyarázta: egyrészt a hetvenes évek második felére a „beat” az értelmiség és a középrétegek után meghódította az „alsóbb” rétegekhez tartozó fiatalokat is, akiket ráadá-

sul az átlagnál jobban érintettek a hazánkba is begyűrűző gazdasági recesszió hatásai. Ezért hullott termékeny talajra körökben a szociális kérdéseket előtérbe helyező *new wave* és punk, amely „szándékos primitív zenei formákkal, disszonáns hangszereléssel, a közönség kegyét nem kereső-kiszolgáló, de azt becsmérő gesztusokkal gúnyolja ki a lázadóból kápráztatóvá, üres virtuózzá vált, impotens »mintha beat«-et és közönségét.”³⁸ Valószínű, hogy a „punk” ez esetben „csövest” is jelentett, csakúgy, mint a művelődési otthonok fejlesztésére kidolgozott, 1979-ben közzétett munkaanyagban. Ez a használói igények felismerésének fontosságára hívta fel a figyelmet: „a művelődési házak munkáját az eddigénél jóval nagyobb mértékben kell arra építeni, ami a közönség közvetlen, olykor még meg sem fogalmazott igényének megfelel. Ha a beat, pop, rock vagy akár a punk zene az, *hadd legyen az*, de még a magyar nóta és az operett is lehet.” Ezek ugyanis – „minden torzulás mellett és ellenére” – olyan közösségi igényeket jeleznek, „amelyeket sohasem használtunk ki kellőképpen a művelődési otthonok munkájában, de amelyek megragadására még mindig megvolna a lehetőség”³⁹.

Rövidesen feltűntek az első „igazi” punkok is, akik azonban nem kis részben éppen a csövesekkel és az „őszinte, kemény rockzenével” szemben határozták meg magukat, illetve a stílusukat. Ők sem kerülhették el, hogy a hazai sajtó gúnyolódva-elborzadva írjon a zenei tudásuk hiányáról és a kinézetükről. Volt, aki egy tehetségkutató versenyen felépő együttesek produkcióját nemes egyszerűséggel a rock megcsúfolásának aposztrofálta.⁴⁰ De ők még mindig job-

ban jártak, mint egy évvel később az építőtáborozók számára szervezett országos diáknapokon részt vevő zenekarok. Dési Péter éppen Erdős Péterrel egy időben – és hozzá hasonlóan nagy vehemenciával – támadt a szervezőkre (az Ifjúsági Rendező Irodára, azaz végső soron a KISZ-re), mert a „rock ürügyén” színvonaltalan produkciókat bemutató, trágár szövegeket előadó együtteseket *erőltettek* a „normális” diákokra, akik nehezen viselték „a kakasfrizurás punkslepp gusztustalan agresszivitását”. Az újságíró a jelenség gyors kiirtásában látta a megoldást (amíg még lehet), ami lényegében egyet jelentett a jelenség képviselőinek kiirtásával: „Végül bizonyára lesz olyan vélemény, mely szerint felesleges verébre – pardon, csótányra – ágyúval lőni. Ágyúval persze valóban nem célszerű. De a csótányokkal nem élhetünk együtt. Egyszerűen gusztustalanok.”⁴¹ Túlértelmezném a dolgot? Nem hiszem: a csótányokat el szokták taposni, vagyis a zszurnaliszta szavai nem kevésbé voltak gyomorforgatók, mint a CPg Erdős Péterről szóló dala. Ráadásul nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy Dési „hatalmi” pozícióból beszélt, azaz szavainak egészen más volt a súlya, mint az „alulról”, alávetett helyzetből kiabáló zenekaréinak.

Távolról se gondoljuk azonban, hogy kizárólag ebben a hangnemben beszéltek a punkról. Erre mindjárt jó példa, hogy az előző cikkben megtámadott építőtábori koncertsorozatról egy hét múlva egy mértékadóbb beszámoló is megjelent ugyanabban a lapban. Ennek szerzője sem volt elájulva a produkcióktól, ám ő elsősorban a technikusok hanyag munkáját és az építőtáborozók fegyelmezetlenségét tette szóvá,

akik szerint példát vehettek volna a punköltözetű társaikról.⁴² De hivatkozhatnék a Grandpierre Attila által említett újságcikkre is: Szombathy Bálint írása ugyanis egyértelműen pozitívan értékelte a punk frissességét, újszerűségét, tehát egyáltalán nem tartozott a gúnyolódó, lekezelő szövegek közé. A cikk a punkot a rockzene kiüresedésére, kilátástalannak tűnő formalizmusára és elüzletiesedésére adott válaszként értelmezte, amely szembesítette a rockot önmagával, és új távlatokat nyitott az egész könnyűzene számára. Felvázolta az irányzat történetét, az amerikai, mindenekelőtt a New York-i „intellektuális” punktól a szélesebb tömegekre ható angliai punkrockig, amelynek karakterét sokkal inkább a munkásosztálybeli fiatalok határozták meg. Szombathy rámutatott, hogy Nagy-Britanniában a punk nemcsak zene, hanem életfelfogás, „ideológia” is: a súlyos gazdasági és társadalmi válság közepette munka nélkül tengődő ifjúság világnézete. Az egzisztenciális nehézségek, a kilátástalanság az, ami erőszakossá, agresszívvá teszi ezeket a fiatalokat, és a polgári világ értékei és szimbólumai elleni (jobbára szimbolikus) támadásra vezeti őket. A punkegyüttesek dalai – a rock szupersztárjainak ködös, elvont számaival ellentétben – a fiatalokat érdeklő hétköznapi témákról szólnak, ám – hangsúlyozza újból a szerző – nem csupán zenei jelenség, és nem is „fentről” az ifjúságra erőszakolt divat. Éppen ellenkezőleg: új – a hagyományokkal radikálisan szakító, a csúfságot kiemelő – divatot, új életstílust és új intézményeket (kis, független kiadók, csináld-magad újságok stb.) teremtő, eszmei küldetést felvállaló kultúra.⁴³

Az ilyesfajta megközelítés egyáltalán nem volt példa nélküli a hazai sajtóban. Gyárfás Péter már egy évvel korábban tollat ragadott az új hullám körüli félreértések, ferdítések tisztázása érdekében. Noha a punkot retrográd mozgalomnak, „anarchista értékgyűlölésnek” nevezi, amely nem hoz létre új értékeket, véleménye szerint akkor sem lehet figyelmen kívül hagyni. Már csak azért sem, mert – részben a sajtónak köszönhetően – ma is elevenen él és hat. A legjelentősebb hatása abban mutatkozik meg, hogy „a punkra alapozva, a punk címkét használva kinőtt egy olyan, egységesnek korántsem tekinthető zenei irányzat, a *new wave*, amely viszont egyértelműen új értékek fölmutatásával jelentkezett”. Ennek legjellemzőbb példája szerint a Sex Pistols énekeseének új együttese, a Public Image Ltd. A szerző tehát végső soron, önmagának ellentmondva, azt állítja, hogy a punk mégiscsak képes az értékek teremtésére, és nem is csak zenei téren. A cikk elismerően említi a zenélési kedv tömegessé válását, a nagyszabású amatőr zenélési mozgalom megindulását, valamint a rugalmasabb, független lemezcégek megalakulását és felvirágzását.⁴⁴

1980 októberében Sebők János írt hosszú cikket az új hullámról és a punkról. Ő is a hetvenes évek közepének válságából, a fiatalok kilátástalanságából indult ki, amely romboló dühöt szült. Támadásuk, amely a popzenében a szupersztárok világát vette célba, korszakosnak számító változásokat generált a zenei életben. Az új nemzedék mintha visszatért volna a hatvanas évek világához: egyszerű, nem túl cizellált muzsikával és hangszeres játékkal, szókimondó szövegekkel léptek fel kis klubokban, kocsmákban. Úgy a zene, mint a zenészek

útból közel kerültek a közönséghez. A punkot Sebők szintén az új hullám első, „jakobinus” korszakában jelentkező, „terrorisztikus, a régít inkább csak tagadó” irányzatnak tekintette, de pozitívan értékelte romboló energiáit, amely utat nyitott a már értékeket is hordozó *new wave* előtt. Megemlítette, hogy Amerikában kevesebb botrány kísérte az irányzat születését, amely igazából meg is előzte a brit változatét. Kis klubokban (mint a később legendássá váló CBGB-ben) már évek óta felléptek „avantgárd”, újító együttesek: „Zenei világuk, öltözködésük, a dalok hangvétele, felszabadult, spontán színpadi magatartásuk is szokatlan volt a pop akkori világában.” Az áttörést azonban az amerikaiak számára is az angliai punkmozgalom felfutása hozta el.⁴⁵ Sebők hasonló megközelítéssel írt az új hullámról 1981-ben megjelent rocktörténeti könyvében is (ez váltotta ki Erdős Péter rosszallását).⁴⁶ Megjegyzem, a könyvnek éppen a punkról szóló részlete beharangozó gyanánt megjelent a KISZ központi lapjában is, méghozzá éppen az 1956-os forradalom évfordulóján.⁴⁷

A fenti sorba illeszkedett az *Ifjúsági Magazin* beszámolója egy frankfurti punkkoncetről. Az írás szerint a fellépő banda ugyan „primitív” volt, de a zenészek nagyon jó hangulatot teremtettek: „Kemény, feszes ütemű punk-rockot adnak elő. Az első fél óra után is ugyanaz a ritmus, csak a számok mások. Kétpercesek, a dalszövegek fantasztikusan primitívek. Más, egészen más ez a hangulat, mint a »nagyokén«. Elmosódik az előadó és a publikum közti különbség, a zene primitív, összeköti, egyéolvasztja zenészt és közönséget. [...] Boldog, felszabadult tekintetek. Ki gondol most az iskolára,

munkahelyre, hétköznapra, problémákra? A jelen az érdekes, a dobos dobszólója, a gitáros néhány hamis akkordja, az énekes egyre rekedtebb hangja, a zene, csak a zene. [...] Majdnem két órát tartott, annyit, mint egy nagy együttes fellépése, de hát a hangulatot nem lehet összehasonlítani.”⁴⁸ Az irányzat elfogadottságát jelezte, hogy a következő évben a KISZ egyik képes magazinja egy „klasszikus” punkbandáról, a Damned-ről közölt egész oldalas poszttert.⁴⁹

A hazai punk- és új hullámos együttesekkel kapcsolatban is születtek a fentiekhez hasonló, kifejezetten pozitív hangvételű írások. Szőnyei Tamás 1981 októberében számolt be három olyan koncertről, amelyeken a fellépő együttesek „elvetik a befutott, elismert zenekarok jól bevált receptjeit, és új szint, friss szellemet hozhatnak a hazai popzenei életbe”. Bár az elé biggyesztett szerkesztői bevezető már halottként beszél a punkról, maga az írás az új hullám címkéje alatt több, ígéretes punkegyüttesről is tudósít, például a VHK-ről, a Punkrációról vagy a Neuroticről. Utóbbi kettő kapcsán írta a szerző: „A punk a maga fiatalos lendületével, viszonylag kisebb zenei képzettséget, tudást is toleráló természetével és nem utolsósorban a »csináld-magad« tevékenységet ösztönző, hagyománytagadó szellemével kiválóan alkalmas műfaj arra, hogy ifjú, kezdő zenekarok első próbálkozásainak ihletője legyen.”⁵⁰

Az 1982-ben új kezdeményezésként megjelent *Rock évkönyv* külön blokkot szentelt az új hullámnak. Ebből két írást emelnék ki. Molnár Miklós rámutatott: a mód, ahogy a hazai sajtó fogadta a punkot, kísértetiesen hasonlít ahhoz, ahogy 15 évvel korábban a Beatlest is fogadta. Az irányzatot

nem a külsőségei alapján kell megítélni, ahogy „a korai évek megértéséhez sem a gombafejen keresztül vezetett az út” – figyelmeztetett. A punk „elsősorban megújulást jelent(ett)”, a rockzene válságát, a régi pusztulásának és valami új megteremtésének az igényét fejezte ki.⁵¹ Bozóki András az új hullám frissességét emelte ki: egyszerű, gitárokra és ütősökre épülő zene, happening jellegű koncertek, spontaneitás. Az együttesek és közönségük kapcsolata nem mesterkéltné, nincsenek kordonok közöttük, sem fizikai, sem generációs értelemben. Bár tömeghatása jóval kisebb, mint a hatvanas évek beatzenéjének volt, de a spontán, autonóm jelleg, a kis klubok mint koncert-helyszínek a „hőskorra” emlékeztetnek – egyben reménnyel kecsegtetnek az elüzletiesedett rockzene megújulására. Írásának nagy részében az újhullámos zenekarok – főleg az URH – dalszövegeivel foglalkozik, nem annyira az elemzés, mint inkább a bemutatás szándékával: „Közös lényegük a tiltakozás, mint a frusztráció levezetése. Leszámolva a hetvenes évek vágyaival, forradalmaival, kihívóan, agresszív tehetetlenséggel temetik el a hetvenes évtizedet.”⁵²

Ebben az évben már az *Ifjúsági Magazin* is foglalkozott a magyar punkokkal – mármint az igaziakkal. Sebők János ugyanis rámutatott arra, hogy annak idején, 1978-ban a Beatricére csak ráaggatták a jelzőt, később azonban megjelentek a valódi punkok is Budapest utcáin, és a valódi punkzenekarok a különböző klubokban. A szerző számára láthatóan idegen volt ez a világ (a koncerten pogózó fiatalokat kifejezetten nevetségesnek találta), mégis fontosnak tartotta a jelenség megértését, azt, hogy indulatok és előítéletek nélkül beszél-

jenek róla. Ezért ő maga leült társalogni fővárosi punkokkal, hogy megtudja, kik ők, és mit gondolnak a világról.⁵³ Az ifjúsági sajtó azért is respektálhatta a hazai punkegyütteseket, mert – alapvetően a mederbe terelés, a felügyelet szándékával – a nyolcvanas évek elején a KISZ is felkarolta az „amatőr” zenekarokat.⁵⁴ A KISZ KB kifejezetten „ösztönözte” lapjait, mindenekelőtt az *Ifjúsági Magazint*, hogy nagyobb terjedelemben foglalkozzanak a könnyűzenével. 1981 körül ráadásul „konceptióváltásra” is sor került, ami azt jelentette, hogy egyre nagyobb teret biztosítottak az amatőr kezdeményezéseknek és a középiskolás korosztályba tartozó előadóknek. „Tudniillik az elmúlt évek egyik jellemzője volt – a rockzene szempontjából –, hogy nagyon sok középiskolás korú fiatal választotta a rockzenét önkifejezési formaként” – magyarázta a főszerkesztő a lap tevékenységéről beszámoló jelentésében.⁵⁵

1982 augusztusában Veszprém megyében a KISZ KB és az ifjúsági szervezet megyei bizottsága, valamint az MHV közösen rendezett találkozót és koncerteket az új együtteseknek. Az eseményről tudósító Sebők János üdvözölte a kezdeményezést, az ugyanis elősegítheti, hogy „ebből az állóvizet felkavaró, sok szemetet is hömpölyögtető hullámból” kikerüljenek a könnyűzene megújítói. Mert bár a színvonal igen vegyes volt, a találkozó az arra érdemeseknek is lehetőséget biztosított a bizonyításra. A rendezvényen az is kiderült, hogy a hasonló címke a legváltozatosabb zenei törekvéseket takarhatja, amelyek egymással is nehezen férnek meg. A punkok már az elején ki akarták zárni a „hagyományos” rockzenét játszó együtteseket, de vita volt a befutni, sztárrá válni

akarók és az önkifejezésre törekvők között is.⁵⁶ (Az Úttörő-szövetség fiatalabbaknak szóló lapja jóval távolságtartóbb, fanyalgóbb hangon írt a rendezvényről.⁵⁷) A következő évben a KISZ Budapesti Bizottságának balatonszemesi nyári tábora adott otthont amatőr zenei találkozóknak. A tudósítás szerint a koncertek demonstrálták a magyar könnyűzene utánpótlásának életképességét. Az újságírónak különösen a Kretens együttes „nemzetközi mércével is mérhető műsorblokkja” tetszett, amely eloszlatta azt a tévhitet, miszerint a punkzene nem igényel semmilyen zenei tudást.⁵⁸

Ezt megelőzően, még márciusban a *Magyar Hírlap* hétvégi melléklete közölt egy hosszú összeállítást a hazai új hullámról.⁵⁹ A jelenséget bemutató írásában Hegyi Gyula óva intett attól, hogy az irányzatban „valami parttalan nonkomformizmust” lássunk. Megjelenésének fő oka, hogy a fiatal zenészek nagy része nem tud a hagyományos csatornákon keresztül érvényesülni, mert az itt uralkodó szabályokat az idősebb, a hatvanas években feltűnt zenészekhez kötődő személyek alakították ki, így az új hullám marad a periférián. Azért kapnak kritikát az ifjúsági lapok is, amelyek jogosan, de túlzott mértékben és nem mindig átgondoltan sürgetik a könnyűzenei élet megújítását. A szerző néhány elismerésre méltó teljesítményről (Kontroll Csoport, Európa Kiadó, Bizottság) is beszámolt, az új hullám átütő erejét tekintve azonban kétségének adott hangot: „A mai új hullám erősnek, dinamikusnak, határozottnak látszik: de *Jerikó falai*, melyekről a legendás Beatrice énekelt hajdanán, ritkán omolnak le a zenei periféria hangszereitől.”⁶⁰

Mindezzel nem azt akarom mondani, hogy a magyarországi sajtó – néhány gúnyolódó cikket leszámítva – csak pozitívan értékelte a punkot. Sok tudósítás az erőszakot, a trágárságot, a fizikai és verbális agressziót emelte ki a jelenség kapcsán. A *Világ Ifjúsága* által 1979 nyarán közreadott *Poplexikon* második részében például az alábbi címszó szerepelt: „Punk: Angliából eredő, tulajdonképpen mesterségesen létrehozott, dekadens zenei irányzat és társadalmi jelenség. Jellemzője az agresszivitás, a mindennel való ellenkezés, a botrányok, az erőszakolt avantgardizmus. Létezését 1976 második felétől számíthatjuk. Mind zenei, mind öltözködésbeli és más külső megnyilvánulása torz, elfajzott utánzata az ötvenes évek rock and roll témáinak és divatjának.”⁶¹ A magyar újságírók külföldi híradásaiban a punkok gyakran jelentek meg rendbontóként, akik különösebb ok nélkül fogtak römbölni. A legjellemzőbb példát azonban egy olyan írás szolgáltatja, amely a hazai fiatalok követte változatos divatirányzatok dzsungelében próbálta eligazítani az olvasót. Pontosabban szólva nem is maga az írás az érdekes (hiszen a sorvezető igen korrekt, inkább szellemes, mint gunyoros jellemzést ad az „öreg” és az „új” punkokról, miről lehet őket megismerni, milyen zenekarokat szeretnek, általában hol bukkannak fel Budapesten), abban ugyanis egy szó sem esik erőszakról, a szöveg mellé illesztett fénykép azonban valamiért mégis verekedő punkokat ábrázol.⁶³

A differenciált megközelítés azokat az írásokat is jellemzi, amelyek nem (csak) zenei, hanem társadalmi jelenséggént is szóltak a punkról és a punkokról. Amikor a KISZ elméleti,

ideológiai folyóirata riportot közölt az óbudai lakótelep „gazdátlan”, csellengő fiataljairól, az újságíró rámutatott arra, hogy ezek a fiatalok csupán közösségi térre vágnak, olyan helyekre, ahol együtt lehetnek. Céltalan lődörgésük legfőbb oka, hogy nem állnak rendelkezésükre „értelmes” időtöltési lehetőségek, ha pedig – jobb híján – a padokon vagy a lépcsőházakban gyűlnek össze, azonnal kihívják a felnőtt társadalom rosszallását, olykor támadását. A cikk azért megszólaltatja a „másik” oldalt is, a lakóbizottsági tagot, aki felháborodva meséli, hogy pár hónapja „valóságos punkszervezet” működik Óbudán, tagjai hangoskodnak, garázdálkodnak, időseket molesztálnak, verekednek. A kerületi KISZ-titkár mégsem a hatósági fellépésben, hanem ifjúsági klubok létesítésében látta a helyzet megoldását: olyan helyeket kell biztosítani, ahova nyugodtan bemehetnek ezek a fiatalok, és senki sem akad ki a külsejükön. Ezért igyekeznek próbahelyiséget és fellépési lehetőséget keresni az amatőr zenekarok számára.⁶⁴

A punk nemcsak abban az értelemben volt társadalmi jelenség, hogy súlyos szociális problémák hívták életre (legalábbis Angliában, de Kőbányai 1980-as, fent ismertetett írása szerint Magyarországon is), hanem abban a tekintetben is, hogy a punkok állást foglaltak a fiatalokat érintő közéleti kérdésekben. Gyárfás Péter már idézett cikkében beszámolt arról, hogy az angol punkzenekarok direkt politikai szerepet is vállaltak zenéjükkel, közülük sokan részt vettek a „Rock a fasiszmus ellen” mozgalomban, a balos zenekarok pedig nyíltan felléptek Margaret Thatcher és kormányzata ellen.⁶⁵ A következő évben Szőnyi Tamás írt a nagy-britanniai *Anti-Nazi*

League (Antináci Liga) akcióiról, amelyeket számos punkzenész támogatott.⁶⁶ Ugyanő pár hónappal később hosszabb cikket szentelt az angliai punk újabb hullámának, és azok politizáló dalainak. Szőnyi három fő csoportot különített el: a Crass-féle erőszakmentes anarchistákét; az Exploited által fémjelzett, a hátrányos helyzetű fiatalok elkeseredett dühének hangot adó erőszakpártiakét; valamint a fasiszta, idegenellenes Oi!-együttesekét, amelyek közül a legismertebb a 4-Skins. (Ugyanakkor a „jobbérzésű” Oi!-zenekarok felléptek a rasszizmus ellen.)⁶⁷ Egy másik újságcikk azt emelte ki, hogy a nyugatnémet punkok sokkal politikusabbak, mint angliai társaik, nemcsak rombolni akarnak, hanem keresik a megoldásokat is, jellemzően baloldali színezetű válaszokat adva a társadalmi és gazdasági problémákra. Ez a baloldal azonban eszmeiségét és gyakorlatát tekintve fényévekre volt a magyar állampárt hivatalos ideológiájától, ezért a cikkben zavaros fejű „hőbörgőkként” kellett megjeleníteni őket.⁶⁸ Ám akadt olyan szerző is, aki – igaz, nem hetilapban, hanem egy folyóiratban – az 1970-es évek forradalmi „apályáról”, a hatvanas évek diákmozgalmainak kifulladásáról szólva egy új forradalmi mozgalom lehetőségét látta a punkban. Ennek kifutása ugyan még nem ismert, de a Kraftwerk lemezbortójának *vörös-fekete* színe reménnyel töltötte el a szerzőt.⁶⁹

Mások nem a szélső- vagy az új baloldalt emlegették a jelenség kapcsán, hanem éppen ellenkezőleg, fasiszta tendenciákat tulajdonítottak a punkmozgalomnak. Mint említettem, Tardos Péter 1977-ben a legelsőik között számolt be az általa „süvölvény-rocknak” fordított irányzatról. Cikkében a Sex Pistols

botrányos tévészerepléséről és a punkok feltűnő, megbotrányoztatást keltő öltözködéséről (zsilettpengével díszített biztosítótű mint fülbevaló, esetleg nyakban hordott levágott fül [?!]) valamiért az a film jutott az eszébe, amelyben egy rock sztár a fiatalok szavazataival amerikai elnök lesz, és a fiatalok *koncentrációs táborba* zárják az idősebbeket.⁷⁰ Kétségtelen: a punkok előszeretettel aggattak magukra náci szimbólumokat, igaz, legtöbbjük számára ez is csak egy eszköz volt a botrányokozásra, az uralkodó társadalmi normák áthágására, a „tisztos” polgárok provokálására. Ezzel jobbára itthon is tisztában voltak. Békés Pál 1977 szeptemberében járt Londonban, ahol egy punkklubba is ellátogatott. Habár tudta, hogy a „punk félelmetes agresszivitása” levezet valamit az utcákon százezerszámra lődörgő, munka nélküli fiatalokban felgyülemlett feszültségből, idegenkedve figyelte a színes hajú, rongyokba öltözött közönséget, és hallgatta a *dobhártyarepesztő muzsikát*, a trágár dalszövegeket. Elborzadva szemlélte a klubban kitett horogkereszteket, Hitler-képeket és más náci szimbólumokat, amiket azonban nem a fasizmus megnyilvánulásának, hanem „a polgárpukkasztás valami torz ficamának” tekintett. (Amely egyre kevésbé éri el a célját, azaz az angol átlagpolgár ingerküszöbét.)⁷¹

Nem értelmezte másként a jelenséget a *Népszabadság* publicistája, Laczik Zoltán sem. A punk külsőségeiről írva megemlíti, hogy „a meghökkentő és obszcén maskarák között itt-ott feltűnnek náci jelvények is”, ám viselőik nincsenek tisztában azok eredetével és jelentésével, csak azt tudják, hogy megdöbbennek a „nyárspolgárt”. A horogkereszteket magukra

aggató punkok tehát nem nácik, csak polgárpukkasztók, igaz – figyelmeztet az újságíró –, fennáll annak a veszélye, hogy „a profi anarchisták, neonácik” karjaiba fussanak. (A szélsőbalt és a szélsőjobbot tehát ő is összekapcsolta.) A cikk egyébként a punk lényegét a céltalan rombolásban, az ösztönszerűségben látta, amelynek „kifejezésformái egy meglehetősen primitív zenére, mindenféle szervezett rendet tagadó agresszív magatartásformára és kirívó öltözködésre korlátozódnak”. Mégis fontosnak tartotta e figyelemre méltó társadalmi jelenség hátterének feltárását: írása nagyobb része erről szól. Kitért a fiatalokat sújtó tömeges munkanélküliségre, a nyomasztó kilátástalanságra, a jóléti állam ígéreteiben való csalódásra, amelyek – „a politikailag tapasztalatlan, a társadalmi összefüggéseket még nem értő” ifjúságban – valósággal megágyaztak az undornak, a demoralizáltságnak, és az olyan „szélsőséges hóbortoknak”, mint a punk.⁷²

Hasonló megközelítést alkalmazott Thoma László is, bár ő nem hóbortnak, hanem valóságos társadalmi mozgalomnak tekintette a punkot. A hatvanas években még friss és tartalmas beat az évek alatt megfáradt és kiüresedett. „Aztán, a hetvenes évek közepén a tinédzserek kulturális és társadalmi magatartása hirtelen agresszívebbé vált, mint valaha. Sminkelt, festett hajú fiatalok rongyokban és bőrnadrágban, horogkeresztekkel és biztosítótűkkel botránkoztatják az utca népét. Zenéjükben semmi originalitás. »No future! I am bored!« Nincs jövő.” Ez a punk, amely „megszületése pillanatától egy meghatározott ifjúsági szubkultúra kétségbeesett tiltakozása volt a polgári társadalom piaci mechaniz-

musainak integráló hatásai ellen”. Lételeme a tiltakozás: zenei minimalizmussal, botrányos viselkedéssel és öltözködéssel támadta a könnyűzene, illetve a társadalmi játékszabályok és a tömegkommunikáció nyelvét, és próbálta megakadályozni önnönmaga divattá és árucikké válását. A punk lázadás fő eszköze az agresszió, amely levezeti a frusztrációt és megakadályozza a társadalmi integrációját; ez ugyan „semmit sem változtat az ifjúság társadalmi helyzetén, de kulturális formákba öltözteti helyzetete elleni tiltakozását”. A verbális agresszió mögött „a társadalom állandóan újratermelődő osztályellentétei” is szerepet játszanak.⁷³

A szerző szerint minden fennálló tagadása nyilvánul meg a polgári politika és a politikai jelvények kicsúfolásában is, amelynek egyik eszköze a hitlerista szimbólumok használata: „Vaskeresztek, horogkeresztek, náci jelvények, Hitlerképek, a punkmozgalomnak kétségtelenül nagyon hamar az eszköztárába kerültek. Ma már nem kétséges azonban, hogy a punk nem volt fasiszta, a fasiszta jelvényekkel tulajdonképpen sokkal inkább a politikai nihilizmusát akarta kifejezni.” Thoma sajnálkozását fejezi ki, hogy a nyugati baloldal mindezt nem ismerte fel, félreértette a jelenséget, készpénznek véve annak külsőségeit. Csak a sajtó aggatta rá a fasiszta jelzőt, pedig – mint azt a különböző antirasszista akciók is bizonyítják – egyáltalán nem az. A sajtó magatartása abba a manipulációs stratégiába illeszkedett, amely a punk leszerelését, a fennálló viszonyok közé történő integrálását célozta. Szintén ennek eszköztárába tartozott a lázadás, a fogyasztásellenesség szimbólumainak – és természetesen

magának a zenének – a fogyasztás tárgyává, árucikké alakítása. A punk divat lett, egy átlagos ifjúsági szubkultúra, és ezzel elvesztette lázadó potenciálját.⁷⁴

Hasonlóan közelített a tárgyhoz Gyulai László és Lukács János, akik a *Kritika* című folyóiratban szenteltek egy nagyobb lélegzetvételű írást a témának. A szerzőpáros szintén a punkok mindent tagadásának és vállalt tudatlanságának a megértésére törekedett, felvázolva a jelenség kialakulásának társadalmi hátterét és főbb összetevőit. A fasiszmus jelképeivel való „játékot” ők is „undorító melléfogásnak”, a punk „legtorzabb, legviszszatasztóbb” megnyilvánulásának tekintették, ám rámutattak arra is, hogy – bár csapódhatnak hozzájuk ilyen érzelmű fiatalok – a punkok nem tekinthetők fasisztának, a náci rekvizitumok csupán az antifasiszta angol polgár sokkolását célozzák. Ennek alátámasztására megemlítik, hogy 1978 áprilisában több punkegyüttes fellépett az Antináci Liga szervezte koncerten, illetve tüntetésen. Igaz, az írást illusztráló fényképek egyikén, éppen az említett szövegrész mellett, egy olyan lány látható, akinek horogkereszt van az arcára rajzolva. A szerzőpáros a hazai sajtó előítéletekből fakadó, azokat fenntartó elzárkózásának tudja be, hogy a punk alig ismert Magyarországon. Korrekt ismertetést adnak az Anne Frank-émlékestől és a Spions agresszívan provokatív fellépéseiről, valamint szót ejtenek a Beatricéről, amelyet – hangsúlyozzák ők is – csak Magyarországon lehet punknak tekinteni. Gyulaiék szerint a társadalmi és kulturális adottságok, valamint a sajtó „viszonylagos zártsága” következtében nem alakulhatott ki nálunk „a punk alkotói és befogadói közege”, ám sajnálatos-

nak tartanák, ha emiatt a punkból kinövő új hullám sem tudná megtermékenyíteni a hazai könnyűzenét.⁷⁵

A fenti írás kisebb vihart kavart. Wilpert Imre vitába szállt Gyulaival és Lukáccsal, mindenekelőtt a dialektikus értelmezés hiányát kérve számon rajtuk. Szerinte elnagyoltan, pontatlanul vázolták fel a rock árucikké válásának folyamatát, nem látták, hogy a technikai fejlődés „objektív tény”, és hogy nemcsak a hatvanas évek zenei forradalma, hanem a hetvenes évek „profitzenéje” is létrehozott értékeket. Ez azonban nem egyszerű tudatlanság a részükről, „torzító” megállapításaikból a figyelmes olvasó – azaz Wilpert – „egy sajátos, radikális köntösben jelentkező álforradalmiságot és álbaldali ideológiát” szűrhetett ki. Emellett Gyulaiék a zenéhez sem értenek, egyetlen szakszerű észrevételük sincs. Wilpertnek bezzeg van: művészi (esztétikai, formai, előadástechnikai) szempontból teljesen értéktelennek nevezi a punkot és az új hullámot, legfeljebb a közvetlen előadásmód tekinthető erényének. Szerinte a megkritizált szerzőpáros a hazai helyzetről sem tud semmit, elszigetelt jelenségekről írnak punk címszó alatt, és nem említik, hogy az Anne Frank-émléket (a miheztartás végett Wilpert részleteket közöl a címadó dalból) és a Spions mögött álló Molnár Gergely „disszidált”, a Beatrice pedig csak „konjunkturális okokból” öltötte magára a punk külsőségeit, egyébként is egy perifériális jelenséghez, az amúgy „fasisztoid” csövesekhez kötődik, zeneileg semmi új nincs benne.⁷⁶

Wilpert Imre szerint Gyulai László és Lukács János legsúlyosabb tévedése a „külföldi punkzene fasisztoid jellegének” fel nem ismerése. A „punk tagadhatatlan nagyvárosi lumpen-

háttérét”, egy zenész trikóján található horogkeresztet, valamint egy Hitlert emlegető dalszöveget összerakva az ötven évvel korábbi történetekre asszociál. Szót ejt ugyan az *Anti-Nazi League* tevékenységéről, de úgy állítja be a dolgot, mintha a punkoknak semmi közük sem lett volna hozzá. A szerző szerint az „ultrabaloldal” irányából szintén igényt tartanak a punkra, hiszen „szélsőségessége és anarchista jellege” folytán „kiélezett társadalmi szituációban vonzza a szélsőséges ideológia jegyében tevékenykedő politikai szervezeteket”. Wilpert „az újbaldali ideológia csíráját” fedezi fel a témával foglalkozó hazai újságcikkekben is, ami a csövesek mitizálásában, a „monopóliumok” (!), azaz a kulturális intézmények (tévé, rádió, Országos Rendező Iroda, hanglemezgyár) elleni támadásokban nyilvánul meg. Úgy látja, „az újbaldali romantikus, álforradalmi attitűdje” nyomot hagyott Gyulaiék cikkén is, ők is „romantikusan forradalmi pózban tetszelegve” elemezgetnek, írásuk csak a szerzők „szubjektívalódott vágyainak pózolásának [sic!]” tekinthető.⁷⁷

A megtámadott szerzők természetesen visszautasították a tárgyi tévedésektől hemzsegő, a punk és az új hullámmal szembeni előítéleteket visszhangzó vádakát. Mint írták, Wilpert írása „a jólétesültség és fölényesség álarca mögé rejtőzve elmarasztaló politikai és ideológiai jelzők, rágalmozások áradatával próbálja befolyásolni az olvasót, hogy vélt igazának hitelt szerezzen”.⁷⁸ De miért foglalkoztam hosszabban Wilpert reakciójával, mint Gyulai és Lukács eredeti írásával? Azért, mert figyelemre méltónak tartom, mennyire hasonlóan érvelt Wilpert Imre 1979-ben és Erdős Péter

1983-ban. Mindketten összekapcsolták a baloldali terrorcsoportokat a punkkal, mindketten megvádolták vitapartnereiket álforradalmi (értsd: terrorista) ideológia hirdetésével – és mindketten fasisztának tekintették az egész irányzatot. Vádaskodásuk szerkezete, gondolatmenetük hasonlósága talán abból fakadt, hogy lényegében ugyanonnan szemlélték a világot, együtt dolgoztak a hanglemezgyár sajtóosztályán, ahol Wilpertet Erdős jobbkezének tartották. („Érveik” hasonlósága miatt még az is elképzelhető, hogy Wilpert hozzászólásának érdemi szerzője Erdős doktor volt, ez azonban pusztán találgatás a részemről – bizonyítékot vagy utalást nem találtam erre.) Azt, hogy a punkkal kapcsolatos véleményük egy tőről fakadt, Wilpert Imre visszaemlékezése is igazolja: bár viszonyát Erdőshöz ellentmondásosnak állította be, a hetvenes évek végén jelentkező új zenei irányzatok tekintetében teljességgel a popcézár olvasatát visszhangozta még a kétezres években is; jellemző, hogy a „szennyhullám” kifejezést mindvégig idézőjel nélkül használta.⁷⁹

Gyulai és Lukács írására nemcsak Wilpert, hanem maga Erdős Péter is reagált, méghozzá az MHV által kiadott popmagazinban. Előbb hadakozik egy kicsit a csöveseket támogató és a „digókat” (rajtuk keresztül a jóléti társadalmat!) támadó ifjúsági sajtóval, majd rátér a punkra és a szerzőpáros *Kritiká*-ban megjelent írására. Erdős már azt is nehezményezi, hogy ilyen bő terjedelemben foglalkoztak az irányzattal, miközben a magyar könnyűzenéről összesen nem írtak ennyit az elmúlt években. „Maga a cikk felvilágosít, hogy a punkmozgalom nem fasiszta, csak játék a fasizmus jelképeivel” – tér rá ez-

után a lényegre, azt a látszatot keltve, mintha Gyulaiék így definiálták volna a jelenséget. Ez azonban durva csúsztatás, hiszen a szerzők nem állítottak ilyet, csupán azt, hogy – leegyszerűsítve – a punk játszik a náci jelképekkel: a kettő nem ugyanaz. A popcézár szerint a szerzők a Beatrice együttesről írottakkal („Mégis, mindazok számára, akik a rockzenében nem kizárólag a közvetlen zenei élményre épülő szórakozást, hanem a fennálló társadalmi valósággal szembeni emancipációs törekvések életformáló közegét keresik, Magyarországon jelenleg ez az együttes képviseli a rock vad, lázongó, útkereső vonulatát.”⁸⁰) leleplezik magukat, hiszen abból kiderül, hogy „mégse kisdéd játék az egész”. Érvelése persze hazug, hiszen, mint említettem, Gyulai és Lukács sosem állította, hogy játékról lenne szó, éppen ellenkezőleg, valós társadalmi jelenségnek tekintették a punkot. Szerintem Erdős jól tudta ezt, ám a fenti gondolatmenettel nemcsak rajtuk verhetette el a port, hanem a Beatricébe is rúghatott egyet, azt sejtetve, hogy ők sem csak játszanak a fasizmussal.⁸¹

Szilágyi Ákos egy 1980-as előadásában, más alapon, de ugyancsak közös nevezőre hozta a punkot a terrorizmussal, amennyiben ugyanazzal a nihilista értéktagadással azonosította az előbbi, mint amely az utóbbiban is megnyilvánult: „A kultúrában, a művészetben a punk testesíti meg a nihilista tagadást, amely a rombolásban, a pusztulásban keres esztétikai élvezetet.” Ez a nihilizmus a konzervatív mentalitás táptalaja, sőt az *emberi* tagadása és megvetése révén „a radikális konzervativizmus fasisztoid értékrendjével érintkezik”⁸². Itt nemcsak az értelmezés, hanem az értelmező személye is érde-

kes: Szilágyi ugyanis annak a Fölőspéldány-csoportnak volt a tagja és „ideológusa”, amely 1979–1980-ban együttműködött a punknak tartott Beatrice együttesel.⁸³ A szintén a csoporthoz tartozó Kőbányai János valamivel nagyobb empátiával közelített az irányzathoz, és a marginális helyzetű fiatalokról írott szociográfiáiban – kommentár nélkül – teret adott a punkok hangjának is.⁸⁴ (Igaz, akad olyan értelmezés, miszerint Kőbányai a szociográfiáiból kirajzolódó diagnózis „borúlátó, sőt apokaliptikus hangvételű megállapításaival akarva-akaratlan a punkmozgalom elutasító magyarországi fogadtatásához csatlakozott” maga is.⁸⁵)

„A punk és a fasizmus” kérdésében a következő években mindkét értelmezés teret kapott a sajtóban. Amikor az egyik hetilap tudósítást közölt „Anglia hosszú, forró nyaráról”, azaz a bőrfejúek által kiprovokált etnikai zavargásokról, amelynek kapcsán szóba került a punk is (a 4-Skins nevű „bőrhajú” együttes széthullás előtt álló punkzenekar volt, amelyből egy kétes hírű lap csinált szenzációt),⁸⁶ Szőnyi Tamás olvasói levélben árnyalta a képet, rámutatva, hogy az erőszakos megmozdulások mögött nem csupán faji ellentétek, hanem szociális elégedetlenségek is meghúzódnak, és a politizáló angol punknak van egy markáns antináci, baloldali vonulata is.⁸⁷ Volt, aki Nyugat-Németország kapcsán arról írt, hogy „riasztó, mennyi »punk« választja »dísznek« a hitlerista jelvényeket, kitüntetések”.⁸⁸ Mások viszont azt hangoztatták, hogy „a náci jelszavakra, gesztusokra, jelekre és jelvényekre” való hivatkozásoknak „csupán rituális jellegük van a punkban”. A zsillett-pengéhez, a biztosítótűhöz, a láncokhoz, a sza-

kadt ruhához hasonlóan olyan „kultikus jelrendszerek, melyek egy terrorrend felszíni megnyilvánulásait aknázzák ki azzal a céllal, hogy a megbotránkoztatás, a megrettentés révén a társadalmi normáktól történő elfordulást, radikális szakítást újraélesszék, és a múlt emlékéből fakadó döbbenet, valamint borzalom érzését váltsák ki” – fejtette ki az *Üvegtörők* című „punkfilm” kritikusa.⁸⁹ (Brian Gibson punktémájú alkotását 1981-ben a hazai mozik is bemutatták.)

A punkot mint lázadó szubkultúrát vizsgáló írásában Thoma László arra jutott, hogy a hetvenes évek fiataljainak a dühe már nem a társadalom egésze, hanem csupán más csoportok ellen irányul: a feketék ellen, ha fehérek, és a fehérek ellen, ha feketék – és a felnőttek és a gazdagok ellen, ha fiatalok és szegények. Lázadásuknak nincs politikai töltete, nem véletlen, hogy a pártok nem nagyon érdeklődnek irántuk – a fasiszta brit Nemzeti Frontot kivéve. Csakhogy – hangsúlyozza a szociológus – „az ilyen kísérletek a fiatalok heves gyűlöletét váltották ki. Mert ezek a fiatalok határozottan szemben állnak a fajgyűlölettel.” Ezt jelzi többek között a Rock a Rasszizmus Ellen nevű mozgalom is.⁹⁰ Meg kell említeni, hogy az 1981-es tatai könnyűzenei tanácskozáson az irányzatot keményen támadó Tóth Dezső művelődési miniszterhelyettes „csak” a társadalomellenességet róta fel az általa említett punk- és új hullámos együtteseknek, fasizmussal vagy rasszizmussal nem vádolta őket.⁹¹

Erdős Péter felszólalásához közeledve és azzal egy időben viszont megsaporodtak a punkot szélsőséges jobboldali jelenségnek, olykor kifejezetten fasisztának tekintő értelme-

zések – jellemzően irodalmárok részéről. Sükösd Mihály már 1979-ben ijesztőnek találta, hogy a punk az „új jobboldaliság” számos elemét hordozza magában, de inkább csak magán; akkor ugyanis még úgy látta, a „fasisztoid jellegű szimbólumok” használata egyedül a fennálló elleni tüntetést szolgálja a tudós által alacsony intellektuális fokon állónak tartott fiatalok számára.⁹² 1982-ben viszont már egyértelműen az általános jobbrtolódással kapcsolta össze az irányzat jelentkezését: „Olyan korban élünk, amikor tanúi vagyunk egy jobboldali konzervatív új hullám kibontakozásának és megerősödésének a politikában, a szociológiában, a filozófiában, az esztétikában. A hétköznapi életben is terjed a harcos új konzervativizmus, amely szakít a hatvanas évek baloldali tendenciáival. [...] Az a punk vagy csöves, aki nálunk rekedtre üvölti magát a koncerteken, biztos, hogy egy szót sem értene egy francia új jobboldali filozófus könyvéből, mégis a magyar punk és közte az értéktagadás mozzanatában sok azonosság található.”⁹³ Az irodalomtudós nem csupán az újkonzervatív „kor-szellem” megnyilvánulásának, hanem komoly veszélyforrásnak is tekintette a punkot. 1983-ban így fogalmazott: „Nem kell a tegnapelőtti fasizmust bizonyítani a punkjelenség ideológiájában és hétköznapi gyakorlatában ahhoz, hogy a nemzetközi punkmozgalmat egy lehetséges, nemzetközi, jobboldali veszély előretolt, ideiglenes hírnökének tekintsük.”⁹⁴

Ungvári Tamás ennél is tovább ment, és kifejezetten fasiszta áramlatként tekintett a jelenségre: „Kövezzenek meg érte, de én a punkot feltűnésének pillanatától a legnagyobb gyanakvással kezeltem. Külsőségeiben ugyanis nagyon hasonlított vala-

mifajta paramilitáris egységekre. Nekem a hosszú haj ezért tetszett, mert hosszú hajjal nagyon nehéz a dzsungelben harcolni. Fönnakad, ahogy a *Hair*-ben éneklik. A fölnyírt, kopasz fej számomra paramilitáris. A punkban az első pillanattól kezdve feltűnt – még az öltözködésben is, de a viselkedésben (pl. szkinhed) különösen – a fasisztoid jelleg.” Ungvári – aki mintha most is összetévesztette volna Lennont Leninnel – úgy látta, a „punk-provokációk természete nem csak polgárpukkasztó, hanem az anarchiára kacsint”. A punkot ugyanis a társadalom elutasítása és a társadalmi kívülállás jellemzi, ami lehetetlenné teszi, hogy egyetemes hatást érjen el, de ugyanezen ok miatt hamar ki is fulladt.⁹⁵ A néves tudós érvelése persze sántít: ha más nem, Che Guevara példája azt mutatja, hogy hosszú hajjal is lehet harcolni – egy színes kakastaréjjal viszont tényleg bajos lenne.

Szabolcsi Miklós, ha nem is ennyire kategorikusan, de szintén az újjobboldali áramlatok közé sorolta a jelenséget: „Elképzelhető, hogy a punkot úgy fogjuk föl, mint utolsó és későn jött nagy hullámot, amely szélsőséges formák között, kiélezetten folytatja a neoavantgarde [sic!] vonulatát. De elképzelhető olyan fölfogás is, hogy a punkot úgy kell tekinteni, mint lázadó formák között föllépő neokonzervatív áramlatot, amely éppen a neoavantgarde eszközeivel tör a neoavantgarde irányzatai ellen. És én e két vázolt lehetőség közül inkább ez utóbbi felé hajlok. Úgy gondolom, hogy a punk már nem akarja megváltoztatni sem a művészetet, sem a társadalmat, mert nem hisz abban, hogy van egyáltalán társadalom és azt érdemes lenne fölrobbantani.” A tudós

ugyanakkor nem volt biztos saját igazában: „A punk ideológiáját persze nem ismerem annyira, ezért korántsem biztos, hogy helytálló az értelmezésem.”⁹⁶

Témám szempontjából nem bír különösebb jelentőséggel, mennyire helytállóak a fenti értelmezések, néhány dolgot azonban fontosnak tartok megjegyezni. Kétségtelen, hogy maguk a punkok a külsőségeik révén, a felületes szemlélő számára adtak némi alapot a fenti címkézésre. Gondoljunk a magukra aggatott horogkeresztekre egyfelől, vagy a Crass együttes nyilatkozatára másfelől, amely Anglia Baader–Meinhofjának nevezte a punkot.⁹⁷ A szélsőbaloldali terrorizmus felfutása, az újkonzervatív, jobboldali hullám, illetve a punk megjelenése nem teljesen független egymástól, de kapcsolatuk sokrétűbb annál, hogy a punkot a konzervatív „korszellem” kifejeződésének tekinthessük. A balos angol társadalomtudósok például a brit politika fokozatos jobbratolódásával magyarázták a munka nélküli fiatalok agresszív szubkultúrájának keletkezését, azaz a punkot a jobboldali hullámra adott reakcióként értelmezték.⁹⁸ Amúgy meg a „hagyományos” rockzene sztárkultusza nem rejtette magában a vezérkultusz elemeit? Vagy fordítva, mint azt Taika Waititi 2019-es filmje, a *Jojo Nyuszi* zseniális nyitójelenetében megmutatja? (Aki nem látta, nézze meg, érdemes.)

De térjünk vissza Magyarországra, a nyolcvanas évek elejére. Mi állapítható meg ebből a hosszúra nyúlt, ám ezzel együtt is csak vázlatos áttekintést nyújtó ismertetésből? Egyrészt az, hogy Erdős Péter írása 1983 közepén nem légtüres térbe érkezett: a punk fasiszta, rasszista jelenséggé váló fel-

fogása kezdettől fogva jelen volt az irányzatról szóló hazai diskurzusban. Azt is látnunk kell azonban, hogy ez csak egyike volt a punkról szóló beszédmódoknak, amelyek a hivatalos nyilvánosságban teret kaphattak. A punk megítélése távolról sem volt egységes. Ezt az Erdős felszólalására érkező reakciók is jól mutatják.

HULLÁMVERÉS (1983)

„Minden szál hozzá fut, ő vigyáz minden kaput”

Ha figyelmesen olvassuk Erdős Péter röpiratát, megállapíthatjuk: noha a punkról szólt, elsősorban nem a punk ellen irányult; fő célpontja az állampárt ifjúsági szervezete volt. A popcézár évekkel később is úgy emlékezett vissza, hogy a Beatrice együttes, majd a punk kapcsán „igazi politikai harcot” vívott a KISZ KB-val.⁹⁹ Már a Beatrice körüli küzdelem is jórészt a nyilvánosság előtt zajlott, így ebben a tekintetben nem változott semmi azzal, hogy 1983-ban a közvéleményhez fordult. Talán csak az a vehemencia számított újdonságnak, amellyel nyíltan fasisztoid jelenségek támogatása és bátorítása miatt támadta a KISZ vezetését. Erdős a kulturális élet egyik meghatározó figurájaként, egy állami nagyvállalat vezető beosztású menedzserként nyíltan hangoztatta, hogy a hatalom bizonyos szegmensei nem képviselik, sőt kifejezetten veszélyeztetik a társadalom többségének az érdekeit

és értékeit, és ezzel gyakorlatilag a rendszer legitimációjának alapjait kérdőjelezte meg – ismét hangsúlyozom: a nagy nyilvánosság előtt. Ez az állampárt (és a pártállam) illetékeseit érhetően nem töltötte el örömmel, így Erdős írása enyhén szólva nem aratott elismerést hivatalos körökben.

A pártvezetésben Aczél György, a kulturális életért felelős KB-titkár tájékozódott az ügyben, meghallgatva valamennyi érintett saját verzióját. A *Kritika* felelős szerkesztője, Pándi Pál előadta: tisztában volt azzal, hogy Erdős Péter röpirata mögött személyes sérelmek is szerepet játszottak, mégis közölték a cikket, mert olyan „tűrhetetlen” jelenségekre hívta fel a figyelmet, amelyeknek visszaszorítása mindenképpen kívánatos. Figyelmet érdemel, hogy amíg a szerkesztők a cikkben jelezték, hogy Sebők János rocktörténeti munkájában nem találkoztak a Vörös Brigádok ideológiájának hirdetésével, addig levelében Pándi a könyv „anarchoid” ideológiájáról beszél, amellyel a szerző – „nyilván szándékolatlanul” – bátorította a „szélsőséges” punkokat. Vagyis a felelős szerkesztő is úgy látta, hogy Sebők, ha nem is ellenséges indítekből, de felelős a jelenség elharapózásáért.¹⁰⁰

Sokkal érdekesebb az MHV igazgatójának igazoló jelentése. Bors Jenő teljes mértékben kiállt kollégája, Erdős Péter mellett, és a szélsőséges jelenségek felerősödéséért az ifjúsági szövetséget és az ifjúsági sajtót tette felelőssé. Állítása szerint a KISZ és lapjai három éve nagy „nyomást” gyakorolnak a hanglemezgyárra és más intézményekre annak érdekében, hogy „marginális” irányzatok számára is teret biztosítsanak. Az MHV próbált tárgyalni a KISZ vezetésével, ez azonban

nem vezetett eredményre, ezért tartotta hasznosnak, hogy Erdős cikke „a problémát olyan politikai szférába emelte, ahol komoly ítéletalkotásra számíthatunk”. Az igazgató ezzel lényegében elismerte, hogy egy érdekkonfliktust tereltek politikai síkra. Bors Erdős személyét is igazolta: 1968 óta dolgozik a vállalatnál, és munkájával úgy szakmai, mint politikai vonatkozásokban száz százalékig meg van elégedve; előbb a sajtóosztályt vezette, ebbéli minőségében fokozatosan átvette a popzenei kiadványok ügyeinek intézését, amit idővel intézményesítettek, és Erdöst márkamenedzsernek nevezték ki. 1981-ben aztán felmentették, és „más vezető beosztásba” helyezték. Miért is? Bors eléggé zavarosan fogalmaz: Előbb Erdős „pozitív tevékenységét” említi, majd „személyiségéből fakadó túlzott erőszakosságát”, amelyek miatt népszerűtlenné vált a zenészek körében, de utalt „politikai múltjára” is, ami sebezhetővé tette a vállalattal ellenséges sajtóban. (Bevallom, én nem találtam nyomát, hogy emiatt valaha is támadták volna a popcézárt, bár lehet, hogy átsiklott a szemem rajta.) Bors végül csak kibökte a fő okot: Erdős „életközösségre lépett a Neoton együttes egyik énekesnőjével, ami összeférhetetlen volt a beosztásával”.¹⁰¹

Bors Jenő egy 17 (!) oldalas feljegyzést is eljuttatott Aczél Györgyhez, amelyet szintén ő írt alá, ám azt a fenti levél és a feljegyzés tartalma alapján egyértelműen Erdős Péter írta.¹⁰² A *Kritika* című lapban megjelent cikk „visszafogottan írja le a szóban forgó jelenséget” – kezdi a menedzser. És valóban: a feljegyzés írója ezúttal még gátlástalanabb módon csúsztat, ferdít, hazudik és rágalmazza a punk egészét. A zavarok három

éve kezdődtek – szögezi le Erdős –, amikor a KISZ elkezdett teret adni az újhullámos és punkzenekaroknak, az ifjúsági sajtó pedig propagálni kezdte az irányzatot, amivel biztatást adott törvénybe ütköző tevékenységek folytatására is. Erdős tehát már az elején politikai kérdésként exponálja a problémát: itt nem egy zenei irányzatról, stílusról vagy generációs konfliktusról van szó, hanem ellenséges politikai mozgalmról, amelynek *ideológusai* vannak (az újságírók: Czippán György, Sebők János és mások), *tömegkapcsolatokat* épít, trágársággal és obszcenitással (!) *mozgósítja* a marginális helyzetű fiatalokat, társadalomellenes *hecckampányokat* folytat, a „bizonytalan tartalmat” hordozó elnevezésekhez („kőkevény és őszinte rock” [?!], „punk”, „új hullám”) *taktikai manővereket* kapcsol, a röpirat megjelenése után pedig *viszszavonulási taktikát* alkalmaz. Mint írja, itt „egy mozgalom kibontakoztatása folyik”; „a folyamat lassú, erőltetett, hiányzik belőle az átütő spontaneitás”, és egyedül „az ifjúság higadtságán és tartózkodásán múlik”, hogy nem terjed jobban. Akkor miért is veszélyes? Például azért, mert ez a „mozgalom” kapcsolatban áll a ténylegesen működő szervezett ellenzéki csoportokkal. Bizonyítéka egy magánbeszélgetés, amelynek során Trunkos András (szintén zenész, a Rolls Frakció vezetője) állítólag azt mondta neki, hogy tőle függ, az ellenzéki szamizdatsajtó beszáll-e az ügybe a popcézár ellen. Persze lehet, hogy Trunkos csak blöffölt – írja Erdős. (És természetesen az is elképzelhető, hogy Erdős „blöffölt”.)

A popcézár elismeri, hogy „az új hullámban *nem csak* kifejezetten fasiszta szövegek, magatartásminták és szimbó-

lumok találhatók”, bizonyos képviselői „»csak« szélsőséges agresszivitásukkal, színpadi őrjöngésükkel vagy depresszióval színezik a képet”. Utóbbiak azonban egy „bonyolult politikai bűjócská” részeként *jelbeszédet* használnak. Ezt csakis úgy lehet érteni, hogy ha nyíltan beszélnének, akkor ők is fasisztául szólnának. Az irányzat valós természetéhez azért is nehéz közel férkőzni, mert a koncerteken, ahol „a tömegekkel találkozik”, nehéz megfigyelni a jelenséget, ott ugyanis nem tűrik a magnófelvétel készítését és a fotózást. Rejtőzködnék, konspirálnak – állítja Erdős. Ám nem mond igazat. A későbbiekben ugyanis többek között azt veti az ifjúsági sajtó szemére, hogy fényképeket közöltek *punkegyüttesekről*, ezzel is bátorítva őket. Sőt ő maga is hivatkozik fotókra és hangfelvételekre, amelyek bizonyítják állításait. Arra persze nem tér ki, hogyan kerültek hozzá ezek a bizonyítékok, ha – mint állítja – „kiegyensúlyozott ember” nem léphet be a koncertekre, „a dokumentáció érdekében álcázni viszont elvtelen és megalázó”.

A popmenedzser tényként közli: a Mozaik Klubban február folyamán négy, „nagyjából azonos tartalmú” punkkoncertet tartottak, és nem csak egyet, mint azt a *Magyar Hírlap*-ban megszólaló klubvezető is állította. (Megint elmondom: a Mos-oi egyszer, a CPg pedig kétszer lépett fel a Meggyfa utcában. A jelzett riportról lejjebb még szólok.) Hiába fogalmaz úgy, hogy csak „nagyjából” volt azonos a program, mert ezzel együtt mégiscsak azt állítja, hogy – függetlenül a fellépők személyétől – hasonló tartalmú szövegek hangzottak el. (A feljegyzés később azt is megemlíti, hogy az egyik itteni

koncertjük alatt a CPg tagjai a színpadon onanizáltak, ami a kerületi kapitányságot is feldúlta – szerintem inkább a rendőrköt, de Erdős így írja.) Amikor értesült a fenti koncerteken történetekről, találkozót kezdeményezett a Mozaikhoz tartozó fiatalokkal, de a klub válasza sem méltatta őt. Később azonban megtudta, hogy a beszélgetést mégis meghírdették, ezért április 16-án a helyszínre ment, ám egy jelenlévő KISZ-es lefújta az egészet: Erdős ezt szintén tudatos manővernek tekintette. Így a szabadban beszélgetett el az ott megjelent mintegy 30 fiatallal, köztük a CPg tagjaival. A fiatalok közül öt-hat volt igazán aktív (őket „szóvivőknek” nevezte Erdős, ismét egy szervezet vagy mozgalom létét sejtetve), a többiek csak akkor élénkültek meg, amikor a cigányok kiirtására terelődött a szó, amivel mindenki – amibe ezek szerint a CPg ott lévő tagjai is beletartoztak – egyetértett. A menedzser meddőnek ítélte az eszmecserét.

Erdős ír a Kozák téri Ifjúsági Házban március 5-én tartott koncertről is, amelyen a zenészek széttéptek egy élő csirkét, majd egyikük a vérét is megitta, miközben a „szadista rítus” láttán a közönségből többen rosszul lettek. Érdekes módon a fogalmazásból nem derül ki, hogy az esetre a CPg fellépésén került sor (előtte a Kretens zenekarról volt szó), ám a bizonyítékként mellékelte négy fényképről ezt meg lehetett állapítani. (A fotók nincsenek a feljegyzés mellett, de – később lesz róla szó – ugyanezek a fényképek megtalálhatók a CPg-per anyagában.) Abba most ne menjünk bele, hogy a csirkét ki tépte szét (a fotók és a zenészek elbeszélése alapján a közönség tevékeny szerepet vállalt benne),¹⁰³ és abba se, hogy ki itta

meg a vérét (senki). Lényegesebb, hogy az eset kapcsán Erdős megjegyezte: „annak idején” egy tévévitában már „említésre került egy ilyen szadista csirkedarálás”. (Így van, ő maga mondta, arra utalva, hogy ez a Beatrice koncertjén történt, és ezért nem lehet a zenekarnak nagylemeze.) A KISZ akkor azt állította, hogy nem történt ilyen, és nem is volt bizonyíték Erdősék kezében, nem foglalkoztak annak beszerzésével, most azonban igen – utalva ezzel a mellékelte fotókra. Erdős doktor gondolatmenete egészen elképesztő: az 1983-ban készült fényképek számára egy évvel korábbi, másnak tulajdonított eset bizonyítékául szolgálnak! (1989-ben adott interjújában hasonló logikával érvel: „Nem volt könnyű, de ádázul kemény eszközökkel megszereztem a fotót, ahol a csirkét tépik szét, meg is mutathatom, mert mindig azt állítják, hogy nem téptek szét csirkéket. Én sose mondtam, hogy Nagy Feró tépte. Azok a punkok tépték, akikkel ő azonosította magát.”¹⁰⁴)

A popcézár ezúttal sem szalasztja el, hogy kiossza a saját: hosszasan sorolja, miként írnak (elismerően) a punkról és az új hullámról, hogyan sztárolnak bizonyos együtteseket (főleg a Kretens). Mindeközben a cikkekből kiragadott idézetekkel igyekszik alátámasztani, hogy minden punkzenekar egyforma. Miért volt erre szükség? Azért, hogy bizonyíthassa: bármiről is énekeljenek, ugyanazt az ideológiát képviselik, ugyanannak a mozgalomnak a képviselői. Egy 1983. július 26-ai koncerten elhangzott dal szövege („Lányok, lányok, kurva lányok / Nem kell, csak a vaginátok”) kapcsán megjegyzi: „az apolitikus durvaság, trágárság, szadizmus [...] megfelelően előkészíti a fiatalok egy részét a CPg, a Kretens,

a Mosoly stb. dalainak befogadására”. Itt ismét egy egészen elképesztő logikájú érveléssel állunk szemben: július végén valakik előadtak egy dalt, hogy felkészítsék a hallgatóságot azon zenekarok dalainak a befogadására, amelyek február, illetve március óta nem is léptek fel, és tagjaik egy része akkor már előzetes letartóztatásban volt. A kronológiai furcsaságok persze ez esetben sem zavarják Erdőt: ő egy egységes tömböt lát és láttat, amelyben mindenki ugyanazt képviseli, és mindig is ugyanazt képviselte – a konkrét szereplők, időpontok és helyszínek számára lényegtelenek.

A rengeteg koncert és még több újságcikk vég nélkülinek tűnő sorolása egyetlen célt szolgál: megmutatni, hogy előbbieken ellenséges performance-ok zajlanak, utóbbiak pedig az ellenséges előadókat reklámozzák. Nem kívánom ezeket ismertetni (a jelentés néhány részére a későbbiekben kitérek még), csak egyetlen példát hozok fel, hogy demonstráljam Erdős manipulatív technikáját. Azt írja, hogy 1982 augusztusában a KISZ rendezésében újhullámos együttesek találkozájára került sor Veszprémben. A rendezvényen fellépett a CPg is, amelynek énekese zsiluttpengével megvágta az arcát, a vért pedig szétkenste magán – erről színes fotósorozatot is mellékelte a feljegyzéshez. Az újhullámos találkozóról természetesen a KISZ képes magazinja is beszámolt – írja a popcézár –, a szeptemberi (helyesen: októberi) számban megjelent cikket Sebők János írta, és azt „vezető helyen” a CPg-ről készített fotóval illusztrálták. Nem ez volt az első eset: a lap „rég propagandistája” az új hullám „egyik legszélsőségebb képviselőjének”, már az augusztusi számban is közöltek fényké-

pet az énekesről; Erdős ezt is mellékelte. Nagy kár, hogy ez a fotó sem található a feljegyzés mellett, pedig jó lenne tudni, miről beszélt, ugyanis Haska Béla az *Iffjúsági Magazin* említett számaiban egyetlen fotón sem látható. Az augusztusi szám pesti punkokat ábrázol, Haska, a CPg énekese nem volt az, nincs is a képeken. A Veszprém megyei rendezvényen pedig nem is készülhetett fénykép a zenekarról, mert azon nem vettek részt.¹⁰⁵

Erdős két dolgot kever, talán készakarva: az augusztusi újhullámos találkozót, amelyet Veszprémben és Balatonfüreden rendeztek, és a CPg fellépését a veszprémi egyetem aulájában, amelyre novemberben került sor. Tévedni emberi dolog, mondhatnánk, honnan ismerhetné a nagy hatalmú popmenedzser egy punkzenekar énekését? Persze hazudni mindenképpen hazudott, mint ahogy azt is elfelejtette megemlíteni, hogy – ez a tudósításokból kiderül – a KISZ KB és a KISZ Veszprém Megyei Bizottsága mellett a Magyar Hanglemezzgyártó Vállalat is ott volt a rendezvény szervezői között. A popmenedzser azt már nem vette észre, hogy az egyik lapban, a rendezvényen készült egyik fotón valóban feltűnik a CPg egyik tagja, de nem az énekese, hanem a gitárosa, Benkő Zoltán.¹⁰⁶ És ha már itt tartunk: Erdős doktor annyira Sebőkre koncentrált, hogy szeme nem akadt meg azon a cikken sem, amely – tudomásom szerint – akkoriban egyedülként valóban „propagálta” az együttest. Szőnyi Tamás a Wilpert Imrével készített interjú felvezetésében annak a véleményének adott hangot, hogy a fenti újhullámos találkozón „fellépők éppúgy adósak még az igazán meggyőző erejű zenével, mint az egyre

bővülő punkmezőny”, ám, tette hozzá, annak legjobbjaira, mint az ETA, a Kretens és a CPg, „azért érdemes odafigyelni”.¹⁰⁷ (Bezzeg a politikai rendőrség számontartotta az írást, mint olyat, amely felkarolta a zenekart, és ezzel elősegítette a CPg „bűnös” ténykedését.¹⁰⁸) Az egyetlen kép pedig, amely – megint csak tudtommal – a zenekar énekeséről megjelent a korabeli lapokban, a *Magyar Hírlap* már idézett hétvégi mellékletében látott napvilágot.¹⁰⁹ A fotó alatt nincs képaláírás, így Erdős – bár többször hivatkozott erre a lapszámra – nem tudhatta, kit ábrázol.

Hiszékenységről vagy tájékozatlanságról szó sincs – állítja Erdős Péter azokról az újságírókról, akik pozitívan írtak a punkról. Nem, ők tudatos ellenséges tevékenységet folytatnak. A bizonyítékok? Kiragadott idézetek, csúsztatások, rágalmak, féligazságok, üres vádaskodások és szimpla hazugságok halmaza. Többször hivatkozik arra, hogy három éve folyik „az elvtelen, demagóg játék” az MHV és más zenei intézmények ellen: a KISZ lapjai (a *Magyar Ifjúság* és az *Ifjúsági Magazin*) „minden tisztességes popzenei kísérletet lejáratnak”. Ne legyenek kétségeink: a *tisztességes* itt azt jelenti, hogy az MHV által felkarolt, támogatott – ha az ifjúsági sajtónak nem tetszenek ezek a „kísérletek”, akkor magatartása csakis „tisztességtelen” lehet. Hiszen erről volt szó, a hang-
lemezgyártó vállalat saját érdekeiről. A pártállam irányítói számára persze ez az egész legfeljebb cicaharc lehetett. Erdős számára éppen ezért bírt tétellel, hogy a punkot politikai veszélyforrásként, a könnyűzenében jelentkező konfliktusokat pedig „az anarchia eszkalációjaként” tárja eléjük.

A feljegyzést elolvasva viszont felmerül az emberben: ki is folytatott itt elvtelen és demagóg játékot?¹¹⁰

(Nagy valószínűséggel Erdős volt a szerzője annak a beadványnak is, amelyet 1981 októberében Bors Jenő küldött a pártközpontba, az MHV-t ért sajtótámadások miatt. Ebben ilyen mondatok olvashatók: „Határozott fellépésünk és a vezető állami és politikai szervek támogatása lehetővé tette, hogy megőrizzük magunkat. A tanulság egyértelműnek látszott: ahol engedtünk a politikai zsarolásnak, ott mindig a rövidebbet húztuk, ahol nem engedtünk, ott a demagógia, a zavar-keltés szándéka meghátrált.” A levél szerint a tatai fórumon Tóth Dezső miniszterhelyettes világosan meghúzta a határt, ennek ellenére a Hungarotonnal ellenséges sajtó mégis rájuk akarja kényszeríteni „a működési engedély nélkül tevékenykedő, politikailag és eszmeileg ellenséges, gyűlölködő, elvadult” zenekarokat. A beadvány emellett a punk egészének neonáci jellegét ecseteli, bizonyítékként a koncerteken elhangzott „Sieg Heil”-kiáltásokat és ott feltűnő horogkereszteket megemlítve.¹¹¹)

Aczél György kíváncsi volt a KISZ KB véleményére is, amely két feljegyzést is küldött a kulturális élet legfőbb irányítójának. Az elsőben általános szinten vázolták fel a könnyűzene területén jelentkező kérdéseket és az ifjúsági szervezet ezzel kapcsolatos ténykedését. A jelentés a KISZ KB 1980-ban elfogadott állásfoglalásából (ne feledjük, Bors és Erdős éppen ettől az időtől számította a bajok forrását), illetve az Állami Ifjúsági Bizottság ennek nyomán 1981-ben meghozott határozatából indult ki, amely alapvetően pozitívnak ítélte meg a könnyű-

zene szerepét az ifjúság szórakoztatásában. Igaz, káros, sőt ellenséges nézetek hordozója is lehet, ám éppen a káros hatások kiküszöbölése, a megfelelő ellenőrzés biztosítása érdekében szükséges, hogy foglalkozzanak a területtel. A határozat nyomán a KISZ aktivizálta magát a popzene terén: különböző programokat szervezett (például egy új hullámos találkozót a hanglemeggyárral közösen), pályázatokat írt ki, létrehozta az Ifjúsági Rendező Irodát, megjelentette az első hazai könnyűzenei lap próbaszámát, részt vett a Rockszínpad megalapításában, és így tovább. Az ifjúsági szövetség levele végül hosszan sorolta a zenekarok működésének és a rendezvények szervezésének engedélyeztetése terén tapasztalható problémákat – nyilván azzal a szándékkal, hogy a Mozaik Klubban történeteket a strukturális, „objektív” körülményeknek tulajdoníthassák.¹¹²

A KISZ KB pár héttel később újabb, szeptember elején Erdős Péter fent ismertetett jelentésére reagáló feljegyzést juttatott el Aczélhoz. Ebben a Kulturális Osztály vezetője, Harsányi László tételesen cáfolta a popmenedzser állításait, rámutatva, hogy azokat Sebők és mások megnyilatkozásainak szándékos elferdítésével, az adatok tendenciózus kiválogatásával és sokszor szimpla hazugságokkal tudta csak alátámasztani. Ezeket nem veszem sorra, egyedül a CPg zenekart érintő részeket ismertetem. Harsányi leszögezte, hogy az 1982. augusztusi, Veszprém megyei új hullámos találkozón (amelyet az MHV-val közösen szerveztek) nem vett részt a CPg, így azok a fotók sem készülhettek ott, amelyeken a vérző arcú énekesük látható. Nem igaz, hogy a KISZ által rendezett koncertek előtt

és alatt nem ellenőrzik a fellépőket, és 1983. február 19-ig nem is került sor botrányos vagy elítélendő cselekedetekre. A bizonyítékként mellékelte magnófelvételek, amelyeknek eredetét az MHV feljegyzése homályban hagyta, csakis a fenti napon készülhetett, mert a Mos-oi egyedül akkor lépett fel a Mozaik Klubban.

Harsányi László cáfolta azt is, hogy Erdős Péter kereste volna a kapcsolatot a KISZ III. kerületi bizottságával. A Mozaik Klub vezetője volt az, aki megkereste Erdöst, és meg is beszéltek egy találkozót, ez azonban nem az volt, amely a popmenedzser és a CPg tagjai között zajlott, ennek részleteiről nem tudnak. Az osztályvezető rágalomnak minősítette, hogy onanizálásra került volna sor, annyi történt csupán, hogy egy részeg vendég végének akarta használni a termet, de az ott lévő rendőr kivezette. A március 5-ei Kozák téri CPg-koncerthez, amelyen a hírhedt csirkeepizódra is sor került, semmi köze nem volt a KISZ-nek (az ifiház fenntartója a XV. kerületi Tanács volt), ám a jelentés azért megjegyzi: a közönség köréből utólag úgy értesültek, hogy a zenekar az évekkel korábbi tévévítából vette az ötletet a csirke széttépéséhez, azaz – sugalmaz ezúttal az ifjúsági szervezet vezetése – éppen Erdős Péter lehetett az ötletgazda... Harsányi visszautasította az ifjúsági sajtót érő vádak, valamint a hanglemeggyár feljegyzésének ifjúság- és művelődéspolitikai következtetését is. A KISZ KB szerint Erdősék részéről egyszerű pozíciófáltásról van szó. Hiába akarják másként beállítani: az MHV mindenkiktől elvárja, hogy a könnyűzene terén alávesse magát az elképzeléseinek, a KISZ azonban erre nem volt hajlandó. Például

a tervezett poplap próbaszámát előzetesen nem küldték el véleményezésre a hanglemezzgyár menedzsmentjének, és differenciáltan kezelték az MHV-ban egységesen elutasított műfajokat is. Ez, és csakis ez a konfliktus forrása.

Harsányi László tudhatta, hogy Erdős Péter volt az MHV jelentésének szerzője, noha – jegyzi meg – Erdős már nem tartozik „szorosan” a vállalat kötelékébe. Ez a „felismerés” alkalmat adott neki némi személyeskedésre is, így felsorolta a sajtóban megjelent kritikákat a popcézárról: világsztárokat ígért, állami pénzen futtatott együttest, majd annak énekesnőjével szerelmi kapcsolatba került, a sajtóban pedig nem csinált titkot abból, hogy 1945 után többször is börtönbe került. Elsősorban persze Erdős „visszataszító” vitamódszerét tette szóvá. „A tények szabad kezelése, a szövegkörnyezetből önkényesen kiragadott, eltorzított idézetek, az össze nem tartozó dolgok összekapcsolása mint eddig is alkalmazott módszerek. [...] Fotók ráfogott személyekkel. Elítélendő magnófelvételek igazolatlan helyszínekkel és időpontokkal. Csúsztatások, koncepciózus módszerek és általánosítások. Ködösítések, homályos célzások, tendenciózus belemagyarázások, idézetek hamisítása. Vádaskodások, minősítések, címkézések. Számára minden elfogadhatatlan álláspont demagógia (ha hivatalos szervekről van szó) vagy nacionalista, antiszemita, fasisztoid jelenség (ha együttesekről, személyekről van szó) – írta az osztályvezető Erdősről. – Szándékai nem változtak [ti. a *Kritikában* megjelent cikkéhez képest]: a közvéleményt sokkolni, vitát kiváltani, felelőst találni az ifjúsági szövetségben és nagyobb személyes szerepet kapni.”

A KISZ vezetése láthatóan tisztában volt azzal, hogy csak úgy tudja magát hitelesen igazolni, ha az általuk támogatott punk- és új hullámos zenekarok és a fiatalok mellett is kiáll. Ennek megfelelően a feljegyzés továbbra sem látott (politikai) veszélyforrást az irányzatban. Mint Harsányi írja, a punk főleg divat, amely nyugati mintára terjedt el a fiatalok között, a zenekarok tagjainak többsége jól szituált, értelmiségi családból származik, és jó tanuló. „Azok a KISZ-bizottságok és vállalkozó kedvű fiatalok, akik ezen a területen más szervek helyett is dolgoztak, a publikációk hatására a közvélemény szemében bűnbakká váltak – elbizonytalanodtak. Kihallgatásokra citálták őket, jogtalan elmarasztalásokban részesültek.” Nem tudni, Harsányi pontosan kikre gondolt, de a szövegösszefüggés alapján ezek a „vállalkozó kedvű fiatalok” javarészt a punkegyüttesek tagjai lehettek. A KISZ-funkcionárius őket is védte – igaz, gyaníthatóan nemcsak Erdőssel, hanem a CPg-vel szemben is.¹¹³

A pártapparátusban az MSZMP KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztálya (TKKO) Kulturális Alosztálya véleményezte az esetet, amely a legtöbb kérdésben igazat adott az ifjúsági szervezetnek, bár a levelet jegyző Agárdi Péter alosztályvezetőnek személy szerint nem volt szimpatikus a KISZ KB védekező attitűdje. Agárdi azt javasolta, hogy sürgősen abba kell hagyni ezt a „huzakodást”, magyarul jó lenne minél hamarabb lezárni az egész ügyet.¹¹⁴ Szimpátia ide vagy oda, a Kulturális Alosztály igazából már azelőtt kialakította álláspontját, hogy a KISZ vezetése megküldte volna feljegyzéseit a pártközpontba. Részletes jelentésük ugyanis

már augusztus végén elkészült, és ebben az egész konfliktus tágabb összefüggéseit is igyekeztek megvilágítani. Először is megpróbálták definiálni, mit is kell új hullámon érteni: egy új zenei divathullámot; amelynek képviselőit agresszív színpadi viselkedés és dűrva (polgárpukkasztó, tabukat döntögető) dalszövegek jellemezznek; azokat az együtteseket, amelyek a befutott, megfáradt popsztárokkal szemben pozicionálják magukat, mint amelyek felfrissítik a könnyűzene állóvizét; végül van egy főleg értelmiségi kör, amelynek tagjai politikai töltetű, ironikus szövegeket adnak elő, „de – jegyzik meg Agárdiék – nem olyan szélsőséges (fasisztoid) töltettel, mint amilyen az Erdős-cikkben említett szövegeké”. A feljegyzés kiemeli, hogy *a jelenség mögött valódi társadalmi konfliktusok húzódnak*, ezért nem szabad a KISZ nyakába varrni az egész ügyet. Az apparátus tehát nem látott olyan politikai veszélyeket a punkban, mint Erdős Péter, és úgy fogalmaztak, hogy „hiba lenne valami nagy országos akciót, nyilvános offenzívát indítani”. Természetesen be kell tiltani és fel kell számolni, „ami erre »érdemes«”, de a sajtóban csak „valamilyen véleményt” kellene mondani, és inkább a KISZ által támogatott jó ügyeknek (*István, a király*, Győri Balett stb.) biztosítsanak nyilvánosságot.¹¹⁵

Az alosztály véleményét a TKKO is magáévá tette, annak feljegyzését csupán egyetlen bekezdéssel egészítette ki, amely egy negyedik jelenségcsoportot különített el az új hullámon belül. Ezáltal azonban a helyzetértékelés is némileg megváltozott, és a jelenség valamivel veszélyesebb arcú kapott: „[L]éteznek, alkalmanként koncerteznek olyan csoportok is, ame-

lyek már nevükben is a teljes szélsőségeséget hordozzák, és szövegeik egy része durva politikai, faji uszítás, obszcenitás, trágárság.” A megállapítás forrása, nem nehéz felfedezni, Erdős cikke volt. A fő mondanivaló azonban nem változott: a vitát le kell fojtani. A Kulturális Alosztály még jövő időben beszélt arról, hogy a *Kritika* szeptemberi számában jelenik meg a KISZ KB, a KISZ III. kerületi bizottsága és Sebők János válasza, illetve Erdős Péter viszonzválasza. A TKKO azonban nem támogatta e cikkek közlését (feljegyzésük már feltételes módot használ: a szeptemberi számban jelentek volna meg), hanem azt javasolták, hogy a vitát egy hónappal később, valamely felső pártszerv instrukciói alapján zárják le.¹¹⁶

A végső döntést szeptember 5-én az MSZMP KB Titkársága hozta meg. A testület szóbeli előterjesztés alapján, a TKKO fenti feljegyzése, valamint a KISZ KB egy újabb igazoló jelentése ismeretében tárgyalta az ügyet. Utóbbi nagyjából megismételte az Aczélhoz eljuttatott feljegyzések főbb megállapításait, védte a szervezet irányvonalát, így ismertetésétől eltekintek. Csupán egyetlen pontjára térek ki: a dokumentumból kiderül, hogy a Magyar Televízió *Stúdió '83* című kulturális műsora vitát akart rendezni a témáról, amely közvetlenül másfél millió nézőt ért volna el, az MSZMP illetékes titkára azonban erélyesen közbelépett, a tévé pedig visszakozott.¹¹⁷ A Titkárság úgy határozott, hogy Erdős cikkére ne a KISZ KB, hanem az illetékes osztályvezető reagáljon, válasza legyen „rövid és tényszerű”, és ezzel záródjon is le az ügy.¹¹⁸ (Erdős évekkal később azt állította: a tévés vita azért maradt el, mert abban az ifjúsági szövetség részéről csak akkor vet-

tek volna részt, ha őt nem hívják meg; és a *Kritikában* is csak azzal a kikötéssel akartak válaszolni a felszólalására, ha ő nem élhet a viszonzálás jogával.¹¹⁹

A pártvezetés döntésének értelmében Erdős Péter írására Harsányi László reagált. Válasza valóban rövid és tömör volt: visszautasította az ifjúsági szervezetet ért vádakat, kiemelte, hogy a hivatalos szervek már intézkedtek az ügyben, így többek között rendőrségi eljárás is indult a cikkben említett együttesek ellen, azaz Erdős felszólalása már megjelenésekor aktualitását veszítette.¹²⁰ A pártvezetés döntésének azonban nem sikerült maradéktalanul érvényt szerezni, amennyiben a *Kritika* nemcsak a KISZ válaszát közölte, hanem Sebők Jánosét is. Az újságíró tagadta, hogy az „ő punkjai” énekeltek volna a Mozaik Klubban. Ez a feltételezés már azért is alaptalan, mert a CPg és a Mos-oi együttesek létezéséről és a Meggyfa utcában történekről csak a popmenedzser cikkéből értesült. Bár a koncertet illetően igazat adott Erdősnek, kitartott amellett, hogy két dalszöveg alapján nem szabad általánosítani, és az egész új hullám „fasiszta fertőzöttségéről” beszélni. Sebők úgy látta, a „személyi-szakmai motívumokkal átszőtt probléma”, vagyis a húsos fazékhoz közel ülő, befutott, idősebb generáció, illetve a helyét és lehetőségeit kereső, amatőr új hullám közötti kenyérharc Erdős felszólalásával „politikai-ideológiai színezetet is kapott”: a „szennyhullám” kifejezéssel a popcézár nemcsak saját ízlését fejezte ki, hanem politikai ellenséget is kreált.¹²¹

Viszonzálásában Erdős Péter újabb bizonyítékokat és példákat sorolt fel az új hullámban rejlő fasiszta veszélyről ki-

alakított tézisének alátámasztására. Ez gyakorlatilag az Aczél-hoz eljuttatott augusztus 8-ai feljegyzés rövidített változata volt, így részletesen nem ismertetem. A lényeg: a popmenedzser kibővítette a „veszélyes” punkegyüttesek körét (főleg a Kretensszel foglalkozott sokat), és bár a zenekarokat javarészt csak trágár dalszövegekkel tudta meggyanúsítani, most is hangsúlyozta, hogy az „apolitikus durvaság, trágárság, szadizmus, a nihilizmus [...] előkészíti a fiatalok egy részét a CPg, a Kretens, a Mosoly stb. dalainak és magatartásának befogadására is”. Némileg azért visszakozott: azt hangsúlyozta, hogy ő nem is újfasiszta mozgalomról írt, hanem a szennyhullámról – azt viszont a vitát kirobbantó írásában az újfasiszta hordozójának tekintette. Az ifjúsági sajtó felelőtlensége kapcsán szintén óvatosabban fogalmazott, és Sebők Jánosnak már csak a közvetett felelősségét hangoztatta. Ám volt, ami nem változott a feljegyzéshez képest: itt is megismételte azt a hamis állítást, hogy a Mozaik Klubban nemcsak február 19-én, hanem még háromszor „ugyanilyen hangvétellű punkkoncert volt, ugyanazokkal a szereplőkkel” (CPg, Kretens, Mos-oi), és az 1982-es újhullámos találkozóról most is elhallgatta, hogy annak egyik szervezője az MHV volt. Cikke zárásában pedig újból tanúbizonyságot tett arról, hogy az egész jelenség mögött tudatos politikai machinációkat sejtett: „Ami engem illet, a mechanizmust már jól ismerem. A nyilvános koncerteken elhangzó trágárságokat felróni – *prüdéria*. A fasiszta szimbólumokat rossz néven venni – *rész-jelenségek felfújása*. Az újságíró, aki az ilyen együttest többé-kevésbé dicsérő felsorolásban említi és legalizálja – *csak*

a tények krónikása, a művelődési ház igazgatója, aki a sajtóban megjelent elemzések és sztárfotók láttán azt hiszi, hogy a lap viszonya a jelenséghez egyben legalitást jelent – *csak hiszékeny*. Így fűrészeljük a fát – *magunk alatt*.¹²² A Kritika szerkesztősége azzal zárta le a vitát, hogy „a megbírált aszociális, szadisztikus, fasisztoid jelenségek tűrhetetlenek társadalmunk életében”, és azok akkor is veszélyt jelentenek, ha az ifjúság többségét nem ezek jellemzik.¹²³

A TKKO jelentése megemlítette, hogy Erdős Péter cikke nem váltott ki nagy sajtóvisszhangot, arra csak a *Magyar Hírlap* és a *Ludas Matyi* (!) reagált. Az előbbi munkatársa, Geszti Pál az alapkérdésekben egyetértett a popmenedzserrel, de szóvá tette annak „megalapozatlan és felelőtlen vagdalkozását”, leginkább pedig azt, hogy az ő lapjuknak is nekiment. Geszti egyébként figyelmes olvasónak bizonyult, és különbséget tudott tenni az Erdős említette két együttes között: szerinte „a tömeggyilkosságra uszító, fajirtásra felhívó” dal-szövegért a Mos-oi valamennyi tagja „törvényes felelősséggel” tartozik, a CPg-t viszont csak azzal összefüggésben említette, hogy a tagok fantáziájából nem futotta „valamiféle értelmes nevet” kifundálni.¹²⁴ A lap pár nap múlva hosszabb riportot is szentelt a témának. (Ez volt az az írás, amelyre Erdős utalt az augusztus 8-ai feljegyzésében, és amely szerinte – a „viszszavonulási taktika” részeként – bagatellizálta a jelenséget. Ezzel gyakorlatilag a minisztertanács lapját is az ellenséges mozgalom propagálói közé sorolta.) A Mozaik Klub vezetői elmondták, hogy az illetékes pártszervek már foglalkoztak a klubban történetekkel, a klubvezetőt rendőrhatalósági figyel-

meztetésben részesítették, azóta ilyen „kisiklás” nem történt. Azt már az újságíró tette hozzá, hogy időközben a Mos-oi tagjai ellen is eljárás indult, amely már az ügyészégi szakaszban jár. A cikk fő üzenete tehát: Erdős kirohanása teljesen felesleges volt. Egyébként ez utóbbi írás szerzője is tisztában volt azzal, hogy a „cigánydalt” a Mos-oi játszotta.¹²⁵

Radványi Barna, a *Ludas Matyi* glosszaírója ez esetben nem viccelt el a témát: „A Magyarország nevezetű szórakozóhelyen egyébként nagyon divatosak manapság a zenés vérengzések. Egy ifjúsági klubban egy ifjú kannibálokból álló együttes ilyeneket nótáztat: úgy szeretném a szemedet kitolni... a füledet letépni... a..., de hadd ne soroljam azt a sok durvaságot; drasztikumot, amit ezek az arany gyerekek a hazai hanglemezgyártás egyik jeles személyiségével művelni szeretnének, daluk épületes szövege szerint. Más emberek nem érik be ennyivel. Van zenekar, amelyik arról dalolgat, hogy lángszóróval kell kiirtani minden cigányt és megteremteni a cigánymentes övezetet... [...] Nem nevezem meg a két együttest, hírük-nevük még ilyen áron se maradjon fent.”¹²⁶ Amit kiemeltem: Radványi is meg tudta különböztetni a két zenekart.

Az apparátus figyelmét elkerülte, hogy a fentiekkel egy időben a magát szintén megszólítva érző *Képes Újság* is reflektált a popmenedzser írására. A lap égisze alatt szervezett pusztavacsi fesztivál kapcsán munkatársuk megjegyezte: „nagyjából egyetértenek” Erdős cikkével „a szélsőséges punkról”, ugyanakkor továbbra is fontosnak tartják, hogy foglalkozzanak ezekkel az irányzatokkal, mert ha „megértjük, és ifjúságpolitikánk szárnya alá vesszük, akkor hasznos útra vezethetjük

az ifjú zenészeknek a tehetségesebbik részét”.¹²⁷ Pár hónappal később a Műegyetem lapja is foglalkozott Erdős Péter röpiratával. A cikkíró szerint a *Kritikában* megjelent írás a szólásszabadság határait feszegeti, hemzseg a „hamis általánosításoktól”, kiforgatja a tényeket, felelőtlenül vádaskodik, és „végső érv gyanánt tények bemutatása helyett érzelmekre akar hatni”. Leginkább azt kifogásolta, hogy a popcézár a fasizmust történelmi kategória helyett „káromkodásként” használta, azaz – teszem hozzá – lényegében ő is olyan jelbeszédet használt, mint amilyennel Sebőköt vádolta. A cikkíró szerint a dolgot néven kell nevezni: „A gyilkos – gyilkos, a fajvédő – fajvédő, a huligán – huligán és nem »fasiszta«.”¹²⁸

Sebők János is megragadott minden alkalmat arra, hogy visszavágjon Erdősnek. 1984 elején Csörsz István íróval beszélgetett annak megjelenés előtt álló, a fiatalokkal foglalkozó riportkötetéről, amelynek során feltette a kérdést: „Milyen tapasztalatokat vontál le ezekből a beszélgetésekből? Valóban olyan reménytelen a helyzet, mint ahogy egyesek – például »szennyhullámot« emlegetve – állítják?” Csörsz válasza nem is lehetett vitás: „Nem. Az ifjúságnak az a része, amelyről beszélünk, torkig van a statisztaszereppel, a lödörgéssel, a magánnyal, az ellenségeskedéssel, de nem tudják, mit kellene tenniük.” Az író ugyanakkor rámutatott ennek a magatartásnak a veszélyeire is: a fiatalok számára minden jó, ami más, így az „ostobaságokat” is felkapják, mint például „a punk körökben” felbukkant újfasizmust. A pánikkeltés helyett azonban elsősorban a felnőttek felelősségét hangsúlyozta, rajtuk (is) áll ugyanis, hogy a fiatalok energiája hova talál utat.¹²⁹

Az Erdős írásának teret adó *Kritika* szerkesztősége 1984 elején kerekasztal-beszélgetést rendezett „az új zenei törekvések értelmezésének és értékelésének, a létező problémák jelzésének szándékával”. Bár nem mondták ki, az eszmecsere egyértelműen az előző évi vitára reflektált, hiszen a lap fontosnak tartotta hangsúlyozni: változatlanul elutasítják „a szélsőségesen negatív jelenségeket” és „a szociális, fasisztoid megnyilvánulásokat”. A résztvevők teljesen más hangon beszéltek a punkról és az új hullámról, mint Erdős (vagy az Aczélnak írt levelében Pándi Pál, aki ekkor már nem is volt a lap felelős szerkesztője), sőt kifejezetten annak értékeit hangoztatták. Lévai Júlia zenei újságíró a rock nyelvújító stílusirányzatának nevezte a punkot, amely „hallatlanul sok újítást tartalmaz mind előadói megoldásokban, mind pedig zenei nyelvében”. Vagyis nemcsak a dalszövegeit, öltözködését stb., hanem zenei megoldásait is egyfajta „protestáló attitűd” jellemzi, és ennek köszönhetően „a polgárpukkasztás szándékát igen következetesen végbe tudja vinni”. Maróthy János zenetudós csatlakozott hozzá, és kifejtette: szerinte a punk annak az egész 20. századon végig vonuló folyamatnak egyik megnyilvánulási formája, amelynek során a városi plebejus rétegek, mindenekelőtt a fiatalok keresik a saját zenei kifejezőmódjukat. Ennek kapcsán kritikával illette a zeneiskolai oktatást, amely kiöli a gyerekekből a zene szeretetét, a zene felfedezésének örömet.¹³⁰ (A professzor véleménye egybecsengett Wahorn Andráséval, aki pár hónappal korábban így fogalmazott: „A *new wave*, de elsősorban a punk visszaadta a rock népzenei jellegét. A hatvanas évektől az egyszerű sémákra épülő rockzene

feldúsult rafinált technikákkal, bonyolult képletekkel, és elvesztette primer közlési funkcióját. A közvetlen kifejezésre való igény azonban megmaradt, és ezt elégítette ki a punk azzal, hogy elvetette a rock túlfinomult elemeit.”¹³¹)

A harmadik résztvevő, Trunkos András, a Rolls Frakció korábbi tagja a punk politikai sokszínűségére hívta fel a figyelmet, és mint fogalmazott, nem lehet azt állítani, hogy az egész irányzat jobboldali lenne. Maróthy professzor erre azzal reagált, hogy eleve „idegesíti”, ha zenei és politikai mozgalmakat azonosítanak; „idióta” dolog például azt kutatni, hogy a Filharmónia bérleteseinek hány százaléka horthysta katonatiszt. Lévai Júlia szerint érthető, hogy – miután a rockzene a magánélet felé fordult – a punk vissza akarja vinni a politikai témákat a dalokba, igaz, sokszor negatív, „nihilista” színezettel. Ezt nem lehet szó nélkül hagyni, ám azt is figyelembe kell venni, hogy a fiatalok azért fejezik ki magukat úgy, ahogy, mert nincs valós politikai tér, amelyben mozoghatnának. A problémát az egész könnyűzenét körülvevő társadalmi-hatalmi közeg jelenti, amely csakis a tiltás és az engedékenység dimenziójában mozog. A feszültségeket csak egy demokratizálódási folyamat oldhatja fel, „amiben nem döbbennek halálra az emberek, s egy kulturális vezető sem hiszi, hogy a szocializmus dől össze, ha egy punkegyüttes keményen politizál, s ennek netán személyes vonatkozásai is vannak”. A történetek ismeretében Lévai bizonyosan Erdős Péterre utalt, csakúgy, mint Maróthy, aki a dalszövegek „rettenetesen leegyszerűsített” értelmezését kifogásolta: „Kiragadok egy szót a közepéről és azzal próbálok meg manipulálni...” (Három pont

az eredetiben...) A professzor szerint, ha „valaki hozzászól, akkor kompetensen, a konkrét anyag ismeretében szóljon hozzá, nem pedig mindenféle előzetes politikai normatívák alapján, amelyekhez egyszerűen analógiákat keres a szövegben azért, mert a kölyköknek hosszú hajuk van, és ez őt idegesíti”. Utalt arra, hogy „a marxizmus eredeti szelleme kritikai szellem”, ami nem a fennálló viszonyok feltétlen dicséretében nyilvánulhat meg. A fiatalokban éppen ezt a szellemet kellene felkeltetni, „nem pedig azonnal gyanús szemmel nézni, ha valakinek valamelyik felnőttel vagy főhatósággal szemben kritikai megjegyzése van”. Ez a kijelentés, ha nem is kifejezetten Erdős Péternek, de mindenképpen a hozzá hasonló gondolkodású embereknek szólt.¹³²

Természetesen azt azért nem lehet állítani, hogy senki sem értett egyet Erdős Péter felszólalásával. Köteles Pál az *Alföld* hasábjain értekezett arról, hogy a popmenedzser által szóvá tett jelenségek a társadalom morális állapotának általános hanyatlásáról tanúskodnak. Egy kisebbségről van szó ugyan, ám ők „terrorizálják” a többséget, ezzel alapvetően meghatározzák az egész társadalom állapotát és közérzetét. Bár Köteles nem tudta, hogyan lehetne kimozdulni az erkölcsi mélységekből, és azt sem, miként jutottunk idáig (szerinte mindkét kérdésre a szociológusoknak kellene választ adniuk), azért megvolt a saját magyarázata: „Aki ugyanis olyan családban nőtt fel, ahol a trágár beszéd a természetes, ott a fogkirúgó dalszöveg nem fölháborító. Az sem, ha egy klubban uszító, fasisztoid rímelvevényeket üvöltenek. A fiatal számára, aki nem a tisztes-séges beszédhez szokott, hanem az obszcén szófordulatokhoz,

az inkriminált szöveg nagyon is tetszetős.” A jeles író a teljes morális lezüllés feletti kesergésében egészen odáig jutott, hogy már a házastársi hűség is szégyenszámba megy, mintha ennek bármi köze is lenne a CPg-hez.¹³³

Meg kell még említeni, hogy a KISZ elméleti folyóirata, az *Ifjúkommunista* éppen Erdős röpiratának megjelenésével egy időben közölt egy prágai hetilapból átvett (ott márciusban megjelent) írást, amely nagyon hasonlít a popcézár felszólalására. Ez olvasói levelekre hivatkozva járja körül a „kulturális selejtnek” nevezett zenei új hullámot, amelyet a cikk szerint a „burzsoá manipulátorok, az ideológiai és diverziós központok” hoztak létre azért, hogy a „*No Future*” jelszavával „életfilozófiát” nyújtsanak a tőkés világ »elveszett« generációjának”. Ennek a lényege: „Vegyétek könnyen az életet, ne meneteljetek senkivel együtt, és ne forduljatok senkivel szembe! Semminek nincs értelme!” A punk-rockot és az új hullámot Csehszlovákiában is elterjesztették a „diverziós központok”, kiprovokálva olyan együttesek megalakulását, „amelyek ezt a minden esztétikai és morális normát tagadó zenét gyártják”, és amelyek „a fülsiketítő lárma, az egyoldalú dallamok, a primitív és gyakran vulgáris szövegek közvetítésével” akarnak „a szocializmustól idegen magatartást és nézeteket” kialakítani az ottani fiatalokban. Habár Erdős nem a hidegháború kontextusában értelmezte a jelenséget, a veszélyre való figyelemfelkeltés logikája tőle is ismerős lehet: a lap hangsúlyozza, hogy az ifjúság többsége támogatja a békés építőmunkát, és csak néhány marginális fiatal engedett a „szirénhangoknak”, mégsem szabad közönyösen nézni, hogy akár csak néhány

banda is a punkot terjessze. Hiszen – tették hozzá a szintén ismerősnek tűnő formulával – azt, hogy milyen „kultúráról” és „művészetről” van itt szó, már az együttesek nevei is megmutatják...¹³⁴

Az *Ifjúkommunista* publikációja nemcsak az időzítés miatt érdemel figyelmet, hanem azért is, mert a lap korábban némi távolságtartással ugyan, de alapvetően semlegesesen, leíró módon beszélt a nyugat-európai punkokról, szintén az ottani újságokból átvett írások alapján.¹³⁵ Ám távolról se gondoljuk, hogy 1983 nyarán érdemi elmozdulás történt volna a folyóirat hozzáállásában: ugyanabban a lapszámban a csehszlovák mellett közöltek egy cikket a nyugatnémet kommunista párt lapjából is, amely a rockzene jobboldal elleni mozgósító erejéről szól.¹³⁶

ÚJ DALOK, RÉGI IDŐK (1978–1983)

„Embör, vigyázz, itt már érik”

Erdős Péter felszólalása nyomán kibontakozott valamiféle diskurzus, ám a megszólalók többsége nem az ő értelmezését képviselte, azaz nem volt hajlandó az egész irányzatot „szennyhullámnak” tekinteni. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a popcézár fellépése komoly következmények nélkül maradt volna: miközben a pártvezetés tájékozódott, az érintettek magyarázkodtak vagy újra támadtak, néhányan pedig hozzászóltak, a politikai rendőrség eljárást indított a röpiratban megtámadott zenekarok tagjai ellen. Sebők János egészen világos ok-okozati összefüggést látott a két esemény között: „Ugyancsak megpezsdült az élet [ti. a cikk megjelenése után] a belső elhárítás háza táján is, ahol azonnal lecsaptak a röpiratban említett zenekarokra, s hamarosan mind a Mos-oi, mind a CPg ellen vádat emeltek.”¹³⁷ A Jávorszkyval írott nagy rocktörténeti munkájában Sebők már inkább a két esemény

egyidejűségét hangsúlyozta.¹³⁸ Az összefüggés tudnillik nem egyértelmű, pontosabban nem egyirányú, hiszen a Mos-oi elleni vizsgálat már a cikk megjelenése előtt megindult, míg CPg elleni azzal lényegében egy időben kezdődött meg. És az is tudható, hogy az állambiztonság háza táján már régóta pezsgett az élet, a CPg-re és általában a punkra nem Erdős Péter hívta fel az elhárítás figyelmét. Gyaníthatóan éppen fordítva történt a dolog.

Harsányi László, a KISZ kulturális osztályvezetője Aczél Györgynek írt jelentésében egy érdekes összefüggésre világított rá. Tudniillik arra, hogy a két zenekar elleni eljárások megindítása gyanúsan közel esett Erdős cikkének megjelenéséhez. Harsányi nem értette, hogy a rendőrség miért várt hónapokat a felelősségre vonással, ha a bizonyítékok már korábban is a kezében voltak. De az osztályvezető szerint nem ez volt az egyetlen furcsaság a belügy magatartásában: megemlítette azt is, hogy „az ügy egyes vonatkozásaiban érdekelt és korábban másoknak információt adó rendőri szervek” a KISZ illetékeseinek „érthetetlen okból” semmilyen segítséget sem nyújtottak, amikor információkat kértek tőlük. A „mások” itt nyilván Erdős Pétert jelentette: Harsányi voltaképpen arra utalt, hogy az MHV feljegyzéséhez mellékelte bizonyítékok a Belügyminisztériumból (BM) kerülhettek a hanglemezzgyár vezetőihez. Erdős nem árulta el, honnan jutott a február 19-ei koncerten készült magnófelvételekhez, miközben – tette hozzá az osztályvezető – a rendőrségnél is éppen ez a felvétel található meg. Ám nem csupán a rendelkezésükre álló bizonyítékok tekintetében,

hanem azok értelmezésében is sok hasonlóságot fedezett fel a KISZ illetékese, amikor feltette a költői kérdést: vajon „miért esnek szó szerint egybe a Hanglemezzgyár és a BM-jelentés megfogalmazásai?”¹³⁹

Természetesen felvetődik a kérdés: milyen kapcsolatban állt Erdős Péter az állambiztonsággal? Noha voltak, akik azt gyanították, hogy hálózati személyként beszervezték, egy publikálatlan röpiratában kifejezetten tagadta, hogy *ügynök* vagy *titkos állományú munkatárs* lett volna. Kívülállóhoz képest azonban meglepően pontos volt a fogalomhasználata, ami arra enged következtetni, hogy bennfentes információi lehettek a titkosrendőrségről.¹⁴⁰ Erdős az állambiztonsági iratokban a hetvenes évek elejéig kizárólag volt politikai elítéltként, a Nagy Imre-csoport egykori tagjaként, jugoszlávbarát revizionistaként, azaz megfigyelt személyként bukkan fel.¹⁴¹ A gyanú azonban, hogy be volt építve, már szabaduláskor, 1958 őszén felvetődött, ugyanis a Nagy Imre-csoport többi tagjához képest kifejezetten enyhe büntetést kapott.¹⁴² Egy vele kimondottan bizalmas viszonyban álló személy azt mondta róla: „[F]urcsa ember ez az Erdős, nem lehet tudni, mikor beszél őszintén. Lehet UDBA [azaz jugoszláv]-ügynök, de lehet az ÁVO-nak az embere is, vagy mind a kettő.”¹⁴³ Másvalaki, nem mellesleg egy ügynök, azt állította, ő mindig is *agent provocateur*nek és „nagyszájú ellenzékieskedőnek” tartotta.¹⁴⁴ Erdős nyilván érzékelhette mindezt, és igyekezett megelőzni a gyanúsítgatásokat; egy régi ismerősének nagyban erősítette: „Nézd, éntőlem a dolgok nem kerülnek a belügybe, én csak a magam gondolatait fejtegetem.” (Ő vajon

tudta-e, hogy kijelentésének címzettje révén viszont a belügybe kerülnek a dolgok.)¹⁴⁵

A személyét érintő gyanú abból is táplálkozhatott, hogy előszeretettel játszotta a jól értesültet. Volt, hogy a kihallgatásokra vonatkozó taktikai fogásokat ajánlott barátainak, volt, hogy börtönviszonyokról árult el bennfentes információkat (ki kivel van egy cellában stb.), volt, hogy küszöbönálló belpolitikai változásokról beszélt ismerősei előtt. Amikor egy ilyen alkalommal a jelenlévők rákérdeztek, mégis honnan tudja ezeket, ő mosolyogva azt felelte, szerencsére a belügyben is vannak jó kapcsolatai.¹⁴⁶ Ismerőseinek többször eldicsekedett azzal, hogy a BM-ben van egy régi ismerőse, aki belső információkat árul el neki. Erre azért van szükség – magyarázta –, nehogy meglepetések érijék az embert. Többször beszélt egy volt ávósról is, akit 1956-ban a rádió ostroma során megmenett, és akivel utána kapcsolatban maradt; nem tudni, ő volt-e a belügyes kapcsolat, valószínűleg nem, az illető ugyanis akkoriban már nem dolgozott a BM-ben.¹⁴⁷ (Bár a régi ávéhás módszerekről beszámolhatott neki.) Erdős nem titkolta, hogy érdekelné a titkosszolgálati munka, de csak felső vezetői szinten és csak külföldi relációban. Kifejtette azt is, hogy a fasiszta veszély elhárítása érdekében a „mai ÁVO-t” át kell majd menteni, mert nekik, azaz a revizionistáknak is szükségük lesz megbízható politikai rendőrségre.¹⁴⁸

Egyetlen olyan utalásra bukkantam, amely alapján gyanítható: Erdöst nemcsak elvi szinten érdekelte az állambiztonsági munka, hanem a gyakorlatban is ki akarta „próbálni”, távolról sem vezetői szinten, és nem is külföldi vonalon. 1961

szeptemberében egy partitúracsempészési ügy kapcsán Erdős Péter neve is felmerült – nem elkövetőként, hanem a Szerzői Jogvédő Hivatal munkatársaként. Az ügygel foglalkozó hírszerzők Sándor Györgytől, a belsőreakció-elhárítás tisztjétől megtudták: „nagyon régóta” foglalkoznak már Erdőssel mint ellenséges, revizionista személlyel. „Évekkel ezelőtt önként ajánlotta fel szolgálatait a belügyi szerveknek, azonban nem volt őszinte. Bár nem bizonyított tény, de Sándor elvtársék feltételezik, hogy Erdős Péter a belügyi szervek bizalmába akar férkőzni.”¹⁴⁹ Ez persze, még ha így történt is, legfeljebb azt bizonyítja, hogy Erdős Péter hajlandó volt együttműködni az állambiztonsággal, ám arra végül nem került sor. Az iratokban mindenesetre semmi nyoma nincs annak, hogy Erdöst beszervezték volna.

Az ügynökjelentésekből sok más is kiderül Erdős Péterről – igaz, ezek állításait távolról sem szabad kritikátlanul elfogadni, mert eleve ellenséggént jelenítették meg őt, emellett a hálózati személyek olykor saját szubjektív benyomásaikat osztották meg tartótisztjeikkel. Így tett a „Luzsnyánszki” fedőnevű informátor is, amikor Erdöst jellemezte 1967-ben, sokadszorra igazolva, hogy egy jelentés legalább annyira szól a szerzőjéről, mint a tárgyáról. „A jellem fejlődik, de nem változik meg. Ezért vannak felnőttek, akik vízcserkész-lelkűek maradnak halálukig. Minden napra szükséges egy jócselekedetet megtenniük, és okvetlenül szükség van számukra, hogy felelősséget vállaljanak mindenért, ami látómezjükbe kerül” – kezdi az ügynök. Meglátása szerint ilyen „kopaszodó cserkész” Erdős Péter is: „Önképzőkori alkat,

aki azt hiszi, hogy vitákban meg lehet győzni embereket, és meg lehet egy beszélgetés alatt változtatni őket, más útra lehet terelni őket. Mindig, mindenkivel és mindenről hajlandó vitatkozni: mégpedig egy eszményien elképzelt szocialista demokrácia szempontjából, egy olyan ideálisan megálmodott társadalom alapjáról, amelynek semmi köze nincs (rendszerint) a valósághoz.”

„Luzsnyánszki” ennek tudta be, hogy Erdős a művészek felé fordult, mert ebben a közegben még el tudja játszani az „önképzőköri próféta szerepét”. A művészek ugyanis hajlamosak a realitások nélküli vitákra, tervezgetésekre: „Azért is került közéjük alkalmi prófétának, mert itt a legcsekélyebb az intellektuális kontroll, itt kapja meg Erdős azt a feltétlen fölényt, amivel kárpótolja magát egyéb sikertelenségeiért. Neki ugyanis ezekben a vitákban feltétlenül nyernie kell, különben elidegeskedi a vitát, és ha észérvekkel nem győz, kénytelen személyeskedve, szabálytalanul vívni.” De nemcsak vitáznia kell folyton, hanem szerveznie is, „valamiféle tiszta és emelkedettebb célú szövetkezést kell igyekeznie létrehozni”, ám ezek rendszerint kifulladásnak, mert eleve megvalósíthatatlannak, másrészt mert hívei is felismerik spekulatív természetét és „öncélú politikai attitűdjét”. „Konok és tántoríthatatlan elvisége, szigora, amely a legártatlanabb megjegyzés, tréfa mögött is társadalmi mozgást gyanít, olyan szandálos prófétává teszük őt. Olyan katalizátorszerű figura, aki egyszerűen nem hat. Próféta, akinek próféciái nem fogannak meg” – fejezi be a könyörtelen kritikusi szerepét hálózati személyként sem megtagadó „Luzsnyánszki”.¹⁵⁰

Ez a mérhetetlenül cinikus és fölényeskedő jellemzés önkéntelenül szimpatikussá teszi a célszemélyét, ám ezzel együtt nagyon is *igaznak* hat. Mégpedig azért, mert a hálózati személy által 1967-ben jellemzett Erdős Pétert felfedezhetjük a nyolcvanas évek elejének Erdős Péterében (vagy fordítva). Innen nézve a tatai könnyűzenei tanácskozáson elmondott beszéde valóban egy próféta beszéde.¹⁵¹ A magyar világsztárokról úton-útfélen hangoztatott próféciája tényleg alaptalan jövődőlésnek bizonyult. Vitázó kedvét sokszor megmutatta a televízióban és az írott sajtóban is. Még a Mozaik Klub punkjaival is azért állt le vitázni, mert bízott abban, hogy meg tudja győzni őket – legalábbis ezt hangoztatta. A Sebők Jánossal folytatott küzdelme pedig a személyeskedő, szabálytalan módszerekkel vívott harc kiváló példája. És ha ártatlan megjegyzések mögött is hajlamos volt „társadalmi mozgást” látni, ne csodálkozzunk azon, ha a punk mögött valódi politikai összeesküvést sejtett.

Pár évvel később a „Foktői Lajos” fedőnevű hálózati személynek kellett jellemeznie Erdőst. Ő nem a próféta rendíthetetlenységét és elhivatottságát emelte ki vele kapcsolatban, hanem kiváló szervezőkészségét, kitűnő emberismeretét és gyakorlati érzékét. „Érzelmek nincsenek lényegében – mindezt az üzletnek, a pénznek rendel alá. A szó teljes értelmében menedzser” – írta az ügynök. Világnézete és életformája is „tipikusan polgári” – tette hozzá –, azaz szocialista eszményekről itt szó sincs. Ez az Erdős nem valami nevetséges kiscserkész az önképzőkörből, hanem egy dörzsölt és gátlástalan üzletember, széles körű, mások számára átláthatatlan nemzet-

közi kapcsolatrendszerrel. „Én mindenre képesnek tartom” – summázta Erdősről tett észrevételeit „Foktói”.¹⁵² Ez a kép egészen más, mint amelyet „Luzsnyánszki” rajzolt róla, ám ebben is éppúgy ráismerhetünk a nyolcvanas évek elejének popmenedzserére, aki az MHV pozíciónak védelme érdekében a KISZ ellen vívott harca során gátlástalanul, a következményekkel egyáltalán nem törődve vádaskodott és manipulált. (Erre a figurára ismerhetünk egy 1962-es megjegyzésében is; amikor egy társaságban valaki a tárgyilagos állásfoglalás fontosságáról beszélt, Erdős állítólag azzal reagált: „Ne legyünk objektívek, miért is lennénk?”¹⁵³)

A belügy információi szerint Erdős Péter a hatvanas évek elejétől kezdve egyre pozitívabban viszonyult a kádári vezetés politikai irányvonalaéhoz, ám az állambiztonságot ez sokáig nem hatotta meg, nem adtak hitelt az ilyen információknak, vagy pusztán taktikai manővernek tartották. Továbbra is megfigyelték, és 1965-ben rendőrhatalósági figyelmeztetésben részesítették „ellenséges tevékenység” miatt.¹⁵⁴ A Szerzői Jogvédő Hivatalban kis ideig vele együtt dolgozó „Sárdi” fedőnevű informátor még 1969-ben is a revizionisták közé sorolta, és rendszerellenes érzelműnek állította be Erdőst, nem mellesleg „durva intrikusként” ábrázolta, akinek emiatt kellett megválnia a hivataltól.¹⁵⁵ Ebben a jellemzésben azonban szintén ott munkált a személyes ellentét, amelynek okát ugyanennek a hálózati személynek egy másfél évtizeddel később adott jelentése fedi fel. Eszerint 1956 után Erdős Péter állítólag megfenyegette az ügynököt, hogy lejárhatja mint „rendőrbesúgót”. Ennek fényében érthető, ha az akkor már „Stimecz”

fedőnéven a Heves megyei állambiztonságnak dolgozó titkos megbízott még 1985-ben is „politikailag veszélyes elemnek” nevezte Erdőst, aki tudatos bomlasztó tevékenységet fejt ki a zenekiadás területén.¹⁵⁶ Ezt azonban akkor már legfeljebb Egerben hitték el, Budapesten biztosan nem. (A fővárosi III/III már 1980-ban olyan ismert közéleti személyiségnek tekintette, aki védelmet érdemel: egy hálózati személyt azért küldtek a Hazafias Népfront Klubjának rendezvényére, ahol Erdős Újságíróból márkamenedzser címmel tartott élettörténeti előadást, mert információik szerint a rendezvénysorozat alkalmával a hallgatóságból provokatív jellegű kérdésekkel akarták volna kényelmetlen helyzetbe hozni az előadókat.¹⁵⁷)

Jellemző az a mód is, ahogy „Stimecz” a popmenedzser *Kritikában* megjelent írását interpretálta. „Egyes vélemények szerint – írta, bizonyosan magára gondolva – Erdős fellépése eléggé furcsa, mivel korábban ő maga is lelkes támogatója volt hasonló irányzatoknak”, tudniillik ő is „szélsőségekre hajlamos személy”, akit politikai okok miatt kétszer is elítéltek.¹⁵⁸ Az ügynök befektetési kísérlete természetesen nem érte el a célját, megbízói nem adtak hitelt a punkokat támogató popmenedzserről szóló fantasztikus mesének. A felszólalás fogadtatása a fővárosi állambiztonságot is érdekelte: a „Szaxofon” fedőnevű hálózati személyt megbízták, hogy – ha már bemegy a hanglemezgárba – figyelje meg, „szakmai berkekben milyen vélemények hangzanak el [a] Dr. Erdős Péter által írt cikkről”.¹⁵⁹ Az utasítást szeptember végén adták, így nem egészen világos, melyik cikkről van szó: ha a júliusiról, akkor eléggé megkésettnek tűnik az érdeklődés, ha viszont

a viszonzásról, akkor túl korainak, hiszen az akkor még meg sem jelent.

„Szaxofon” egyetlen fejleményről tudott beszámolni: Wilpert Imre a cikk kapcsán (most sem tudni, melyikről van szó) megjegyezte: megérti Erdős aggodalmát a kritizált jelenségek miatt, mert ő is zsidó származású. Szavait azonban szántsándékkal félremagyarázták, antiszemita kicsengést próbáltak neki tulajdonítani, aminek következtében a vezetőségi ülésen parázs vita alakult ki Wilpert, illetve Erdős és Bors Jenő MHV-igazgató között.¹⁶⁰ A jelentéshez fűzött megjegyzés szerint az állambiztonságnál tudtak arról, hogy Erdős és Bors valóban meg akarják fúrni Wilpertet, amihez minden eszközt felhasználnak. Én azonban úgy vélem, a pozícióharcotól függetlenül Erdős valóban felháborodhatott a felvetés miatt. Tudniillik írásában hangsúlyozta ugyan a személyes érintettséget, de nem származása, hanem kizárólag a CPg róla szóló száma kapcsán. Azt állította ugyanis, hogy neki magának sosem volt zsidó identitása. Jellemző, hogy röpirata végén, amikor arról ír, hogy a buchenwaldi tábor felszabadulása után megesküdtek, hogy a fasiszmus semmilyen formáját sem tűrik majd el, az „eskütevők” között csak katolikus papokat, francia ellenállókat, jugoszláv srácokat, orosz kommunistákat és egy angol patikust említ, *expressis verbis* zsidókat nem.¹⁶¹ Ha csak úgy nem, hogy magát kimondatlanul mégiscsak a zsidóság képviselőjének tekintette.

Magáról Erdős felszólalásáról az állambiztonság nem hálózati úton értesült. A III/III. Csoportfőnökség 1983. július 1-jei napi jelentésében olvasható: „Kapcsolatunk a közvéle-

ményhez intézett levélben ítélte el azokat a nyíltan ellenséges szövegű dalokat, amelyek több újhullámos punkegyüttes klubokban való fellépései során hangzanak el. Állítása szerint ilyen dalokat énekelt a Kretens és a Mosoly együttes.” (Majd közölnek is három dalszövegrészletet, erről mindjárt bővebben szólok.)¹⁶² Az információ forrásaként a „HK” rövidítést tüntették fel, amely azt jelentette, hogy az hivatalos kapcsolattól származott. Ekkoriban egyedül Erdős Péter volt az, aki a fentiekre felhívta a közvélemény figyelmét, amiből arra lehet következtetni, hogy őt *hivatalos kapcsolatként tartották számon*, azaz olyan személyként, aki valamely területen, intézményben betöltött vezető pozíciójánál fogva segítette az állambiztonság munkáját.¹⁶³

A dátum és az idézett szövegrészletek azonban némi zavarra adnak okot arra vonatkozóan, hogy mi is lehetett az a bizonyos „közvéleményhez intézett levél”: a röpirat vagy a folyóiratban megjelent írás? Először is: kérdéses, hogy a lap a hónap első napján megjelent volna, így nem valószínű, hogy a belügyi jelentés az utóbbiról tájékoztatott volna. (Az Arcanum adatbázisában olvasható példányok rendszerint minden hónap második felében kerültek a Szegedi Egyetem könyvtárába.) Habár az első idézett szöveg – a Mos-oi *Cigánymentes övezet* című számának négy sora – megegyezik azzal, amelyet Erdős a *Kritika* júliusi számában közölt, a jelentés tartalmazza a Mos-oi *Egyenruhám tiszta*, valamint a Kretens *Előre vörösök* című számának (pontosabban annak „bűdös fasiszták” szavakkal kiegészített változatának)¹⁶⁴ egy-egy részletét is – ezek Erdős írásából hiányoznak. (A Kretens dalszövegét

csak az augusztus 8-ára datált, Aczél Györgyhoz eljuttatott feljegyzésében idézte.) Lehet, hogy az utóbbi két szövegrész is szerepelt az eredeti röpiratban, csak a *Kritikában* megjelent verzióból húzták ki őket? És a belügyi napi jelentés ugyanezért nem említette a CPg-t, amely a folyóiratban közölt verzióban hangsúlyos szerepet kapott? Ám ha így volt, akkor a III/III. Csoportfőnökség miért csak július 1-jén adott jelentést a már áprilisban szétküldött röpiratról? Vagy volt egy köztes változat, amelyet a megjelenés előtt közvetlenül átfazoníroztak, fókuszba állítva azt a CPg-t, amelynek tagjait – mint látni fogjuk – éppen akkor kívánták letartóztatni?

A kérdések megválaszolatlanul is arra utalnak, hogy valamiféle kapcsolatnak kellett lennie Erdős Péter és az állambiztonság lépései között, azok mintha össze lettek volna hangolva. Ennek a kapcsolatnak a létezéséről ő maga számolt be 1989-ben adott interjújában. Egy „hiteles helyről” – nyilván a belügyből – tudta meg, hogy az 1983-as cikkének megjelenése után egy „KISZ-es újságíró” a BM-től azt kérte, adják ki a popmenedzser 1956-os anyagát, hogy leleplezhesse mint ellenforradalmárt. Onnan azonban elhajtották az illetőt, mondván, ebben a kérdésben Erdősnek van igaza. Azon a napon, amikor az ELTE bölcsészkarán vitát rendeztek a „szennyhullámról”, amelyre meghívták Erdős Pétert is, egy főhadnagy telefonált neki a Budapesti Rendőr-főkapitányságról (BRFK), és arra kérte, ne menjen el az egyetemre, mert bizalmas értesüléseik szerint provokálni fogják őt, a rendőrség pedig nem tud védelmet biztosítani neki. A menedzser nem is kért a védelemből, „mert akkor azt hiszik, hogy a Belügyminisztériumot képvis-

selem”. (Pedig ha a BM-et nem is, annak a véleményét nagyon is képviselte a punk kapcsán.) Az MHV belügyi összekötője is felhívta, aki szintén le akarta őt beszélni a vitán való részvételről, de legalábbis azt szeretne volna elérni, hogy ne provokálja az ott lévők. Erdős elbeszélése szerint a vitából természetesen ő került ki győztesen, hiába volt ellenséges a hangulat, és hiába voltak jelen provokátorok.¹⁶⁵

A fentiekből nemcsak az derül ki, hogy az állambiztonsági tisztek féltették a popmenedzser testi épségét, és óvni próbálták az ellenséges támadástól, hanem az is, hogy míg a BRFK-től telefonáló főhadnagyot nem ismerte, a hanglemezgyár belügyi összekötőjét igen. A nevét ugyan nem említette, de Wilpert Imre visszaemlékezése alapján a szórakoztatóiparban köztudott volt, ki az illető: a Duna-gate botrány későbbi kirobantója, Végvári József. Wilpert akkor ismerte meg a tisztet, amikor a KFT együttes egyik tagja elpanaszolta: nem engedik fellépni őket a Budai Ifjúsági Parkban. Wilpert érdeklődésére az ifipark illetékese azt mondta, a BM-es összekötőjük adta az instrukciót, hogy a hárombetűs zenekarok, mint az URH, a CPg és KFT, nem léphetnek fel. (Nem tudom, tényleg így történt-e, de anekdotának mindenképpen kiváló.) Wilpert elkereste Végvári számát, és sikerült tisztáznia vele a KFT helyzetét. A tiszt ezután többször is felkereste, majd be akarta őt szervezni, ám elbeszélése szerint Bors Jenő közbenjárására végül megszabadult tőle.¹⁶⁶

Végvári József a Duna-gate kirobbanása után adott interjújában megemlítette, hogy annak idején ő foglalkozott „Dr. E. Péter” ügyével: „uszító, antiszemita szövegű dalokat adtak

elő személyével kapcsolatban”, amiben „kissé ludas S. [azaz Sebők] János is, aki a könyvében védte ezeket az együtteseket”. Végvári mindkét állítása koholmány: a CPg vonatkozó dalában (és nem dalaiban) semmilyen antiszemita elemet nem lehet felfedezni, és Sebők sem védte meg nyilvánosan a CPg-t. Ennél lényegesebb, hogy mindkét ferdtítés, főleg a második, Erdős Péter 1983-as felszólalására hajaz. Miként az is, hogy az őrnagy az ügy kapcsán szintén előcibálta Molnár Gergelyt és a Spionst, megemlítve, hogy az „iszonyatosan mocskos szövegek” között olyan is akadt, hogy „Anna Frank, meg-erőszakollak, Anna Frank, a szívedet kivágom, a szemedet kinyomom”; és – tette hozzá Végvári – hasonló szövegű dalt játszottak Erdős Péterről is. Valójában az előbbi idézet második felét a CPg énekelte Erdősről, azaz Végvári két különböző együttest mosott össze úgy, hogy mindkettőre rásütötte az antiszemitizmus bélyegét (igaz, név nélkül, mert egyik zenekart sem nevesítette). Az őrnagy – Duna-gate ide vagy oda – vérbeli állambiztonsági tisztként voltaképpen a punkról kialakított állambiztonsági narratívát adta elő, miszerint – mint azt látni fogjuk – az egész irányzat egy mocskolódó, antiszemita valami.¹⁶⁷

Létezik még egy kapcsolódási pont Erdős Péter és a BM között. 1989-ben adott interjújában Erdős elmesélte: röpirata eljutott az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának vezetőjéhez, Lakatos Ernőhöz is. Ő mutatta meg Aczél Györgynek, akinek tetszett az írás, és „utasította” az *Élet és Irodalom* című lapot, hogy publikálja azt. Ott azonban erre nem voltak hajlandók, amikor hívta Pándi Pál a *Kritiká-*

tól, hogy ők majd leközlík. Erdős itt mintha a Sebők könyvéről írt recenziójának a publikálási anomáliáit kötötte volna a röpirathoz, de most nem ez az érdekes. Hanem az, hogy az állampárt főpropagandistájának, Lakatos Ernőnek a saját fia, Lakatos András adta oda a röpiratot, aki – ezt a popmenedzser elfelejtette megemlíteni – egészen véletlenül a BM-ben dolgozott, a sajtóosztály vezetőjeként.¹⁶⁸

Többen rámutattak már: Erdős Péter nem járt punkkoncertekre, nem volt járatos a punk közegben, információit nem első kézből szerezte sem a Kassák Művelődési Házról, sem a Mozaik Klubról, sem a Kozák térről, sem a CPg-ről, sem a Kretensről. Az információkat valakitől kapnia kellett.¹⁶⁹ A fentiek alapján ez a valaki csakis egy állambiztonsági tiszt lehetett – jó eséllyel, bár erre semmilyen közvetlen bizonyíték nincs, Végvári József. Azt nem lehet tudni, hogy az állambiztonság kezdeményezte-e Erdős nyilvános fellépését, ellátva az általa gyűjtött információkkal, vagy ő fordult az állambiztonsághoz adatokért, miután tudomására jutott a CPg róla szóló száma, és a személyes érintettség okán tájékozódni kezdett az együttesről. Bárhogy történt is, a jelek szerint a politikai rendőrség Erdős Péter személyén keresztül igyekezett befolyásolni a közvéleményt és a döntéshozókat. Ebből következően az, hogy a popmenedzser milyen információkat tárt a nyilvánosság elé, nagyrészt attól függött, hogy az állambiztonság milyen adatokat adott át neki – végső soron pedig attól, hogy miként viszonyult a punkhoz.

Az állambiztonsági tisztek – már ha nem olvastak sajtót – 1978 elején találkozhattak először az új zenei irányzattal. A fővárosi

III/III „Zefir” fedőnevű titkos megbízottja jelentette: „Az utóbbi időben új irányzat terjedt el a fiatalok között, a »punk« Angliából indult el, lényege a megbotránkoztatás. Gyenge együttesek használták ki. Magyarországon most télen kezdődött a hatása, itt is zenekarok kezdtek terjeszteni a megjelenésükkel és dalszövegeikkel.” A hálózati személy következő mondata azonban elbizonytalanít bennünket, mi is az, ami szerinte megérkezett Magyarországra: „Jelenleg legismertebb ilyen együttes a P. Mobil. Kialakult törzsközönségük fiatal (13–17 év) gyerekekből áll, akik szakadt, piszkos ruhában igyekeznek minél botrányosabban viselkedni, berúgnak vagy a náluk szokásos módon kábítják magukat (Technokol Rapid-, Palmatex-szívás).” A tartótiszt, Réti Endre főhadnagy mintha jobban képben lett volna: megjegyzése szerint a jelentés „egy olyan új – Angliából származó – irányzatra hívja fel a figyelmet, amely nagymértékben dezorganizáló hatású lehet, különösen a fiatalok körében. A »punk« magyarul »trágyát« jelent és a szó tartalmának megfelelő külső megjelenést és viselkedési módozatot takar. Az új irányzat a titkos megbízott szerint a »hippizmus« ellenpólusaként jelent meg, tehát nem az erőszakmentességet és »szereztetet« hirdet, hanem erőszakot, megbotránkoztatást. Konkrét politikai következtetést még nehéz lenne levonni, de bizonyos jelek azt mutatják, hogy a »mozgalom« könnyen az anarchizmus irányába csúszhat.”¹⁷⁰ A helyzet egyértelmű volt: az irányzat éppen csak megjelent hazánkban, és az állambiztonság máris potenciális veszélyforrásként interpretálta.

Pár hét múlva egy másik hálózati személy, „Dobos László” jelentette, hogy munkahelyén, a dunakeszi Pávilon étterem-

ben szerdánként megtartott „disco-program alkalmával az ún. »punk« irányzat képviselői is megjelennek szép számmal”. Miről lehet őket felismerni? Arról, hogy „vezéralakjuk köré gyűlve a zene ütemére letérdelnek és verik a földet”. Ez a „vezéralak” figyelemre méltó figura volt: „füle túvel van átszúrva és WC-lánc van ráakasztva”. A hét többi napján csak elvétve jelennek meg az étteremben, akkor is inkább csak lányok (ruházatuk „majdnem térdig lelógó ing”), akik egyébként rendszeren viselkednek. A dunakeszi punkok tehát nem okoztak botrányt, a tartótiszt, Gábor Róbert alhadnagy mégis utasította ügynökét, hogy figyeljen oda „az egyre nagyobb teret hódító »punk« irányzat” követőire.¹⁷¹ „Dobos” eléget is tett a megbízásnak, és a következő alkalommal jelentette: május 1-jén Dunakeszin letépték a vörös zászlókat, ami feltételezhetően a „punkosok” műve volt. Hogy miért gondolta így, az nem derül ki. Az ügynök beszámolt arról is, hogy a Pávilon szerdai rendezvényén ismét megjelentek a „punkosok”, akiknek a „konferansz” gúnyból egy Hitler Adolfról szóló slágert (!) küldött.¹⁷²

Nyáron a Moszkva téren gyülekező és a Budai Ifjúsági Parkot rendszeresen látogató fiatalok között tűntek fel olyanok, akik „a »punk« stílusát próbálják követni” – jelentette a „Lakatos” fedőnevű titkos megbízott. Egy 17 év körüli fiú szája például egy gemkapocsal volt átszúrva, amelyből egy másik gemkapocs lógott le – a rendezők rövid idő alatt ki is tessékelték a park területéről. („Lakatos” feladatul kapta, hogy derítse fel „a punk stílusát terjesztő személyeket”, ám későbbi jelentéseiben nem bukkantak fel ilyen fiatalok.)¹⁷³ Ugyaneb-

ben az időben egy másik hálózati személy is figyelte az ifiparkban olyan, korábban a Rókus Kórház mellett felbukkanó, elhanyagolt külsejű, hosszú hajat és bőrruhát viselő, 16–18 éves fiatalokra, akiket punkként azonosított: „Észrevételem szerint a társaság nagyobb része intelligens, de társaik előtt és más hasonló korabeliek előtt feltűnésvágyból és a nyugati »punk« majmolása miatt öltözködnek így.”¹⁷⁴ Talán felesleges is azon filozofálni, hogy tényleg punkok vagy inkább rockerek, csövesek gyűltek-e össze a Rókusnál, hiszen a kortársak nem igazán tudtak (nem is igazán tudhattak) pontos határvonalat húzni a különböző szubkultúrák között.

Erről árulkodik a „Futó” fedőnevű titkos megbízott 1978 októberében adott jelentése is egy Újpesten rendezendő éjszakai punkkoncetról. Egy kocsmában beszélgettek erről 20 év körüli fiatalok, akik meg akarták nézni a „dilit”, mert nagy balhéra számítottak. Az egyik lány megemlítette, hogy elhozza majd a díszeket és a festéket is, nehogy a punkok kinézzék őket. Azt már a tartótiszt tette hozzá, hogy október 20-án este 10 és éjfél között a Beatrice készült fellépni Újpesten (a koncertet a késői időpont miatt is figyelmet érdemlőnek tartotta). Őket tekintették punknak a fiatalok – mint ahogy annak tekintette a sajtó és az állambiztonság is. Hollósi György főhadnagy megjegyzése igen informatív abban a tekintetben, hogy mit látott 1978 őszén a punkból a politikai rendőrség. „A Beatrice együttes kb. 2 éve alakult. Zenéjükben kezdettől fogva a Nyugat-Európában 1977–1978-ban elterjedt punk-rock zenei irányzatot követik. Ennek jellemzője a kemény rockzene és a közvetlen hangú, időnként közönséges vagy kifejezetten

trágár szövegű dalok párosítása.” Hollósi láthatóan nem volt tisztában a kemény rock és a punk közötti különbséggel, ezt követően viszont többé-kevésbé helytálló leírást ad: „A nyugat-európai punkzenekarok közönsége feltűnően és lehetőleg megbotránkoztató módon öltözködő – szakadt, rongyos ruha, biztosítótűk a fülben, összevissza festett arc – és közönségesen, botrányos módon viselkedő fiatalokból áll, akik az erkölcsi normákkal való szembenállásukat trágár beszéddel, kirívó külsővel és magatartással jelzik.” A hazai helyzet ismertetésénél azonban a kép ismét zavarossá válik: „Fentiekről a magyar fiatalok múlt évben értesültek néhány ifjúsági lapunk által. Azóta több rockzenekarunk – Piramis, P. Mobil, V’Moto-Rock – közönségénél tapasztaltuk a »punkmagatartás« utánzását. Legfeltűnőbb módon a már jelzett Beatrice együttes 14–18 éves fiatalokból álló rajongói viselkednek. A ruházatukra aggatott különféle »díszek« között kb. 1 hónappal ezelőtt egy koncerten horogkereszt alakú jelvények is voltak, több fiatalnál, nyakláncon hordva. Fékezhetetlenségükre jellemző, hogy legutóbb a Csepeli Munkásotthonban tartott koncert alkalmával összetörték a terem több berendezését.”¹⁷⁵

Íme, a punkok: erőszakos, garázda figurák, akik náci jelképeket aggatnak magukra – azaz olyasvalakik, akit veszélyt jelentenek. Nem véletlen, hogy a hálózati személyt a következő év tavaszán azért küldték a Kassák Lajos Művelődési Házba, mert az ott összejáró fiatalok a hírek szerint náci módra köszöntötték egymást, és antiszemita megnyilvánulásaik voltak. „Futó” azonban nem találkozott velük, mert időközben kitiltották őket a művházból.¹⁷⁶ Nem talált náci-

kat a Kassákban a „Gyapjas” fedőnevű titkos megbízott sem, pedig őt már 1978 végén odaküldték megbízói, hogy megnézze, „milyen korosztályú fiatalok vannak ott, tapasztalja-e, hogy a pank irányzatot csinálják-e, és a fiatalok ezt hogyan fogadják”.¹⁷⁷ „Gyapjas” többször elment a Kassák Klubba, ahol általában 250–300 fő jelent meg. Köztük volt egy kb. 50 fős társaság, amelynek tagjai – többségükben tizenévesek – a terem közepén kiabáltak, ugráltak, lökdösődtek, de a leírás alapján semmi egyebet nem csináltak, csak szórakoztak. Punkok voltak? A tartótiszt, Jámbor Gábor százados sem tudta eldönteni: „A jelentésből egyértelmű pank irányzatra nem lehet következtetni, de valami hasonló jelenség van kialakulóban.”¹⁷⁸ A hálózati személy a következő jelentésében (néhány csöves mellett) már öt-hat olyan fiatal jelenlétéről tudott beszámolni a Kassákban, akiknek az arca az angol punkokra jellemzően ki volt festve. Ők a számok szüneteiben felugráltak, a kezükkel V betűt formáztak, miközben azt kiabálták, hogy „hej” – „Gyapjas” sietett hozzátenni: ez nem azonos a „Heil, Hitler” köszöntéssel és a náci karlendítéssel. A százados sem azonosította a kettőt, a punkok viselkedését nem értékelte ellenségesnek, de azért úgy ítélte meg, a körülmények „intézkedést igényelnek”.¹⁷⁹

Mint említettem, az állambiztonság kezdetben alapvetően a csövesekkel és a Beatrice együttesel azonosította a punkot. És nemcsak az 1979. augusztusi, budaörsi fellépéséről tudósító hálózati személy nevezte punknak a zenekart, hanem a rendezvény plakátján is szerepelt a kifejezés.¹⁸⁰ A Beatricét ugyanakkor a punk címkétől függetlenül is megfigyelés alatt

tartották, nem utolsósorban a Fölőspéldány-csoporttal való kapcsolatuk miatt (Budaörsön is együtt léptek fel): a hatalom tartott attól, hogy az értelmiségiek és a munkások egymásra találása a lengyelországihoz hasonló helyzetet teremthet.¹⁸¹ A politikai rendőrség azonban értesült az első, magát kifejezetten punknak (utólag art-punknak) titulált kezdeményezésről, a Spions fellépéséről is. Az avantgárd művészeti életről jelentő „Pécsi Zoltán” fedőnevű titkos megbízott részt vett Molnár Gergelyék 1978. március 8-ai fellépésén.¹⁸² Az „igazi” punk és az új hullám képviselői azonban nagyobb számban csak a nyolcvanas évek elején kerültek a politikai rendőrség szeme elé. „Futó” például beszámolt a Kassák Művelődési Ház 1981. szeptember 13-ai programjáról, amelyen „amatőr” zenekarok léptek fel (a felsorolásban szerepelő URH akkor már nem létezett). A közönségben „értelmiségi személyek” is feltűntek, többek között „egy Grandpierre nevű csillagász, aki gyakran hangoztat ellenséges politikai nézeteket”. Az ügynök a beszélgetésekből azt szűrte le, hogy a zenekarok „magukat mindannyian az angol–amerikai *new wave* (új hullám) irányzat magyarországi úttörőinek tartják”, bírálják a hivatalos kultúrpolitikát, és szembehelyezkednek a „befutott” zenekarokkal is. Tartótisztje, Hollósi főhadnagy aggódva állapította meg, hogy az utóbbi időben „Budapesten elszaporodtak az amatőr rockegyüttesek”, amelyekre „az alacsony művészi színvonalon kívül jellemző, hogy dalaik szövege politikai szempontból sok esetben kifogásolható, nemegyszer nyíltan ellenséges”. Ezeknek a zenekaroknak általában művelődési házak biztosítanak fellépési lehetőséget.¹⁸³

Három héttel később a BRFK III/III. Osztályának másik tisztje, Imre Gábor alhadnagy személyesen látogatott el a Kasákba, „Futó” fenti jelentéséből ugyanis azt olvasták ki, hogy az „itt megjelent fiatalok és a zenekarok tagjai beszélgetéseikben egy ellenséges zenei–kulturális csoportosulás terveit vetették fel”. (Az ügynök csak annyit hallott, hogy az új hullámos zenekarok segítik egymást a fellépésekben.) Október 4-én a Spenót, a Sikátor és a BP Petting nevű zenekarok adtak koncertet, valamint „egy Königh nevű fiatal”, akinek a nevét a tiszt több helyen is látta a városban a falakra firkálva. Az alhadnagy egyetlen „ellenséges” megnyilvánulásról tudott beszámolni: a Spenót egyik angol nyelvű száma végén elénekelték a „Csonka-Magyarország nem ország” rigmust. A koncertről egyébként magnófelvétel készült, amelyet az igazgatói szobában visszahallgattak (hogy kik, az nem derült ki).¹⁸⁴

1982-ben az állambiztonság már rutinszerűen foglalkozott a különböző punkegyüttesekkel és -csoportosulásokkal. Az irányzatot ekkor már el tudták különíteni más szubkultúráktól. Hollósi György főhadnagy, a BRFK III/III. Osztályának tisztje ezt írta egy hálózati jelentéshez fűzött megjegyzésében: „[A] csöves–punk ellentét valóban létezik, s nemegyszer verekedésekben is megnyilvánul, ezt általában a csövesek kezdeményezik. Ennek fő oka az, hogy az ifjúsági sajtó az elmúlt hónapokban igen sokat foglalkozott a punk jelenséggel, ugyanakkor a csövesekről – amely korábban divattéma volt – szinte alig írtak. A csövesek úgy érzik, hogy »háttérbe szorultak« a punkok miatt”. Ám ahonnan a tiszt szemlélte a világot, a kettő mégiscsak egyformának látszott: „Ugyanakkor meg

kell jegyezni, hogy a két irányzat igen sok ponton találkozik, mivel a punk külsejű és ilyen zenét kedvelő fiatalok közül sokan gyakorolják a csöves életformát.”¹⁸⁵

Miért kerültek a punkzenekarok az állambiztonság látókörébe? Azért, mert – ahogy Hollósi főhadnagy az ETA és a Neurotic kapcsán fogalmazott – „ellenséges ideológiát, magatartásformát népszerűsítő” együtteseknek tekintették őket.¹⁸⁶ Még az egészen más közegben mozgó „Dejkó” fedőnevű titkos megbízott is szállított információkat, például az 1982. augusztusi, Veszprém megyei új hullámos fesztiválról,¹⁸⁷ és az új, szakmai lap, a *Poptika* első számáról, amelynek a címlapjára (valójában hátsó borítójára) az Elhárítás és az Invázió nevű punkegyüttesek fotója került, amit a „profi” zenészek sérelmeztek.¹⁸⁸ Ezeket az értesüléseket persze az ifjúsági sajtóból is megszerezhetette volna a tartótiszt, Gábor Róbert – lehet, hogy onnan is szerezte. De akkor miért volt szükség ügynökjelentések formájában is rögzíteni őket? Talán azért, hogy bizonyítsák a punkról és az új hullámról kialakított állambiztonsági olvasatot. Azt, hogy a punk veszélyt jelent a rendszerre, mert erőszakos, garázda, részeges, drogos, ráadásul ellenséges – gyakran, de nem minden esetben: újszisza – megnyilvánulásokat tesz; ráadásul a sajtó egy része is támogatja. (Az előző évben a „Dalos” fedőnevű hálózati személy bizonyíthatóan egy újságcikket lemásolva számolt be új hullámos együttesek koncertjeiről.)¹⁸⁹

A punk állambiztonsági értelmezésének sűrítőménye helyet kapott az ifjúság körében kifejtett „ellenséges” tevékenységről szóló, 1983 végén készült jelentésben is (már önmagában

ez a tény azt mutatja, hogy a belügy az irányzatot mindenes-től ellenségnek tekintette): „A közbiztonságot veszélyeztető rendbontó cselekmények elkövetése miatt látókörbe került, fiatalokból álló csoportok tevékenysége új, antiszociális magatartási jegyekkel bővült. Fokozták aktivitásukat az egyes »punk« és »újhullámos« popzenekarok körében kialakult galerik. Megjelenésük, nihilista életvitelük, agresszivitásuk, garázda magatartásuk – amelyek sokszor összefüggésben állnak kábítószer vagy kábítószerpótló készítmények és mértéktelen alkohol fogyasztásával –, a társadalmi morállal való szembenállásuk megbotránkoztatást vált ki, nyugtalanságot kelt, hatással van a közbiztonság alakulására. Ezen fiatalok körében erősödő fasisztoid megnyilvánulások is tapasztalhatók, amelyek alapvetően külsőségekben nyilvánulnak meg. Pl. horogkereszt falra festése, ellenséges tartalmú firkálás, zászlótépés, a hitleri hadseregben használt felszerelési tárgyak viselése stb.”

A jelenség azért is veszélyt hordozott magában – legalábbis a belügy szerint –, mert az „ellenséges ellenzék” több képviselője védelmébe vette ezeket a fiatalokat, és viselkedésük okának a társadalmi problémákat nevezték meg. A Fölőspéldány-csoport ezt az „ideológiát” hivatalos lapokban is hirdette – jegyezte meg a jelentés. Az állambiztonság láthatóan nehezen dolgozta fel, hogy a hivatalos nyilvánosságban megszólalók nem ítélték el egyhangúlag az irányzat megnyilvánulásait: „Növeli a területen a problémát – írják –, hogy különböző intézmények, orgánumok esetenként más-más álláspontot képviselnek a témában, eltérő értékeléseiket közzéteszik, a cikkírók,

nyilatkozók egymást támadják (pl. *Kritika*, Szennyhullám... vita)”. Ezt a körülményt ugyanis az „ellenséges” személyek és csoportok felhasználják a belügyi szervekkel szemben – hogy miképpen, azt a szöveg nem részletezi.¹⁹⁰

A punkok utáni hajsza egészen nevetséges jelentéseket is eredményezett. Egy hálózati személy például az R-Go együttest „vad punkzenét játszó” zenekarként azonosította. Mint írta, a zenekar tagjai a koncerteken sárga karszalagot viselnek, „amellyel valamilyen szervezethez tartozásukat akarják kifejezni”. Úgy tűnik, a tartótiszt jobban képben volt, megjegyzésében ugyanis ez állt: „Szűrő-kutató munkánk során a prevenció érdekében gyűjtjük az olyan újhullámos zenét játszó együttesek névsorát, akiktől esetleg ellenséges politikai jellegű megnyilvánulások várhatóak. A tmb. [titkos megbízott] ezirányú hírigényünk ismeretében figyelt fel a jelentésben szereplő együttesre. Az információ elsődleges ellenőrzése során megállapítottuk, hogy az R-Go a hivatalos szervek által ismert újhullámos zenekar. Megjelenésük, zenéjük és szövegeik alapján kizárhatóak az anarchizmusra hajlamos együttesek köréből. A jelentésben szereplő sárga karszalag kizárólag a díszlet részét képezi.”¹⁹¹ Az eset jól illusztrálja: az állambiztonság a hírigény gerjesztésével már meg is alkotta a megfigyelés tárgyát. Egyébiránt az R-Go zenekar neve az év őszén egy nyíregyházi falfirkálási ügyben is felbukkant. Az elkövetőkről megállapították, hogy a „punkzenét szeretik, a punk fiatalokra jellemző életmódot, öltözködést, magatartást igyekeznek utánózni”.¹⁹² A nyomozás iratai között azonban ezt leszámítva semmilyen utalás nem történt a punkra, a zenére

is csak annyi, hogy a fiatalok a csoportjukat kedvenc együttesük, az R-Go nyomán R-csoportnak (R-Cs) nevezték el. Csikidám!

Az utóbbi eset mutatja: punkügyben a vidéki állambiztonság sem maradt tétlen.¹⁹³ A szegedi CPg az első olyan együttesek között volt, amelyek a hatóságok látókörébe kerültek: már néhány fellépés után felfigyeltek rájuk, és egyrészt kirúgták őket a középiskolából, másrészt letiltották őket, harmadrészt pedig behívták őket a helyi KISZ-bizottsághoz, hogy elbeszélgessenek velük. Egészen pontosan a csövesekről rendezett vitára hívták meg őket, bár nyomban kiderült, hogy ők nem tekintik magukat csöveseknek. A sajtó mégis a CPg ügyét használta fel arra, hogy cikksorozatban foglalkozzon ezzel a társadalmi jelenséggel. Ennek első részében szóba került az együttes *Gáz-blues* című száma, amelynek kapcsán sokan antiszemita, újfasiszta nézeteket emlegettek. A *Délmagyarország* újságírója azonban tisztázta, hogy „a zenekar mindössze egy hatásos metaforával akart élni – ez a szöveg folytatásából egyértelműen kiderül –, azt sugallván, hogy ebben az országban a hozzájuk hasonló bátor társadalombírálok az auschwitz-i áldozatok sorsára jutnak”. A dal keltette „hatás” miatt azonban mégis jogosnak tartotta, hogy a zenekar nem kapott több fellépési lehetőséget Szegeden.¹⁹⁴

A rendőrök folyamatosan zaklatták, igazoltatták a CPg tagjait és úgy általában a szegedi punkokat. Egy ilyen alkalommal, 1982 júniusában az együttes alapító gitárosánál, Benkő Zoltánál egy olyan magnókazettát találtak, amelyen különböző zeneszámok mellett a Szabad Európa Rádió Lengyelországgal

kapcsolatos kommentárja is szerepelt, ezért eljárást indítottak ellene. Hiába védekezett azzal, hogy a kazettát úgy kapta valakitől (Nagy Feró Beatrice utáni együttese, a Csiga-Biga számai voltak rajta), a kérdéses rádióadást nem ő vette rá, azt mindig áttekerte, mert nem érdekelte – közösség megsértése miatt mégis bíróság elé citálták. Itt azonban – elfogadva védekezését – augusztus végén felmentették őt.¹⁹⁵ Ezt leszámítva az állambiztonsági iratokban nem tűnnek fel a CPg tagjai; talán éppen azért, mert fellépési lehetőségek híján a környéken nem tudtak olyat tenni, amit a helyi politikai rendőrség ellenségesnek nyilváníthatott volna.

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy semmilyen információval nem rendelkeztek róluk, hiszen a CPg tagjai ellen 1983-ban indított nyomozás során a Csongrád Megyei Rendőrfőkapitányság III/III. Osztálya adatokkal segítette a fővárosi vizsgálokat. Közölték, hogy az együttest 1979 decemberében alapították szegedi középiskolások, a tagok többször is cserélődtek, az viszont nem változott, hogy a CPg „minimális zenei tudással, magát újhullámosnak nevezve (punk irányzat) fejtette ki tevékenységét, ami külsőségekben és zenei kifejezőmódjukban egyaránt megnyilvánult”. Dalaik „tartalmukat tekintve helyenként rendszerellenesek, amely politikai állásfoglalást szimbólumokban, allegóriákban fejezik ki”. (Ne feledkezzünk meg erről a kitételről, találkozni fogunk még vele.) Koncertjeiken a hallgatóság nagy része (!) gyógyszereket fogyasztott, és volt olyan fellépésük, ahol a zenekar tagjai zsíros kenyeret osztogattak a közönségnek, azzal a felkiáltással, hogy nemsokára úgyis ez lesz a vasárnapi ebédjük.

A jelentés szerint Benkőék voltak azok, akik le akartak ülni „tárgyalni” a hatalom embereivel, hogy „tisztázzák” társadalomellenes, nihilista törekvéseiket. A tagokat, illetve rajongóikat gyanúsították az 1981. október 23-ai falfirkálásokkal is, ezt azonban nem sikerült bizonyítani. Betiltásukat követően Vöröskereszt néven akartak fellépni és „tömegeket mozgósító politikai dalokat” előadni, illetve felkeresték Nagy Ferót, aki a fővárosban próbált nekik fellépési lehetőséget biztosítani.¹⁹⁶ (Apróság, vagy mégsem: a zenekar tagjai a bíróság előtt egybehangozóan azt állították, forma szerint sosem tiltották be őket Szegeden.¹⁹⁷)

A fenti értesülések egy része akár titkos adatgyűjtés eredménye is lehetett, ám az első ismert, operatív úton keletkezett információ a CPg-vel kapcsolatban nem Csongrád, hanem Szabolcs-Szatmár megyéből származik. 1982 májusában jelentették, hogy Andró-Vaskó Sándor a nyíregyházi Agydaganat nevű együttes nevében egy Punk Front nevű, „szakszervezeti jelleggel” működő „önvédelmi szervezet” megalapításának tervéről tájékoztatta a CPg-t. A levélíró elképzelése szerint júliusban egy találkozót tartanak, amelyen megfogalmaznának egy kiáltványt – ehhez kérte a szegedi zenekar „aktív támogatását”.¹⁹⁸ A levél jelzi: a kevés fellépés ellenére a CPg-nek híre ment az országban.¹⁹⁹ A dokumentumok alapján a zenekar ezt követően már csak 1983 elején került az állambiztonság látókörébe, immáron a fővárosban, ahova 1982 októberében költözött az együttes három tagja. Benkő Zoltán január közepén lebukott, amikor a Vörösmarty téren a zenekara nevét festette a falra, ezért felmerült, hogy az előző év október 23-a előtti

ellenséges firkálásokhoz is köze lehetett; ellenőrzését szintén a bizalmas nyomozás keretében folytatták tovább. Az együttes tagjaitól vett szagminta kizárta őket a lehetséges elkövetők köréből.²⁰⁰

Budapesten nemcsak több fellépési lehetőség várt a zenekarra, hanem több hálózati személy is. A „Lord” fedőnevű titkos megbízott 1983. január 28-án megjelent a XV. kerületi Kozák téri Ifjúsági Házban, mert a városban több plakát is hirdette, hogy aznap a CPg, a BTK és a Béke együttesek koncerteznek. Az ügynök és a mintegy 60 fiatal azonban hiába fáradt oda, a rendezvény elmaradt, az ifiház vezetőhelyettese ugyanis elfelejtett engedélyt kérni a rendőrségtől.²⁰¹ A meghíúsult koncertről beszámolt a „Skorpió” fedőnevű hálózati személy is, ő azonban – „Lord” nevű kollégájától eltérően – kifejezetten a CPg miatt ment a Kozák térre. (Ő úgy tudta – és jól tudta –, hogy a fellépők között lesz a Königh és Cirkusza, valamint más együttesek is.) „Skorpiónak” ekkor már kifejezett feladata volt a CPg figyelése, jelentésének egy példányát el is helyezték a zenekar tagjai ellen „Tiszavirág” fedőnéven indított bizalmas nyomozás anyagába.²⁰² Később keletkezett adatok alapján a BRFK III/III-A. Alosztálya 1982. december 23-ától folytatott titkos nyomozást Benkő Zoltán és társai ellen.²⁰³

A „Hunyadi” fedőnevű hálózati személy a Józsefvárosi Művelődési Ház „újhullámos diszkójában” hallott arról, hogy 1983. február 19-én a az óbudai Mozaik Klubban a Mos-oi együttes ad koncertet. Más fellépőről nem beszélt, vélhetően azért nem, mert csak arról kérdezték. A jelentéshez fűzött

tartótiszti megjegyzés szerint ugyanis az ügynöki találkozó idején, azaz március elején már „Gyűlölködők” fedőnéven előzetes ellenőrzést folytattak a Mos-oi tagjai ellen.²⁰⁴ Pedig a Mozaikban – mások mellett – fellépett a CPg és a Kretens is. A Kozák téren március 5-én színpadra lépők között is ott volt az utóbbi két zenekar. Két nappal korábban „Dejkó” jelezte is ezt, ennek nyomán tartótisztje, Gábor Róbert hadnagy tájékoztatni kívánta a bizalmas nyomozást folytató társalosztályt, illetve a Kozák téren lévő hivatalos kapcsolatukat, hogy kísérje figyelemmel a koncertet.²⁰⁵ A „Dejkóval” történt találkozóról szóló jelentését azonban a koncert után több mint két héttel, március 22-én írta csak meg, amikor az információ finoman szólva már nem volt aktuális. Úgy tűnik, mintha a tiszt visszamenőlegesen próbált volna bizonyítékot gyártani arra, hogy jól végezte a munkáját, azaz nemcsak figyelt, hanem figyelmeztetett is. (A CPg elleni nyomozás során sem a Kozák téri ifiház vezetője, sem a helyettese nem említette, hogy a rendőrségtől előzetesen bárki szólt volna nekik.²⁰⁶)

A BRFK III/III-A. Alosztálya mindenesetre így is tudott a rendezvényről, „Hunyadi” ugyanis megbízói utasítására részt vett a CPg március 5-ei koncertjén, ahol magnófelvételt is készített. Az elején az együttes vezetője kijelentette, hogy elege van „az anyukakedvence, sárga nadrágos, bőrdzsekis” punkokból, és „keresztesháborút hirdetett” – az ügynök szerint ezzel tömegverekedést kívánt kirobbantani, a nyugati punkkoncertek mintájára. A közönség egy részének ez nem tetszett, és mint az a magnófelvételen is hallható – jegyzi meg a tartótiszt, Imre Gábor alhadnagy –, durván beszél-

tak az együttesnek, majd a helyi fiatalok össze is verekedtek az „óbudaiakkal” („Hunyadi” nemes egyszerűséggel így nevezte a CPg rajongóit). A beszámoló természetesen kitért a híres-hírhedt incidensre is: az együttes tagjai a műsor közben széttéptek egy élő csirkét, és annak darabjaival megdobálták a közönséget.²⁰⁷ A tartótiszt észrevétele szerint a koncerten más hálózati személyek is jelen voltak. Egyikük beszámolója napi információs jelentésként maradt fenn. Ebből kiderül, hogy a közönség végig botrányosan viselkedett, ám amikor a CPg kezdett játszani, a hangulat tovább fokozódott: „A zenekar izgató tartalmú dalszöveggel és összekötő szöveggel »tüzelte« a hallgatóságot.” A koncert „szerves része” volt a „tyúkál-dozat” (az eredetiben is idézőjelben) bemutatása: az utolsó számuk alatt szétvágtak egy élő tyúkot. Nem mellesleg: ez a hálózati személy nemcsak hangfelvételt, hanem fényképeket is készített a koncerten.²⁰⁸

A Kozák téri rendezvényen jelen volt az alig egy hónapja szervezett, „Ultravox” fedőnevű titkos megbízott is, jelenléte azonban nem adott, mert a lány a verekedés miatt távozott a helyszínről. Az ott készült fotókon azonban több személyt is azonosított, többek között Sáfrány Pétert, a „slepp” egyik hangadóját, valamint Szappanos Györgyöt, a Mos-oi együttes tagját. Erre azért volt szükség, mert a politikai rendőrség a bizalmas nyomozás „realizálására” készült.²⁰⁹ Ez azt jelentette, hogy nyílt büntetőeljárást akartak indítani a CPg tagjai ellen, ehhez kerestek tanúkat, az ügynökjelentéseket ugyanis nem lehetett a bűnvádi eljárásban felhasználni. Szemtanúkat kellett felkutatnia „Hunyadi”-nak is, aki mások mellett Sáf-

rány, valamint Erdős József (szintén a Mos-oi tagja) és Hortobágyi András nevét dobta be. Ők valamennyien az „óbudai” társaság tagjai voltak, amelyet az állambiztonság különösen veszélyesnek tartott (a Mos-oi és a Kretens mellett ide sorolták a CPg-t is). „Fellépéseikre szinte minden esetben a botrányokozás és az ellenséges politikai jellegű megnyilvánulások a jellemzőek” – írta róluk Imre Gábor alhadnagy.²¹⁰ A fővárosi állambiztonság már 1982 nyarán felfigyelt az óbudai Flórián téren gyülekező punkokra, konkrétan a „Horti” gúnynevű Hortobágyi Andrássra, a T-34 nevű zenekar vezetőjére, „fasiszta” megnyilvánulásai miatt.²¹¹ Már javában zajlott a bűnvádi eljárás, amikor az „Ultravox” fedőnevű hálózati személynek még mindig a CPg koncertjén készített fotókat mutattak, tanúk után kutatva.²¹²

Benkő és Szappanos május 7-én a Hajógyári-szigeten rendezett majálison okozott kisebb botrányt, amelynek egy ott tartózkodó állambiztonsági tiszt is tanúja volt: durván szidták a fellépő új hullámos zenekarokat, trágár bekiabálásokkal zavarták meg a műsort, és verekedést próbáltak kiprovokálni. Haska Béla, a CPg énekese csak azért nem tudott ebben részt venni, mert a rendezvény előtt őrizetbe vették egy, még áprilisban történt verekedés miatt (a sértett fél felismerte, és szólt a rendőröknek).²¹³ Benkő – Sáfrány Péter társaságában – megjelent a május 20–22-én Balatonszemesen új hullámos zenekarok részére rendezett szakmai táborozáson is. A CPg ugyan nem lépett fel, ám a Kretens és az Invázió együttesek segítségével kb. 50 személy engedély nélkül bejutott a tábor területére, ahonnan többszöri felszólítás ellenére sem távoztak. (Egy

jelenlévő tiszt szerint a „zenekarok többsége – kivétel a Der Trottel, a Kretens, az Invázió és a Tizedes meg a többiek – által előadott dalok politikailag nem voltak kifogásolhatóak”).²¹⁴

A „Tiszavirág” fedőnevű bizalmas nyomozás anyaga nem maradt fenn, így nem tudhatjuk pontosan, mit sikerült összeszedni a CPg-ről. A fennmaradt jelentések alapján azonban nem sok mindent. Az „Ultravox” fent idézett jelentéséhez fűzött megjegyzés alapján mindenesetre április végén, május elején már döntöttek arról, hogy nyíltá teszik az addig titokban folytatott eljárást. Június közepén a fővárosi punkok körében is elterjedt, hogy a CPg tagjait körözik, illetve a Mos-oi tagjai börtönben vannak. „Ultravox” szerint a fiatalokat nem különösebben foglalkoztatta a dolog, amit azzal magyarázott, hogy a két zenekar tagjai szabadlábbon sem sok vizet zavartak.²¹⁵ Augusztus végén az ELTE jogi karának épülete előtti telefonfülkében láttak két röpcédulát „Engedjétek szabadon a CPg-t” felirattal.²¹⁶

A BÖRTÖN AJTAJÁBAN (1983–1984)

„Hogy élünk vagy elégünk, azt a hatalom mondja meg”

A Mos-oi ellen egy névtelen levél nyomán indítottak eljárást, amelyet a BRFK panaszládájába dobtak egy magnókazettával együtt: „Idős nyugdíjas vagyok, és nagyon félttem az unokámat. Egy éve teljesen kivetkőzött magából, »pank« lett. A ruházata és az egész magatartása borzasztó. Állandóan pank koncertekre jár és a mánóján ilyeneket hallgat. Ha a barátai feljönnek, fasiszta dolgokról beszélnek, szidják a rendszert, a kommonistákat [sic!], és mindenféle vad dolgokat terveznek. Egészen kivetkőznek magukból, és fasiszta ordítózásokat csinálnak. Közöttük van a Mosoly nevű zenekar, akiknek a cigányokról meg a rendőrségről szóló száma a mellékelt kazettán van. Ha meghallgatják, belátják, hogy nem ok nélkül félttem az unokámat, akit megnevezni nem akarok. Kérem, hogy ezeket a szörnyetegeket csukják be, vagy valahogy szüntessék meg azt, hogy mételyezzék a többi fiatalokat.

Kikutattam az unokám holmiját, és megtaláltam a címüket. Köztük a vezér egy Szappanos Gyuri nevű [...], a másik leg- hangosabb Erdős József, akit csak Ramónnak hívnak [...], van még egy barátjuk, a Pokorny nevű [...]. Valószínűleg, ha őket el lehetne távolítani, nem vadulnának tovább itt a fiatalok. A kazettát, amit küldök, a fiam vette fel, amikor Óbudán volt egy koncert februárban. Röhögve mesélték, hogy egy pártházban volt a koncert. Én egy becsületes állampolgár vagyok, nem vagyok párttag, de ezek rosszabbak, mint a nyilasok voltak. Nagyon kérem, segítsenek.” Leveléhez utóiratot is biggyesztett: „Kérem elnézésüket, hogy nem írom ki a nevemet, címemet, de meggyőződése, hogy az unokám is teljesen megváltozik, ha ezek innen elkerülnek, nem akarom, hogy őt is belekeverjék ezek.”²¹⁷

„Id. B. János” kétségbeesett segélykiáltása lényegében Erdős Péter szennyhullám elleni felszólalásának sűrítménye, bár elvileg annak megjelenése előtt és attól függetlenül keletkezett. Vagy mégsem? A levél mindazokat a paneleket felsorolja, amelyeket az állambiztonság a punkkal kapcsolatban használt: kirívó ruházat, rendszerellenesség, fasizmus. A levél egész fogalmazása, nyelvezete olyan, mintha egy rendőr írta volna – gondolok itt például olyan kifejezések használatára, mint „ruházat”, „magatartás”. A rendőrségi híradásokra jellemző a levélíró nevének aláírásban használt formája is. A feljelentő meglehetősen volt a monogramja feltüntetésével, vagy – ha már névtelen akart maradni – „egy aggódó nagyszülőként” is aláírhatta volna irományát. De ezen felül is van néhány apróság, ami gyanúra adhat okot. Legfőképpen egy

árulkodó elírás: a levélíró eldönthetné, hogy az unokája vagy a fia lett punk, járt koncertekre és készített ott felvételeket. Mesterkéltnek tűnik az a mód is, ahogy írója valóságzagúvá akarja tenni a levelet: a Mos-oi egyik tagja „József”, a másik már „Gyuri”, a harmadiknak viszont nem tudja a keresztnévét. Vajon az unoka felírta Pokorny címét, miközben a keresztnévét nem tudta? Amúgy meg egy punk gyerek miért hordaná magánál egy zenekar tagjainak a lakcímét (ezeket az idézetben kipontoztam), talán levélben akart autogramot kérni tőlük? És csak az ő nevüket és címüket tartotta magánál? Ha nem, akkor a nagypapa honnan tudta, hogy éppen ők hárman a Mos-oi tagjai? Ennyire ismerte az unokája barátait?

Gyanítom: nem létezett semmiféle, az unokájáért aggódó nyugdíjas, csak a politikai rendőrség találta ki, hogy meglegyen az alap a bűnvádi eljárás megindításához. A Mos-oi zenekarra ugyanis nem a fenti levél hívta fel az állambiztonság figyelmét. Láthattuk, hogy „Gyűlölködők” fedőnéven ekkor már legalább két hónapja előzetes ellenőrzést folytattak ellenük, és május közepén annak alapján rendelték el a nyomozást az együttes három tagja, Szappanos György, Pokorny Zoltán és Erdős József ellen. Az állambiztonság információi alapján a Mos-oi 1982 őszén alakult, és közönség előtt egyetlen alakommal léptek fel, 1983. február 19-én a Meggyfa utcai Mozaik Klubban, több más punkegyüttes társaságában. A rendőrség úgy ítélte meg, hogy az ott előadott számaik alkalmasak a rendszer, a belügyi szervek, illetve a romák, a románok és az arabok elleni gyűlölet felkeltésére. Tudomásuk szerint ugyanakkor a zenekar a koncert után személyi ellentétek miatt feloszlott.²¹⁸ (Ez nem

volt igaz, az együttes kis szünet után tovább működött.) Ennél sokkal többet a másfél hónapos nyomozás során sem sikerült megállapítani, legfeljebb azt, hogy a Mos-oi nem volt a február 19-ei rendezvény meghirdetett együtteseik között, csak a helyszínen kaptak fellépési lehetőséget. A vizsgálatnak valószínűleg nem is volt más célja, mint hogy vallomásokkal támasszák alá az operatív úton szerzett adatokat. A zenekar három tagját nagy nyilvánosság előtt elkövetett izgatással gyanúsították meg.²¹⁹ (Dobosként a Kretens tagja, Tóth Miklós ugrott be a koncerten, őt csak megrovásban részesítették.²²⁰)

Augusztusban elkészült a vádirat, szeptember 29-én pedig megszületett az elsőfokú ítélet is, amelyet decemberben a Fővárosi Bíróság is jóváhagyott: „nagy nyilvánosság előtt és csoport tagjaként elkövetett izgatás” miatt Erdős Józsefet másfél, Szappanos Györgyöt és Pokorny Zoltánt pedig egy-egy év felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték. A zenekar tagjait alapvetően a Mozaik Klubban előadott számok miatt találták bűnösnek, amit csak tetézt, hogy Erdős és Szappanos füzetekbe, előbbi a szobája falára is horogkereszteket firkált, míg utóbbi ezen felül „hasonló tartalmú” verseket is írt. Noha a bíróság szerint a dalok egyértelműen más népek kiirtására szólítottak fel, a vádlottakat beismerő vallomásuk, megbánást tanúsító magatartásuk és fiatal koruk miatt csak felfüggesztett büntetésben részesítették.²²¹ (A három fiatalat már a nyomozás elején szabadlábra helyezték.²²² Ennek köszönhető, hogy még le sem zárult a perük, már fel tudtak lépni a Műegyetem Rózsa Ferenc Kollégiumában, amiért eljárást indítottak annak nevelőtanára ellen.²²³)

A CPg tagjai elleni bünvádi eljárás hivatalosan a III. kerületi Keve utcai Általános Iskola igazgatójának bejelentése nyomán indult meg. E szerint 1983. május 11-én egy tanuló biciklizés közben a CPg egyik dalát énekelte: „Áll egy ifjú élmunkás a réten, / kommunista szombat lesz a héten, / rohadt, piszkos kommunista banda, / miért nem vagytok ti még felakasztva.” A szülői munkaközösség éppen ülésező választmányának tagjai legalábbis így hallották. Másnap kérdőre vonták a fiút, aki elmondta, hogy a dalt egy iskolatársától kölcsön kapott kazettán hallotta, amelyre a CPg Meggyfa utcai klubban megtartott koncertjét vették fel. Az igazgató bekérte a kazettát, és – noha azon nem találta az „akasztós” szövegrészt – úgy ítélte meg, hogy „a szöveg elképesztően csúf és erkölcsileg romboló hatású”, ezért az esetet jelentette a III. kerületi Tanács illetékes osztályának. A feljelentés és a kazetta rövidesen a tanácselnök asztalára került, ahonnan másfél hónap elteltével tovább küldték a BRFK Állambiztonsági Vizsgálati Alosztályának.²²⁴ Legalábbis hivatalosan, az igazgató levele és a kazetta ugyanis már korábban a vizsgálati szövegekhez került.

A Keve utcai iskolánál történt kis epizódról már a Mos-oi elleni eljárás során tudomást szerzett az állambiztonság, és annak során rendőrhatalósági figyelmeztetésben is részesítették a „kommunistaellenes” dalt éneklő iskolást.²²⁵ A Mos-oi elleni nyomozást vezető Riedl László százados június közepén értesült arról, hogy a február 19-ei koncertről (ahol az együttes is fellépett) hangfelvétel készült, amelyet a Keve utca Általános Iskola igazgatója elkobzott, és amely a kerületi tanácselnök-nél van. Ambrus Sándor, a BRFK állambiztonsági főkapitány-

helyettese július 1-jén utasította az Állambiztonsági Vizsgálati Alosztály vezetőjét, Győri László őrnagyot, hogy július 4-én személyesen menjen el Kiss Imre kerületi tanácselnökhöz a kazettáért.²²⁶ Feltételezhető, hogy Győri elvtárs eleget tett az ukáznak, és a jelzett napon elvitte a kazettát, vagyis az már július elején a vizsgálóknál volt. A Mos-oi ügyében azonban nem tudták felhasználni, mivel a felvételt készítő fiú csak az utolsóként fellépő CPg számaait rögzítette.²²⁷ A bizonyítékot azonban nem egyszerűen áthelyezték az utóbbi zenekar ügyével foglalkozó Molnár Gábor alhadnagy asztalára, hanem eljátszották, hogy a feljelentés hivatalosan megérkezzen a rendőrségre. A kerületi tanács kísérellevele ennek a színjátéknak a kelléke volt: a dátumból – július 21. – tudniillik csak a hónapot gépelték le, a napot utólag, kézzel írták be. Különös egybeesés: az állambiztonság éppen ezen a napon rendelte el a nyomozást a CPg tagjai ellen.²²⁸

Árulkodó a BRFK központi ügyeletének az eljárás megindításáról szóló tájékoztatója is, miszerint a nyomozást az iskolaigazgató hivatalos bejelentése nyomán rendelték el, és ez alapján megállapították: a CPg 1982. december 11-én, december 20-án és 1983. február 19-én a III. kerületi Meggyfa utcai párhelyiség Mozaik Klubjában, valamint 1983. március 5-én a XV. kerületi Kozák téri Ifjúsági Házban előadott dalai „sértik az MNK alkotmányos rendjét, valamint szocialista meggyőződésű személyekkel szemben gyűlölet felkeltésére alkalmasak”.²²⁹ Az iskolaigazgató bejelentésében azonban semmi ilyesmi nem szerepelt, ezeket az információkat az állambiztonság vizsgálóinak más forrásból, például a III/

III-as kollégáktól kellett megszerezniük. Ha bárkinék lenne még kétsége, a vizsgálat lezárására tett javaslat azt is eloszlatja: „A BRFK III/III-A. Alosztály »Tiszavirág« fn. *bizalmas nyomozása alapján* 1983. július 21-én *nyomozást rendeltünk el* [...] nagy nyilvánosság előtt elkövetett közösség megsértése bűntett alapos gyanúja miatt.”²³⁰ (Más dokumentumok is a „bizalmas nyomozás realizálására végrehajtandó akcióként” szólnak a hivatalos eljárás megindításáról.²³¹) A nyílt eljárást azonban hivatalosan nem lehetett titkosszolgálati műveletekre hivatkozva megindítani, ezért volt szükség – ez esetben is – a „kintről” jövő feljelentésre.

Emlékeztetnék rá, hogy a bizalmas nyomozást végzők már április végén az ügy „realizálására” készültek. Vajon az állambiztonság miért várt a nyílt bünvádi eljárás megindításával július második feléig? Talán meg akarták várni Erdős Péter felszólalásának *Kritika*-beli megjelenését? Ha igen, akkor mi szükség volt erre? A közhangulat befolyásolása, a társadalmi veszélyérzet megteremtése érdekében? Lehetséges, bár az időzítést önmagában ez sem magyarázza meg. (Már Solt Ottilia felhívta rá a figyelmet arra, hogy a punkpereket mindig sajtókampány előzte meg, amely a politikai perek játékszabályainak megfelelően az eljárás részét képezték, és az elítéltek elleni hangulatkeltést szolgálták. Igaz, ő nem Erdős röpiratára hivatkozott.²³² Erről, illetve az ügygel kapcsolatos ellenzéki megnyilvánulásokról még lesz szó.)

A közösség megsértése miatt indított, idővel aztán izgatás miatt lefolytatott nyomozást szeptemberben zárták le, és a Fővárosi Főügyészség osztályvezető ügyésze, Bozóki István

is izgatással vádolta meg a CPg négy tagját. (A lakásán talált szögbelövő töltények miatt Varga Zoltán esetében a vádpontok közé a lőszerral való visszaélés is bekerült.)²³³ Amilyen gyorsan elkészült a vádirat, olyan sokat kellett várni az elsőfokú ítéletre: a Pesti Központi Kerületi Bíróság Kaufmann Péter vezette tanácsa 1984 februárjában Benkő Zoltánt, Haska Bélát és Nagy Zoltánt 2–2 évi letöltendő, míg a fiatalkorú Varga Zoltánt másfél év felfüggesztett szabadságvesztésre ítélte „nagy nyilvánosság előtt, csoport tagjaként, folytatólagosan elkövetett izgatás” miatt (utóbbit lőszerral való visszaélés miatt is). Ezt a Fővárosi Bíróság Krajcsi Edéné vezette tanácsa májusban hagyta helyben.²³⁴ (Az eljárás során a Kozák téri Ifjúsági Ház vezetőhelyettesét, Pátrovics Imrét rendőrhatalósági figyelemzésben részesítették, mert 1983. március 5-én nem szakította félbe a CPg koncertjét.)²³⁵

Az egész eljárás részletes bemutatására itt és most nincs mód, csupán néhány főbb jellemzőjét ismertetem.²³⁶ A hatóságok a CPg tagjait bűnözőknek, az együttest pedig bünszervezetnek tekintették. Azt, hogy a zenekar dalszövegeinek többségét Benkő Zoltán szerezte, és ő intézte a fellépéseket is, úgy értelmezték, hogy ő volt a zenekar mint ellenséges politikai szervezet vezetője és ideológusa. Miután a hatóságok egyik fő célja e szerveződés működésének a feltárása volt, ennek köszönhetően a vallomásokból kibontakozik a CPg története: a zenekart 1979 végén alapították, a tagok többször cserélődtek, a „végső” felállás csak 1982 tavaszán alakult ki, amikor Haska csatlakozott a két alapítóhoz, Benkőhöz és Nagyhoz, valamint az együttesbe 1981 őszén bekerült Vargához. Sze-

geden és környékén gyorsan híruk ment, és néhány (három vagy öt) alkalom után már nem kaptak fellépési lehetőséget, ezért 1982 októberében a tagok a fővárosba költöztek (a még középiskolás Varga Zoltán kivételével, aki csak a koncertekre utazott ide). Korábban ugyanis – Nagy Feró révén – felléptek a Közgáz Klubban,²³⁷ és arra gondoltak, Budapesten több lehetőségük lesz a zenélésre. 1982 októbere és 1983 márciusa között hat koncertet adtak: novemberben Veszprémben, december 30-án a Fiatal Művészek Klubjában, januárban és február 19-én a Meggyfa utcai Mozaik Klubban, és kettőt a Kozák téri Ifjúsági Házban. Itt volt az utolsó nyilvános szereplésük március 5-én, amelyen a csirkeszéttépős incidensre is sor került. (Azt nem tudni, hogy a január végi Kozák téri, végül elmaradt koncertet beleszámolták-e ebbe a hatba.)

A zenekarnak tehát viszonylag kevés fellépése volt, amelyeken nem túl nagy közönség, rendszerint 100–150–200, többségében 14–20 év közötti fiatal előtt játszottak. Ők javarészt az együttes törzsközönségét alkották. A zenekar dalai persze koncertfelvételeken, kazettákon is terjedtek, azaz a koncertlátogatókon kívül mások is megismerhették őket, azt azonban nem sikerült bizonyítani, hogy szervezett terjesztői tevékenységet is folytattak volna. Ennek azért volt jelentősége, mert a hatóságok szerint a CPg tagjai alapvetően a dalaik előadásával követtek el bűncselekményt. Ezekről a dalokról ugyanakkor az állambiztonság megállapította, hogy a Mos-oi számaival ellentétben „nem szélsőséges kifejezőmódban, hanem allegorikusan, kifinomultan tették közzé ellenséges politikai mondanivalójukat”. (Mint láttuk, már a szegedi kollégák is

hasonlóan fogalmaztak, de a megállapítás Erdős Péter „jelbeszédre” vonatkozó fejtegetésibe is beleillett volna.) A dalszövegek (ellenséges) jelentése tehát nem volt magától értetődő, hanem értelmezés eredménye volt; magyarul, ellenségesnek is lehetett értelmezni, ha valaki így akarta – és a hatóságok így akarták. Említést érdemel, hogy amíg a rendőrségi összefoglalók azt fejtegették, miről szólnak a különböző számok, addig a vádirat és az ítélet magukat a szövegeket idézte, azaz utóbbi kettő láthatatlanná kívánta tenni az interpretáció aktusát, azt érzékeltetve, hogy azok ellenséges mivolta önmagukért beszél. Ám még a bíróság is kénytelen volt elismerni, hogy a CPg bizonyos dalai csak „érzelemkeltő képek, allegóriák, metaforák felhasználásával, gondolkodási úton” keltettek hallgatóikban ellenséges érzelmeket. Ezt azonban nemcsak az ítélet szerint ebbe a körbe tartozó, hanem a zenekar valamennyi számáról el lehetett volna mondani.

Az állambiztonság természetesen már azelőtt rendszerellenesnek tekintette a CPg dalait, hogy elkezdődött volna a nyomozás, ennek alátámasztása azonban nem bizonyult egyszerűnek: a hatóságoknak láthatóan meggyűlt a bajuk azzal, hogy ellenséges politikai mondandót magyarázzanak a dalszövegekbe. Nem véletlen, hogy a nyomozás, majd a bírósági tárgyalás során arra vonatkozóan tették fel a legtöbb kérdést, hogy miről szólnak, mit jelentenek, ki vagy mi ellen irányultak a CPg által előadott számok. Különösen az *Áll egy ifjú* című nótát boncolgatták, amelyet a közönség, majd annak nyomán az énekes is az „akasztós” szöveggel énekelt (az eredetiben ez nem volt benne): tudniillik ez volt az egyetlen olyan

rész, amely nyíltan kommunistaellenes tartalmat hordozott. Gyanúsítottként és vádlottként a CPg tagjai természetesen tagadták, hogy dalaik megírásánál politikai motivációik lettek volna, céljuk a polgárpukkasztás, az emberek megbotránkoztatása volt. Legfeljebb annyit ismertek el, hogy néhány daluk – mindenekelőtt az *Áll egy ifjú* – az ő szándékaiktól eltérően akár ellenséges hatást is kelthetett a közönségben.²³⁸

A zenészek és a hatóságok nemcsak a különböző dalokat, hanem a punk szubkultúra minden megnyilvánulási formáját eltérően értelmezték, olvasták. Az együttes tagjai és a tanúként kikérdezett fiatalok számára a punk természetes, mindennapi közegnek számított, amelynek a működése, mibenléte vélhetően nem különösebben gondolkodtatta el őket. „Nem foglalkoztunk azzal, hogy mitől punk a punk” – fejtette ki *ars poeticájukat* Haska Béla a bírósági tárgyaláson.²³⁹ Most azonban reflektálniuk kellett rá, ráadásul ellenséges közegben, olyan hivatalosság előtt, amely bűncselekménynek tekintette a számukra bevett, elfogadott cselekvési formákat. Ám éppen a hatósági érdeklődésnek „hála”, a szubkultúra működésének számos mozzanata vált láthatóvá a vallomásokban. Hogyan alakult egy punkegyüttes? Nagy Zoltán elmesélte: „Én az együttesbe úgy kerültem, hogy többen elhatároztuk, hogy zenélni fogunk, de ekkor még hosszú hajunk volt. Közben gyakoroltunk, és mindenki saját szorgalmából tanult meg, és amikor úgy vettük észre, hogy már tudunk valamit, akkor határoztuk el, hogy gyakorolunk, és valami újat csinálunk. Újságokból láttuk, hogy színes hajuk van a »pánkoknak«, meg biztosítótűvel vannak átfúrva, és hasonló dolgok, vala-

mint hallgattunk hozzá zenét is, akkor határoztuk el, hogy ez kell nekünk is, és megpróbáltuk.”²⁴⁰ Varga Zoltán így számolt be a csatlakozásáról: „A korábbi zenekarom próbáira párszor elkértem a Kocsis Tibor gitárját, és úgy jöttem össze vele, és a Kuttyással – a Nagy Zolival – kérdezték, hogy eljönnek-e hozzájuk játszani, és azt mondtam, hogy igen, úgy maradtam velük.”²⁴¹

A vallomásokból is kiderül, hogy a szubkultúra alternatív nyilvánossága alapvetően a fiatalok kapcsolati hálóján, a személyes ismeretségeken keresztül működött. A punkzene az egymásnak kölcsönadott és átmásolt kazetták útján terjedt, mint ahogy a fellépési lehetőségekről is egymást tájékoztatták a különböző együttesek tagjai. A Kozák téri Ifjúsági Ház vezetőjének például a Kretens ajánlotta be a CPg-t, úgy vette fel Benkő Zoltánnal a kapcsolatot, akinek még a nevét sem ismerte, azt csak a rendőrségen tudta meg.²⁴² Az alternatív nyilvánosság legfontosabb „intézménye” természetesen maga a koncert volt. Néhány tanúvallomás igen érzékletes képet fest ezek lefolyásáról, hangulatáról. „Azokon a koncerteken, ahol ismertebb együttes lépett fel, már a kezdet kezdetén emelkedett hangulat volt. Ilyen együttes volt a Kretens és a CPg. Más zenekaroknál várakozó volt a hangulat. Koncert előtt és alatt is volt italozás, és előfordultak verekedések is. A »pogó« nevű tánc volt a divat, aminek a lényege, hogy mindenki azt csinálja és úgy, ahogy akarja. Ebből is előfordult aztán olyan, hogy egy-egy durvább lökdösődésből verekedés volt. A koncert alatt jellemző[k] volt[ak] a hangos közbekiabálások, trágárságok, és a zenekar »oi, oi« kiáltásokkal

való buzdítása. Mindenki elengedhette magát, úgy, ahogyan neki jólesett. A botrányokat általában azok szokták kezdeményezni, akik eleve agresszívak voltak és többet ittak a kelle-ténél. Előfordult párszor, hogy valaki kívülálló – gondolom, valamilyen felelős – a színpadról felszólította a közönséget a rendes viselkedésre. De általában nem ez volt a jellemző” – mesélte egy tanú.²⁴³

Egy másik fiatal, az Elhárításban, majd később a VHK-ban is zenélő Árvai Viktor punkzenész szintén azt hangsúlyozta, hogy mindenki azért ment a koncertekre, mert lehet majd tombolni, „mindenki azt csinálhat, amit akar”, hozzátéve, hogy a „közönség részéről feszültségevezetés, agresszivitáskiélés volt ezen koncertek lényege”.²⁴⁴ A fentihez hasonló leírást adott a punkkoncertek hangulatáról a Mos-oi egyik tagja is az ellenük lefolytatott nyomozás során: „Ha jó az együttes, akkor a »pogó« nevű táncot járjuk, ami egy lökdösődőszerű tánc, ha viszont rossz a zenekar, akkor füttyölünk, ordibálunk, aki részegen jött, ilyenkor kezd el verekedni, amire általában többen is becsatlakoznak, majd a koncertnek esetenként a BM-szervek vetnek véget.”²⁴⁵ A tanúk azért beszéltek a koncertek lefolyásáról, mert a rendőrök kérdezték őket, a rendőrök pedig azért kérdeztek a koncertekről, mert különös jelentőséget tulajdonítottak nekik, ellenséges politikai, de legalábbis deviáns megnyilvánulások terepének tartották őket. A tanúk később mintha tudatába kerültek volna ennek, mert a bíróság előtt a punkkoncertek átlagos voltát hangsúlyozták. „A punkkoncert ugyanúgy zajlik le, mint a többi koncert. Vannak közbekiabálások, drasztikus szavak” – mesélte

egy lány. „Punkkoncerteken csak olyan verekedés van, mint a többi koncerten” – mondta Pardi Tamás. „Jó hangulat volt, olyan verekedés volt, mint akár egy P. Mobilnál. Minden koncerten isznak” – hangoztatta Árvai Viktor, amikor elé tárták nyomozati vallomását.²⁴⁶

Többen beszámoltak a punk egyik alapvető vonásáról is, nevezetesen arról, hogy átjárhatóvá tette a zenészek és a közönség közötti határokat: a nézők rendszerint felmentek a színpadra, és beleénekeltek a mikrofonba, sőt a közönség a dalszerzés folyamatába is belefolyt – amint azt az *Áll egy ifjú* című dalnak a kommunisták akasztására vonatkozó kiégésítése is mutatta. (Ennek persze az eljárás folyamán „jogi” vonatkozása is lett: az egyik tanú csak azért tett másodszor is vallomást a bíróság előtt, hogy elmondhassa: már nem biztos abban, hogy a CPg koncertjén készített hangfelvételen, amelyen az *Áll egy ifjú* „akasztós” verziója szerepel, Haska Béla hangját hallja – a nyomozati vallomásában még az ellenkezője szerepelt, de az nem az ő, hanem a rendőr véleménye volt.²⁴⁷ A fiú gesztusa még akkor is elismerésre méltó, ha sokat nem változtatott a dolgon, mert bár a fenti tanúvallomáshoz csatlakozva Haska sem ismerte fel a saját hangját a kazettán, több alkalommal is azt vallotta, hogy ezzel a szöveggel is énekelte a kérdéses dalt.) A vallomások visszatérő eleme volt még, hogy a koncerteken az előadott szövegeket alig lehetett érteni, ez azonban a védekező attitűdnek is betudható: „én nem tudom, mit énekeltek”, „nem is érdekelt”, „a zene miatt jártam koncertekre”. Nem véletlen, hogy amikor a bíróságon lejátszották a bizonyítékként kezelt két kazettát, Benkő Zol-

tán megjegyezte: azokon a koncerteken, ahol azok készültek, nem a saját felszerelésüket használták, ezért érthető annyira a dalok szövege.²⁴⁸

A bűnvádi eljárás kapcsán egy lényeges, a témám szempontjából kifejezetten fontos kérdésről nem ejtettem még szót: arról, hogy a hatóságok fasisztának tekintették-e a CPg-t. A nyomozati iratokban tetten érhető a próbálkozás, hogy fasiszmussal is meggyanúsítsák a zenekart, még ha nem ez állt is a vizsgálat középpontjában. A házkutatás során Varga Zoltántól lefoglaltak egy levelet, amelyet egy ismerőse írt még 1982 májusában; ebben egyetlen mondatot húztak alá a rendőrök: „Nincs a Güzünek egy kis náci beütése?”²⁴⁹ (Ha valaki nem tudná: Güzü Benkő Zoltán beceneve.) A levél írója a rendőröknek elmondta, hogy egy koncerten ismerte meg az együttes tagjait, majd utána együtt utaztak a vonaton: ez volt az egyetlen alkalom, amikor találkozott Benkő Zoltánnal, de akkor sem vele, hanem Vargával beszélgetett. Azt már nem tudta megmondani, hogy mire alapozta a fenti felvetését, talán Güzü kinézete, viselkedése váltotta ki – vagyis nem volt szimpatikus neki. Meg *valaki* mesélte, hogy Benkő egyszer horogkeresztes trikót vett fel, amelyet külföldieknek is megmutatott.²⁵⁰ Egy másik tanú – vélhetően a kihallgatótiszték érdeklődése nyomán – arról beszélt: nem emlékszik olyan esetre, hogy a CPg szegedi koncertjein fasiszta vagy társadalomellenes megnyilvánulások hangoztak volna el: „a közönség zenekar előtti része pogózott, a többiek pedig nézték, hallgatták”. Később azonban megjegyezte, hogy „a társaságban” voltak olyanok, akiknek ittasan elejtett meg-

jegyzéseiből „a hitleri fasizmus bizonyos elismerését lehet[ett] kiérezni”, de neveket nem mondott.²⁵¹

A fasiszta színben való feltüntetést szolgálhatta az is, hogy a nyomozó hatóságok igyekeztek szorosabb kapcsolatot teremteni a CPg és a Mos-oi között, hiszen utóbbinak valóban voltak rasszista, idegengyűlölő dalszövegei. Ám azon túl, hogy egyetlen alkalommal ugyanott koncerteztek, csak tagjaik felületes ismeretségét tudták bizonyítani. Szappanos György szerint személyesen is többször találkoztak, a szegedi fiatalok mégis csak akkor tudták meg, hogy ő a Mos-oi vezetője, amikor utánuk léptek fel a Mozaik Klubban. Szappanos azonban érezhette, mit várnak el tőle, ezért hozzátette: „A koncert után nemigen beszélgettünk, de azt tapasztaltam, hogy tett szert nekik, amit mi csináltunk.”²⁵² Erdős József – valószínűleg hasonló indíttatásból – szintén a két zenekar közötti hasonlóságot emelte ki: számaik egyaránt „politikai természetűek” voltak, csak a Mos-oi durvábban, míg a CPg árnyaltabban, burkoltan fogalmazott.²⁵³ (Az ügyész végül nem tulajdonított jelentőséget a két zenekar kapcsolatának, így a Mos-oi két tagját nem idéztette be tanúnak a bírósági tárgyalásra.)

Ezek meglehetősen gyengécske bizonyítékok voltak, a vizsgálók nem is nagyon próbálkoztak többet, és a fenti részletek – mint említettem – nem is kerültek be a CPg bűnösségéről megalkotott történetekbe, azaz a nyomozati összefoglalóba, a vádiratba és az ítéletbe. Bekerült viszont, hogy Nagy Zoltán az albérletében tartott dobjára festékszóróval horogkeresztet fújt. Ezt egy rendőr meglátta, így a fiút figyelmeztetésben részesítették, ám a rendőrség sem állapított meg ellenséges cél-

zatot. A dobos a nyomozás során is előadta, hogy semmilyen szándéka nem volt ezzel, csak unatkozott, és hangsúlyozta, hogy nem vall fasiszta eszméket.²⁵⁴ Az elsőfokú ítélet indoklása is felemlgette ezt az esetet, ám nem a CPg fasiszta mivoltának a bizonyítékaként, hanem egyik tagjának a bűnösségét megerősítő tényezőként, súlyosbító körülményként.

Ugyanez mondható el a Bolza (az iratokban következetesen Borza) Marietta festőművész 1983 márciusában rendezett kiállításával kapcsolatos incidensről is. A tárlatra a CPg Budapestre költözött három tagjának a munkahelyén, a térképészeti vállalat épületében került sor. A vendégkönyvben Benkő Zoltán a dadaista kiáltványok stílusában támadta az alkotásokat és általában a gagyi, könnyen befogadható, problémáktól mentes kommerszkultúrát; a bejegyzést aztán Haska Béla is aláírta. Güzü a kihallgatójának elmondta, hogy Mario de Micheli *Az avantgardizmus* című könyvéből vette a mintát.²⁵⁵ Ám ami egy tudományos munkában napvilágot láthatott, az itt megbotránkoztató cselekménynek, sőt ellenséges politikai megnyilvánulásnak számított. A bejegyzést tartalmazó lapokat eltávolították a vendégkönyvből (Güzü ezt előre látta: „Pengével vágod ki, vagy ollóval?” – írta a bejegyzése alá; a jelek szerint az előbbivel), a politikai rendőrség pedig bűnjelként kezelte őket. Az aláhúzásaik alapján különösen az erőszakos fellépésre utaló mondatok keltették fel a figyelmüket: „Le a szabályokkal, a földbe kell taposni minden szokást, rendet, hagyományt. [...] Húsbavágó gyilkos akciókat, PRUK-PRUK-okat akarok, nem képeket! [...] Azt akarom, hogy hulljon a férgese. Tetterős férfiak sodró hábo-

rúját – gügyögő nagymamák helyett. Sértődést, verekedést, az erkölcs lerombolását majd felépítését. [...] Az avultságotokba buktok bele, nem a bürokratikus akadályokba. Pedig saját fegyveretekkel kéne lelőni titeket.”

A forradalmi hevület címzettje egyértelműen a sematista művészet és a „betokosodott értékrend” volt, az erőszakot dicsőítő szavakat inkább esztétikai üzenetként lehetett értelmezni. (A végén Benkő konkrétan a művésznőnek címezte szavait: „Imádkozz, hogy nyugodt életed legyen, és forradalmunk, ami felettebb lesz minden eddiginél, ne találjon életben.”) A kiragadott mondatok azonban a rendőrség értelmezésében egy ellenséges politikai szerveződés „programjává” álltak össze. Némely mondatból egy előzetesen kialakított taktikát alkalmazó, szervezett csoport létezését is kiolvasták: „Bizonyos szabályokat taktikából tiszteletben fogunk tartani. Nem vagdalkozunk vakul. Ésszel gyilkolunk.” A kiüresedett forradalmi hagyományait ápoló Kádár-rendszerben az erőszak-kultusz fasisztoid vonásnak számított, amivel Benkő Zoltán is tisztában lehetett, ezért írhatta a bejegyzésbe: „De ne félj, NEM VAGYUNK FASISZTÁK. Okos emberek vagyunk – azzal söprünk el benneteket, hogy jobbak vagyunk.” A nyomozók mindenestre ebbe is belekapaszkodtak, és aláhúzták a mondatot.²⁵⁶ Az állambiztonság úgy értékelte, hogy Benkő és Haska a vendégekönyvi bejegyzésben „politikai céljukat” fogalmazták meg, az ügyész „durva hangnemű, az alkotmányos rend és a szocialista erkölcs elleni gyűlöletkeltésre alkalmas” szövegnek minősítette azt. Az ítélet már csak a bejegyzés tényét rögzítette mint súlyosbító körülményt.²⁵⁷ (A dolog

pikantériája, hogy az itt kvázi áldozatként szereplő, egyébként arisztokrata származású, volt földbirtokos Bolza Marietát 1961-ben illegális egyházi szervezkedés vezetésében való részvétel miatt hat év börtönre ítélték; 1963-ban amnesztiával szabadult, és tíz év múlva mentesítették a hátrányos jogkövetkezmények alól.²⁵⁸)

Összességében a bűnvádi eljárást lefolytató hatóságok nem minősítették újfasisztának a CPg-t. A számaik között egy sem volt olyan, amelyet fasisztának tekinthettek volna, nem voltak idegen-, cigány- vagy akár zsidóellenes dalaik, és a koncerteken kívül sem tettek erre utaló kijelentéseket. Másfajta címkéket aggattak rájuk. „Anarchista, nihilista beállítottságú” – jellemezte a vizsgálótiszt a nyomozás végén Benkő Zoltánt, igaz, hozzátette, hogy „többen fasisztának tartják”. (Pedig a nyomozati iratok alapján mindössze *egyvalakiben* vetődött fel ez a dolog. A fenti megjegyzés a vádemelési javaslatban is szerepelt, de ott már zárójelbe került.) Szavait akár úgy is lehet olvasni, hogy a tiszt nem tartotta annak, sőt még erőszakosnak sem: „Nem agresszív, szeret »filozofálni«. Nézeteit Nietzsche filozófiája határozza meg. Önmagát egyéniségnek, a társadalom üldözöttjének tartja. [...] Cinikus.”²⁵⁹ A bíróság magát a zenekart is a fenti kifejezésekkel illette: dalaik „a Magyar Népköztársaság alkotmányos rendje, szövetségi, barátsági és együttműködésre irányuló nemzetközi kapcsolata elleni érzelmeket igyekeztek szítani, mégpedig *nihilista, anarchista alapokon, tehát gyűlöletkeltési szándékkal*.”²⁶⁰

Ennél többet azért nem érdemes itt elmondani az eljárásról, mert az nagyobbrészt nem a nyilvánosság előtt zajlott,

az eljárást alakító hatóságok értelmező ténykedése a közvélemény számára láthatatlan maradt, közvetlenül nem alakította a punkról és a CPg-ről szóló korabeli diskurzust. A „vég-eredményt”, az ítéletet az ellenzéki sajtó ismertette ugyan, de a szamizdat nem sok emberhez jutott el. Az állambiztonsági narratíva azonban – bár szintén nem széles körben – megjelent a nyilvánosságban, és bizonyíthatóan hatással volt a zenekar későbbi megítélésére. A BM „tudományos” folyóirata, a *Belügyi Szemle* a jogerős ítélet megszületése idején egy írást közölt a CPg elleni nyomozásról. Ennek megjelentetését az ügy vizsgálója, Molnár Gábor alhadnagy kezdeményezte a nyomozás lezárására tett javaslatban.²⁶¹ Ez utóbbi egyben a cikk alapjaként is szolgált, a kettő között szó szerinti egyezések is előfordulnak, ami nem véletlen, hiszen a „tanulmány” egyik szerzője maga Molnár (akkor már hadnagy) volt.

Az írás előbb a punkmozgalomról ejt néhány szót: Nyugat-Európában alakult ki a hetvenes évek közepén, lázadást hirdetett, így pozitív vonásokat is hordozott, ám „eredeti frissességét” hamar elvesztette. A punkokhoz már a kezdetől csatlakoztak újfasiszta elemek, amelyek egyre inkább meghatározták a „mozgalom” eszmei arculatát, így amikor az hazánkba is eljutott, „már magán viselte az újfasiszmus jegyeit”. A szerzők ebben a kontextusban ismertették a CPg tevékenységét: bár konkrétan nem állították, hogy a zenekar náci eszméket hirdetett volna, de azt sugalmazták, hogy punkegyüttesként valahol mégiscsak ezt az eszmeiséget képviselték. A CPg története – a punkokkal kapcsolatos közhelyek mellett – a nyomozás során „feltárt” tényekből állt össze:

1979-ben alapította Benkő Zoltán, első fellépésük 1980-ban volt, a rendőrség és a KISZ hamar felfigyelt a dalszövegeikre és „a koncertjeiket kísérő *atrocitív jelenségekre*” (ez a nyelvi förmedvény Molnár agyszüleménye lehetett, hisz már az ügy lezárására tett javaslatban is szerepel), így Szegeden és környékén nem léphettek fel többet. Nagy Feró segítségével (az ő patrónusi szerepéről a vádirat és az ítélet is említést tett) azonban Budapesten koncertezési lehetőséget kaptak, ezért „vélt sikereik hatására” eldöntötték, hogy a fővárosba költöznek. A magyarázat meglehetősen cinikus: Molnárnak tudnia kellett, hogy nem a sikereket hajhászva, hanem pusztán a fellépési lehetőségek reményében költöztek Pestre a tagok. Ezt követően hat fellépésük volt: egy Veszprémben, egy a Fiala Művészek Klubjában, kettő a Meggyfa utcai Mozaik Klubban és kettő a Kozák téri Ifjúsági Házban.²⁶²

A zenekar alkalmanként 100–150 fős törzsközönsége előtt játszott, koncertjeiken rendszeresek voltak a verekedések, a jelenlévők alkoholt és a kábítószer fogyasztottak. A lényeg persze az volt, hogy a zenekar dalaival „nyíltan közösség- és társadalomellenes magatartásra” inspirálta a jelenlévő, többnyire fiatalok, politikailag képzetlen hallgatóságot”. Bizonyítékképpen a szerzőpáros sorra veszi a számokat, kimutatva a szövegükben rejlő ellenséges tartalmat. Például az *Áll egy ifjú* „a szocializmus eszméit, a kommunista öntudatot igyekszik lázító módon degradálni”, míg a *Báb vagy* az ország vezetői ellen íródott, és „ellenforradalmi jellegű uszításra is alkalmas szövegezésű”. A szerzőpáros a mélyenszántó elemzéstől sem riadt vissza: „A Mindenki tetű az MNK-ban című dalról [...]

elég csupán annyit említeni, hogy a címről szól.” (Vajon hány *hermeneutikai kört* kellett futniuk, hogy erre a megállapításra jussanak? Elnézést a súlyos képzavarért. A szám eredeti címe egyébként *Mindenki tetű.*) Az egyértelműen Erdős Pétert pocskondiázó dalról azt állították, hogy az a hanglezgyár és általában a kulturális szervek *vezetőinek* a megglncselésére szólít fel. Természetesen nem maradhatott el a koncerteken tanúsított garázda viselkedésük felemlítése sem: a Kozák téri Ifjúsági Házban egy csirkét téptek szét, míg Veszprémben az énekes magát vágta meg zsilctppengével. A fenti esetekről fényképeket is közöltek: két fekete-fehér felvételt a Kozák térről, és kettő színeset a veszprémi esetről. A legelsőhöz az alábbi képaláírást biggyesztették: „A produkció csúcspontja egy élő csirke széttépése és vérének kiszívása volt, aminek hatására két résztvevő rosszul lett.”²⁶³ Fontos megjegyezni, hogy az eljárás során senki sem beszélt arról, hogy bárki is megitta volna a szerencsétlen állat vérét, mellesleg a közreadott fotón sem látszott ilyesmi. (A felvételek a bűnvádi eljárás anyagából származhattak,²⁶⁴ amiképpen azok is, amelyekről Erdős Péter tett említést a „szennyhullámvita” során az Aczél Györgynek eljuttatott feljegyzésében. Emlékeztetnék rá, hogy Erdős a megjelent viszonzválaszában szintén beszélt arról, hogy a zenekar egyik tagja az állat vérét itta.)

A belügyes szerzők úgy látták, hogy a zenészek tervszerűen, előzetes forgatókönyv alapján cselekedtek. Ezt Benkő Zoltánnak a kiállítási vendégkönyvbe írt bejegyzéséből kiragadott mondatokkal próbálták bizonyítani: „Minden szabályt, szokást, rendet, hagyományt meg kell semmisíteni... Bizo-

nyos szabályokat taktikából tiszteletben fogunk tartani, *nem vagdalkozunk vakul.*” (A szerzőpáros láthatóan nem törekedett arra, hogy pontosan idézze Benkő szavait.) Tervszerűen készültek a közönség manipulálására is: előre megbeszélték a számok sorrendjét, valamint a csirke széttépését, amely a fogalmazás alapján a fellépéseik rendszeres elemét képezte – ez azonban nem volt igaz. A tevékenységük ideológiai alapját Benkő „*nihilista, anarchista, társadalomellenes*” filozófiája képezte, de előkerült egy másik, az eljárás irataiban többször felbukkanó kifejezés is: a tagok kiagyalták, hogy „a szélsőséges kifejezésmódon változtatva *allegorikusan*, azonban a közönség számára továbbra is érthetően adják elő ellenséges politikai mondanivalójukat”.²⁶⁵ Mintha nem a rendőrök, hanem a zenészek találták volna ki ezt az allegorikus zaggyvaságot!

Emlékezhctünk arra, hogy Erdős Péter a „jelbeszéd” kifejezést használta, egyébként gondolatmenete teljesen megegyezett a BM-es szerzőkével. A popmenedzser „szennyhullám” elleni felszólalásának érvelése köszön vissza Molnárék azon fejtegetéseiben is, amelyekben a sajtó felelőtlen, a CPg „romboló” tevékenységét elősegítő hozzáállásáról esik szó. Az újságok ugyanis nem fordítottak kellő figyelmet a zenekar „és a hozzá hasonló együttesek” működésének ellenséges voltára, és nem biztosították az „ellenpropaganda”, de akár csak a „tárgyszerű elemzés és értékelés” lehetőségét sem. A belügyes szerzőpáros is elsősorban a KISZ kiadásában megjelenő ifjúsági lapokat állította pellengérré – igaz, név nélkül. (A nyomozati összefoglaló ezen a helyen Szőnyi Tamást, Czippan Györgyöt és Erdős fő céltábláját, Sebők Jánost is megemlítette.) A cikk

vége felé visszatértek a témára, és újból az ifjúsági sajtó szemére vetették, hogy szenzációhajhász módon számoltak be a különböző nyugati zenei irányzatokról, amivel hozzájárultak „az újfasiszták, a punkok, a rockerek, [!] a popperok [!!!] stb.” hazai megjelenéséhez.²⁶⁶

A popcézárhoz hasonlóan a belügyi tanulmány is azt hangsúlyozta, hogy a jelenség elleni fellépés nem esztétikai, hanem politikai kérdés, vagyis teljesen indokolt, ha a „szocialista társadalom” kirekeszti a kultúrházakból „a punkmozgalmon belül ellenséggé váló, gusztustalan, de szerencsére számszerűleg elenyésző, hisztérikus figurákat”. Bár nem érezték feladatuknak, mégis hosszan fejtegették a művelődési szervek, elsősorban az ifjúsági klubok vezetőinek a felelősségét: itt mintha Erdős Péter egy évvel korábbi röpiratát olvasnánk, ezért ennek ismertetésétől most eltekintek.²⁶⁷ Ami fontos: a „felelőtlen” klubvezetőkéről szólva a szerzők megjegyezték: sokuk elnézi, hogy a fellépő együttesek a nácikéhoz hasonló egyenruhában lépjenek fel, és náci karlendítéssel üdvözljék egymást. Ezt később konkrétan is kifejtették: 1978 és 1982 között „punk jellegű csoportok” több mint száz horogkeresztet firkáltak budapesti házakra, „a fasisztákat utánozva meneteltek”, a Kassák Művelődési Házban pedig nyíltan ellenséges csoport működött, amelynek tagjai öltözködésükben, viselkedésükben szintén a nácikat utánozták. (Ezekről – konkrét zenekarnevekkel – Erdős Péter is írt az Aczél Györgyhez eljuttatott feljegyzésében, illetve a *Kritika*-beli viszonyválaszában. Az információi bizonyosan az állambiztonságtól származtak.) Mi köze van mindennek

a CPg-hez? A korábbiak, illetve a nyomozati iratok alapján semmi, ám a cikk írói valamiért éppen itt említették meg, hogy miután a CPg 1982 őszén a fővárosba tette át a „székhelyét”, „elvegyülve a több mint 2 milliós forgatagban” ugyanott folytatták, ahol Szegeden abbahagyták. Vagyis azt a látszatot keltezték, hogy az együttesnek köze volt az előbbieken említett neonáci megnyilvánulásokhoz.²⁶⁸

A cikk végén azonban több is történik, mint sugalmazás. A szerzők felhívják olvasóik figyelmét arra, hogy távolról sem a CPg az egyetlen olyan zenekar, amely „fertőzi” a fiatalokat. Ilyen volt a Mos-oi is, amely ellen szintén vizsgálatot folytattak, mert „ők is fasiszta dalokat énekeltek, sőt a cigányok és az arabok kiirtását követelték, gyalázták a román népet”²⁶⁹. Az „is” szóval a szerzők a CPg számait egyértelműen fasisztának minősítették, ugyanakkor a „sőt” szóval mintha mégiscsak arra utaltak volna, hogy a CPg nem énekelt cigány- és arabellenes, rasszista dalokat. Akkor viszont mitől voltak fasiszták a számaik, ha a dalok szövegeit elemezgetve még a szerzők sem állították, hogy azok voltak?

A BM-es folyóirattal egy időben a *Nők Magazinja* is hírt adott a CPg elleni eljárásról. A tudósítás azért érdemel figyelmet, mert olyan részleteket is közöl (pl. a tagok beceneveit), amelyeket a *Belügyi Szemle* írása nem, a forrása így maga a nyomozati vagy a bírósági anyag lehetett. „Ifjú zenészek búcsúznak a pályától” – intézte el megdöbbenő cinizmussal a cikkíró, hogy három 20 év körüli fiatalot börtönbe zárnak. Habár nem állította, hogy a CPg fasiszta, cigányellenes dalokat énekelt volna, ő is összekapcsolta CPg és a Mos-oi ügyét.

Sőt össze is keverte a kettőt, ugyanis azt állította, hogy egy idősebb, aggódó rokon jelentette fel a zenekar tagjait (valójában a Mos-oi ügye kezdődött ezzel). A cikk ezen felül is több tárgyi tévedést tartalmaz, például Haska Bélát a Vau gúnynévvel illette.²⁷⁰ (A Vau és a Kutvás Nagy Zoltán beceneve volt, bár az elsőfokú ítélet tévesen mindkettőt Haskának tulajdonította.)

A SZENNY HULLÁMA (1984–1989)

„A fehér legyen fekete, megeszem, csak tedd ide”

A CPg elleni eljárás és tagjainak elítélése fegyelmezőleg hatott a hazai punkokra, óvatosabbá, visszafogottabbá tette őket.²⁷¹ A CPg és a Mos-oi tagjainak „letartóztatása óta mindenki fél az esetleges rendőri intézkedésektől (idézés, tanúkihallgatás stb.), ennek hatására a punk fiatalok kerülnek egymás társaságát” – jelentette az ebben a közegben otthonosan mozgó hálózati személy. Tartótisztjét nem lepte meg a hír: az információk megerősítették korábbi adataikat – értékelte a jelentést.²⁷² Volt, aki a menekülést választotta: a Mos-oi elleni eljárás során rendőrhatalósági figyelmeztetésben részesített Hortobágyi András – a T-34 énekese – nem tért haza svájci családi nyaralásából.²⁷³ Szintén a perek (ide értve a győri Auróra és a veszprémi Közellenség tagjai elleni lefolytatott eljárásokat is) közvetlen hatásának tartották az egyik legjelentősebb fővárosi zenekar, az ETA feloszlását.²⁷⁴ Nőtt a hatósági kont-

roll, a „problémás” helyeket bezárták; a Mozaik Klub működését a kerületi pártvezetés 1983 júniusában szüntette be.²⁷⁵ Az állambiztonság illetékesei mindezt a saját sikerüknek könyvelték el; 1983 végén készített jelentésükben így fogalmaztak: „A »punk« együttesek sleppjében az ellenséges tevékenység hordozói, illetve a konkrét tevékenységet kezdeményezők ellen a rendezvények biztosításának jobb megszervezésével, a hangoskodók kiemelésével, a felügyeleti szervek tájékoztatásával, néhány esetben nyílt rendőri intézkedéssel, illetve büntető-eljárás kezdeményezésével léptünk fel. A fentiek és az egyéb ellenséges törekvések elleni intézkedések azt bizonyítják, hogy a bomlasztás különböző módszerekkel történő végrehajtása jelentős eredményeket hozott, annak ellenére, hogy az érintett csoportosulások újból és újból kísérleteket tesznek szándékaik valóra váltására.”²⁷⁶ *Punk's not dead.*

Mindezzel együtt – paradox módon – az eljárás nagyon nagy mértékben nem befolyásolta a punk *nyilvános* megítélését. Ezen azt értem, hogy az „első” nyilvánosságban ezután sem kizárólag vagy túlnyomórészt negatív értékelés jelenhetett meg az irányzatról – a többszólamúság megmaradt. Természetesen napvilágot láttak az Erdős Péteréhez hasonló, elítélő vélemények, például 1984 végén, a *Népszabadság* szerkesztőségében a szórakozásról tartott kerekasztal-beszélgetés során. Ezen a debreceni egyetem docense, Sz. Szabó László azt fejtegette: „[E]gyre alakulnak az olyan újhullámos punkzenekarok, amelyeknek szövegei elképesztő világképet, értékrendszert közvetítenek. Nemcsak banálisak, ízléstelenek, hanem legfontosabb értékeink cinikus tagadásán felül ma már

egyre nyíltabban államellenes tendenciájúak.” A tudós férfi úgy vélte, rendet kellene tenni – a beszélgetés nagy része is a rendteremtés lehetséges módjai és nehézségei körül forgott. Ennek során szóba került a KISZ-klubok és a művelődési házak felelőssége: befogadják a punkzenekarokat, hogy azok „ellenőrzött területen” működjenek, ám – azon esetek kivételével, ha egy produkció „nyilvánvalóan” pornográf vagy fasiszta – hiányoznak az ellenőrzés egyértelmű szempontjai. (Zappe László, a lap rovatvezető-helyettese szerint egy *salusi* művelődési házban nehéz is olyan szakembert találni, „aki el tudja dönteni, hogy egy dalszöveg iróniája meddig progresszíven kritikus, és mettől destruktív”. A zsurnaliszta mintha elfelejtette volna, hogy az előző évben éppenséggel budapesti klubokban tartott koncertek okoztak botrányt.)²⁷⁷

Tovább élt a punknak az erőszakkal, az agresszióval történő azonosítása is, ami nem annyira elemzésekben vagy hosszabb leírásokban, sokkal inkább a magától értetődő szóhasználatban volt tetten érhető. A *Könnyű testi sértés* című film kritikájában olvasható: „Szomjas [György] vállalkozásának jelentőségét ezenkívül az a szomorú időszerűség is aláhúzza, amelyet az ifjúságunk egy részében tapasztalható eldurvulás, a punk, a trágárság, az erőszak kultuszának elterjedése riasztóan jelez számunkra.”²⁷⁸ 1984-ben egy hangtechnikus a *Mozgó Világban* közölt beszámolót a magyar rockzenei életről, és az íráshoz csatolt kis szótár az alábbi meghatározást adta a punkról: „A rock vadhajítása. Agresszivitással és gusztustalan akciókkal kívánja sokkolni a közönséget.”²⁷⁹ Ugyanebben az évben a Pokol Angyalairól, illetve az ame-

rikai „elveszett” ifjúság kiábrándultságáról és erőszakhoz fordulásáról szóló cikket a *Magyar Ifjúság* (kép)szerkesztői többek között békés hamburgi punkokról készült fotóval illusztrálták.²⁸⁰ Jellemző az is, ahogy az *Élet és Irodalom*-ban megjelent egyik grafika ábrázolta a „tipikus” punkokat: felnyírt, tarajos haj, bőrdzseki, biztosítótű, egyikük kezében sörösüveg, a másik zacskóból szív valamit (ragasztót, mi mást), tekintetük sötét, agressziót sugároz.²⁸¹ Egy képes lap 1985-ben arról számolt be, hogy „kétszáz feldühödött punk” tüntetett Párizsban, mert kitiltották őket egy gyakorlóhelyiségnek használt föld alatti parkolóból. Az újságíró a hírhez csatolt fényképet elnézve nem is csodálkozott azon, hogy nem túrték meg őket. A fotón látható, utcán vonuló (sétáló?), valamit kiabáló punkok azonban egyáltalán nem tűnnek „feldühödtnak”, de még csak dühösnek sem.²⁸²

A magyar rocktörténeti összefoglaló szerint az ifjúsági sajtó megrendszabályozása azt is jelentette, hogy csak a „hivatalos” új hullámról ejthettek szót, az alternatív, „vaddisznóskodó, anarchista vagy pláne »rendszerellenes« együttesekről ebben az időben [ti. a punkperek után] lehetetlenség volt írni”.²⁸³ A korabeli cikkek azonban nem egészen erről árulkodnak. Rendszerellenes és anarchista együttesekről nyilván nem írhattak, de nem volt ez másként 1984 előtt sem. Ugyanakkor továbbra is megjelentek kifejezetten pozitív hangvételű cikkek, híradások a punkról és az új hullámról – igaz, valamivel kevesebb, mint korábban. Sebők János 1984 szeptemberében sokadszorra üdvözölte a magyar könnyűzenében zajló nemzedékváltást: „A hetvenes évek második felében a szociális-

társadalmi indíttatású punk afféle jakobinus dühvel »rondított bele« a rock-establishment kiglancolt, diszkókba költözött világába.” Habár „anarchikus” megnyilvánulásaira és külső-segeire csak egy szűkebb társaság volt vevő, a punk az általa inspirált és annak értékeit átmentő új hullám révén jóval szélesebb körben hatott. „A magyar popzenében – a menetrend-szerű 3–4 éves késéssel – hasonló folyamatok játszódtak le. A hetvenes évek sablonokba, rutinba, pénzhajhászásba mérevedett stílusai (kemény rock, diszkó, dzsesszrock stb.) után 1980-tól nálunk is felbukkantak a punk első »anarchista« szabadcsapatai.” Ezeket itthon is az értelmiségi, művészi újhullámos együttesek követték. Sebők az irányzat érdemének tudja be azt is, hogy tizenévesek százai kezdtek zenélni. Idővel a hivatalos körök, intézmények is felkarolták őket, fellépési lehetőségeket biztosítva a részükre, sőt lemezeken is megjelenhettek (kik önállóan, ki válogatásokon).²⁸⁴ Ugyanez a mondanivalója a szerző ez évben megjelent, a magyar rock történetét bemutató könyvének is, amelynek a punkról szóló fejezeteiben a Beatricétől kezdve az underground zenei élet megélénkülésén át az „artpunk” és „panelpunk” zenekarokig bezárólag tekinti át a hazai új hullámot, de szót ejt az előzményeknek tekinthető művészeti törekvésekről, mindenekelőtt Molnár Gergely és a Spions munkásságáról, illetve – kicsit fanyalogva – a „hivatalos” új hullámról is.²⁸⁵

Sebők a könyvében is pozitívan értékeli a punkot és az új hullámot, mint amelyek új hangokat, felfrissülést hoztak a magyar popzenébe. A punkot azonban nem csupán zenei, hanem társadalmi jelenségnek is tekinti: a hetvenes évek végi

gazdasági és társadalmi válságra adott válasznak, válságjelenségnek – és ebből fakadóan deviáns szubkultúrának. Mint írja, „a punk nem egyszerűen zene, divat vagy a külföldi minták másolása, ahogy Magyarországon a kezdetektől fogva skatulyázni próbálták a jelenséget. A punk ez is, de egyúttal életfelfogás, hangulat kifejezési mód, világkép, szemlélet, élményeket, életérzéseket, művészeti törekvéseket kifejező, tükröző szociális-esztétikai-zenei jelenség, amelynek vetületei egyidőben jelentkezhetnek a divat, az ifjúsági kultúra, a különböző művészetek, a rock vagy a társadalmi-szociális mozgalmak területén.”²⁸⁶ A punk „a rossz közérzetnek, az ezzel kapcsolatos erőszakos, agresszív, nihilista, depressziós, türelmetlenül negativisztikus megnyilvánulásoknak ad hangot, teret, a csömör, az undor, az elkeseredés, az érzelmi-szociális traumák, az eszményekből kiábrándultság, a kötődésekből, eszményekből, értékekből való kifosztottság kifejeződéseként. A punk akkor is, ha nem politizál, a reménytelenség, a tagadás hangján szólal meg, s többek között ezért sem lehetett fogadtatása zavartalan Magyarországon.”²⁸⁷

Tárgyilagos (és csak kicsit ironizáló) beszámoló jelent meg az 1984. augusztusi punkfesztiválról is, amelyet a KISZ Budapesti Bizottsága szervezett a Budai Ifjúsági Parkban. Ott ugyanis úgy gondolták, „hogy a hisztérikus hangú feljelentéseknél és a manipulatív mumusfestésnél bölcsebb dolog megnézni és meghallgatni, mit is tudnak azok a punkok, lehetőséget adni számukra, hogy megmutassák, fellépésük gesztus-e csak vagy egyben színpadképes produkció is”. A szervezőknek arra is volt gondjuk, hogy a park alkalmazottainak kiadják:

senkibe se kössenek bele a kinézete miatt. Nyilván az a megfontolás vezette őket – így a cikkíró –, hogy „a punkok egy dologban bizonyosan hasonlítanak az átlagemberre, ők sem szeretik, ha hajviseletükért, ruházatukért és társuk megjelenéséért idegenek megjegyzést tesznek rájuk”. Botrányra nem került sor, mindenki csendesen, illedelmesen viselkedett, bár ebben bizonyára közrejátszott, hogy kevesen voltak jelen – főleg a punkokat hiányolta a tudósító. Aki minden gúnyolódás nélkül közölte a fellépő zenekarok (Marina Revü, Tizedes meg a többiek, Auróra, Vágtázó Halottkémek) produkciójáról kialakult benyomását: nem rosszabbak a népes derékhadnál, színpadi jelenlétük viszont nem „profiközele”.²⁸⁸ A fenti eseményről a *Szabad Föld* is beszámolt; az újságíró itt is üdvözölte a kezdeményezést, hangsúlyozta, hogy egyáltalán nem volt botrány, az egészet érdekesnek találta, még akkor is, ha hozzá nem áll közel ez a stílus, és nem hiszi, hogy még egyszer el fog látogatni egy punkbuliba. A tudósítás utalt a CPg ügyére is: „Azért mert a pankok színpadi viselkedése erőszakot sugároz, nem jelenti azt, hogy »műsoron kívül« is úgy viselkednek. Természetesen van kivétel. Nemrégiben ítélték el a CPg zenekar tagjait, akik egy ízben élő csirkét is széttrancsíroztak a színpadon. De a fesztiválon felléptek, ha illik ide ez a kifejezés, konszolidáltabb pankok voltak.”²⁸⁹

Tárgyilagosnak tekinthető annak az írásnak a hangneme is, amelynek a *Kritika* adott helyet, és amely punkdalok szövegeivel foglalkozott. A szerzőpáros (amelynek egyik tagja, Sz. Szabó László, a *Népszabadság* fent idézett kerekasztal-beszélgetésén még egészen más hangot ütött meg) a művelődési

házak szórakoztató tevékenységét és azon belül a könnyűzenei koncerteket vizsgálta, így futottak bele a mindenhol gombamód alakuló és megszűnő punkegyüttesekbe. A kutatók arra a megállapításra jutottak, hogy az irányzathoz sorolt zenekarok távolról sem azonos módon szemlélik a világot, ennek megfelelően különbözőképpen reagálnak az ellentmondásokra, problémákra, eltérő az előadásmódjuk, életvitelük. Nincs tehát egységes punkideológia, a koncertek közönségét adó fiatalok alapállása pedig még ennyire sem egységes. A szerzők részletesebben elemezték egy debreceni, egy miskolci és egy nyíregyházi zenekar dalszövegeit, ez utóbbi – az Agydagant – számait ítélve a legigényesebbnek, a leginkább kidolgozottak, és „ideológiáját” tekintve a legkoherensebbnek.²⁹⁰ (A szerzőpáros másik tagjának egy vidéki város punkközösségéről szóló szociográfiája viszont ismét csak távolságtartó, a szerző nem leplezett idegenkedéssel szemléli a fiatalokat, és mond ítéletet róluk. Ennek legjellemzőbb megnyilvánulása-ként a közösség minősítést is megtagadja tőlük.²⁹¹)

Sokatmondó az is, hogy az irányzat „csúcsevénének” tekintett 1977 tizedik évfordulóján a *Magyar Ifjúság* hosszú „ünnepi” összeállítással köszöntötte a punkot.²⁹² A jelenség „normalizálódásának” a legkétségszembetűnőbb jele azonban az volt, hogy a nyolcvanas évek második felében az ifjúsági sajtó már minden kommentár nélkül adott hírt az idesorolt előadók fellépéseiről, lemezeiről. Vagy ha mégis kommentáltak, akkor legfeljebb csak egzotikumként, érdekességként kerültek a korabeli átlagolvasó szeme elé: nahát, már a Szovjetunióban is vannak punkok.²⁹³ A punk egy lett a sok ifjúsági

divatirányzat között. Az *Ifjúsági Magazin* 1989 végén összeállítást közölt a fiatalok körében uralkodó „szubmódiról”, e szerint a punkok főbb jellemzője a „változatos színű és formájú hajviselés, olykor csikófrizura, rongyos trikóing, biztosítótűk, kutyanyakörvek, láncokkal, szögekkel ékesített zekék, dzsekik, bőrcuccok. Zenekaruk: Sex Pistols, Clash, itthon VHK, Auróra.”²⁹⁴

Mintha a punkzenekarok ellen 1983–84-ben lefolytatott eljárásokkal, a CPg és a Közellenség tagjainak bebörtönzésével, a Mos-oi és az Auróra Cirkáló tagjainak felfüggesztett büntetésével, illetve figyelmeztetésével a hatalom megoldottnak tekintette volna az Erdős Péter – és rajta keresztül az állambiztonság – által exponált „ügyet”: a punk *mint társadalmi probléma* az évtized közepén eltűnt a nyilvánosságból. Az utolsó olyan írást, amely a punkot közveszélyes jelenségnek tekintette, a Süttőn megrendezett Totál '87 fesztivál kapcsán találtam. Az újságíró (szerepeljen itt a neve, megérdemli: Csinádi Zoltán) a rendezvényt a falura váró apokalipszisként, a rendezvényre érkezőket pedig bűnözők tömegeként jelenítette meg. A tudósítás szerint a helyiek rettegve várták a településre szabadított tarajos horda *támadását*: a megtakarított pénzüket berakták az OTP-be, az idősek összeköltöztek, aki tehette, elhagyta a házát, és a szőlőjébe menekült. Nem vicc... A süttői *armageddon* azonban elmaradt: mindössze ketten verekedtek össze az utcán, a punkok a koncertek végeztével annak rendje és módja szerint még este elhagyták a települést.²⁹⁵ (Az írás két részlete – ironikus gesztusként – bekerült a következő évi fesztivál „programfüzetébe” is.²⁹⁶)

Egy dolog viszont már 1983–84-ben is feltűnő volt: bármily különös, a punk *egészt* fasisztának bélyegző értékelések ezután csaknem teljesen eltűntek a nyilvánosságból. (A néhány ellenpéldára mindjárt rátérek.) Sőt, felerősödtek az irányzat náciellenes karakterét kiemelő írások. Egy 1983-as híradás a nyugatnémet punkok antifasizmusát hangsúlyozta, és az újságíró reményének adott hangot, hogy az a dokumentumfilm, amelyről beszámolt, „abba a figyelmeztetéssorozatba illik, amelynek hatására talán a fiatalok inkább a punkfeliratot vallják magukénak”, tudniillik: soha többé fasizmust.²⁹⁷ Thoma László szociológus szintén rámutatott arra, „hogyanálunk a punkokat mindig fasisztoid vonásokkal ruházták fel, holott a nyolcvanas évek második felében – az NSZK-ból érkező hírek szerint – a punkok elsősorban a baloldali mozgalmakhoz sodródtak”, és a szkinhedek váltak „az újfasizmus ifjúsági csapatává”.²⁹⁸

Az állambiztonság zárt világában azonban a punkokat az évtized második felében is veszélyes ellenségként tartották nyilván – és tartották szemmel. (Közéjük tartozott a büntetését letöltő Benkő Zoltán is, akinek 1987 elején sikerült kiszöknie az országból.) Ebben a világban a punkra és a CPg-re továbbra is rásütötték az újfasizmus bélyegét. A Csongrád megyei III/III. Osztály 1987 májusában bizalmas nyomozást indított egy fiatalember ellen, aki már 14–15 évesen kapcsoltságba került „újfasiszta» nézeteket valló, perifériára szorult, deviáns magatartást tanúsító fiatalokkal”, többek között a 88 és a CPg zenekarok tagjaival.²⁹⁹ Beszédes, hogy amikor 1988. március 15-én Szegeden horogkereszteket és szovjetellenes fel-

iratokat festettek a házfalakra, a tettesek felderítésére indított bizalmas nyomozásnak a megyei III/III. a „Punk” fedőnevet adta. Pedig az elkövetőket már nem is a punkok, hanem a szkinhedek között keresték.³⁰⁰

Amíg politikai rendőrség továbbra is rendre az újfasizmus kontextusában jelenítette meg a CPg-t, a sajtóban egyetlen olyan cikkre bukkantam, amikor a zenekart és általában a punkokat a fasizmushoz kötötték. 1986 novemberében Molnár József jogász, kriminológus a fiatalkori bűnözői csoportokról szólva beszélt arról, hogy néhány punkzenekar sleppjének tagjai horogkereszteket rajzoltak a falra, „a fasisztákat utánözva meneteltek” és a Wehrmachtéra hasonlító egyenruhát viseltek. A megfogalmazás alapján a szakember egyértelműen a *Belügyi Szemle* CPg-perről szóló írásából vette az információit. Ezt megerősíti, hogy nyomban hivatkozott is az együttesre (amivel gyakorlatilag le is fasisztázta őket): „A volt »CPG« (Come on Punk Group) zenekar például Szegeden alakult meg, majd Budapestre tette át székhelyét. Dalszövegeik kihívóan társadalomellenesek voltak. »Rajongóik« a közvagyon rongálták, ellenséges tartalmú feliratokat firkáltak a falakra.” Molnár doktor egyébként így jellemezte a punkokat: megszaggatott ruhákban járnak, rikítóra festett, felnyírt haját viselnek, az arcukba meg tűket szurkálnak. (Így nézne ki egy tipikus fasiszta? Ugyan már.) Ugyanakkor a kriminológus – a *Belügyi Szemle* szerzőpárosa nyomán – nemcsak a punkokat tekintette bűnözőknek, hanem gyakorlatilag minden ifjúsági „csoportosulást”, a hippiktől és a digóktól kezdve a popperekén át a rockerekig és az új hullámosokig:

Ezek eltérően öltöznek, máshova járnak szórakozni, különböző zenéket kedvelnek, de – figyelem! – „esetenként aszociális magatartásuk kiélése – ezen belül a bűncselekmények elkövetése – is sajátos arcukat tükrözi”³⁰¹.

A cikkre Südi Bertalan országgyűlési képviselőtől, a jános-halmi Petőfi Tsz. párttitkárától érkezett reakció. Sok eredetiség az ő hozzászólásában sem volt, a hivatásos sajtólevelező ugyanis a változatosság kedvéért Erdős Péter három évvel korábbi röpiratának főbb megállapításait ismételte meg. Sokan nem látják a punkjelenség veszélyeit, még hivatalos körök sem, a „punkörületet” művészeti irányzatnak, „dezorganizáló ügyködésüket” átmeneti közjátéknak tekintik, amibe nem kell, a demokrácia játékszabályai alapján nem is szabad beavatkozni. Südi szerint azonban fel kell lépni a „szennyhullám” ellen (igen, ezt a kifejezést használja), amely nem spontán módon terjed, hanem valakik terjesztik: „A társadalomnak [...] jól felfogott érdeke fűződik ahhoz, hogy ne kifejezetten a punkféle szabadoság által elbűvölt, megrészegült fiatalokat, hanem ezzel együtt a szórakoztatóipar dekadens szemléletű mecénásainak erőfeszítéseit is szemmel tartsa.” Ugyanis ezek az „inkognitóban machináló” elemek azok, akik a fiatalok kiábrándultságát „eszközül használják fel az erkölcsöt, a személyiségi jogot sértő vagy a különböző népcsoportokat (pl. cigányokat) gyalázó becsmérlő megnyilatkozásokra”³⁰².

Erdős Péter 1987-ben újból lehetőséget kapott arra, hogy kifejtse véleményét a „szennyhullámról”. Friderikusz Sándor a debreceni művelődési házban egy ún. bokszmeccset rendezett a popmenedzser és Sebők János között (előbbi „szorítóse-

gége” Csepregi Éva, utóbbié Nagy Feró volt). A vita – akárcsak az évtized elején – alapvetően az MHV monopolhelyzete és Erdősnek a hazai könnyűzenei életben betöltött szerepe körül forgott, és ennek során szóba került az 1983-as ügy is. A popmenedzser elismerte, hogy „az általános közhangulat” sokat változott azóta, és 1987-ben már sok olyat meg lehet tenni, amit az évtized elején még nem lehetett (például a Beatrice lemezét kiadni), ám érvelése és egész mondandója teljes mértékben megegyezett a négy évvel korábbival. Megismételte, hogy annak idején azért támadta Sebők Jánost, mert írásai-
val „akarva vagy akaratlanul sorozatosan eszmei támogatást nyújtott” olyan új hullámos, punk zenekaroknak, amelyek a megítélése szerint „újnáci beütéseket képviseltek”. Példaként fel is olvasta, miket énekelt „egy együttes különböző klubokban”: a *Cigánymentes övezet* című dal négy sorát citálta – azt azonban elfelejtette megemlíteni, hogy a Mos-oi számáról van szó. Rengeteg ehhez hasonló dalszöveget tudna még említeni – tette hozzá –, ezek közül azonban a személyes érintettség okán egy ezúttal néven nevezett együttes, a CPg róla szóló számát ismertette.³⁰³ Erdős tehát ugyanazt a két dalszöveget olvasta fel, amelyet az 1983-as felszólalásában is idézett, ám most – készakarva vagy sem – csak egyetlen zenekar nevét említette meg, amivel kizárólag a CPg nevét helyezte negatív kontextusba, és a hallgatóság körében és az olvasókban is azt a benyomást keltette, hogy mindkét számot a CPg énekelte.

A rendszerváltás idején Erdős Péter hosszú interjút adott, amely csak hirtelen (1990 februárjában) bekövetkezett halála után látott napvilágot. A popmenedzser ebben ismét egyértel-

műen fogalmazott. Az általa károsnak és veszélyesnek tekintett Beatrice utáni újabb, természetesen szintén káros és veszélyes „hullám” legmarkánsabb képviselőjeként említette a Mos-oi együttest, amelynek a nevében, mutat rá Erdős, „az angol fasiszták csatakiáltása” szerepelt. „Abba a vonalba tartozott a CPg is” – tette hozzá, azaz most sem állította, csak sugallta, hogy az utóbbi is fasiszta zenekar volt. Igaz, most legalább világosan megkülönböztette a két együttest: a róla szóló dalt a CPg adta elő, míg a Mos-oi volt az, amely cigánymentes övezetről énekelt *szombatonként* a III. kerületi KISZ-klubban. (Megint elmondom: ez nem volt igaz, a zenekar egyszer lépett fel a Mozaik Klubban.) Ám mindezek után nemcsak saját beleinek a kitépését, hanem a cigánykérdést is a CPg tagjaival és közönségével kívánta megbeszélni, mintha a zenekarnak mégiscsak lett volna valami köze a Mos-oi dalához.³⁰⁴

A kriminológussal készített interjú, az olvasói levél, valamint Erdős újbóli megszólalásai ismét egymás mellett említették a CPg és a Mos-oi nevét, amivel akkor is hozzájárultak az előbbi zenekar és a *Cigánymentes övezet* összekapcsolásához, ha kifejezetten nem állították azt, hogy a dal a CPg szerzeménye lett volna. Ezek a megnyilatkozások abból a szempontból is figyelmet érdemelnek, hogy a „rég” diskurzus termékeinek voltak tekinthetők. Ezen azt értem, hogy a punkról szólva beszéltek a CPg-től és annak állítólagos „új-fasizmusáról”. A CPg punkegyüttes volt, akkor miért számít ez különösnek? Azért, mert 1987 környékén sor került egy lényeges elmozdulásra: ekkortól kezdve a CPg nevét nem annyira a punk-, hanem egyre inkább a szkinheddiskurzus

keretében emlegették. Ez az „áttolódás” természetesen nem különíthető el a punkot és a CPg-t fasisztoidnak tekintő narratívától, ám alapvető és minőségi változást jelentett, amely véleményem szerint elengedhetetlen volt ahhoz, hogy kialakuljon a „cigánypusztító galeri”-féle koholmány. (Emlékeztetnék rá: Molnár József 1986 novemberében még helyesen oldotta fel a zenekar nevét.)

A nyolcvanas évek vége felé megszorodtak a bőrfejúeknek tulajdonított, rendőrségi eljárást is eredményező támadások külföldi vendégmunkások, diákok és cigányok ellen, és ezekkel a sajtó is foglalkozott.³⁰⁵ Szántó Gábor 1988 nyarán a *Képes* 7 című lapban egy terjedelmes riportot szentelt a témának, és írását dalszövegrészletekkel és a büntető törvénykönyvből vett passzusokkal is színesítette. Idézte többek között a *Cigánymentes övezet* egyik részletét is, az alábbi magyarázattal: „CPg-dalszöveg, elhangzott nyilvános koncerten”.³⁰⁶ Ez volt az első olyan közlés, amely az említett dalt kifejezetten és félreérthetetlenül a szegedi punkegyüttesnek tulajdonította.

Szántónak a bőrfejúekről szóló könyvében is többször felbukkan az együttes neve. Megemlíti, hogy 1982-ben „még fogalmunk sem volt róla, hogy megjelentek a skinheadek úttörői, akik »hajukat rövidre nyírják«. A későbbiekben pedig, amikor a MosOI és a CpG színre lépett – nemegyszer a KISZ által szervezett, de a KISZ funkcionáriusai által messze elkerült rendezvényeken –, nem írhatott az ifjúsági sajtó az újabb divatról.”³⁰⁷ A jelzett időrend természetesen fals, legfeljebb a Mos-oi tekintetében lehet helyes, hiszen a CPg évekkel koráb-

ban alakult, arról nem is beszélve, hogy még utólag sem lehetett a szkinhedek előfutárának tekinteni. Az is kitűnik, hogy Szántó mondataiban gyakorlatilag Erdős Péter 1983-as okfejtése köszön vissza – bizonyára az is volt az egyik forrása.³⁰⁸ Mindez azt mutatja, hogy a „szennyhullámügy” alapozta meg a CPg neonáci zenekarrá való átfazonírozását. Ha Erdős nem tehetett is arról, hogy írása megjelenése után miként interpretálták a szavait, mindent megtett azért, hogy ez az interpretáció lehetővé váljék.

A popmenedzserhez hasonlóan Szántó Gábor is az ifjúsági sajtót hibáztatta, amiért hírt adott a külföldi kopaszokról, ezzel ugyanis a nyugati mintákat közvetítette, így nagy felelőssége van a szkinhedjelenség (Erdősnél a punk) hazai megjelenésében és elterjedésében. Kazettákon terjedt az Oi! zene is, amit olyan új hullámos zenekarok is elkezdett utánozni, mint a Mos-oi és a CPg – állítja Szántó. Ezeknek az együtteseknek a tagjai „ugyanúgy képzetlenebbek voltak zenei szempontból, mint a kérészéletű sikerbandákban bazseválók, ám kevésbé mondhatták magukat szerencsésnek. Hiába verték a dobot, tépték a gitárt és rángatóztak, nem sikerült kiugraniuk. Valami újat, meglekeltetést kellett produkálniuk ahhoz, hogy odafigyeljen rájuk a közönség. Ehhez tűnt használható zenei háttérnek a dübörgő Oi-zene.” A szerző mindezzel tanúbizonyságot tett arról, hogy sosem hallott CPg-számokat, de arról is, hogy fogalma sincs az Oi! zene mibenlétéről. (Nem kívánok esztétikai kérdésekkel foglalkozni, azt azonban érdemes leszögezni: a CPg sosem játszott ilyen zenét; a mintát a jugoszláv punkbandák jelentették a számára. Nem

mellesleg, 1983-ban még a Mos-oi zenéje is punk volt.) Szántó ezek után minden kommentár nélkül közöl négy dalszövegrészletet, hármat a Mos-oi, egyet pedig (az *Áll egy ifjú* című szám „akasztós” verzióját) a CPg repertoárjából, ám nem jelzi, melyiket ki énekelte, teljesen összerosva a két zenekart.³⁰⁹

A „sikeréhes ifjak” ténykedésére „az akkor egyeduralkodónak számító Magyar Hanglemezgyártó Vállalat egyik mindenható divatdiktátora” figyelt fel, aki meghallgatta az egyik koncerten róla énekelt dalt. Az most sem derül ki, ki volt az előadó, de az sem, hogy a „divatdiktátor” hogyan tévedt be egy ilyen koncertre. (Próbáljuk meg elképzelni Erdős Pétert, amint a Mozaik Klubban hallgatja a CPg műsorát, miközben fiatalok vadul pogóznak körülötte...) A dal szövegét Szántónak nem volt gyomra idézni, csak annyit mondott róla, hogy „ezek a zeneileg analfabétáknak számító amatőrök [...] ellenérzésüket botrányosan gonosz és moslék módon fogalmazták meg”. Erdős Péter – hiszen róla van szó, bár Szántó Gábor nem említi a nevét – nagyon rendes ember volt: előbb felkereste ezeket az „amatőröket”, és csak azután fordult a nyilvánosság-hoz („megfújta a harci kürtöt a *Kritika* című folyóiratban”). A további fejleményekről már a *Belügyi Szemle* cikke alapján számol be a szerző. A Mos-oi tagjai ellen eljárás indult, amelynek végén felfüggesztett börtönbüntetést szabtak ki rájuk, míg a Mozaik Klub (a szöveg kiemeli, hogy a kerületi KISZ-bizottság klubjáról van szó) vezetőjét rendőrhatalósági figyelmeztetésben részesítették. Ezzel egy időben „a Szegedről eltanácsolt *Cigánypüfölő gárda* is bíróság elé került” – folytatódik a történet. Előtte azonban „számos helyen pódiumra

jutottak, az idézett szövegeket, jó néhány hasonlóan gyalázatos nótával együtt zavartalanul előadhatták”, például a Közgáz Klubban vagy a Kozák téri ifiházban, ahol egyikük „valóban” szétdarabolt egy élő csirkét.³¹⁰

Azt nem tudni, a fenti elnevezést honnan vette a szerző: sem a vizsgálati anyagban, sem pedig az eljárást ismertető belügyes szerzőpárosnál nem találkozhatunk vele. Nyilván ez a név illet Szántó elbeszélésébe: azt állította ugyanis – ami egészen megdöbbentő –, hogy a Mos-oi tagjai punkok voltak, míg a CPg már átmenetet képzett a punk és a szkinhed irányzat között: ők honosították meg az „Oi!” csatakiáltást, tagjai között volt, aki kakastarajjal, és volt, aki kopaszra borotvált fejjel lépett fel. Ez igaz, bár ettől még nem lesz valaki náci. Majd mindezt megfejeji egy ordenáré hazugsággal, amire még csak utalás sem volt a szóba jöhető forrásaiban: „Alaposan fel voltak szerelve náci jelvényekkel, a skinhead-elméletéről szóló jegyzetekkel.” A *Belügyi Szemle* cikke valóban említ ilyen jelvényeket, ám nem hozta közvetlen összefüggésbe a CPg-vel – Szántó ezt megtette; azt viszont végképp nem tudom, az „elméleti jegyzeteket” honnan vehette. A szerző hozzáértéséről amúgy is sokat elárul, hogy még a CPg zenészeinek a becenevét sem tudta helyesen kimásolni a forrásaiból: Güzü helyett „Gyűrű”-t, Vau helyett „Van”-t írt, egyedül Takony esetében nem tévedett. Azt sem jelezte, hogy utóbbit csak felfüggesztett büntetésre ítélték, vagyis neki nem kellett börtönbe vonulnia.³¹¹ Könyvében aztán még egyszer előkerül a CPg mint a szkinhedek „úttörője”. Újabb Oi!-dalok szövegének elemezgetése közben Szántó többek között arra a megállapításra jut: „Most

már – okulva a MosOI és a CpG sorsából – nem feltétlenül az összes cigányt akarják kiirtani a bőrfejük, megelégednének azzal is, ha a cigányok gettóba kerülnének.”³¹²

A „cigánypüfölő gárda” kifejezést nem Szántó Gábor találta ki. A Baranya megyei napilap, a *Dunántúli Napló* újságírója a szkinhedjelenség kapcsán már 1987 októberében ezt írta, hogy a fajelméletnek, „amit az egykori szegedi CPG – cigánypusztító galeri –, újfasiszta zenekar tagjai, Güzü, Vau és társai felállítottak, Baranyában is akadtak követői”.³¹³ A hazugság így, tömören még arcpirítóbb. Bár az, aki leírta ezt, valószínűleg nem tudta, hogy hazudik. Nem állítom ugyanis, hogy a pécsi újságíró találta volna ki a zenekar névének téves feloldását, még akkor sem, ha tudtommal ez az első fennmaradt említése. (Lehet, hogy már holnap előkerül egy még korábbi.) A cikk azonban kétségbevonhatatlanul bizonyítja, hogy a hazugság, amelynek különböző verziói („cigánypüfölő/-pusztító gárda/galeri”, „cigányokat pusztító gáz/gépezet” stb.) 1988-ban szerte az országban elterjedtek, már 1987 őszén élt és virult.

A bőrfejűekről szólva a *Népszabadság* munkatársa 1988 őszén szintén egymás mellett emlegette a fenti két együttest. A szkinhedek akciói kapcsán emlékeztette az olvasókat a CPg és a Mos-oi együttesre, valamint „a néhány évvel ezelőtt nyilvánosan előadott döbbenetes dalra: lángszóróval égessünk el minden cigányt: öreget és gyereket”. A mondatból nem derül ki, hogy melyik zenekar adta elő a *Cigánymentes övezet* című számot, valószínűleg maga az újságíró sem volt tisztában vele.³¹⁴ Fél év múlva ugyanitt egy cigányokról szóló

szociográfia ismertetésében utaltak a falakra firkált „CPG” és „Cigány Mentés Övezet” feliratokat. Arra ez esetben sem kapunk választ, hogy vajon ki helyezte egymás mellé a kettőt, a készítője vagy az arról beszámoló újságíró.³¹⁵ A legvalószínűbb, hogy mind a kettő. Ami felhívja a figyelmet egy távolról sem lényegtelen, egyben zavarba ejtő körülményre: arra, hogy a hazugságok, féligazságok, tévedések nemcsak a hivatalos nyilvánosságban terjedhettek, hanem a társadalom mindennapi kommunikációs csatornáin keresztül is. A hazugság nyomában járva eddig kizárólag a hivatalos vagy első nyilvánosságra koncentráltam (azon belül is nagyjából az írott sajtóra). A fenti felismerés nyomán azonban nem kerülhető ki a második és harmadik nyilvánosság vizsgálata sem.

UNDERGROUND: ALTERNATÍV?

(1984–1989)

„Majdnem diszkó, mondom én”

A második, azaz az ellenzéki szamizdatnyilvánosság vizsgálata a könnyebben kivitelezhető, hiszen intézményesült kommunikációs csatornákkal, írott sajtóval rendelkezett. Benkő Zoltán már az ellene indított 1982-es eljárásról tájékoztatta az ellenzéki sajtót, és ennek nyomán a szamizdat *Beszélő* tudósítást közölt a „szegedi punkháborúról”.³¹⁶ A CPg peréről, annak első tárgyalási napjáról 1984 elején Pálincás Szűcs Róbert írt a *Hírmondó* című kiadványban.³¹⁷ Pálincás Szűcs május 23-án részt vett a fellebbviteli tárgyaláson is, ahol bizonyításkiegészítést szeretett volna tenni, de a bíró nem adott szót neki.³¹⁸ A *Hírmondó* a jogerős ítéletről is beszámolt, idézett az indoklásból, az abban említett dalszövegekből, és a véleménynyilvánítás szabadsága nevében szolidaritását fejezte

ki a CPg tagjaival. Mint korábban említettem, a szerző, Solt Otilia kitért arra, hogy a punkperek – tudniillik valamivel korábban a Mos-oi együttes tagjait is elítélték – sajtókampány előzte meg – igaz, az általa említett *Nők Magazinja*-beli írás már a másodfokú ítélet megszületésekor jelent meg. Bár elítélésük kapcsán együtt említette őket, Solt világos különbséget tett a két zenekar között, és hangsúlyozta, hogy a cigányellenes szövegekre csak felfüggesztett, míg a rendszertabukat döntőgető dalokért letöltendő börtön járt.³¹⁹

Klaniczay Gábor a *Beszélő*-ben írt a CPg és a Mos-oi tagjainak elítéléséről, ennek kapcsán a punkról és más ifjúsági szubkultúrákról, illetve azok hatósági megrendszabályozásáról. A szerző védelmébe vette az elítélt fiatalokat: elismerte, hogy „mindkét együttes számaiban akadnak szövegek, amelyek nyilvános előadását – nehezen védhető, durva kiszólásaik, rasszista szólamaik miatt – a bíróság alapos indokkal kívánja megakadályozni”, ám ezek többsége szerint is belefér a szólásszabadságba. A szerző tisztában volt azzal, hogy az elítélt punkok nemcsak a hatóságok, hanem a közvélemény nagyobb részétől sem várhatnak sok rokonszenvet, pedig csak „a maguk differenciálatlan, agresszív, üvöltözös módján, a számukra érthető és elérhető kulturális formában és médiumok segítségével, öncenzúra nélkül adtak kifejezést rossz érzésüknek, rosszulletüknek, hőzöngésüknek vagy előítéleteiknek”. Klaniczay – egyértelmű utalásként Erdős Péter felszólalására – rámutatott: „nemcsak ők kulturálatlanok, hanem azok is, akik egy számukra idegen és általuk ismeretlen kiszolgáltatottságban élő ifjúság szubkultúráját fasisztának bélyegzik meg”³²⁰.

A CPg két tagja kapcsolatba került az Amnesty International képviselőjét ellátó „Kobra” fedőnevű célszeméllyel, azaz Hamburger Mihállyal is, aki segítséget ígért nekik az eljárásban.³²¹ A zenekar melletti ellenzéki kiállásként értelmezhető, hogy a Fiatal Művészek Klubjában 1984. január 27-én rendezett kiállításmegnyitón lejátszott hangmontázsban a CPg is szerepelt, amit a meghívóban is feltüntettek. „Ez az az együttes, amely radikális »ellenzéki« körökben is »nevet szerzett magának« durva államellenes, pártellenes támadásaival és obszcén szövegeivel” – adott magyarázatot a dologra a rendezvényről beszámoló hálózati személy, aki a montázsban fel is ismerte az Erdős Péterről szóló szám refrénjét („kurva anyád”), de a popmenedzser nevét nem hallotta. Az ügynök vele kapcsolatban is magyarázattal szolgált: Erdőst „egy újságcikkéért a CPg együttes korábban ugyanezekkel az obszcén kifejezésekkel mocskolta”³²². Valójában fordítva történt: a mocskolásra válaszul született az újságcikk.

A hazai ellenzék meghatározó alakja, Krassó György telefonon még aznap tájékoztatta a Szabad Európa Rádiónak dolgozó, Bécsben élő Zsille Zoltánt a CPg elleni jogerős ítélet megszületéséről. Krassó elmondta, hogy a zenekar „valóban punk stílusban” játszott, és a dalai is „elég erősek” voltak, amiért korábban is zaklatták a tagjait. Példaként említette az *Áll egy ifjú* kezdetű nótát, amelyben azt énekelték, hogy „rohadt, szemét kommunista banda, mikor lesztek végre felakasztva”. Krassó megjegyezte: „Ezt a stílust sokan, még az ellenzéki és az értelmiségi körökben is fasisztának, hulgánnak, lumpenproletárnak, ellenszenvesnek ítélték meg és

elvetendőnek tartják, és hát ezért nem foglalkozott az üggyel eddig az ellenzéki sajtó.” (A fentiek fényében ez nem egészen volt így.) Krassó úgy gondolta, hogy az egész eljárás Erdős Péter *Kritika*-beli cikkének a folyománya, ugyanis – ezek szerint ő is így tudta – erre az írásra a zenekar egy, a személyét támadó dallal reagált. Krassó szintén kitért arra, hogy a közelmúltban a Mos-oi együttes tagjait is elítélték, „akik *ugyancsak* fasiszta, cigányellenes zeneszámokat adtak elő”, ám ők csak felfüggesztett börtönbüntetést kaptak.³²³ Természetesen nem tudhatjuk, hogy a jelentés pontosan adta-e vissza Krassó György szavait, azaz nem lehetünk biztosak abban, hogy az ellenzéken belül tényleg fasisztának tekintette valaki a CPg-t. Az viszont kétségtelen, hogy voltak, akik fenntartásaikat hangoztatták a zenekarral kapcsolatban.

A demokratikus ellenzéken belül például Szalai Pál sem volt megértő a zenekarral, ő ízlésbeli és etikai megfontolásokból inkább Erdőssel és nem a CPg-vel vállalt szolidaritást. Egyértelmű különbséget tett ugyanakkor a CPg és a Mos-oi között, amennyiben kinyilvánította, hogy utóbbitól az ellenzéknek feltétlenül el kell határolódnia; hiányolta, hogy ezt sem Solt, sem pedig Klaniczay nem tette meg.³²⁴ Krokovay Zsolt azt kifogásolta, hogy Solt írása differenciátlanul kezeli a CPg minden megnyilvánulását, pedig azok egy része egy demokratikus társadalomban is a szólásszabadság korlátozása alá esne, illetve – „éppen demokratikus eszményeink jegyében” – megengedhetetlennek számítana. Bármennyire túlzónak tartotta is az ítéletet, szerinte akkor is rá lehet kérdezni arra, hogy az mennyire volt igazságos: „A figyelmes

olvasó bizonyára észrevette, hogy rövid írásomban sehol sem állítom, hogy a CPg tagjai ebben vagy abban az esetben felháborító, sőt jogsértő módon viselkedtek volna. Mindössze annyit állítok, hogy nem észszerűtlen mérlegelni ezt a lehetőséget.”³²⁵ Amikor Krokovay alaposabban körbejárta a kérdést, már valamivel kategorikusabb véleményt alkotott. Elfogadhatatlannak ítélte a brutalitás és a gyilkolás dicsőítését, amelyet ő az együttes dalaiból, a kiállítási vendégkönyvbe írt szövegből és a csirke széttépéséből kiolvasott, és az általa elképzelt demokráciában ezeket, és az ezekkel élő punk kultúrát is tiltotta volna.³²⁶ Krokovay kérdésfeltevése akár jogos is lehet, ám miközben azt fejtegette, hogy hol vannak a szólásszabadság határai egy hipotetikusan létező, ideális demokráciában, a szerző mintha szem elől tévesztette volna, hogy ezeket a fiatalokat egy létező diktatúrában csukták börtönbe. Évtizedekkel később maga is úgy látta, hogy fellépése „a lényegét illetően” alaptalan volt, és utólag igazat adott Solt Ottiliának abban, „hogy ez politikai ítélet volt, semmi több”.³²⁷

Az ellenzék egy részéről tapasztalható elutasítás a politikai és a művészeti nonkonformizmus közötti lényegi eltérések megnyilvánulásaként is értelmezhető. Mint Havasréti József rámutatott, „az ellenzéki habitusban vagy attitűdben is megőrződhetnek olyan, a művészet és a kultúra kifinomultságával, harmonikusságával, humanizmusával kapcsolatos elvárások és attitűdök, melyek nem tették lehetővé sem a neoavantgárd akcióművészet, sem a rockzene és a punk felforgató karakterének, nihilizmusának, anarchista potenciáljának elfogadását”³²⁸. Ez a lényegi különbség akkor is fennállt,

ha – mint azt Benkő Zoltán példája mutatja – volt személyi átjárás, átfedés a két terület között. Güzü rendszeresen feljárt Krassó Györgyhez, akit 1984 októberében arra kért, hogy segítsen neki kiszökni az országból, majd a börtönből való szabadulását követően is találkoztak. Benkő Pál linkás Szűcs Róberten keresztül is kapcsolatban állt az ellenzéki körökkel.³²⁹ (Az elsőfokú ítélet kihirdetése után a bíróság szabadon engedte a vádlottakat; a jogerős elítélésüket követően Güzü nem jelentkezett börtönbüntetése letöltésére, hónapokig bujkált, csak ősszel tudták elkapni.³³⁰)

Ugyanakkor ennek az elutasításnak kétségtelenül létezett egy társadalmi, ha tetszik, osztálydimenziója is. Az elítélt punkzenészek munkáskörnyezetből érkeztek, ami alapvetően hozzájárult ahhoz, hogy sok ellenzéki idegenkedve, sőt bizonyos ellenszenvvel tekintett rájuk. (Erre már Klaniczay Gábor is rámutatott.) „Mert értelmiségiek, progresszív gondolkodású értelmiségiek is könnyen megfélelkeznek a jogállamiság követelményeiről, ha tőlük idegen, marginális csoportok sorsa forog kockán. Ezt sajnos tapasztalából mondjuk. Kevés *Beszélő*-cikkért kaptunk annyi ingerült szidást, mint a 10. számunkban megjelent *Izgatásért*, amely két punkegyüttes tagjainak politikai peréről számol be. [...] »Ami sok, az sok – hallhattuk némelyik nagyra becsült olvasónktól –, a Mosoi végül is primitív hangon izgatott a szomszéd népek ellen, a CPg pedig élő csirkét tépett szét az egyik koncertjén! Mi közünk lehet az ilyenekhez?» – fogalmazott a *Beszélő* eredetileg névtelen írása a munkakényszer kapcsán, utalva Klaniczay idézett cikkére. A szerző, Kis János azon-

ban a szerkesztőség nevében továbbra is kiállt az elítélt zenészek mellett: „Valószínűleg minden fenntartásunk ellenére több rokonszenv és együttérzés van bennünk e nagyon fiatal és máris nagyon sokszor összepofozott emberek iránt, mint azokban az olvasóinkban, akik felháborodottan tiltakoztak a cikk ellen.”³³¹

Mindezzel együtt teljesen egyértelmű, hogy az ellenzéki nyilvánosságban még az elítélően megnyilvánulók sem kreáltak a CPg-ből szkinhedzenekart. Ha fenntartásokat fogalmaztak is meg velük szemben, azt nem azért tették, mert „cigánymentes övezetről” énekeltek volna. A hivatalos sajtóhoz képest azonban a szamizdat kiadványok hatóköre lényegesen kisebb volt. Ráadásul akkor, amikor szkinhedzenekarként kezdtek beszélni a CPg-ről, az ellenzéki sajtó közönyös volt a téma iránt. Ám még ha foglalkoztak volna is a szegedi zenekart ért rágalmakkal, akkor is kétséges, mennyire sikerült volna ellensúlyozni az első nyilvánosságban megjelent állításokat. (Ezért tartom naivnak az olyan kijelentéseket, hogy „a CPg-ről is minden második ember azt hiszi, hogy a nevük Cigánypusztító Gépezetet jelent, *hiába vette védelmébe* az antikommunista punkereket az egykori demokratikus ellenzék”³³².)

Az első és a második mellett létezett ugyanakkor egy harmadik nyilvánosság is, amelyet a punk szubkultúra esetében nem köztes vagy párhuzamos, hanem inkább alternatív vagy underground nyilvánosságnak neveznék.³³³ Ez természetesen nem különült el élesen a másik kettőtől, ám nehéz kutatni, mivel alapvetően informális kommunikációs csatornákon keresztül, azok hálózataként működött. Ezek között kevés

volt a „rögzített” médium, írott (nyomtatott) formáit legfeljebb a plakátok képezték, ám azok sem az archiválás szándékával készültek, fennmaradásuk néhány lelkes és elkötelezett gyűjtőnek köszönhető.³³⁴ A punk szintér legfontosabb intézményei természetesen a koncertek voltak, ezek azonban viszonylag korlátozott körhöz jutottak el, alkalmanként pár száz fő vett rajtuk részt. Éppen ezért volt rendkívül nagy szerepe a punk- (újhullámos, alternatív) zenék terjesztésében a koncerteken készült amatőr, valamint az ilyen-olyan demófelvételeknek, amelyeket kazettán kölcsönöztek és másoltak egymás között az emberek. Olyannyira, hogy noha „a kazetták előállítás és másolása más kulturális csoportok által is gyakorolt tevékenység, jelen esetben ennek kizárólagossága egy alternatív nyilvánosságot eredményezett” – mutat rá Szemes Botond.³³⁵ A befogadás élményét és a szubkulturális csoportok alakulását nagyban befolyásolhatta például az az egyszerű tény, hogy mi került egy-egy hanghordozóra. Amint Szemes felhívja rá a figyelmet: az a tény, hogy különböző előadók szerepelnek egyetlen kazettán, „egyrészt a kulturális csoporthoz tartozó zenekarok kijelölését és összetartozását eredményezi, másrészt jelentést alakító hatása is van, amennyiben az egyes előadók egymás viszonyában válnak értelmezhetővé”³³⁶.

Utólag ezért lett nagy jelentősége annak, hogy 1983 februárjában a CPg és a Mos-oi egymás után lépett fel az óbudai Mozaik Klubban. Ahogy az szokás volt, ezen a koncerten is többen készítettek magnófelvételt, így a két zenekar dalai ugyanazon a kazettán terjedhettek a fiatalok körében. A CPg elleni nyomozás során meghallgatott egyik tanú (maga is punk-

zenész) birtokában is volt ilyen kazetta, rajta a CPg, a Mos-oi és a Kretens számaival.³³⁷ Ugyanez vagy egy ehhez hasonló felvétel Egerbe is eljutott, amelyet a helyi punkélet meghatározó alakjától, Juhász Mihálytól foglalt le a rendőrség, visszaemlékezése szerint valamikor 1985 után.³³⁸ A kortársak természetesen még tudták, hogy kinek a számaait vették fel vagy másolták át egy-egy kazettára, arra azonban nem volt garancia, hogy a felvételekkel együtt ez a tudás is terjed. Erre jó bizonyítékot nyújt Urbán Tamás fotója 1987-ből. A szkinheadről szóló sorozat részét képező felvétel egy kazettát ábrázol, „C.P.G.”, „OI!” és „cigánymentes övezet” felirattal.³³⁹

A CPg és a Mos-oi esetében nemcsak a dalok, hanem a dalszövegek is együtt terjedtek – és mosódtak egybe. Ezt jól mutatja az az ügy, amelyre a könyv legelején utaltam. 1988. március 14-én a Komárom Megyei Rendőr-főkapitányság Állambiztonsági Szerve közösség megsértésének gyanúja miatt büntetőeljárást indított egy tatabányai szakközépiskolai tanuló ellen; az ügyészség – cselekménye csekély társadalmi veszélyességre hivatkozva – végül megszüntette a nyomozást, és csupán megrovásban részesítette őt.³⁴⁰ A fiút többek között azzal gyanúsították, hogy „olyan beatszámok versszövegeit adta át elolvasásra osztálytársainak, amelyek alkalmassak a cigányság vonatkozásában gyűlöletkeltésre” (példaként a *Cigánymentes övezet*et említették), illetve iskolatársai előtt „sértő, lealacsonyító kifejezésekkel illette az ismert zene-számok alapján Romániát és a cigányokat”³⁴¹. Sejthető, hogy a Mos-oi két daláról van szó, ám a rendőrségi jelentésekben nem szerepelt az együttes neve. A fiú elmondása szerint vala-

mikor az előző tanév végén (azaz 1987. május–júniusban) egy rendőrtiszt tartott nekik osztályfőnöki órát, amelynek során a különböző bűncselekményfajták között beszélt a közöség megsértéséről is. Példaként említette a CPg és a Mos-oi együttesek számaint, konkrétan a *Cigánymentes övezet* című szerzeményt. A fiúnak nem volt ismeretlen a két zenekar, egy ismerősétől már korábban megkapta azok dalszövegeit, amelyeket osztálytársai kérésére az iskolába is bevitt.³⁴²

Az osztálytársak ezt meg is erősítették, ugyanakkor valamennyien csak a CPg együttest említették vallomásaikban, a Mos-oit nem, amiképpen a fiú környékbeli ismerősei is csak CPg-kazettáról és -dalszövegekről beszéltek vallomásaikban. A fiatalok ezek szerint úgy tudták, hogy a CPg volt az, amely cigány- és románellenes dalokat adott elő.³⁴³ Az iskolába bevitt és a többieknek megmutatott dalszövegek alapján nem is csodálkozhatunk ezen. A házkutatás során lefoglalt négy darab A4-es lap közül az elsőn a „CPG” felirat után a Mos-oi *A dolgozó népet szolgáalom* című dalának a szövege olvasható kézírással. (Egy magnókazettát hallgatva jegyezhetette le valaki, és az elejét nem érthette, mert a lap tetejét üresen hagyta.) A második, géppel írt lap tetején szintén a „CPG” felirat szerepel, alatta a Mos-oi *Románia és Cigánymenetes övezet* című dalaival. A harmadik, szintén gépírással írt lap már a CPg *Erdős Péter és Mindent megesszek* (helyesen: *Disznó-dal*) című számaint tartalmazza, ám ezen nem szerepel együttesnév. Végül a negyediken a *Kispolgárok* (helyesen: *Mindennek te vagy az oka*) című CPg-, illetve 88-dal, valamint a *Nézem a világot* (helyesen: *War-*

head) című ETA-dal (UK Subs-feldolgozás) nem egészen pontosan lejegyzett szövege olvasható.³⁴⁴

Ha már dalszövegek: a tatabányai eset kivizsgálása során az egyik tanuló elmondta, hogy a szóban forgó dalok közül egyedül a *Cigánymentes övezet* címűt ismerte, „melyet Friderikusz Sándor *Szigorúan nyilvános* [című] könyvében említ meg”³⁴⁵. Ebben, mint emlékezhetünk rá, Erdős Péter idézett a szám szövegéből. A hatóságok szerint az eljárás alá vont tatabányai szakközépiskolás bűncselekményt, de legalábbis vétséget követett el azzal, hogy néhány osztálytársának megmutatta a fenti dalszöveget, noha akkor, amikor ezt megtette, az már nyilvánosságot kapott. Még hozzá a popcézár jóvoltából. Pedig Erdős maga is tisztában volt azzal, hogy jó eséllyel jogszabályt sértett; az Aczél Györgynek írt feljegyzésében ugyanis azt írta, hogy a *Magyar Ifjúság* a CPg dalszövegeit „természetesen nem idézi, ezt nem is tehetné meg”³⁴⁶. Azaz Erdős sem tehetne volna meg. Nem lehet véletlen, hogy viszonzásképpen már nem idézett politikai tartalmú ellenes dalokat. Az eredeti felszólalásában, majd az 1988-as riportkönyvben azonban megtette, és ennek révén sokakat ő ismertetett meg a CPg és a Mos-oi szövegeivel. (Ha jobban belegondolunk, Erdős Péter a korabeli jogszabályok alapján azzal is bűncselekményt követett el, hogy egy politikai tartalmú röpiratot terjesztett engedély nélkül.)

Az abszurd helyzetre annak idején már a műegyetemi lap cikkírója is rámutatott. Erdős *Kritikában* megjelent röpirata kapcsán így fogalmaz: „A szerző közli az épületes szöveget, amit annak eredményeképpen az eddig egy-két-

száz fős hallgatóság helyett az ország nyilvánossága is ismerhet.³⁴⁷ A CPg elleni eljárásban meghallgatott fiatalok közül is többen elmondták, hogy az *Erdős Péter* című szám szövegét a koncerteken nem nagyon értették, de a *Kritika* című lapban megjelent újságcikknek hála azóta már megismerték.³⁴⁸ Ezek a vallomások azt is megmutatják, hogy a punk szubkultúra alternatív nyilvánossága nem egy hermetikusan zárt világ volt, a fiatalok a hivatalos sajtóból is tájékozódtak az őket érdeklő témáról. Benkő Zoltántól például három darab *Kritika*-számot is lefoglaltak (amelyeket a nyomozás végén visszaadtak neki), igaz, nem tudni, hogy az Erdős röpiratát közlő lapszám köztük volt-e.³⁴⁹ (Ez az „átjárás” nem csak a punkokra volt jellemző: a „progresszív” szkinhedek is olvasták Csörsz István ifjúsági szubkultúrákról szóló riportkönyvét.³⁵⁰)

Az ifjúsági szubkultúrák közkedvelt kommunikációs eszköze volt a falfirkálás is. (Akkoriban még nem nevezték graffitinek.) Ezek között szintén találhatunk arra utaló jeleket, hogy a fiatalok a CPg-nek tulajdonították a *Cigánymentes övezet* című számot, és ennek megfelelően oldották fel a zenekar nevét. Ilyenek voltak például azok, amelyekről a *Népszabadság* fent idézett írásai számoltak be 1988-ban és 1989-ben. Ehhez hasonló, ráadásul konkrét esetekről az állambiztonsági iratokban is olvashatunk. 1988. március 15-én Komlón a helyi rendőrök ellenséges feliratokat vettek észre az egyik négyemeletes lakóház falán: „munkát Ózdnak, kötelet Grósznak”, „ne csak munkát, kenyeret is a népnek”, „cigány mentes övezetet is a magyar népnek”, „CPG – CMÖ” (értsd: „cigánymentes

övezet”).³⁵¹ A tettest még aznap sikerült kézre keríteni: a 18 éves fiúról kiderült, hogy egyik barátjával máskor is firkáltak „CPg”, „cigánymentes övezet” és „CMÖ” feliratokat buszok ablakára, üléseire, valamint szemeteskukákra. A nyomozók a fiatalember szobájában egy füzetre bukkantak, borítóján a „CPG”, benne – különböző dalszövegek és együttesnevek között – a „CMÖ” rövidítéssel.³⁵² Ezekkel kapcsolatban készen szolgált magyarázattal: „a CPG egy – a társadalomellenes tevékenysége miatt betiltott – rockegyüttes rövidítése, a CMÖ betűkkel pedig a cigánymentes övezetet kívántam rövidíteni”³⁵³. (Az ügyben eljáró állambiztonsági vizsgálók nem találtak „gyűlöletstíztásra irányuló célzatot” – a cigányok eltávolítását és a pártfőtitkár felakasztását szorgalmazó feliratokat ezek szerint nem tartották annak –, és megszüntették a nyomozást.³⁵⁴)

A komlói esettel majdnem egy időben, 1988. március 22-én a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság III./III. Osztálya is ellenséges szövegekről értesült, amelyeket a mezőberényi vásárcsarnok falára festettek. A helyszínelés során a rendőrök többek között egy akasztófával díszített „Magyaroknak kenyeret, G. K. [értsd: Grósz Károly]-nak kötelet”, továbbá egy „C.P.G.” feliratot találtak.³⁵⁵ Pár hét múlva sikerült az elkövetők – négy helyi fiatal – nyomára bukkanni, őket végül rendőrhatalósági figyelmeztetésben részesítették.³⁵⁶ „Valamilyen cigányellenes szövetség” – szolgált magyarázattal a CPG rövidítés jelentésére vonatkozóan az a fiatal, aki a zenekar nevét a falra festette.³⁵⁷ Látható, hogy mind a komlói, mind a mezőberényi firkáló a cigányellenességgel kapcsolat össze a CPg-t, igaz,

utóbbi még azzal sem volt tisztában, hogy a három betű egy zenekar nevét jelöli.

Arról természetesen szó sincs, hogy mindenhol mindenki összekeverte vagy összemosta volna a CPg és a Mos-oi zenekart. 1985 októberében eljárást indítottak két fiatal ellen, akik – többek között – a Kőbánya-Kispest metróállomáson géppel írt falragaszokat tettek ki a *Cigánymentes övezet* című dal szövegével. Az eljárás során mind a fiatalok, mind a hatóságok mindvégig a Mos-oi „punkegyüttes” számaként hivatkoztak rá.³⁵⁸ Pedig hozzájuk is eljutott egy olyan kazetta, amelyen a CPg és a Mos-oi számai voltak, ezt többször meg is hallgatták, ám ezek szerint képesek voltak különbséget tenni a kettő között. Legfeljebb annyiban mosták össze őket, hogy az utóbbi zenekar dalszövegei mellett a „CPg, Állj át” feliratot is a falakra firkálták, pedig ez szintén a Mos-oi egyik dalának a címe volt.³⁵⁹ 1987 tavaszán a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei állambiztonság jelentette, hogy ózdi fiataloknál náci irományokat, illetve román- és cigányellenes Mos-oi-dalszövegeket foglaltak le – azaz ez esetben is tisztában voltak azzal, hogy ki énekelte a kérdéses számokat.³⁶⁰ Az sem volt törvényszerű, hogy a nyolcvanas évek végén a CPg-hez csak az ominózus dalt társítsák: egy 21 éves győri fiatalembert azért részesítettek megrovásban, mert 1988. október 15-én este hangosan énekelte a zenekar egyik dalát: „rohadt mocskos kommunista banda, miért nincsenek mind felakasztva”³⁶¹. Ezek az esetek azonban inkább csak kivételnek tekinthetők. A nyolcvanas évek végére a fiatalok körében, így a szkinhed szubkultúrában is – sőt mindenekelőtt abban –, a CPg „cigánypusztító

galeriévé” változott, és az egyik első, ha nem a legelső szkinhedbandának tekintették. Ez a vélekedés aztán a sajtónak tulajdoníthatóan nagy nyilvánosságot kapott. Erre a bőrfejű-veszélyről szóló, a rendszerváltáson átívelő diskurzus szám-talan példával szolgál.

A RÉGI NÓTA (1990–2021)

„Ha jó neked, maradj így”

A *Népszabadság* a „kopaszokról” szólva 1991-ben megismételte a pár évvel korábbi sületlenségét, miszerint 1983-ban „fajüldöző, fasisztoid szövegeik miatt” őrizetbe vették a CPg és a Mos-oi együttesek tagjait, és el is ítélték őket. A két zenekar dalszövegei „mindmáig amolyan skinhead-bibliának számítanak” – tette hozzá a cikk írója, ám rasszista számokat csak utóbbtól tudott idézni (ő, illetve az általa megszólaltatott riportalany).³⁶² Pár hónappal korábban egy drogelvönő tábor lakója mesélt a lap munkatársának arról, hogy volt egy zenekara, amelynek énekeseként „teli torokkal üvöltötte a CPG – vagyis a Cigánypusztító Galéri – rasszista szövegeit”³⁶³. Salgótarjánban is úgy tudták, hogy az egyik lépcsőházban kiírt neonáci jelmondat („Jövünk lassan, de biztosan”) aláírásaként szereplő CPG rövidítés „cigánypusztító gárdát” jelent. A *168 Óra* riportjából az is kiderült, hogy a helyi bőrfejük

szkinhedzenekarnak tartották a CPg-t.³⁶⁴ A kilencvenes években egy romákról szóló néprajzi kiállítás vendégkönyvébe is bekerült a „CPG” rövidítés, amelyet a beíró vagy a vendégkönyvet feldolgozó kutató (valószínűleg mindkettő) „cigánypusztító galerinek” értelmezett.³⁶⁵

Igaz, nem csak a bőrfejük osztoztak az általános tudatlanságban, a téma kapcsán megszólaló újságírók és „szakértők” még a kilencvenes években is rendre az első hazai – fajvédő dalokat éneklő – szkinhedzenekarok között említették a CPg-t, amelynek neve szerintük a cigányok pusztítására vagy püfölésére utalt. Iszonyatosan unalmas lenne ezeket újból és újból leírni: ugyanazt ismétli mind, ezért az idézésüktől eltekintek, bármennyire is rövid lesz így ez a fejezet.³⁶⁶ Csak egy jellemző példa ez egyik hetilapból: „Magyarországon körülbelül egy évtizede jelentek meg az első szkinhedegyüttesek, amelyek cigányellenes, uszító számokat játszottak (az első ilyen zenekart C.P.G.-nek – cigánypusztító galeri – hívták, az ő híveik sprézték a házfalakra a »cigánymentes övezetet!« jelszót).”³⁶⁷ A rendszerváltás utáni demokratikus nyilvánosság tehát ebben a tekintetben sem a késő Kádár-kor ellenzéki, hanem hivatalos nyilvánosságának az örökségét vitte tovább.

Még *komoly* folyóiratokban is helyet kaptak a fentiekhez hasonló állítások. 1994-ben a konzervatív *Magyar Szemlé*-ben Lovas Lajos írta: „A hazai skin-heads [sic!] első nyilvános fellépése 1983-ban volt, a Mos-Oi és a CPG együttesek koncertjei jelentették a színre lépést. Az első koncertek után az együttesek tagjait elítélték, és néhány év felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték, a zenekarokat betiltották.” Ezután

a Mos-oi dalszövegeiből vett idézetekkel illusztrálta a hazai bőrfejű „ideológiát” – hiszen a CPg-től nyilvánvalóan nem tudott volna ilyeneket idézni.³⁶⁸ Ugyanebben a évben egy jogász szakértő az *Esély*-ben fajüldöző, míg egy szociográfia szerzője a *Múlt és Jövő*-ben fasiszta CPg-szövegeket emlegetett.³⁶⁹ Utóbbi már korábban is képes volt leírni, hogy „1983-ban fajüldöző, fasiszta szövegeik miatt elítélték a CPG és a Mos-Oi skinheadegyüttes tagjait”, és évekkel később is tudott idézni a Mos-oi és a CPg rasszista számaiból – ő legalábbis ezt állította, noha a citált szövegrészek kivétel nélkül az előbbtől származtak.³⁷⁰

Az „első” nyilvánosság 1989 után persze volt már annyira demokratikus, hogy nem csupán a tudatlanság terjedt az együttesek kapcsolatban, hanem annak elosztatására is történtek kísérletek. Amikor a Trott Records megjelentette a CPg korábbi felvételeit, a kiadó képviselője hangsúlyozta, hogy „normális arcok voltak, mindenféle fasisztoid megnyilvánulás vagy szöveg nélkül”³⁷¹. Az évtized közepén többen is felhívták a figyelmet arra, hogy az 1983-ban eljárás alá vont együttesek közül csak a Mos-oi tekinthető a későbbi szkinhedbandák előfutárának.³⁷² Az ezredfordulón dokumentumfilm is készült a CPg-ről, amely tisztázta a róluk elterjedt mendemondákat.³⁷³ A film egyik hozadékaként a zenekar ismét összeállt, és több mint negyedszázad elteltével újból színpadra lépett.³⁷⁴ 2000-ben felléptek a Szigeten is, és az erről szóló híradások révén újból sokan megtudhatták, hogy nevük nem „cigánypusztító /-püfölő gárdát/galerit” jelent.³⁷⁵ (Az együttes évekig zenélt, új dalokat is írtak, amelyek lemezen is megjelentek.)

A kétezres években már tekintélyes szakirodalmi munkák is születtek (lásd az irodalomjegyzéket), amelyek végképp tisztázták a CPg-t a „cigánypusztítás” vádjá alól. Legalábbis elvileg. Mert a hazugság és a hülyeség tovább élt. A *Magyar Nemzet* 2004 elején azt írta Barangóról, a legendás punk-együttes, a QSS egykori énekeséről, hogy lételeme a provokáció, és provokatív hajlamainak még az sem szab határt, hogy „a köztudottan rasszista, cigánygyűlölő múlttal bíró CPg-vel egy fesztiválon lépjen fel”³⁷⁶. A cél nyilvánvalóan az volt, hogy a vezető jobboldali napilap ezzel még sötétebb színben tüntettesse fel a „másik” oldalon álló Tilos Rádió műsorvezetőjét. Ám a Barangónak szánt rúgással az újságíró a CPg-t is eltalálta. Szerencsére pár nap múlva egy olvasó reagált a cikkre: „Bumm, itt van megint fehéren-feketén: a CPg rasszista és cigánygyűlölő. Biztos így van, hisz ezt írja az újság, ezt írta már a 80-as években is, az volt ugyanis a rendszer érdeke, hogy lejárássa a CPg-t, ezzel igazolva tagjainak börtönbe zárását. Az a probléma, hogy nem igaz. A CPg (a félreértések elkerülése végett: Come on Punk Group) egy szegedi punkzenekar volt, nem voltak sem rasszista, sem cigánygyűlölő szövegeik. Egyszerűen rendszerellenesek voltak, nem szerették a diktatúrát.”³⁷⁷ A *Magyar Nemzet* munkatársa megkímélhette volna magát attól, hogy nyilvánosan helyre tegyék a baklövését (már ha nem szándékosan ferdített). Ha mást nem, elég lett volna előszednie az ugyanazon a platformon álló *Heti Válasz* két évvel korábbi írását, amely – egy másik, éppen aktuális kultúrbotrány kapcsán – arról szólt, hogy a CPg-t tévesen azonosították „cigánypusztító gárdaként”.³⁷⁸

A tudatlanság persze oldalfüggetlen: évekkel később a *Népszava* közölt egy ironikus kis szösszenetet, amely a „Very Best of Zsidóírtó Nóták” című (fiktív!) dalválogatásba tette (képzelte!) a CPg dalait a Magozott Cseresznye, az Egészséges Fejbőr és más szkinhedzenekarok társaságában.³⁷⁹ De a tudatlanság nem csak az újságírók sajátja. A Barangóról szóló cikkel majdnem egy időben megjelent tudományos recenzió szerzője szintén a rasszista dalszövegek miatt elítélt CPg-ről beszél.³⁸⁰ Még a közelmúltban is napvilágot látott olyan tudományos publikáció, amely a jobboldali radikalizmus példaként említi a CPg együttest.³⁸¹ Kérdés, mennyire tudományos, de mindenképpen tanulságos az az írás is, amely az *illegális* migráció által kiváltott idegenellenesség példaként említette a *legálisan* itt dolgozó kubai és líbiai vendégmunkások elleni támadásokat az 1980-as évekből. Utóbbira Szegeden került sor, és a szerző szerint a Mos-oi tagjai követték el. Ez nem igaz: a verekezésben mások mellett a CPg két tagja vett részt. A szerző nyilván úgy gondolkodott, hogy ha nem énekeltek rasszista dalokat, akkor rasszista színezetű bunyóban sem vehettek részt; dicséretre méltó igyekezet, de a történelem ebben a tekintetben sem fekete-fehér. Ám ne legyünk telhetetlenek, legalább nem rasszistázta le az együttest. A *Cigánymentes övezet* című szám kapcsán tudniillik megjegyezte, hogy azt tévesen a CPg zenekarhoz kötik, amely azonban nem idegenellenességgel, hanem a hatalom bírálatával vívta ki a közvélemény (!) haragját.³⁸²

Sajátos színfoltja az 1990 utáni szövegeknek az az írás, amely a csirkedarálásnak a Beatrice (és más zenekarok) kapcsán el-

terjedt legendáját járta körül. A cikkben szóba került a CPg koncertjén történt csirkeszéttepés is, tovább az a legenda, hogy ez utóbbi cigánygyűlölő nótákat előadó szkinhedegyüttes lett volna. A szerző rámutatott ezen híresztelések kialakulásának lehetséges összetevőire – a felelősök között megnevezve magát az együttest is. Tudniillik a CPg is „tehetett arról”, hogy a köz-tudatban fasiszta zenekarként él, hiszen együtt koncertezett a Mos-oi együttesel, amelynek fellépésein bőrfejűek is megjelentek, így könnyen összemoshatták őket. De a névválasztás is „szerencsétlennek bizonyult”, mert az „szinte magától adta a cigányellenes fantázianeveket”³⁸³.

Kommentár helyett inkább pontot tesz a végére, miközben a CPg a Pekinska Patka dalát adja elő: „*Glava mi je puna raznih idiota*”.

RETRO (2021)

„Ennyi most az okosság”

„Kurva kevés lett az egész”

„Ez idő tájt minden nyugati történetírás az *eredet*et kutatja makacsul. A valami »eredete és fejlődése« csaknem klisévé válik” – írta Eliade jó pár évtizeddel ezelőtt.³⁸⁴ Nem tudom, hogy állítása manapság is érvényes-e, de tény: magam is az *eredet bűvöletében* írtam a könyvem. Mindvégig reménykedtem abban, hogy rátalálok az „ősforrásra”, amelyből kiindult és szétterjedt a hazugság. Nem a „bűnösök” megnevezése hajtott (nem tartom a történész feladatának), hanem a tudományos igazság keresése: létezett-e egy olyan „mesterterv”, amelynek célja a CPg „cigánypusztító galerivé” változtatása volt. Abból indultam ki, mint a korabeli szereplők: a fenti hazugság elterjedését tudatos rágalomhadjárat okozta. Többek között így látta Haraszi Miklós is, aki szerint „a hatalom” suttogó propagandája állította be rasszistának a CPg-t, válaszul arra, hogy

a demokratikus ellenzék kiállt a zenekar mellett (azaz végső soron az előbbi besározása volt a cél). Az együttes tagja, Varga Zoltán úgy emlékezett, 1985–1986 körül a semmiből jelent meg az a híresztelés, hogy a CPg „cigánypüfölő gárdát” jelent, amit szerinte is tudatosan terjesztettek.³⁸⁵

A suttogó propagandát persze – éppen a *suttogó* jellege miatt – nehéz, ha nem lehetetlen tetten érni. Nekem nem sikerült, azaz nem találtam bizonyítékot a „mesterterv” létezésére, noha nem zárható ki annak a lehetősége, hogy a jövőben előkerülnek erre utaló bizonyítékok. Ami sikerült: közel kerülni a hazugság kiindulópontjához, amelyet én is a nyolcvanas évek közepére, 1986–1987 környékére teszek. Emellett – az alapján, amit a rágalom terjedéséről kiderítettem – arra a következtetésre jutottam, hogy ez a folyamat komplexebb volt annál, hogy egy szimpla terv megvalósítása legyen. Úgy látom, a hazugság megszületése és elterjedése nem egy „mestertervnek”, sokkal inkább egy „mesternarratívának” volt tulajdonítható. Ennek alapját mindenekelőtt a hetvenes évek végén Magyarországon is megjelenő ifjúsági szubkultúra, a punk fasisztának bélyegzése és kriminalizálása képezte: a sajtó egy része, valamint az állambiztonság felnagyította a náci szimbólumok használatának jelentőségét, és azt nem polgárpukkasztásként, hanem tudatos politikai tettként értelmezte.

Ezt azért fontos kiemelni, mert a CPg és a Mos-oi összekapcsolására – ami szintén feltétele volt a hazugság kialakulásának – a punkdiskurzuson belül került sor. Erdős Péter felszólalása egyértelmű bizonyítéka ennek, de megemlíthetők a két zenekar elleni eljárások is, amelyeket voltaképpen maga

a punk ellen indítottak. Ahhoz kétség sem férhet, hogy a CPg punkzenekar volt: annak tekintették a tagjai és a közönségük, és a külvilág is így látta őket. „Amikor felvételre jött vállaltunkhoz, átlagos öltözetben és külsővel jelent meg, másnap azonban »punk«-ként, orr- és fülbevalóval stb. jött dolgozni, általános megdöbbenést keltve” – áll a Budapesti Geodéziai és Térképészeti Vállalat Benkő Zoltánról írott jellemzésében.³⁸⁶ Varga Zoltán a szomszédok szerint nem viselte „a »punk« tagok külső jegyeit”, osztályfőnöke elbeszélése azonban másról árulkodik: „Öltözete néhány alkalommal kifogásolható volt, pl. tarka nadrág, horgolt női blúz.” Ám miután figyelmeztették, „megfelelő külsővel” ment a szakmunkásképzőbe.³⁸⁷

Az eljárás előtt és alatt a Mos-oi zenekart is punknak tekintette mindenki, Erdős Pétertől Solt Ottilián át az állambiztonságig, de a nyomozati iratok alapján annak tekintették a tanáraik, a családtagok, a szomszédok és a barátok is. Jellemző, hogy az elsőfokú bíróság előírta: büntetésük felfüggesztésének időtartama alatt „mindhárom vádlott külső megjelenésében köteles tartózkodni a szélsőséges, így különösen a punk irányzat követésétől”. Másodfokon ugyan eltörölték ezt a rendelkezést (mondván, nem a bíróság feladata meghatározni, hogy „egy fiatalokú külsőségekben milyen divatirányzatot képviseljen”), ám a jogerős ítélet is tartalmaz olyan kitételeket, mint hogy Erdős József „ma már elkülönül a szélsőséges punkközöségtől”³⁸⁸. Szappanos György viszont azt állította: „Mi »skinhead« (bőrfejű) együttesnek alakultunk meg, ez Nyugaton a punk után következő irányzat, bár úgy tudom, egyszerre futott a punkkal, de Magyarországon

egyértelműen punk utáni hullámnak számít.”³⁸⁹ Erdős József is azt vallotta: „A Mosoly együttes skinheadegyüttes, van is olyan számunk, hogy *Éljenek a skinheadek*.” Hozzátette: Ők nem a mozgalom újfasiszta, hanem az „újhullámos” vonalat képviselték, és számaik csak nacionalisták voltak.³⁹⁰ Ugyanakkor a zenekar harmadik tagja, Pokorny Zoltán, illetve egy alkalommal Erdős is, punknak nevezte magukat.³⁹¹

Bár az elítélésük után egyértelműen a szkinhed zenei vonalat vitték tovább (a szakértő szavaival élve: „trottyos rockzenét” játszottak³⁹²), még 1986 elején is volt olyan hálózati személy, aki úgy fogalmazott: „a felbomlott Mosoi nevű punk együttes ismét összeállt, és több helyen fellépést tervez”. A tartótiszt értékelésében viszont már nem szerepelt a „punk” kifejezés.³⁹³ Talán azért nem, mert az évtized második felére mintha az állambiztonsági beosztottak is megtanultak volna különbséget tenni a két irányzat között: egy 1988-as jelentés a szkinhed fiatalok egyik fő jellegzetességének tartotta, hogy agresszívan lépnek fel a más irányzatot követőkkel, köztük a punkokkal szemben, ami akár verekedésig is fajulhat. A politikai rendőrségnél azzal is tisztában voltak, hogy a bőrfejúek az olyan „punk” szórakozóhelyeket sem szívesen látogatják, mint a Fekete Lyuk.³⁹⁴

Mint említettem, a konkrét hazugság megszületéséhez szükség volt arra is, hogy a CPg-t együtt emlegessék a *Cigánymentes övezet*et és más, valóban rasszista számokat előadó Mos-oi együttesel. Erre legelőször is az adott alapot, hogy a két zenekar egyetlen alkalommal egy helyen lépett fel, aminek nyomán a koncerten készített magnófelvételeken is együtt szerepeltek

a számaik.³⁹⁵ Másodszor, az együttesek tagjai ellen nagyjából egy időben zajlottak a bűnvádi eljárások, ami szintén alkalmat teremtett arra, hogy a CPg és a Mos-oi neve egymás mellett szerepeljen, nemcsak a „hivatalos”, hanem az ellenzéki sajtóban is. Nagyobb hatókörrel és hatalommal, ebből fakadóan nagyobb felelősséggel azonban kétségtelenül az előbbi rendelkezett. Az első nyilvánosságban konkrétan Erdős Péter volt az, aki elsőként kapcsolta össze a két zenekart, amikor őket állította a „szennyhullám” elleni támadásának célkeresztjébe, és nem mellesleg ezzel a nevüket is megismertette a közvéleménnyel. Természetesen figyelembe kell venni, hogy nem Erdős volt az első, aki a punkot *lényegénél fogva* fasiszta jelenségnek állította be, és ő maga sosem állította kifejezetten, hogy a CPg romák kiirtására szólított volna fel, ráadásul a popcézár ki volt szolgáltatva az állambiztonságtól származó információknak; pongyola vagy szándékoltan félreérthető fogalmazásával azonban nagyban hozzájárult ahhoz, hogy ez a kép alakuljon ki.

A „cigánypusztító galeri” kialakulásának kulcsmozzanatát abban látom, hogy a nyolcvanas évek közepétől a CPg és a Mos-oi egymással több ponton érintkező történetét a szkinheddiskurzus keretében mesélték el újra meg újra. Amikor a társadalomra veszélyes ifjúsági szubkultúrák között a bőrfejúek átvették a punkok helyét a hivatalos nyilvánosságban, a „gondos” újságírók, kriminológusok és más szakemberek az aggasztó neonáci tendenciák előzményeit kutatva hamar rátaláltak a „szennyhullám”-vitára, valamint a CPg és a Mos-oi elleni perekre, miközben alig szenteltek figyelmet a két zene-

kar közötti különbségeknek. Ettől kezdve szinte kizárólag a szkinhedjelenség kontextusában beszéltek a CPg-ről, kezdetben a Mos-oi együttessel közösen, majd egyedül is. Ennek azért van jelentősége, mert – ha jól belegondolunk – a CPg punkzenekarként alig került a széles (értsd: nem punk) nyilvánosság elé. Amikor Szegeden cikkeztek róluk, csöveseknek titulálták őket; Erdős Péternél a punk „mozgalom” képviselőiként szerepeltek, ám ez az elnevezés elsikkadt más kifejezések (pl. „szennyhullám”, „fasiszta”) mellett; ugyanez elmondható a *Belügyi Szemlé*ben megjelent írásról is. Ráadásul ezekben a szövegekben a „punk” kriminalizált jelenésben szerepel, az első nyilvánosságban 1990 előtt egyetlen példát találtam arra, hogy a zenekar neve pozitív kontextusban tűnt fel – Szőnyi Tamás idézett cikkét. A nyolcvanas évek végén és a kilencvenes évek elején viszont szkinhedzenekarként sokat beszéltek róluk a sajtóban, és – ettől nem függetlenül – maguk a bőrfejük is az „úttörők” között kezdték nyilvántartani a CPg-t.

A hazugság kialakulásában, elterjedésében és szívós túlélésében tehát számos tényező szerepet játszott. Mindenekelőtt a hivatalos nyilvánosságban megszólalók tudatlansága, felületessége, lustasága vagy szimplán rosszindulata. De kellett hozzá az is, hogy az ifjúsági szubkultúrák informális kommunikációs csatornáin szintén hamis információk terjedjenek a CPg-ről. Mindezek együttesen idézték elő azt, hogy a késő Kádár-korban kialakult narratívát a rendszerváltás után is újra és újra elmesélték – és mesélik (remélhetően egyre kevesebben) a mai napig. A legfontosabb tényezőnek azonban Erdős

Péter 1983-as röpiratát tartom. Ez ugyanis, bár a punk egészének megítélését érdemben nem befolyásolta, a CPg-ről szóló nyilvános beszédmódot nagyon is meghatározta. Hiszen addig a legtöbb emberhez eljutó „hivatalos” sajtóban nem beszéltek az együttesről, ettől kezdve viszont a kilencvenes évek elejéig kizárólag negatív kontextusban szóltak róluk.

Erdős írásának jelentőségére sokan rámutattak már, és hatását többnyire azzal magyarázták, hogy a „hatalom” képviselőjében szólt fel. Haraszti Miklós a popcézárt „Aczél emberének” és a rockzene „állami atyjának” nevezte, aki nek a *Kritikában* megjelent cikke egyértelmű üzenet volt: azt jelezte, hogy a rendszer igazi ellenségnek tekinti a CPg-t. Sebők János szintén úgy fogalmazott, hogy Erdős röpirata hatalmi döntés eredményeként született, publikálását hosszas egyeztetések előzték meg (ennek nem találtam nyomát), azaz ő is a hatalom embereként jelenítette meg Erdöst, aki végrehajtotta a pártvezetésben megszületett döntést. Pálkás Szűcs Róbert ugyancsak egy egységes hatalmi fellépést feltételezett, amelynek célja az alulról szerveződött punk eltáposása volt: ennek Erdős doktor cikke éppúgy részét képezte, mint egy tévéműsor, amelyben punkzenekarok neveit kifogásolták (ez a tatabányai tanácskozásról szóló dokumentumfilm lehetett, amelyet 1982-ben mutattak be), vagy a rendőrségi fellépések és végső soron a CPg elleni per.³⁹⁶

A CPg tagjai is a fentiekhez hasonlóan beszéltek el saját történetüket. Nem is nagyon beszélhették el másként: a legkülönbözőbb helyekről és minduntalan éreztették velük, hogy ellenségnek tekintik őket. És ehhez még Erdős Péterre vagy

az állambiztonságra sem volt szükség: a „mezei” rendőrök is állandóan igazoltatták, zaklatták őket, beléjük kötöttek, kirúgták őket az iskolából és így tovább. A rendőrök hozzáállását jól mutatják a III. kerületi kapitányság ifjúságvédelmi előadójának szavai, amelyeket arról mondott, hogy 1983. február 19-én kiment a Mozaik Klubba ellenőrizni a koncertet: „Kb. 18 h körül értünk a Meggyfa utcai III/2. pártkörzet helyiségébe, ahol *több feltűnő hajviseletű és ruházatú fiatallal* találkoztunk, és ez a tény *már magában véve is felháborított*, mivel mégiscsak MSZMP-körzeti helyiségről volt szó.”³⁹⁷ (Feltűnő kinézetű emberek egy pártháznál: borzasztó...) Ahogy Benkő Zoltán mesélte 2008-ban: úgy érezte, a hatalom bármit megtehet velük, azt csinálnak, amit akarnak; csak azért nem tüntették el őket, mert nem akarták.³⁹⁸

„A hatalom és a társadalom, illetve a hivatalos kultúra és a nem hivatalos kultúra dichotómiája a korszakot belülről megélők legalapvetőbb modellje, tehát a mindennapi tapasztalatot, a mindennapi tudást megragadó és közvetítő »népi modell«, amelyben a résztvevők és a közvetlen szereplők leginkább gondolkodtak, és ez a körülmény nem hagyható figyelmen kívül” – fogalmaz Havasréti József. Már csak ezért sem – teszi hozzá –, mert így vagy úgy, de mindenkinek a hatalom differenciált kultúrpolitikájához, a támogatás–tűrés–tiltás szentháromságához kellett viszonyulnia.³⁹⁹ Mindez azonban nem jelenti azt, hogy ez volna az egyetlen lehetséges értelmezési keret: léteznek mások is, amelyek a különböző gesztusok és gyakorlatok differenciáltabb értelmezését teszik lehetővé.⁴⁰⁰ Havasréti megemlíti például a hétköznapi ellenállás modell-

jét, amelynek alkalmazása a punk szubkultúra vizsgálatában magától értetődőnek tűnik. Hiszen hogyan másként határozhatnánk meg a punkokat, ha nem hétköznapi ellenállóként? Amennyiben viszont így járunk el, akkor – mint arra Vass Norbert rámutatott – azzal kell szembesülnünk, hogy a magyarországi punk történetének megírására nem a hatalom–társadalom dichotómikus modellje a legalkalmasabb. „Nem vagyok benne biztos, hogy az aczéli »3T«-vel jellemezhető Kádár-kori kultúrpolitika megfelelő elméleti keretet nyújt ehhez a kutatáshoz. A punkokat ugyanis a hanglemmezkiadás monolit struktúrájához hasonlóan ez is hidegen hagyta” – fogalmaz Vass.⁴⁰¹

Bár úgy tűnhet, hogy ez a *hidegen hagyás* is az aczéli kultúrpolitikához való szükségszerű viszonyulás egyik formájaként értelmezhető, én éppen a hétköznapi dimenzió miatt azt gondolom: ilyen összefüggés nem állt fenn. De a hazugságról elmondott történet is szétfeszíti a hatalom–társadalom merev kettősségét. Teljes mértékben érthető, hogy Güzüék szemében Erdős Péter a hatalom képviselője volt, akárcsak az iskolaigazgató, a rendőr vagy a bíró. Az is kétségtelen, hogy a popcézár ugyanazt a történetet beszélte el a punkról és a CPg-ről, mint az állambiztonság. Azt is látni kell azonban – még akkor is, ha ez a zenekar tagjainak sorsán érdemben mit sem változtatott –, hogy Sebők János, Szőnyei Tamás, Mola György vagy éppenséggel Lendvai Ildikó és Harsányi László nem ugyanúgy beszéltek, mint Erdős Péter, Molnár Gábor alhadnagy (majd hadnagy), Bozóki István ügyész, vagy a bírók, Kaufmann Péter és Krajcsi Edéné. Azt sem szabad

figyelmen kívül hagyni, hogy Erdős fellépése nem találkozott a politikai vezetés teljes egyetértésével, már csak azért sem, mert felszólalásának fő célpontja az állampárt ifjúsági szervezete, a KISZ volt. Gondoljunk bele: ilyen támadás 1956 óta nem érte a nyilvánosság előtt a pártállam egyetlen intézményét sem. A politikai vezetés a bevett kádári mechanizmusok szerint igyekezett megoldani a problémát, pontosabban túl lépni rajta: egyet (egy jó nagyot) ütött balra (a CPg tagjainak elítélésével és az ifjúsági sajtó bizonyos szintű megrendszabályozásával), egyet pedig (az előzőnél összehasonlíthatatlanul kisebbet) jobbra (a *Kritika* figyelmeztetésével és Erdős háttérbe szorításával, bár ez utóbbi már valamivel korábban megkezdődött).⁴⁰² A CPg tagjai elleni hatósági fellépés ugyanakkor azt idézte elő, hogy Erdős Péter írása kvázi hivatalos állásponttá vált (eredendően ugyanis korántsem volt az), aminek következtében nagy hatást gyakorolt az együttesről szóló nyilvános diskurzusra, végső soron pedig arra, hogy a zenekar neve „cigánypusztító galerivé” változzon.

Erdős sosem tagadta, hogy élvezte a pozíciójával járó hatalmat, azt azonban visszautasította, hogy a „hatalom” embere lenne vagy cenzori szerepet töltene be. Ő nem egy hivatalt, hanem csakis saját magát képviselte, nem bürokratikus normatívákat érvényesített, hanem csakis a saját meggyőződése alapján engedett vagy nem engedett megjelenni valamit – hangoztatta.⁴⁰³ Bár ez utóbbi gondolatokat egy 1988-as interjúban fejtette ki, popmenedzseri ténykedésére valószínűleg korábban is így tekintett. Nyilván saját meggyőződéséről volt szó akkor is, amikor a tatai könnyűzenei tanácskozáson vehe-

mensen fejtegette: „Mi [ti. az MHV vezetői] igenis védjük a kormány kultúrpolitikáját, mint egyik eszközét az ország konszolidált viszonyainak.”⁴⁰⁴ Volt munkatársa, Nádori Péter is úgy emlékezett vissza, hogy Erdős „halálosan komolyan hitte, hogy neki kell megmentenie a magyar ifjúságot a fertőtől. Úgy érezte, gátat kell szabni az általa szélsőségesnek tartott törekvéseknek. Hívhatjuk ezt cenzúrának, de Erdős lépéseit nem egy hivatalnok cinizmusa, hanem egy ember őszinte hite motiválta.”⁴⁰⁵ De valóban ez volt a helyzet? Hadas Miklós – éppen a „szennyhullám”-vita idején megjelent, ám arra explicit módon nem reflektáló – tanulmányában a popipar működése kapcsán rámutatott: Magyarországon a zeneszámok sokszorosítása és hatékony terjesztése néhány monopólium – MHV, Magyar Rádió, Magyar Televízió – kezében van. Ebből következően, amikor ezen intézmények illetékesei azt vizsgálják, „hogyan egy adott végtermék kifejezőeszközei, érték- és jelentéstartalmai a számukra megszabott határokon belül maradnak-e”, voltaképpen arról döntenek, „hol húzódnak a tűrés és a tiltás közötti határvonalak”. Azaz „végső soron a politikai ipar ideológus szakembereinek értékszemponjtait juttatják érvényre a popzenei iparban. E bürokratikus szakértői testületnek ugyanis az a funkciója, hogy közvetítésével a popzene intézményrendszere a politika intézményrendszerébe illeszkedhessen.” A döntéseket meghozó szakemberek nem feltétlenül vannak tisztában ezzel az összefüggéssel, „saját helyzetüket és tevékenységeiket önmön döntésük eredményeként élik meg”⁴⁰⁶. Hadas szavait nehéz nem Erdős Péterre vonatkoztatni.

Erdős még az évtized végén is azt fejtegette, hogy nem adta volna ki a Beatrice lemezét, függetlenül „a politikai konjunk-túrától”. Tudniillik a zenekar (dupla) nagylemeze 1988-ban már megjelenhetett. Ennek kapcsán mutatott rá Jávorszky Béla Szilárd, hogy Erdős doktor saját meggyőződéséből akkor is tiltott dolgokat, amikor más hivatalos szervek (például a KISZ) már felkarolták őket.⁴⁰⁷ Saját meggyőződésből vagy sem, de így állt a helyzet. Ez viszont azt is jelenti, hogy Erdősnek nagyjából igaza volt, amikor azt mondta: Sebők nem állíthatja, hogy „a hatalom” egyáltalán nem engedi érvényesülni az új zenei irányzatokat, amikor a hatalom által fenntartott intézményekben kapnak fellépési lehetőségeket, és a KISZ lapjaiban reklámozhatják őket. Mindez ugyanis a hatalom egy-egy szegmensének – a klubok, kultúrházak és a lapok fenntartóinak – tudta és bejegyzése nélkül nem lett volna lehetséges.⁴⁰⁸ Az persze megmosolyogtató, amikor Erdős „a hatalom” áldozatának igyekezett beállítani magát, illetve az általa protezsált popegyüttest. A Neoton Famíliáról képes volt azt mondani 1981-ben, hogy „ők ma üldözöttek Magyarországon”. Érthető a riporter reakciója: „Meghökkenítő kijelentés. Azt hiszem, sokan vállalnák a lemezkiadásokkal, turnékkal, tévéfellépésekkel járó »üldöztetést«.”⁴⁰⁹

A Kádár-kor könnyűzenei életében (is) több *hatalmi* szereplő volt jelen: ORI, MHV, rádió, tévé, újságok, párt, minisztérium, tanácsok, rendőrség, állambiztonság stb., amelyek nem tökéletesen „töltötték ki” a számukra kijelölt cselekvési teret. Ez szükségszerűen konfliktushelyzeteket szült, főleg azt követően, hogy a KISZ „belépésével” és a terüle-

ten történő aktivizálódásával a hetvenes–nyolcvanas évek fordulóján új szereplő jelent meg a színen. (Nagy Feró kifejezetten a KISZ – általa „reformernek” titulált – Kulturális Osztályának és az ifjúsági sajtó szerkesztőinek tulajdonította, hogy nem nyírták ki teljesen a Beatricét, és nélkülük az 1980. augusztus 23-ai legendás „fekete bárányok”-koncert sem jöhetett volna létre: „Nehogy azt higgye valaki, hogy na, mi hárman jól megmutattuk a rendszernek. Ha akarta, engedte a rendszer, megmutathattuk; ha nem, hát le is söpörhetett volna bennünket.”⁴¹⁰)

A munkamegosztás tökéletlenségei és az érdekkonfliktusok teremtették meg azt a relatív mozgásteret, amelyekben a könnyűzenészek, köztük a punkegyüttesek mozoghattak. A diktatúrában ugyanis nem volt alanyi jog a koncertezés. Azt, hogy az „amatőr” zenekarok felléphessenek, a fenti sokszereplős játék/játszma tette lehetővé. De ez vezetett ahhoz is, hogy a hivatalos, állami sajtóban nem csak elutasítóan, elborzadva, veszélyes társadalmi és politikai jelenséggént írtak a punkról; a beszédmodot nem annyira a központi direktívák, mint inkább a megszólalók egyéni ízlése szabta meg.⁴¹¹ Klasszikus, polgári értelemben vett sajtószabadságról természetesen nem beszélhetünk, ám a punk kapcsán is megmutatkozott, hogy az első nyilvánosság nem volt egynemű, sőt éppenséggel sokszínűnek is lehetett mondani, hiszen „perifériális” témák kapcsán különböző értelmezések, ellentétes vélemények is helyet kaphattak. Még a punkerek lefolytatása után is. Ennek részben olyan „strukturális” okai voltak, mint az MHV és a KISZ közötti ellentétek, de „szubjektív”

tényezők is közrejátszottak benne: egyes szerkesztők vagy újságírók helyzetbe kerülése lehetővé tette, hogy pozitívan írjanak az új, friss zenei jelenségekről.⁴¹²

A fentiekkel kapcsolatban mindenképpen szükséges egy megszorítást tenni: mivel könyvemben az írott sajtóra koncentráltam, megállapításaim alapvetően arra vonatkoznak. A televízió és a rádió műsorait nem vizsgáltam, pedig ezek közvélemény-formáló, közvélemény-befolyásoló szerepe feltételezhetően nagyobb volt, mint a nyomtatott sajtóé. Ráadásul ezek sokkal szigorúbb politikai ellenőrzés alatt álltak, mint a napilapok, az egyéb periodikákról nem is beszélve.⁴¹³ (Bár az ellenőrzés itt sem lehetett totális, amint arra az *Egy-millió fontos hangjegy* című tévéműsor esete is mutatott: mint az közismert, annak épp az 1982. október 23-án sugárzott adásában adták le a Rolls Frakció *Fejezetek egy iskolás gyermek naplójából* című dalát, amelynek szövege – „állva pisilek és ülve kakálok” stb. – nagy botrányt keltett.) Könnyen elképzelhető, hogy ezekben sokkal egyoldalúbb volt az új zenei irányzatokról kialakított kép, inkább negatív kontextusban beszéltek a punkról, aminek nagyobb is volt a hatása, vagyis az általuk terjesztett negatív értékelés jobban rögzülhetett az emberekben, mint egy *Kritikában* lefolytatott vita vagy egy *Magyar Ifjúság*-cikk. Ám ezzel együtt is úgy gondolom, hogy a magyar sajtó távolról sem egyoldalúan negatív képet festett a punkról. Ugyanakkor az is teljesen világos lehet mindenki számára, hogy ez a *viszonylagos* mozgástér a legkisebb mértékben sem elégitette ki a punkokat. Másokat sem, természetesen, de ez a történet a punkokról szól.

Említettem, hogy a KISZ aktivizálódása (kiegészülve a „csövesjelenség”, majd az új hullám jelentkezésével) alaposan összekuszálta a fennálló viszonyokat. Amellett, hogy az állambiztonság sem nagyon értette, hogy a *kommunista* ifjúsági szervezet hogyan karolhatta fel az általa ellenségesnek tekintett zenei jelenségeket,⁴¹⁴ különösen az MHV vezetése viselte rosszul az új szereplő megjelenését, amelyet az addig szilárdan őrzött pozíciója elleni támadásként értékelte. Ráadásul a nyolcvanas évek elején több helyről is megkérdőjelezték a Hungaroton monopolhelyzetének jogosságát. Ezekkel a támadásokkal (Bors oldalán vagy egyedül) rendre Erdős Péter szállt szembe, aki bevallottan szeretett vitázni. A popmenedzser a sajtóval, különösen az ifjúsági lapokkal fennálló konfliktusát politikai harcként exponálta, amiben támogatóra lelt a politikai rendőrségben, egészen pontosan a III/III-ban is. A punk igazából csak eszköz volt számára ahhoz, hogy politikai síkra tudja terelni, és ezzel a politikai vezetés látómezőjébe tudja vonni a KISZ és az MHV konfliktusát. Az valószínűleg nem okozott számára lelkiismeret-furdalást, hogy manőverei nyomán 18–20 éves fiatalok kerültek börtönbe.⁴¹⁵

Erdős Péter még a rendszerváltás idején is meggyőződéssel állította: az „ifjúsági banditizmus”, azaz a KISZ támogatását élvező csövesek és a kemény rock ellen vívott harca sikeres volt, mert meg tudta akadályozni „a punkmozgalom magyarországi fejlődését”. A popmenedzser szerint a „rockvonalnak nevezett politikai-ifjúsági mozgalom” a Piramis színrelépésével indult, majd – ha ő nem lépett volna fel ellene – a „Nagy Feró-

jelenséggel” és ennek nyomán a punkkal teljesedett volna ki, konkrétan a CPg nevű csapattal, „amit a gimnazisták majdnem sikerre vittek”. Ez az ellenséges mozgalom „korrumpálta” a KISZ-t, amelynek vezetői „beszopták”, hogy a punk tömegeket szállít majd nekik. Ezért rendeztek koncerteket olyan helyeken, ahol nem volt sem vécé, sem rendfenntartás, „ott piáltak, ott hánytak”, az ifjúsági sajtóban pedig „az alkoholistá gyerekek bacchanáliáját elnevezték rockünnepnek”⁴¹⁶.

„Harc volt, igazi politikai harc volt ez tulajdonképpen a KISZ KB és Erdős Péter között” – merengett el a régi időkön. De miért lett volna ez a harc politikai természetű? Erdős szerint azért, mert a kommunista ifjak egy „neonáci színezetű” csöves mozgalmat támogattak. A színezetet a Beatrice rajongóitól érkezett névtelen levelek és a Hungarotonnak ott-hont adó Vörösmarty téri irodaház bőrfoteljei bizonyították, amelyekre a zenekar neve mellé horogkereszteket rajzoltak, a KISZ támogatását pedig az, hogy az együttes díjat kapott tőlük, a sajtó pedig minden héten közölt képet Nagy Feróról „a nemzet csótánya” feliratú trikóban. (Ez nem igaz.) Aztán jöttek a punkok. „A CPg már a második hullámban jelentkezett. Az már teljesen társadalomellenes és sokkal szélsőségesebb csoport volt, mint a Beatrice” – mondta a popcézár. Kicsivel később viszont már a Beatrice után jött „következő hullám” legmarkánsabb képviselőjeként a Mos-oi együttest említette, amelynek a nevét is megmagyarázta: „Az oi az angol neofasiszták csatakiáltása, ezért lett Mosoly, illetve Mos-oi. Abba a vonalba tartozott a CPg is.” Ez egyértelmű állítás: a CPg is neofasiszta volt. Abban a tekintetben viszont

különbséget tett a két zenekar között, hogy melyik énekelte az *Erdős Pétert*, és melyik a *Cigánymentes övezet*. „A III. kerületi KISZ-klubban énekelték el, szombatonként” – ismételte meg sokadszorra a hazugságot.⁴¹⁷ (Akkor én is megismétlem sokadszorra: a CPg kétszer, a Mos-oi egyszer lépett fel a Mozaik Klubban.)

Erdős szemében a „némi neonáci vonással” fűszerezett „csövesromantika” ellen vívott háborúban a csövesek: fasisztoid csöcselék, a KISZ vezetői: buta bürokraták, az újságírók: ellenséges katonák voltak. Még az MHV-ben viselt márkamenedzseri posztjáról való elmozdítását is taktikai visszavonulásként, harcászati manőverként értelmezte: „Lényegében azért kellett nekem eljőnnöm a Hungarotontól a PRO menedzserirodához, hogy a Hungarotont kivonjuk a *bombázás* alól.”⁴¹⁸ Ez nem volt új jelenség nála: a popmenedzser már 1981-ben a háború, de minimum a politikai harc nyelvén beszélt a KISZ és az MHV küzdelméről: „a vállalat megnyerte a botrányrock-csatát” – fogalmazott – és azóta „lappangóbb módszerekkel folyik a *küzdelem*”. Miben állt ez a bizonyos „győzelem”? Abban, hogy „a szélsőséges értelmiségnek nem sikerült *felzárkóztatnia* az ellenzék politikai küzdelméhez a rock által *mozgásba hozott* fiatal tömegeket. Mert erről volt szó.”⁴¹⁹

Az 1989-es interjú kapcsán egyetlen apró epizódra szeretnék még kitérni. Erdős erről már 1983-ban is említést tett, hat évvel később azonban valamivel részletesebben is beszélt a dologról. Elbeszélése sokat elárul arról, hogy a popmenedzser miként látta a világot és önmagát. Amikor értesült az ominózus dalokról, levelet írt a III. kerületi KISZ-bizottságnak:

„[K]öveteltem, hogy kimehessek a klubba, és megvitathassam a közönséggel és a zenekarral egyrészt a cigánykérdést, másrészt, hogy miért akarják a belemet kitépni.” Erdős most is egyes számot használ, amivel azt a benyomást kelti, hogy a CPg-nek köze volt a *Cigánymentes övezet*hez. Levelére nem kapott választ, de megtudta, hogy a beszélgetést meghírdették, ezért a jelzett időpontban odament. A Mozaik előtt már gyülekeztek a „gyerekek”, köztük „a CPg festett hajú tagjai”, a klub azonban zárva volt. Ekkor megérkezett egy illetékes, aki közölte a megjelentekkel, hogy a beszélgetés elmarad, mert nem tudták felvenni a kapcsolatot Erdőssel. Ő hiába állt elő, hogy itt van, az illetékes nem volt hajlandó beengedni őket a klubba. A popmenedzser átlátott a szítán: „Aha, szóval arról van szó, hogy a gyerekeket idehívták, engem nem értesítettek, és ha nem tudom meg véletlenül, akkor most a gyerekek azt hiszik, nem mertem eljönni.” Végül a javaslatára a klub előtti zöldterületen ült le beszélgetni az ott lévő mintegy negyven fiattal. „Volt néhány félelmetes pillanat” – emlékezett vissza a két-két és fél órás társalgásra, főleg, amikor a romákról volt szó. Egyébként semmi különös nem történt, hacsak az nem, hogy kiderült számára: „a gyerekek zöme primitív poprajongó, semmi több”. Kivételt négy, valamivel idősebb fiatalember jelentett, akik „keményen” vitakoztak: „Minden szavukból érződött, hogy egyetemisták.” (Hogy ez miért bírt jelentőséggel, nem részletezte, de őket később, a bölcsészkaron rendezett vitán is felfedezte Erdős.)⁴²⁰

A popcézár itt valóban olyan *cézárként* jelenítette meg magát, aki bátran besétál az ellenséges vonalak mögé, és

nyíltan szembenéz az ellenséggel (csakúgy, mint a bölcsész-kari vita kapcsán, amelyről korábban volt szó.) Ezt a képet sugározta közvetlen munkatársai felé is – még hozzá sikerrel, hiszen többek között Wilpert Imre is az ő olvasatát adta elő visszaemlékezésében. Wilpert szerint Erdős „humánusan” és „toleránsan” reagált az őt gyalázó dalra, érdekelt, vajon mi vihette rá a zenekar tagjait arra, hogy ilyen gyűlölködő szerzeményt írjanak és adjanak elő. Ezért akart találkozni velük „a Mozaik utcai KISZ-klubban, ahol rendszeresen felléptek”, és amely az együttes „hátterét” is adta. (Ez egy az egyben az Erdős-féle értelmezés: a KISZ nem pusztán fellépési lehetőséget, hanem valóságos „bázist” biztosított a részükre. Egyébként helyesen a klub neve volt Mozaik, amely a Meggyfa utcában működött.) A hanglezgyárnál mindenki óvta a menedzszt a találkozótól, ő azonban nem hallgatott senkire, és végül neki lett igaza, mert semmi különös nem történt. Ezek a gyerekek ugyanis „a színpadon kívül korántsem tűntek olyan eltökéltnak és veszélyesnek”. A beszélgetés lefolyásáról Wilpert nyilván Erdőstől értesült: „néhány félművelt, féltehetségű, zavaros gondolkodású, a posztpubertás korán alig túl lévő siheder találkozott egy náluk jóval műveltebb és okosabb, tapasztaltabb, magát sokkal jobban kifejezni képes idős emberrel”, így „a tapasztalt értelmiségi” és „a CPg műveletlen, tájékozatlan, kicsit butácska slapaj gyerekecskéi” elbeszéltek egymás mellett.⁴²¹ Wilpert Imre elbeszéléséből egy dolog hiányzik – egészen pontosan négy ember: azok a rejtélyes egyetemisták, akikbe Erdős – állítása szerint – többször is belebotlott akkoriban

(az Aczélnak eljuttatott feljegyzésében még öt-hat fiatalról beszélt). A popcézár meséjében ők voltak azok, aki a háttérből vezették, manipulálták a „gyerekeket”, akik révén bizonyítani lehetett a jelenség veszélyességét. Merthogy pár tucat „primitív poprajongó” nem jelenthetett komoly veszélyt az ifjúságra, a társadalmi békére vagy a közrendre.

Korábban már utaltam arra, hogy Wilpert az egész „szennyhullám”-ügyről is egy az egyben Erdős olvasatát adta vissza: a popzenei újságírók nem értettek a zenéhez, a punk provokatív megnyilvánulásaiban csak polgárpukkasztást láttak, nem ismerték fel a benne rejlő fasiszta veszélyt, így a horogkereszt és a vörös csillag, kenyéradójuk, a KISZ fő jelképe, egymás mellé került. „Persze nem nyíltan, hanem rejtve, dekódolva, kódosítva, áttételeken keresztül” – jegyezte meg, Erdős Péter 1983-as okfejtését visszhangozva. Ő is annyira a KISZ sajtójára hegyezte ki a dolgot, hogy – a Spions és Molnár Gergely kapcsán – úgy idézte be 1979-es *Kritika*-cikkének a végét, mintha az egy ifjúsági lapban megjelent írásra reagált volna.⁴²² Megjegyezte, hogy a „nyolcvanas évek elején hangadó” CPg-t és a Neuroticot ő sem szerette, „mert zenében silány, szövegben felszínes, művészi törekvésükben primitív teljesítményt nyújtottak”. Máshol úgy fogalmazott, hogy a CPg „tipikusan punkegyüttes volt: zenélni nem tudtak, de nagy volt a szájuk, [...] primitív, hatásvadász és közönséges szövegeket »énekeltek«”. Az egyik ilyen gyöngyszem „az Erdőst gyalázó, becsületsértő ócska kis dal” volt, amelyre a popcézár „humánusan”, „toleránsan” reagált – lásd feljebb. És a „szennyhullám” elleni röpirat? Wilpert valamivel később erről is szót ejtett, ám a fen-

tiektől teljesen függetlenül, mintha annak semmi köze sem lett volna a CPg-hez.⁴²³

Ám térjünk vissza a Mozaik Klub elé, 1983-ba, ugyanis van egy fontos részlet, amelyről sem Erdős, sem pedig Wilpert nem beszélt (utóbbi talán nem is tudott róla). Arról van szó, hogy a rettenhetetlen popcézár nem egyedül ment be az oroszlán barlangjába, hanem magával vitte egyik munkatársát is. A „másik oldal” ugyanis úgy emlékezett vissza a történetekre, hogy Erdős másodmagával jelent meg. A társánál egy táska is volt, amelyben Haska Béla (a CPg-ből csak ő és Nagy Zoltán dobos volt jelen) egy magnót vett észre. Miután felfedezték, hogy Erdősék titokban fel akarják venni a beszélgetést, érdemi társalgás már nem alakult ki. A fiatalok amúgy civil ruhás nyomozókat és egyenruhás rendőröket is észleltek a környéken.⁴²⁴ Tény, hogy Erdős nem egyedül ment Óbudára, az egyik dokumentumfilmben ugyanis sikerült megszólaltatni a „szárnysegédjét”. Bálint Péter határozottan tagadta, hogy vitt volna magával magnót, bár „rémllett” neki, hogy volt nála táska, és mintha a magnóra vonatkozóan is felvetődött volna kérdés. Rendőri jelenlétet nem érzékelt, ugyanakkor elismerte, hogy ha „eldurvult” volna a helyzet, akkor biztosan közbeléptek volna – vagy valami hasonló, ezen a ponton ugyanis elharapta a mondatot. Előtte arról is beszélt, hogy mielőtt kimentek volna Óbudára, a BM-ből telefonáltak, és próbálták lebeszélni Erdőst, arra hivatkozva, hogy a rendőrség nem tud védelmet biztosítani nekik. Szerinte kialakult valamiféle párbeszéd, igaz, egyoldalúan: Erdős beszélt, a fiatalok hallgatták, nem nagyon vitatkoztak vele.⁴²⁵ (A bűnvádi

eljárás során csak Nagy Zoltán tett említést a fenti találkóról, de állítása szerint nem emlékezett belőle semmire.⁴²⁶⁾

„Sajnos, ezt nem hibának, ezt hazugságnak nevezik jobb helyeken” – mondta Erdős Péter Sebők Jánosnak a könyvében található tévedések kapcsán a Friderikusz Sándor vezette „bokszmeccs” során. „Már miért lenne ez hazugág?” – kérdezett vissza Sebők, mire Erdős azt válaszolta: „Mert olyan tényt állítasz, ami nem igaz. Márpedig ez a hazugság definíciója.”⁴²⁷⁾ Erdőssel ellentétben én nem gondolom azt, hogy aki téved, hibázik vagy figyelmetlen, az hazudna is. A tévedések, hibák és figyelmetlenségek szüleményét, a „cigánypusztító galerit” azonban következetesen én is hazugságnak neveztem a könyvemben, függetlenül a tett indítékától. Ennyi felületes ítélezés, a zenekar tagjainak a sorsát ismerve, talán belefér. A CPg munkássága felől pedig egyenesen kikerülhetetlen a kifejezés használata, hiszen a zenekar semmi okot nem adott arra, hogy rasszistának tekintsék, és a Mos-oi zenekar mellé helyezték. És nem csak azért, mert a Mos-oi rasszista dalokat énekelt (ami, mint azt a Mozaik Klubban az együttesbe dobosként beugró Tóth Miklós fogalmazott, „nem függ össze a punk zenével, a punk nem azonos a fasizmussal”⁴²⁸⁾), a CPg pedig nem. Ez a körülmény csak a kettejük közötti fő különbségből következik.

Rác Zoltán mutatott rá arra, hogy a két együttes közötti alapvető különbséget az államról és társadalomról alkotott fel fogásuk jelentette. A Mos-oi számára csak az aktuálisan létező állam volt rossz, és az is csak azért, mert – szerintük – a romákat és a bevándorlókat támogatta. A CPg viszont úgy gondolta:

minden állam elnyomó és a társadalom minden tagja számára az. Az előbbi világos különbséget tett jó és rossz között: mi vagyunk a jók, ők (a cigányok, a bevándorlók stb.) a rosszak, a problémák megoldását pedig egyszerűen a „rosszak” kiiktatásával látta megoldhatónak. Ezzel szemben a CPg számai-ban nem vált szét ennyire tisztán jó és rossz, legalábbis abban az értelemben nem, hogy bármelyiket konkrét társadalmi csoportnak lehetett volna megfeleltetni. Sőt, a rossz bennük, azaz a dalok előadóiban is ott van: „A totális hatalom nem áll meg a bőrünkön, hanem szinte belénk hatol (miként a penge a veszprémi koncerten) és szétmarcangolja őket (ahogyan ők tépték szét a csirkét a Kozák téri Ifjúsági Házban).” Következésképpen a CPg világában a rossz megszüntetésének nincs egyszerű megoldása, és a rossz elleni támadás a „mi”-t is célba veszi. Pszichológiai szempontból tehát a Mos-oi szövegvilága kedvezőbb alapot biztosít a totalitárius, uszító nézetek, ideológiák számára, mint a CPg-é, amelynek hatalomképe sokkal bonyolultabb és szélesebb annál, hogy beépíthető legyen ilyesmikbe – vonja le a következtetését Rác.⁴²⁹⁾

(A szerző már egy 1987. februári rádióműsorban rámutatott a két irányzat közötti különbségekre: Magyarországon 1983–84 körül indult meg a punkok és a szkinhedek elkülönülése – Angliában eleve nem volt közük egymáshoz –, és a köztük lévő eltérések hamar nyilvánvalóvá váltak. „A skinheadeknél sokkal nyersebben jelenik meg az erőszak, az agresszivitás, a fasizmus is sokkal konkrétabb jelentést kap. A skinheadek elvetik az anarchiát, a céltalanságot és viszonylag konkrét célokat fogalmaznak meg. Egy új társadalom, egy új világ

felépítését ígérük” – állította. A beszélgetés, amelyet a bőrfelújítás közepette közölt a *Kritika*, bizonyosságot tett arról: távolról sem volt szükségszerű, hogy a téma kapcsán csak a felületes és hamis értelmezések lássanak napvilágot.⁴³⁰

A Rácz József által felvázolt különbség jól tetten érhető abban, milyen szerepet kapott a fizikai agresszió a két együttes dalszövegeiben. Kétségtelen ugyanis, hogy az erőszak mindkettő számaiban jelen volt, ám annak iránya és konkrétsága eltérő volt. Amíg a Mos-oi más népeket akart fizikailag megsemmisíteni, addig a CPg a kommunisták felakasztását szorgalmazta, bár az *Áll egy ifjú* című dalukat csak néhány koncerten adták elő ezzel a közönségtől átvett szöveggel, az eredeti verzió még nem így szólt (noha a „rohadt, bűdös kommunista banda” sor már abban is szerepel). Kétségtelen az is, hogy Erdős Péter válogatott kínzásokban részesítéséről énekeltek, ami természetesen nem szép dolog (gyomorforgatónak is nevezheti, aki akarja), ám a zenekar a popmenedzser iránti gyűlöletét nem vetítette ki semmilyen más embercsoportra, ráadásul a dalban szereplő „Erdős Péter” nem is annyira egy konkrét személy volt, sokkal inkább egy szimbólum. És azt a „finom” (?) különbséget sem hagyhatjuk figyelmen kívül, amely a kijelentő és a feltételes mód használata, a „kiirtok” és a „szeretném” között fennáll.

A lefontosabb különbség azonban kétségtelenül az volt a két zenekar között, hogy a Mos-oi kizárólag *másokat* vett célba, a CPg viszont a *magyar* társadalmat. Utóbbi tudniillik, nem csupán a hatalmat támadta, hanem az annak fennmaradását biztosító társadalmi kompromisszumot is, azaz nem-

csak a politikai rendszert, hanem annak társadalmi alapját is. Ez a Mos-oi számairól nem mondható el, még akkor sem, ha a rendszert nyilván annak tagjai sem szerették. Ezért nem volt igaza Erdős Józsefnek, amikor azt állította: „A CPg együttes gyakorlatilag ugyanolyan dalokat játszott és énekelt, mint mi, a Mos-oi együttes, amiért ellenünk büntetőeljárás volt folyamatban. Értem ezalatt, hogy ők is a társadalom, a fennálló rend ellen nyilvánítottak véleményt, csak nem olyan szélsőséges, durva formában, mint ahogy azt mi tettük. Ők sokkal árnyaltabban, burkoltan fogalmaztak.”⁴³¹ Ez azonban – ismét hangsúlyozom, a zenekar 1982–83-as dalait tekintve, amiért elítélték őket – nem így volt: a Mos-oi számai egyetlen rendszertabut sem vettek célba, egyetlen hatalmi intézményről, a rendőrségről mondtak csak véleményt, egyébként cigányokat, arabokat, románokat pocskondiáztak; a Mos-oi terhére rótt dalok között egyetlen kifejezetten antikommunista szerzemény sem volt. A CPg ugyanakkor a kommunistákat és a szovjeteket, a hazai közállapotokat, a többség viselkedésmódját, megalkuvását, a társadalom erkölcsi és esztétikai színvonalát támadta. Abban, hogy a szegedi punkok súlyosabb büntetést kaptak, mint a budapesti szkinhedek, véleményem szerint – több más tényező mellett – ez játszotta a fő szerepet.

A könyvem persze nem arról szólt, miért nem volt rasszista a CPg, hanem arról, hogy miért és hogyan terjedt el mégis ennek az ellenkezője. Kétségtelen, hogy a hazugság terjedését jobban be lehetett volna ágyazni a populáris zene, az ellenkultúra, az ifjúsági szubkultúrák, a különböző rendszerek ifjúság-, kultúr- és emlékezetpolitikájának kontextusába, de itt

és most nem annyira az elemzésre, mint inkább a pusztá bemutatásra, a nyomozásra helyeztem a hangsúlyt. A történész sosem járhatja be a múlt egészét, de még a belőle kivágott *eseménymezőt* sem, mindig kénytelen útirányt választani – én is választottam egyet (egy kanyargóst), és ennek a környékét térképeztem fel, míg a többi lehetséges ösvényre épp csak rámutattam.⁴³² A hazugság nyomában járva így is sok mindent megtudhattunk a magyarországi punkról, a késő Kádár-kor nyilvánosságáról és korlátozottan működő közéletéről, történelemről és emlékezetről, múltról és jelenről. És – ha ennek a könyvnek lenne CD-melléklete – a CPg dalainak fájó időszzerűségéről is.

FORRÁSOK ÉS IRODALOM

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

1.11.1. Állambiztonsági Miniszterhelyettes Titkárságának iratai

2.2.1. Operatív nyilvántartások

2.2.2. Hálózati nyilvántartások

2.7.1. Napi operatív információs jelentések

3.1.2. Munka-dossziék

M-17376/1. „Cyrano”

M-18523. „Borisz”

M-18912. „Albert”

M-20130. „Mosolygó”

M-20974/2. „Tóth Gabriella”

M-35897. „Sárdi”

M-37719. „Dobos László”

M-37960. „Luzsnyánszki”

M-38026. „Valentin”

M-38962. „Lakatos”

M-39258. „Zefír”

M-40245. „Dobos”

M-40349. „Futó”

M-40482. „Foktői Lajos”

M-40723. „Forgó”

M-40827. „Gyapjas”

M-41158. „Dejkó”

M-41343. „Dalos”

M-41418. „Ultravox”

M-41574. „Hunyadi”

M-41577. „Szaxofon”

M-41897. „Skorpió”

- M-41955. „Lord”
 M-42186/1. „Stimecz”
 M-42028. „Madrapur”
- 3.1.5. Operatív dossziék
 O-17440. „Alapítók”
 O-18556. „Vizesés”
 O-18758. „Metál”
 O-19555. „Matróz”
 O-19606. „Hirdető”
 O-19608. „Punk”
 O-19618/2. „Festő”
 O-19619/10., O-19619/9., O-19619/13. „Lidi”
 O-19799/1., O-19799/2. „Borzas”
- 3.1.7. Titkos dossziék
 T-9731/1. Imre Katalin
- 3.1.9. Vizsgálati dossziék
 V-163453. Benkő Zoltán
 V-164155/1., V-164755/2. Benkő Zoltán és társai
 V-164258. Erdős József és társai
 V-165702. Fervágner Zoltán és társai
 V-166193. Benye János
 V-166283. Illés István
 V-166455. Keller Pál
- 3.2.4. Kutató dossziék
 K-1277 „Kew Peter”
- Budapest Főváros Levéltára (BFL)
 XXV. 44. b. Pesti Központi Kerületi Bíróság iratai. Büntetőperes iratok.
 21158/1983. Benkő Zoltán és társai
 221-Bü-123/1983. Benkő Zoltán és társai. Bírói dosszié.
 30696/1983. Erdős József és társai
 221-Bü-198/1983. Erdős József és társai. Bírói dosszié.
- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)
 M-KS 288. f. A Magyar Szocialista Munkáspárt iratai
 7. Titkárság
 XXVIII-M-18. Kommunista Ifjúsági Szövetség iratai
 m. KISZ KB osztályai
- Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Kézirattár
 Aczél György-hagyaték.

SAJTÓ

- 168 Óra, 1992.
 A Jövő Mérnöke, 1983.
 Délmagyarország, 1981–2000.

- Dolgozók Lapja, 1979.
 Dunántúli Napló, 1987.
 Esti Hírlap, 1996.
 Élet és Irodalom, 1980–1984.
 Észak-Magyarország, 2000.
 Genyó Szívó Disztróly, 1993.
 Hadú-Bihari Napló, 1993.
 Heti Válasz, 2002.
 Ifjúkommunista, 1982–1983.
 Ifjúsági Magazin, 1977–1989.
 Képes 7, 1987–1988.
 Képes Újság, 1978–1985.
 Közgazdász, 1980.
 Köztársaság, 1993.
 Ludas Matyi, 1983.
 Magyar Hírlap, 1983–2007.
 Magyar Hírlap – Képes Melléklet, 1983.
 Magyar Ifjúság, 1980–1987.
 Magyar Narancs, 2001.
 Magyar Nemzet, 2004.
 Népszabadság, 1978–1992.
 Népszava, 1995.
 Népszava – Szép Szó, 2000–2012.
 Nők Lapja, 1980.
 Nők Magazinja, 1984.
 Nógrád Megyei Hírlap, 1994–1997.
 Nők Magazinja, 1984.
 Ország-Világ, 1986.
 Pajtás, 1982.
 Pesti Műsor, 1993–1994.
 Petőfi Népe, 1992.
 Pop, 1979.
 Szabad Föld, 1984.
 Új Dunántúli Napló, 2000.
 Új Magyarország, 1993.
 Világ Ifjúsága, 1979–1983.
 Volt, 1994.
 Wanted, 2000.

INTERNETES FORRÁSOK

(UTOLSÓ LETÖLTÉSEK IDEJE: 2021. AUGUSZTUS 4.)

- Czippán György-életútinterjú. Készítette Frank Iván, 2016. http://poptorteneti-emlekpont.hu/doc/Czippan_Gyorgy.pdf

- Fortepan, 125895. sz. kép, 1987. Adományozó: Urbán Tamás. fortepan.hu
- Krokovay Zsolt-interjú. Készítette Apor Balázs, 2006. <https://www.pametraroda.cz/hu/krokovay-zsolt-20061211-0>
- Lévay Tamás 2016: A pillanat embere – Zétényi Zoltán. https://recorder.blog.hu/2016/08/31/a_pillanat_embere_zetenyi_zoltan_fotorecorder_5_resz
- Tilos Rádió, 2004. <https://tilos.hu/page/sajto-2004>
- Z+ televízió, CPg-interjú, 2000. <https://www.youtube.com/watch?v=S-sIwsYSS38>

DOKUMENTUMFILMEK

- Almási Tamás: *Sok húr on pendülnek*. 61 perc. MTV, 1982. [„Szövegkönyve”: Sok húr on, 1983.]
- Bartal Csaba: *Múlt-kor. Popcézár*. 25 perc. MTV, 2007.
- Gellért Gábor: *Privát rocktörténet*, 42. A CPg. 55 perc. Filmmúzeum, 2008.
- Kövessy Róbert: *Pol Pot megye punkjai*. 69 perc. Filmplus, 1999.
- Laki Gergely: *Szennyhullám. Magyar punkmozaik 1978–84. 2. rész. Nekünk te ne ugass!* 54 perc. Partizán, 2020a.
- Laki Gergely: *Szennyhullám. Magyar punkmozaik 1978–84. 3. rész. Itt mindenki tetű!* 49 perc. Partizán, 2020b.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Artpool. *The Experimental Art Archive of East-Central Europe. History of an Active Archive for Producing, Networking, Curating and Researching Art since 1970*. Ed. György Galántai, Júlia Klaniczay. Budapest, Artpool, 2013.
- Békés Pál: Mi újság? London – hangulatjelentés. *Mozgó Világ*, 1978/4, 117–128.
- Boros Lajos: „Békés ember vagyok, de mint technikus vadállat.” Egy road monológja. *Mozgó Világ*, 1984/1–2, 132–145.
- Boross Zsigmond: Az ideológia szerepe a radikalizációban. Az illegális migráció másodlagos kockázata – az idegenellenesség felerősödése. In: *Modern kori népvándorlás. A migráció komplex megközelítése*. Szerkesztette Sabjanics István. Budapest, Dialóg Campus, 2017, 89–99.
- Bozóki András: A zene nem zene, a szöveg nem szöveg. Töredékek a hazai új hullámról. In: *Rock Évkönyv 1981. január–december*. Szerkesztette Sebők János. Budapest, Zeneműkiadó, 1982, 151–164.
- Csatári Bence: A KISZ könnyűzenei politikája. *Múltunk*, 2007/3, 67–103.

- Csatári Bence: A Beatrice-mítosz. Egy zenekar az állambiztonság figyelmének keresztüztüében. *Betekintő*, 2012/2, https://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2012_2_csatari.pdf (Utolsó letöltés: 2021. augusztus 4.).
- Csatári Bence: *Az ész a fontos, nem a haj. A Kádár-rendszer könnyűzenei politikája*. Budapest, Jaffa, 2015.
- Csatári Bence: *Jampecsek a Pagodában. A Magyar Rádió könnyűzenei politikája a Kádár-rendszerben*. Budapest, Nemzeti Emlékezet Hivatala, 2016.
- Csatári Bence: *Nekem írod a dalt. A könnyűzenei cenzúra a Kádár-rendszerben*. Budapest, Jaffa, 2017.
- Csengey Dénes: „...és mi most itt vagyunk”. Budapest, Magvető, 1983.
- Csörsz István: *Elhagyott a közérzetem. (Riportok 1982–83.)*. Budapest, Magvető, 1986.
- Dési János: Angyalföldi Sieg Heil. „A számla még nincs kiegyenlítve.” *Múlt és Jövő*, 1994/2, 54–61.
- Dezső András: A csirkedarálás legendája. In: Marinov Iván – Dezső András – Pál Attila: *Legendavadászat. Szóbeszéd, tévhitek, átverések nyomában*. Budapest, HVG, 2006, 190–197.
- Domokos Tamás: Pol Pot megyétől a Rainbow Gatheringig. Domokos Tamás beszélgetése a CPg együttes tagjaival, Hökkentő, 1999. december. *Fosszília*, 2006/4, 247–250.
- Eliade, Mircea: *Az eredet bűvöletében. Vallástörténeti kutatás és módszertan 1912-től napjainkig*. Fordította Vargyas Gábor. Budapest, Cartaphilus, 2002.
- Erdős Péter: A tudatágítás változatai. Megjegyzések Sebők János rocktörténetéhez. *Kritika*, 1982/6, 10–11.
- Erdős Péter: Felszólalás a szennyhullám ügyében. *Kritika*, 1983a/7, 16–17.
- Erdős Péter: Új időknék új dalaival? *Kritika*, 1983b/10, 18–19.
- Fonyó Attila: A pangás éve. *Budapesti Könyvszemle*, 2004/3, 195–205.
- Friderikusz Sándor: *Szigorúan nyilvános. Nyíltzríni interjúk és viták gyűjteménye*. Budapest, szerzői kiadás, 1988.
- Gedei Norbert: Szkinhedek. *Mozgó Világ*, 1996/8, 63–78.
- Gellért András: Még mindig? Hétköznapi fasizmus Magyarországon. *Kritika*, 1988/6, 31–35.
- Grawátsch Péter: Punkszörp. Üvegtörök: egy film – témája nélkül. *Mozgó Világ*, 1981/12, 103–104.
- Gyárfás Péter: A rock és a neoavantgarde. Beszélgetés Szabolcsi Miklóssal. *Kritika*, 1983/6, 23–24.

- Gyárfás Péter: Az *Üvöltés*-től az üvöltésig. Interjú Sükösd Mihállyal. *Mozgó Világ*, 1984/5, 95–109.
- Gyulai László – Lukács János: A gyűlölet éve. A punktól az Új Hullámig. *Kritika*, 1979a/7, 13–15.
- Gyulai László – Lukács János: Válasz egy figyelmes olvasónak. *Kritika*, 1979b/12, 14.
- Hadas Miklós: „Úgy dalolok, ahogy én akarok.” A popzenei ipar működésének vázlata. *Valóság*, 1983/9, 71–78.
- Haraszti Miklós (n. n.): A szegedi punkháború. *Beszélő*, 1982/5–6, 96–103.
- Harsányi László: Válasz egy felszólalásra. *Kritika*, 1983/10, 17.
- Havas Henrik – Végvári József: *A Cég árulója*. Budapest, Szféra, 1990.
- Havasréti József: *Alternatív regiszterek. A kulturális ellenállás formái a magyar neoavantgárdban*. Budapest, Typotex, 2006.
- Haynal Kornél János: Válság, nosztalgia, útkeresés. Néhány gondolat a manipulációról. *Kritika*, 1979/1, 25.
- Haynal Kornél János: Zenélnek a kölykök. Beszélgetés amatőr zenekarokról. *Kritika*, 1984/4, 11–13.
- Hogyan készül a popmenedzser? Erdős Péterrel beszélget Acsay Judit*. Budapest, Unió, 1990.
- Ifjúság és szórakozás. Szöveggyűjtemény*. Szerkesztette Pörös Géza és Thoma László. Budapest, Népművelési Propaganda Iroda, 1982.
- Ignác Ádám: *Milliók zenéje. Populáris zene és zenetudomány az államszocialista Magyarországon*. Budapest, Rózsavölgyi, 2020.
- Jávorszky Béla Szilárd – Sebők János: *A magyarrock története 2. Az újhullámtól az elektronikaig*. Budapest, Népszabadság, 2006.
- Jávorszky Béla Szilárd – Sebők János: *A magyarrock története 2. 80–90-es évek*. Budapest, Kossuth, 2019.
- K. Horváth Zsolt: A brit szellem dzsungasága. A magyar populáris zene korai történetéhez. *Korunk*, 2013/8, 35–41.
- Keresztes Csaba: A punk és a skinhead zene a nyolcvanas évek elején. A Mos-O! zenekar koncertje és pere 1983-ban. *ArchívNet*, 2013/2, https://archivnet.hu/betkoznapok/a_punk_es_skinhead_zene_a_nyolcvanas_evek_elejen.html (Utolsó letöltés: 2021. augusztus 4.).
- Keresztes Csaba: Üssetek őket, rohadékok! Avagy hogyan lett egy verekedésből az utolsó politikai per a Kádár-korban. *ArchívNet*, 2018/3, <https://archivnet.hu/ussetek-oket-rohadekok-avagy-hogyan-lett-egy-verekedesbol-az-utolso-politikai-a-kadar-korban> (Utolsó letöltés: 2021. augusztus 4.).
- Kis János (n. n.): Még egyszer a munkakényszerről. *Beszélő*, 1985/12, 3–8.

- Klaniczay Gábor (kg): Izgatás nagy nyilvánosság előtt, csoport tagjaként, folytatolagosan... *Beszélő*, 1984/10, 43–45.
- Kőbányai János: Biztosítótű és bőrnadrág. *Mozgó Világ*, 1979/2, 64–76.
- Kőbányai János: Beat-ünnep után. *Kultúra és Közösség*, 1980/5, 69–83.
- Kőbányai János: Margó-blues. *Mozgó Világ*, 1983/5, 66–83.
- Kőbányai János: Beatünnep vége. *Világosság*, 1986/3, 168–176.
- Könnyűműfaj '81. Popzene és környéke egy tanácskozás tükrében*. Összeállította Boros Lajos, Czippán György, Földes Péter és Sebők János. Budapest, KISZ Budapesti Bizottsága Politikai Képzési Központja, 1981.
- Köteles Pál: Jelenségek. (Sokak és kevesek.) *Alföld*, 1983/11, 102–103.
- Krokovay Zsolt (zsolt): A CPg és a véleménynyilvánítás szabadsága. *Hírmondó*, 1984/10, 25–27.
- Krokovay Zsolt: Politics & punk. *Index on Censorship*, 1985/14, 17–21.
- Krokovay Zsolt: *Médiaetika. A szólásszabadság és a polgárjogok*. Budapest, L'Harmattan, 2003.
- Lovas Lajos: Punk. Alternatív zenei mozgalmak a 80-as években. *Magyar Szemle*, 1994/10, 1061–1075.
- Mankó Mária: Vázlatok egy „közösségről”. *Mozgó Világ*, 1986/5, 56–63.
- Mankó Mária – Sz. Szabó László: Punk amatőr zenekarok. *Kritika*, 1984/12, 4–5.
- Maróthy János: Válasz Pejtsik Á. Györgynek. *Kritika*, 1984/10, 17–18.
- Mola György: Hol vannak a világsztárok? Interjú dr. Erdős Péterrel. In: *Rock Évkönyv 1981. január–december*. Szerkesztette Sebők János. Budapest, Zeneműkiadó, 1982, 170–182.
- Molnár Gábor – Kassai László: Egy amatőr zenekar által elkövetett izgatásról. *Belügyi Szemle*, 1984/5, 99–105.
- Molnár Miklós: Punk? Avantgarde? Underground? Új Hullám? In: *Rock Évkönyv 1981. január–december*. Szerkesztette Sebők János. Budapest, Zeneműkiadó, 1982, 120–129.
- Nagy Ferő: *Boldog szép napok*. Budapest, Nagyferő Produkció, 2005.
- Nagy László Tibor: A szkinhedek és büntetőjogi megítélésük. *Esély*, 1994/1, 53–63.
- Nagy Mihály: Csövesek és punkok Szegeden. *Belügyi Szemle*, 1984/2, 96–99.
- Pálkás Szűcs Róbert (vépéer): A Hírmondó hírei. *Hírmondó*, 1984/3, 34–35.
- Pejtsik Á. György: Zenélnek a kölykök? *Kritika*, 1984/10, 17.
- Pokoli aranykor. New wave plakátok a '80-as évekből*. Bp. Szabó György és Szőnyei Tamás gyűjteményéből. Szerkesztette Rieder Gábor. Budapest, Kieselbach Galéria, 2017.

- Pozsonyi Ádám: *A Lenin-szobor helyén bombatölcsér tátong. A magyar punk története (1978–1990)*. Budapest, szerzői kiadás, 2003.
- Rácz József: Ős-szkinhedek? A Mos-oi és a CPg együttes peréről. In: Rácz József: *Ifjúsági (szub)kulturák, intézmények, devianciák. Válogatott tanulmányok*. Budapest, Scientia Humana, 1998, 79–92.
- Radnai Dániel Szabolcs: A magyar popzenetörténet helye a NER emlékezetpolitikájában. *Új Egyenlőség*, 2019. december 19. <https://ujegyenloseg.hu/a-magyar-popzenetortenet-helye-a-ner-emlekezetpolitikajaban/> (Utolsó letöltés: 2021. augusztus 4.)
- Rékai Miklós: Vendégek – könyvek. Látogatói attitűdök hat kiállítás kapcsán. *Néprajzi Értesítő*, 2002, 181–186.
- Sebők János: *A Beatlestől az Új Hullámig. A rock a hetvenes években*. Budapest, Zeneműkiadó, 1981.
- Sebők János: A Beatrice-mítosz születése. In: *Rock Évkönyv 1981. január–december*. Szerkesztette Sebők János. Budapest, Zeneműkiadó, 1982a, 104–113.
- Sebők János: Unom a protéziscsattogást! [Interjú Nagy Attilával.] In: *Rock Évkönyv 1981. január–december*. Szerkesztette Sebők János. Budapest, Zeneműkiadó, 1982b, 145–150.
- Sebők János: Hozzászólás a szennyhullám ügyében. *Kritika*, 1983/10, 17–18.
- Sebők János: *Magya-rock 2. A beat–hippi jelenség 1973–1983*. Budapest, Zeneműkiadó, 1984.
- Sebők János: *Rock a vasfüggöny mögött. Hatalom és ifjúsági zene a Kádár-korszakban*. Budapest, GM és Társai, 2002.
- Seszták Ágnes: Hová vágtaznak a Halottkémek? Beszélgetés dr. Grandpierre Attilával. *Mozgó Világ*, 1985/7, 86–93.
- Sok húrön pendülnek. Ríportfilm a popzenészek szakszervezetének találkozásáról. *Jel-Kép*, 1983/1, 78–86.
- Solt Ottilia (solt): Izgató allegóriák – tiltott metaforahasználat. Jogerős ítélet a Cpg együttes tagjai ellen. *Hírmondó*, 1984/6–7, 62–64.
- Sükösd Mihály: *Beat, hippi, punk*. Budapest, Kozmosz Könyvek, 1985.
- Szalai Pál: Megjegyzések a Beszélő 10. három cikkéhez. *Beszélő*, 1984/11, 95–97.
- Szántó Gábor: *Bőrfejük*. Budapest, Népszava, 1988.
- Szemes Botond: A magyar új hullám mediális közege és cselekvőhálózata. A le-pukkant hangzás esztétikája. *Médiakutató*, 2019/3, 55–63.
- Szentgyörgyi Tibor: „Már megint itt van a reggeli.” Beszélgetés Wahorn András-sal. *Mozgó Világ*, 1983/7, 69–72.
- Szilágyi Ákos: Két szék között, a pad alatt. Vázlat a hetvenes évek konzervatívizmusról. In: *A hetvenes évek kultúrája. Tanácskozás a Fiatal Művészek Klubjában 1980. április 10–12. Dokumentumválogatás*. Szerkesztette Veres András. Budapest, Balassi, 2002, 13–31.
- Szőnyi Tamás: Egy kívülálló portréja. [Interjú Pajor Tamással.] In: *Rock Évkönyv 1981. január–december*. Szerkesztette Sebők János. Budapest, Zeneműkiadó, 1982a, 139–145.
- Szőnyi Tamás: Új hullámos kislexikon. In: *Rock Évkönyv 1981. január–december*. Szerkesztette Sebők János. Budapest, Zeneműkiadó, 1982b, 165–168.
- Szőnyi Tamás: *Nyilván tartottak. Titkos szolgák a magyar rock körül 1960–1990*. Budapest, Magyar Narancs–Tihany-Rév, 2005.
- Szőnyi Tamás: Plakátok – többféle jelentéssel. In: *Pokoli aranykor. New wave plakátok a '80-as évekből*. Bp. Szabó György és Szőnyi Tamás gyűjteményéből. Szerkesztette Rieder Gábor. Budapest, Kiesbach Galéria, 2017, 331–341.
- Szőnyi Tamás: Ifjú magyarok a Magyar Ifjúságban. *Nem én vagyok*, 2021. február 2. <https://nemenvagyok.com/kultblog/zene/ifju-magyarok-a-magyar-ifjúságban/> (Utolsó letöltés: 2021. augusztus 4.).
- T. Kiss Tamás: A közművelődés alakváltozásai. Elméletek és gyakorlatok a 19–21. századi Magyarországon. *Zempléni Múza*, 2019/1, 5–16.
- Takács Tibor: Középiskolás fokon. Megyei állambiztonság a rendszerváltás hajnalán. *ArchívNet*, 2007/3. https://archivnet.hu/politika/kozepiskolas_fokon.html (Utolsó letöltés: 2021. augusztus 4.).
- Takács Tibor: Az ügynökhálózat társadalomtörténeti kutatása. In: *Az ügynök arcai. Mindennapi kollaboráció és ügynökkérdés*. Szerkesztette Horváth Sándor. Budapest, Libri, 2014, 107–128.
- Takács Tibor: Dűnnyögtek egy új mesét. A nyíregyházi punk és az állambiztonság a nyolcvanas években. *Arc és Álarc*, 2020/2, 29–46.
- Thoma László: Az eladott punk. Egy manipulációs folyamat stratégiája. *Kultúra és Közösség*, 1980/5, 84–98.
- Thoma László: A lázadó kamasz. A szubkultúra és az ellenkultúra kérdéséhez. *Kritika*, 1982/4, 10–13.
- Thoma László: Kulcsszavak. *Mozgó Világ*, 1984/5, 110–115.
- Totál '88. Összeállította Rupaszov Tamás. Budapest, k. n. [Vörösmarty Művelődési Ház], 1988.
- Vass Norbert: Boldog, szép napok Nirvániában. A megfigyelt, a látott és a magáról beszélő magyar punk. *Kommentár*, 2012/1, 60–74.
- Vass Norbert: Cellák, dalok, lomha május délutánok. A CPg-sztori és -per. *Kommentár*, 2015/1–2, 111–122.
- Vass Norbert: Tockosok, trágya, technokol. Morfondírozás a magyar punk kezdetéről. *Szépirodalmi Figyelő*, 2017/4, 25–36.

Veyne, Paul: Sem tények, sem geometriai létező, hanem cselekmények. Fordította Szigeti Csaba. In: *Narratívák 4. A történelem poétikája*. Szerkesztette Thomka Beáta. Budapest, Kijárat, 2000, 65–80.

Vitányi Iván: Programjavaslat a művelődési otthonok munkájának fejlesztésére. A Népművelési Intézet munkanyaga. *Kultúra és Közösség*, 1979/2–3, 5–19.

Wilpert Imre: A punk: zenei és ideológiai válság. *Kritika*, 1979/12, 12–13.

Wilpert Imre: *Dübörög a basszus. Egy popmenedzser emlékiratai*. Budapest, Duna, 2008.

Zoltán János: *Nagy Ferő könyve. A Beatrice-sztori*. Budapest, XactElektra, 2010.

JEGYZETEK

¹ Takács 2007. A CPg és a Mos-oi zenekarok nevét a forrásszövegek a legkülönbözőbb formában írták, ezeket az idézetekben külön jelölés nélkül meghagytam. Ugyanígy jártam el a punk fonetikus írásmódja – pank, pánk – esetében is.

² Erdős 1983a.

³ Erdős 1983a, 16.

⁴ Erdős 1983a, 17.

⁵ Erdős 1982.

⁶ *Élet és Irodalom*, 1982. február 19., 11. Gyárfás Péter: Presleytől a Police-ig.

⁷ *Élet és Irodalom*, 1982. július 2., 9. Székely János: Hangnem.

⁸ *Élet és Irodalom*, 1982. július 9., 2. Erdős Péter: Válasz rockgyben. Székely erre csak annyit reagált, hogy cikkét a vitamódster ellen, és nem a kábítószerrelvezet vagy a „punkmozgalom szélsőségei” propagálására írta, amit Sebők könyvéből sem lehet kiolvasni. (A polémia 1989-ben készült interjújában is beszélt a popmenedzser: *Hogyan készül 1990*, 214.)

⁹ Erdős 1983a, 17.

¹⁰ Erdős 1983a, 16–17.

¹¹ Erdős 1983a, 17.

¹² *Ifjúsági Magazin*, 1979/10, 44–45. Nem ítélnék meg egész táborukat idegennek és ellenségesnek. (Az interjú a „Kell-e nekünk Piramis brigád?” című vitasorozat keretében készült.)

¹³ *Ifjúsági Magazin*, 1977/8, 37. Tardos Péter: Beat, pop, rock.

¹⁴ *Ifjúsági Magazin*, 1978/2, 36. Tardos Péter: Beat, pop, rock.

¹⁵ *Ifjúsági Magazin*, 1978/7, 37. Tardos Péter: Beat, pop, rock.

¹⁶ *Képes Újság*, 1978. június 17., 29. A „Csak fiataloknak!” hírei. Az sem véletlen, hogy 1978 októberében az Ikarus Művelődési Központban „Mi jön a punk után?” címmel tartottak előadást: *Ifjúsági Magazin*, 1978/10, 22. [Programajánló.]

¹⁷ *Ifjúsági Magazin*, 1979/6, 34. Tardos Péter: Beat, pop, rock. *Képes Újság*, 1979. július 14., 28–29. Dévényi Tibor: Pop sarok.

¹⁸ *Képes Újság*, 1979. augusztus 4., 28–29. Dévényi Tibor: Pop sarok.

¹⁹ *Ifjúsági Magazin*, 1979/8, 34. Tardos Péter: Beat, pop, rock.

- ²⁰ *Ifjúsági Magazin*, 1979/10, 33. Tardos Péter: Beat, pop, rock.
- ²¹ *Pop*, 1979/1, 26–27. Hegedős László: Jelentés a popzene helyzetéről.
- ²² *Képes Újság*, 1979. december 1., 16–17. Sebestyén Zsuzsa: Divat 1980.
- ²³ *Ifjúsági Magazin*, 1981/7, 31. Pop hírek.
- ²⁴ *Seszták* 1985, 89.
- ²⁵ Gyárfás 1984, 97.
- ²⁶ *Magyar Ifjúság*, 1977. szeptember 16., 36–37. Mola György: Suzi Quatro hazánkban.
- ²⁷ *Magyar Ifjúság*, 1977. szeptember 23., 37. A rockvilág hírei.
- ²⁸ *Magyar Ifjúság*, 1977. december 23., 24–25. S. Gy.: Vécélánc a nyakban és más marhaságok, de a legkomolyabban.
- ²⁹ *Ifjúsági Magazin*, 1982/4, 63. (seres): Hogyan lehetsz sikeres punkzenész?
- ³⁰ A feltehetően 1981-es vitán tett kijelentés látható: Laki 2020a. Nagy Ferő már 1979 végén nyilatkozott a pletyka terjedéséről: *Dolgozók Lapja*, 1979. december 24., 4. Dezső László: Punk, vagy nem punk? Darált csirke helyett „topis” zene. Egy Beatrice-koncert tanulságai.
- ³¹ Pl. *Ifjúsági Magazin*, 1979/5, 30. Paizer G. György: Beatrice. Punkul és punktanul. Vö. Sebők 1982a.
- ³² *Pajtás*, 1982. szeptember 16., 20–21. Sinkovics Ferenc: A Ricse ricsaja. (Az idézet: 20.)
- ³³ Csengey 1983, 151. Kőbányai 1986, 173.
- ³⁴ Jellemző példái ennek Bertha Bulcsu „Jelenségek” címmel közreadott írásai: *Élet és Irodalom*, 1980. március 8., 1 és 4. *Élet és Irodalom*, 1980. április 12., 3–4.
- ³⁵ *Nők Lapja*, 1980. május 17., 20–21. Erőss Ágota: Vágyaik netovábbja? (Az idézetek: 20.)
- ³⁶ *Köszöndész*, 1980. június 12., 4. Fazekas Csaba: „Ott tényleg kicsibéket darálnak?”
- ³⁷ ÁBTL 3.1.2. M-40245. 137–138. Jelentés a „Dobos” fn. tmb.-vel megkezdett találkozóról, 1980. június 13. (A találkozóra 1983. május 21-én került sor.)
- ³⁸ Kőbányai 1980, 74–76 és 79.
- ³⁹ Vitányi 1979, 14 és 11. (Kiemelések tőlem.)
- ⁴⁰ *Pajtás*, 1982. május 13., 8–9. Zoltán János: Rockcsúfoló.
- ⁴¹ *Magyar Ifjúság*, 1983. július 8., 9. Dési Péter: Kinek kell a csótány?
- ⁴² *Magyar Ifjúság*, 1983. július 15., 26–27. Mola György: Ajándék lónak ne nézd a fokát?
- ⁴³ *Ifjúsági Magazin*, 1981/3, 16–19. Szombathy Bálint: Halódik a gyűlölet muzsikája. A cím nem fejezi ki a cikk mondanivalóját – azt gyaníthatóan nem is az újságíró, hanem a szerkesztő illesztette a szöveg elé; ha a szerző beszél is gyűlöletről, azt mindenképpen jogosnak és érthetőnek tekinti.
- ⁴⁴ *Magyar Ifjúság*, 1980. május 9., 36–37. Gyárfás Péter: Az új hullámról – még egyszer.
- ⁴⁵ *Ifjúsági Magazin*, 1980/10, 26–29. Sebők János: Új hullám. A nyolcvanas évek zenéje.
- ⁴⁶ Sebők 1981, 285–318.
- ⁴⁷ *Magyar Ifjúság*, 1981. október 23., 34–35. Sebők János: A punk születése.
- ⁴⁸ *Ifjúsági Magazin*, 1981/12, 41. Seres László: Punkkoncert Frankfurtban.
- ⁴⁹ *Világ Ifjúsága*, 1982/9, 41.
- ⁵⁰ *Magyar Ifjúság*, 1981. október 2., 34–35. Szőnyi Tamás: Új hullám vagy „nyúvén”.

- ⁵¹ Molnár 1982, 120. A szerző ezt követően a Beatrice, a Bizottság, az URH, a Kontroll és a Balaton együttesekről ír – elismerően, tárgyilagosan.
- ⁵² Bozók 1982. Az idézet: 153. Az évkönyvben egy újhullámos kislexikon is helyet kapott, valamint fiatal punkzenészeket is megszólaltattak: Szőnyi 1982b; Szőnyi 1982a; Sebők 1982b. (Pár évvel később a *Mozgó Világ* Wahorn Andrással, majd Grandpierre Attilával készített interjúkat: Szentgyörgyi 1983; Seszták 1985.)
- ⁵³ *Ifjúsági Magazin*, 1982/8, 14–17. Sebők János: Magyar punkok. A nyolcvanas évek nemzedéke?
- ⁵⁴ Csatári 2007, 87–100; Csatári 2017, 85–101. A KISZ már 15 évvel korábban is próbálkozott hasonlóval (pl. K. Horváth 2013, 37.), ám utólag úgy érezték, a beat-hullám elment mellettük.
- ⁵⁵ MNL OL XXVIII-M-18-m. 1983/13. 56. Tájékoztató az *Ifjúsági Magazin* szerkesztőségének tevékenységéről, a lap tematikájáról és a szerkesztőség további terveiről, 1983. január 24.
- ⁵⁶ *Ifjúsági Magazin*, 1982/10, 17–19. Sebők János: Új hullám.
- ⁵⁷ *Pajtás*, 1982. október 7., 20–21. K. D. [Koncz Dezső]: Rock-sokk. Tekérd, Joci!
- ⁵⁸ *Ifjúsági Magazin*, 1983/7, 17–19. (cz): Takarodóig zene.
- ⁵⁹ *Magyar Hírlap – Képes Melléklet*, 1983. március 26., 7–13. Tengs Lengs – és a többiek. Erdős Péter ezen összeállítás miatt vádolta azzal a lapot, hogy „több oldalon át propagálja szövegben és képben ezt a szennyhullámot”. Erdős 1983a, 16.
- ⁶⁰ *Magyar Hírlap – Képes Melléklet*, 1983. március 26., 7–8. Hegyi Gyula: Az „új hullám” régi moraja.
- ⁶¹ *Világ Ifjúsága*, 1979/7, 7–12. Poplexikon N-Z. Összeállította Csiky Attila, Fábian Tibor és Wilpert Imre.
- ⁶² Három példa, mind német területről (Hamburgból, Nyugat-Berlinből, illetve Münchenből): *Magyar Ifjúság*, 1980. december 5., 26–27. – sch –: Lila hajú hóbörgök. *Magyar Ifjúság*, 1981. augusztus 7., 23. Somfai Péter: Punkok kontra poppek. *Népszabadság*, 1982. február 16., 8. Hírek.
- ⁶³ *Ifjúsági Magazin*, 1982/7, 46–49. S. J. [Sebők János]: Divatdzsungel. (Az idézett szövegrész és a fotó a 49. oldalon található.)
- ⁶⁴ *Ifjúkommunista*, 1982/8, 26–29. Csontos Tibor: Motorizált lézengő ritterek? A lap a következő számában amatőr zenekarokról, köztük punkegyüttesekről közölt cikket, amelyet egy Pajor Tamással készített interjú részlet vezetett fel. *Ifjúkommunista*, 1982/9, 29–31. Csontos Tibor: Kóbor-rock.
- ⁶⁵ *Magyar Ifjúság*, 1980. május 9., 36–37. Gyárfás Péter: Az új hullámról – még egyszer.
- ⁶⁶ *Magyar Ifjúság*, 1981. június 26., 28–29. Szőnyi Tamás: Rockzenével a fajgyűlölet ellen.
- ⁶⁷ *Magyar Ifjúság*, 1982. február 26., 18–19. Szőnyi Tamás: Punk és politika.
- ⁶⁸ *Magyar Ifjúság*, 1980. december 5., 26–27. – sch –: Lila hajú hóbörgök.
- ⁶⁹ Haynal 1979, 25.
- ⁷⁰ *Ifjúsági Magazin*, 1977/2, 37. Tardos Péter: Beat, pop, rock. Az 1968-as *Wild in the Streets* című filmről van szó, amelyben azonban nem megsemmisítő, hanem átnevelő táborokba zárják a 35 évesnél idősebbeket. A Circle Jerks nevű amerikai punkegyüttesnek egyébként van egy ugyanilyen című száma, amely az azonos című lemezükön jelent meg 1982-ben.

- ⁷¹ Békés 1978, 123.
- ⁷² *Népszabadság*, 1978. május 14., 17. Laczik Zoltán: A kilátástalanság kitörése. A punk és ami mögötte van.
- ⁷³ Thoma 1980, 84–90., az idézetek: 85 és 88.
- ⁷⁴ Thoma 1980, 90–98., az idézet: 90.
- ⁷⁵ Gyulai–Lukács 1979a.
- ⁷⁶ Wilpert 1979, 12–13.
- ⁷⁷ Wilpert 1979, 13. A szerző véleménye harminc évvel később sem sokat változott: Wilpert 2008, 176–177.
- ⁷⁸ Gyulai–Lukács 1979b.
- ⁷⁹ Wilpert 2008, 176–196.
- ⁸⁰ Gyulai–Lukács 1979a, 15.
- ⁸¹ *Pop*, 1979/2, 28–29. Erdős Péter: Popzene? Köszönjük, jól van!
- ⁸² Szilágyi 2002, 28.
- ⁸³ Havasréti 2006, 209–249.
- ⁸⁴ Pl. Kőbányai 1983, különösen: 78–83.
- ⁸⁵ Havasréti 2006, 235.
- ⁸⁶ *Élet és Irodalom*, 1981. augusztus 8., 12. Szántó Péter: Oi.
- ⁸⁷ *Élet és Irodalom*, 1981. augusztus 29., 2. Szőnyi Tamás: Popzenészek – jobbról és balról.
- ⁸⁸ *Képes Újság*, 1981. április 11., 8. Pálfi János: A szélsőjobb tartalékai.
- ⁸⁹ Grawátsch 1981, 103.
- ⁹⁰ Thoma 1982, 12.
- ⁹¹ Tóth Dezső előadása: *Könnyűműfaj* 1981, 19–53. Sok húron pendülnek 1983, 84. Vö. Almási 1982.
- ⁹² *Magyar Ifjúság*, 1979. december 21., 40–41. Mola György: Hippivilág. [Beszélgetés Sükösd Mihállyal.]
- ⁹³ *Világ Ifjúsága*, 1982/10, 11–12. Sebők János: Az Üvöltés üzenete. [Beszélgetés Sükösd Mihállyal.] Az idézet: 12.
- ⁹⁴ Sükösd 1985, 141.
- ⁹⁵ *Világ Ifjúsága*, 1983/6, 24–25. Sebők János: Komputernemzedék születik. Interjú Ungvári Tamással. Az idézet: 25.
- ⁹⁶ Gyárfás 1983, 24.
- ⁹⁷ *Magyar Ifjúság*, 1982. február 26., 18–19. Szőnyi Tamás: Punk és politika.
- ⁹⁸ Thoma 1984, 111.
- ⁹⁹ *Hogyan készül* 1990, 211.
- ¹⁰⁰ MTA Kézirattár. Aczél György-hagyaték. Ms 6041/106. Pándi Pál levele Aczél Györgyhez, 1983. augusztus 8. Az Aczél-hagyatékból származó dokumentumokat Szőnyi Tamástól kaptam meg, amit ezúton is szeretnék neki megköszönni.
- ¹⁰¹ MTA Kézirattár. Aczél György-hagyaték. Ms 6041/107. AGy/775/2/83. Bors Jenő levele Aczél Györgyhez, 1983. augusztus 11.
- ¹⁰² MTA Kézirattár. Aczél György-hagyaték. Ms 6041/105. AGy/775/83. Feljegyzés, 1983. augusztus 8. (Kiemelések tőlem.)
- ¹⁰³ A fényképeket lásd pl. *Volt*, 1994/14, 30–33. Vé. Pálkás: Egy szegedi gondolat bánt engemet. Uo. 34–35. Rémségek kicsiny Volt-ja. *Lévay* 2016; *Pokoli aranykor* 2017, 342–343.

¹⁰⁴ *Hogyan készül* 1990, 191.

¹⁰⁵ Vö. *Ifjúsági Magazin*, 1982/8, 14–17. Sebők János: Magyar punkok. A nyolcvanas évek nemzedéke? *Ifjúsági Magazin*, 1982/10, 17–19. Sebők János: Új hullám.

¹⁰⁶ *Pajtás*, 1982. október 7., 20. A képre Szőnyi Tamás hívta fel a figyelmem, az övét pedig Benkő Zoltán, amit ezúton is szeretnék megköszönni nekik.

¹⁰⁷ *Magyar Ifjúság*, 1982. november 26., 48–49. Szőnyi Tamás: Start: Lássuk a medvét! Beszélgetés Wilpert Imrével, az MHV könnyűzenei főszerkesztőjével.

¹⁰⁸ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 310–320. Javaslat Benkő Zoltán és társai ügyének lezárására, 1983. szeptember 14. Uo. 341–350. Vádemelési javaslat, 1983. szeptember 23.

¹⁰⁹ *Magyar Hírlap – Képes Melléklet*, 1983. március 26., 12. A felvételt Bánkúti András készítette a CPg 1983. március 5-ei, Kozák téri koncertjén.

¹¹⁰ MTA Kézirattár. Aczél György-hagyaték. Ms 6041/105. AGy/775/83. Feljegyzés, 1983. augusztus 8.

¹¹¹ A levelet ismerteti: Csátári 2015, 317–318.

¹¹² MTA Kézirattár. Aczél György-hagyaték. Ms 6041/110. AGy/775/3/83. Feljegyzés a könnyűzenei szórakoztatás és műsorszerzés néhány kérdéséről, 1983. augusztus 19. A jelentést napokkal később küldték el: Uo. Kísérőlevél, 1983. augusztus 25. A KISZ 1980-as állásfoglalását közli: *Ifjúság és szórakozás* 1982, 131–149.

¹¹³ MTA Kézirattár. Aczél György-hagyaték. Ms 6041/115. AGy/775-6/1983. Feljegyzés a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat 1983. augusztus 8-i anyagáról, 1983. szeptember 2.

¹¹⁴ MTA Kézirattár. Aczél György-hagyaték. Ms 6041/117. AGy/775-7/1983. Agárdi Péter levele Aczél Györgyhez, 1983. szeptember 23.

¹¹⁵ MTA Kézirattár. Aczél György-hagyaték. Ms 6041/108. AGy/835/83. Feljegyzés a magyarországi popzene egyes jelenségeivel kapcsolatban a legutóbb időben kibontakozott vitáról, 1983. augusztus 23.

¹¹⁶ MTA Kézirattár. Aczél György-hagyaték. Ms 6041/109. AGy/775/4/83. Feljegyzés a magyarországi popzene egyes jelenségeivel kapcsolatban a legutóbb időben kibontakozott vitáról, 1983. augusztus 25. A meg nem jelent válaszok: Uo. Ms 6041/135. A KISZ III. kerületi Bizottsága levele a *Kritika* főszerkesztőjéhez, 1983. július 30., és Uo. Ms 6041/137. Erdős Péter: Újra szót kérek. (Kiegészítés egy röpirathoz.), d. n. A TKKO feljegyzése megtalálható az MSZMP Titkárság 1983. szeptember 5-i ülésének anyagában is: MNL OL M-KS 288. f. 7/678. 6e.

¹¹⁷ MNL OL M-KS 288. f. 7/678. 6e. Tájékoztató az MSZMP KB Titkársága számára, 1983. augusztus 24.

¹¹⁸ MNL OL M-KS 288. f. 7/678. 6e. Jegyzőkönyv a Titkárság 1983. szeptember 5-én megtartott üléséről.

¹¹⁹ *Hogyan készül* 1990, 214.

¹²⁰ Harsányi 1983.

¹²¹ Sebők 1983.

¹²² Erdős 1983b.

¹²³ A szerkesztőség megjegyzései. *Kritika*, 1983/10, 19.

¹²⁴ *Magyar Hírlap*, 1983. július 26., 6. Geszti Pál: Olvasólámpa alatt.

¹²⁵ *Magyar Hírlap*, 1983. július 30., 7. Rátkai János István: Gátak között a szennyhullám.

¹²⁶ *Ludas Matyi*, 1983. augusztus 11., 2. Radványi Barna: Nem félünk a medvéktől! (Kiemelés tőlem.) Az írásra nem túl szívdertő reakciók érkeztek, emellett

a szerző egy olvasótól tudta meg, hogy a „cigánymentes övezet” jelszó a Rákóczi úton is nagy betűkkel van kiírva. *Ludas Matyi*, 1983. szeptember 1., 2. Radványi Barna: Fekete humor.

¹²⁷ *Képes Újság*, 1983. augusztus 6., 28–29. Dévényi Tibor: Melódia-mozaik. (Az idézet: 29.)

¹²⁸ *A Jövő Mérnöke*, 1983. október 14., 4. Teőke Gábor [teőke]: Ne olvasd el...

¹²⁹ *Magyar Ifjúság*, 1984. február 24., 36–37. Sebők János: Hová lettek a „magyar hippik”? Beszélgetés Csörsz Istvánnal. (Az idézett rész: 37., kiemelés tőlem.) Vö. Csörsz 1986, 190–233.

¹³⁰ Haynal 1984, 11–12. Maróthy János itt kifejtett véleménye illeszkedik a jazzel és a beattal kapcsolatos nézeteihez; vö. Ignác 2020, 264–267, 278–279 és 288–298.

¹³¹ Szentgyörgyi 1983, 69.

¹³² Haynal 1984, 11 és 13. A beszélgetés kapcsán zeneszakmai kérdésekben, illetve a könnyűzene zeneoktatásban betöltött szerepének eltérő megítélése miatt alakult ki kisebb vita: Pejtsik 1984; Maróthy 1984.

¹³³ Köteles 1983, az idézet: 103.

¹³⁴ *Ifjúkommunista*, 1983/7–8, 58–59. „Új” hullám régi tartalommal.

¹³⁵ Pl. *Ifjúkommunista*, 1982/7, 59–61. Az ifjúság bálványai. *Ifjúkommunista*, 1982/10., 61. Kiközösített bandák.

¹³⁶ *Ifjúkommunista*, 1983/7–8, 59. A rock a jobboldal ellen.

¹³⁷ Sebők 2002, 328.

¹³⁸ Jávorszky–Sebők 2006, 78; Jávorszky–Sebők 2019, 88–89.

¹³⁹ MTA Kézirattár Aczél György-hagyaték. Ms 6041/115. AGy/775-6/1983. Feljegyzés a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat 1983. augusztus 8-i anyagáról, 1983. szeptember 2.

¹⁴⁰ Szőnyi 2005, 437–438.

¹⁴¹ Vö. ÁBTL 2.2.1. Erdős Péter operatív kartonja. Erdős egyik vizsgálati doszsiéja sem maradt fenn, mint ahogy a megfigyelési anyaga sem, a hálózati személyek munkadoszái alapján azonban képet alkothatunk figyeléséről.

¹⁴² ÁBTL 3.1.2. M-17376/1. 28–30. „Cyrano” fn. ügynök jelentése, 1958. szeptember 23.

¹⁴³ ÁBTL 3.1.2. M-20130. 45–47. „Mosolygó” fn. ügynök jelentése, 1959. március 2.

¹⁴⁴ ÁBTL 3.1.2. M-18523. 57–58. Jelentés „Borisz” fn. ügynökkel tartott találkozóról, 1960. augusztus 16.

¹⁴⁵ ÁBTL 3.1.2. M-18912. 32. „Albert” fn. ügynök jelentése, 1959. június 9.

¹⁴⁶ ÁBTL 3.1.2. M-17376/1. 146–157. „Cyrano” fn. ügynök jelentése, 1959. március 5.

¹⁴⁷ ÁBTL 3.1.2. M-20130. 51. „Mosolygó” fn. ügynök jelentése, 1959. március 2. Uo. 194–199. „Mosolygó” fn. ügynök jelentése, 1959. július 12. Vö. *Hogyan készül* 1990, 124.

¹⁴⁸ ÁBTL 3.1.2. M-20130. 65–67. „Mosolygó” fn. ügynök jelentése, 1959. március 16. Lásd még: uo. 194–199. „Mosolygó” fn. ügynök jelentése, 1959. július 12.

¹⁴⁹ ÁBTL 3.2.4. K-1277. 33–34. Feljegyzés, 1961. szeptember 27.

¹⁵⁰ ÁBTL 3.1.2. M-37960. 137. „Luzsnyánszki” fn. inf. jelentése, 1967. július 10.

¹⁵¹ *Könnyűműfaj* 1981, 45–46. Sok húron pendülnek 1983, 81–83. „Élőben” lásd: Al-mási 1982.

¹⁵² ÁBTL 3.1.2. M-40482. 54. „Foktői Lajos” fn. tmb. jelentése, 1974. május 27.

¹⁵³ ÁBTL 3.1.2. M-20974/2. 17–18. „Tóth Gabriella” fn. ügynök jelentése, 1962. szeptember 18.

¹⁵⁴ ÁBTL 3.1.7. T-9731/1. 85–86. Ütemterv, 1965. július 27. Visszaemlékezésében 1964-re tette az esetet: *Hogyan készül* 1990, 173, 178 és 181. (A hatósági figyelmeztetés ellenére minden nehézség nélkül elvégezhetette a jogi egyetemet, noha – mint azzal ő maga is többször eldicsekedett – érettségije sem volt. Uo. 177–178.)

¹⁵⁵ ÁBTL 3.1.2. M-35897. 32–41. „Sárdi” fn. ügynök jelentése, 1969. április 15.

¹⁵⁶ ÁBTL 3.1.2. M-42186/1. 182–184. Jelentés a „Stimecz” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1985. március 25.

¹⁵⁷ ÁBTL 3.1.2. M-40723. 102–103. Jelentés, 1980. október 6. Az eredeti, kézzel írt jelentés: Uo. 104–107. „Forgó” fn. tmb. jelentése, 1980. október 2.

¹⁵⁸ ÁBTL 3.1.2. M-42186/1. 135–137. Jelentés a „Stimecz” fn. tmb.-vel 1983. november 24-én történt találkozóról, d. n.

¹⁵⁹ ÁBTL 3.1.2. M-41577. 5. Jelentés a „Szaxofon” fn. tmb.-vel történt találkozóról, 1983. szeptember 20.

¹⁶⁰ ÁBTL 3.1.2. M-41577. 6. „Szaxofon” fn. tmb. jelentése, 1983. október 31.

¹⁶¹ *Hogyan készül* 1990, 31–33. Erdős 1983a, 17.

¹⁶² ÁBTL 2.7.1. A BM III/III. Csoportfőnökség 115. sz. napi operatív információs jelentése, 1983. július 1.

¹⁶³ Erre a tényre elsőként Szőnyi Tamás hívta fel a figyelmet: Szőnyi 2017, 337.

¹⁶⁴ A Kretens énekese a Mos-oi elleni nyomozás során elmondta, hogy a szóban forgó szám szövege nem tartalmazta a „bűdös fasiszták” sort, azt 1983. február 19-én, a Mozaik Klubban egy színpadra felmászó néző kiabálta a mikrofonba. ÁBTL 3.1.9. V-164258. 192–193. Horváth Attila meghallgatási jegyzőkönyve, 1983. május 23.

¹⁶⁵ *Hogyan készül* 1990, 215–216.

¹⁶⁶ Wilpert 2008, 89–93.

¹⁶⁷ Havas–Végvári 1990, 67.

¹⁶⁸ *Hogyan készül* 1990, 214. A riportkötet teljes terjedelmében közölte Erdős felszólását, valamint a KISZ és Sebők válaszát, illetve Erdős viszontválaszát: Uo. 223–260.

¹⁶⁹ Lásd pl. Sebők 2002, 334.

¹⁷⁰ ÁBTL 3.1.2. M-39258. 48. „Zefír” fn. tmb. jelentése, 1978. február 20. A punk állambiztonsági megfigyelésének kezdeteiről lásd: Szőnyi 2005, 763–764; Vass 2017, 27–28.

¹⁷¹ ÁBTL 3.1.2. M-37719. 6. „Dobos László” fn. tmb. jelentése, 1978. április 24. A gépelt változat: Uo. 7.

¹⁷² ÁBTL 3.1.2. M-37719. 8. „Dobos László” fn. tmb. jelentése, 1978. május 10.

¹⁷³ ÁBTL 3.1.2. M-38962. 30–31. „Lakatos” fn. tmb. jelentése, 1978. július 25.

¹⁷⁴ ÁBTL 3.1.2. M-38026. 59. „Valentin” fn. tmb. jelentése, 1978. augusztus 9.

¹⁷⁵ ÁBTL 3.1.2. M-40349. 7–8. Jelentés a „Futó” fn. tmb.-vel tartott rendkívüli találkozóról, 1978. október 17.

¹⁷⁶ ÁBTL 3.1.2. M-40349. 20–21. Jelentés a „Futó” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1979. április 21.

¹⁷⁷ ÁBTL 3.1.2. M-40827. 259–261. „Gyapjas” fn. tmb. jelentése, 1978. december 14. (A feladatot a másnapi találkozón kapta tartótisztjától.)

¹⁷⁸ ÁBTL 3.1.2. M-40827. 264–265. „Gyapjas” fn. tmb. jelentése, 1979. január 11. (A tiszt értékelése: január 12.)

- ¹⁷⁹ ÁBTL 3.1.2. M-40827. 268. „Gyapjas” fn. tmb. jelentése, 1979. január 24. (A tisztértékelése: január 25.)
- ¹⁸⁰ ÁBTL 3.1.5. O-17440. 141–147. „Pécsi Zoltán” fn. tmb. jelentése, 1979. augusztus 13. Vö: Szőnyi 2017, 333–334.
- ¹⁸¹ Lásd pl.: Szőnyi 2005, 559–561 és 565–581; Csáthi 2012. Vö. Kőbányai 1979.
- ¹⁸² ÁBTL 3.1.5. O-17440. 18–22. „Pécsi Zoltán” fn. tmb. jelentése, 1978. március 14.
- ¹⁸³ ÁBTL 3.1.2. M-40349. 48–49. Jelentés a „Futó” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1981. október 8. Vö. Szőnyi 2017, 334–335.
- ¹⁸⁴ ÁBTL 3.1.2. M-40349. 50. Jelentés a Kassák Művelődési Házról, 1981. október 5.
- ¹⁸⁵ ÁBTL 3.1.2. M-41574. 9–10. Jelentés a „Hunyadi” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1982. október 26.
- ¹⁸⁶ ÁBTL 3.1.2. M-40349. 61–62. Jelentés a „Futó” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1982. szeptember 21.
- ¹⁸⁷ ÁBTL 3.1.2. M-41158. 15–16. Jelentés a „Dejkó” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1982. augusztus 10. Uo. 17–18. Jelentés a „Dejkó” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1982. augusztus 10. (Az előbbi találkozóra 5-én, utóbbira 9-én került sor.) Uo. 19–20. Jelentés a „Dejkó” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1982. szeptember 6.
- ¹⁸⁸ ÁBTL 3.1.2. M-41158. 37–38. Jelentés a „Dejkó” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1982. december 7.
- ¹⁸⁹ ÁBTL 3.1.2. M-41343. 15–16. Jelentés „Dalos” fn. tmb.-vel történt találkozóról, 1981. október 24. A forrása (amely teljesen más hangnemben írt az emlegetett zenekarokról): *Magyar Ifjúság*, 1981. október 2., 34–35. Szőnyi Tamás: Új hullám vagy „nyúvén”. Vö. Takács 2014, 122–124.
- ¹⁹⁰ ÁBTL 1.11.1. 45–20/12/1984. Ellenséges erők tevékenysége az ifjúság ellen. Az állambiztonsági munka tapasztalatai, feladataik. Budapest, 1984. (A jelentés végén 1983. decemberi dátum szerepel.) A jelentést az 1984. április 26-ai országos értekezlet tárgyalta meg, az előadó Harangozó Szilveszter, a III. főcsoportfőnök első helyettese volt: Uo. Emlékeztető, 1984. április 27.
- ¹⁹¹ ÁBTL 3.1.2. M-41897. 62. „Skorpió” fn. tmb. jelentése, 1983. február 8.
- ¹⁹² ÁBTL 3.1.5. O-18758. 168–173. Összefoglaló jelentés, 1984. július 3.
- ¹⁹³ Takács 2020.
- ¹⁹⁴ *Délmagyarország*, 1981. január 18., 4. Tanács István: A csöves-jelenség. 1. Gázblues. A cikksorozat – amelynek többi részében amúgy a CPg nem bukkan fel – bekerült a peranyagba is, a bíróság kérésére a szerkesztőség küldte meg azt: BFL XXV. 44. b. 21158/1983. Kísérőlevél, 1983. december 1.
- ¹⁹⁵ ÁBTL 3.1.9. V-163453.
- ¹⁹⁶ BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 221-Bü-123/1983. 20–22. Összefoglaló a CPg együttes szegedi tevékenységéről, 1983. augusztus 10. A másolat: ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 20–22.
- ¹⁹⁷ BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/6-I. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 17.
- ¹⁹⁸ ÁBTL 2.7.1. A Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőrfőkapitányság 4. sz. napi operatív információs jelentése, 1982. május 13.
- ¹⁹⁹ Sőt már akkor legendának számítottak: *Wanted*, 2000/3, 21. Para-Kovács Imre: Mindent megesszünk. CPg.

- ²⁰⁰ ÁBTL 3.1.5. O-18556. 10. Jelentés, 1983. február 25. Uo. 54. Jelentés, 1983. március 16. Uo. 55. Jelentés, 1983. március 18.
- ²⁰¹ ÁBTL 3.1.2. M-41955. 43–44. Jelentés a „Lord” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1983. február 2.
- ²⁰² ÁBTL 3.1.2. M-41897. 57–58. Jelentés a „Skorpió” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1983. február 3. A rendezvény plakátja szerint a fellépők a következők lettek volna: The Peace, BTK, Königh és Cirkusza, A Kastély és a CPg. *Pokoli aranykor* 2017, 50.
- ²⁰³ ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 33–35. Összefoglaló jelentés Benkő Zoltán és társai ügyében, 1983. augusztus 26.
- ²⁰⁴ ÁBTL 3.1.2. M-41574. 17–18. Jelentés a „Hunyadi” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1983. március 23.
- ²⁰⁵ ÁBTL 3.1.2. M-41158. 52–53. Jelentés a „Dejkó” fn. tmb.-vel történt találkozóról, 1983. március 22. (A találkozóra – elvileg – március 3-án került sor.)
- ²⁰⁶ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 287–300. [sic!] Jegyzőkönyv Gábel Tibor tanú kihallgatásáról, 1983. szeptember 5. Uo. 301–304. Jegyzőkönyv Pátrovics Imre tanú kihallgatásáról, 1983. szeptember 5.
- ²⁰⁷ ÁBTL 3.1.2. M-41574. 19. Jelentés a „Hunyadi” fn. tmb.-vel történt találkozóról, 1983. március 23. (A találkozóra március 13-án került sor.) Egy, a koncerten készült hangfelvétel, benne a keresztes háború meghirdetésével, hallható a zenekarról készült dokumentumfilmben is: Kövessy 1999.
- ²⁰⁸ ÁBTL 2.7.1. A BRFK Állambiztonsági Szerve 30. sz. napi operatív információs jelentése, 1983. március 15.
- ²⁰⁹ ÁBTL 3.1.2. M-41418. 9–10. Jelentés az „Ultravox” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1983. május 2. (A találkozóra április 22-én került sor.)
- ²¹⁰ ÁBTL 3.1.2. M-41574. 20–21. Jelentés a „Hunyadi” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1983. március 31. Rövidesen a Kokain Rohamosztás is bekerült a problémás zenekarok sorába: uo. 22–23. Jelentés a „Hunyadi” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1983. március 30. (Az előző találkozóra 25-én, az utóbbira 29-én került sor.)
- ²¹¹ ÁBTL 3.1.2. M-41574. 4–5. Jelentés a „Hunyadi” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1982. július 8.
- ²¹² ÁBTL 3.1.2. M-41418. 17–18. Jelentés az „Ultravox” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1983. augusztus 8. (A találkozóra augusztus 3-án került sor.)
- ²¹³ ÁBTL 2.7.1. A BRFK Állambiztonsági Szerve kiegészítése a 63. sz. napi operatív információs jelentéshez, 1983. május 9.
- ²¹⁴ ÁBTL 2.7.1. A BRFK Állambiztonsági Szerve 78. sz. napi operatív információs jelentése, 1983. június 3. A szemesi rendezvény kapcsán Imre Gábor alhadnagy már előzetesen aggodalmát fejezte ki, hogy az a meg nem hívott, „ellenséges beállítottságú” punkzenekarok megjelenésével „ellenőrizhetetlenné” válik, ezért igyekeztek felderíteni, kik terveznek ott fellépni: ÁBTL 3.1.2. M-41574. 24–25. Jelentés a „Hunyadi” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1983. április 21.
- ²¹⁵ ÁBTL 3.1.2. M-41418. 14–16. „Ultravox” fn. tmb. jelentése, 1983. június 23.
- ²¹⁶ ÁBTL 2.7.1. A BM III./III. Csoportfőnökség 146. sz. napi operatív információs jelentése, 1983. augusztus 25.
- ²¹⁷ BFL XXV. 44. b. 30696/1983. 221-Bü-198/1983. 8. Feljelentő levél, 1983. május 8.
- ²¹⁸ ÁBTL 3.1.9. V-164258. 14–15. Jelentés Erdős József és társai ügyében, 1983. május 17.

- ²¹⁹ ÁBTL 3.1.9. V-164258. 257–259. Vádemelési javaslat, 1983. július 4. Vö. uo. 237–241. Javaslat Erdős József és társai ügyének lezárására, 1983. június 27.
- ²²⁰ ÁBTL 3.1.9. V-164258. 110–111. Határozat a nyomozás megszüntetéséről, 1983. június 23. Uo. 112. Jegyzőkönyv megrovás kihirdetéséről, d. n. Az eljárás során rendőrhatalósági figyelmeztetésben részesítették még Hortobágyi Andrást, mert egyetértett a Mos-oi dalainak eszmeiségével; Németh Istvánt, a Mozaik Klub vezetőjét, mert elmulasztotta a fellépő együttesek számainak ellenőrzését; Horváth Attilát, a Kretens énekesét, mert a Szovjetuniót sértő dalszöveget énekelt; Sáfrány Pétert és Kövér Zoltánt, mert koncerteken rendszeresen verekedtek és botrányos magatartást tanúsítottak. A határozat valamennyiük esetében 1983. június 24-én kelt. Uo. 150, 172, 194, 197 és 201.
- ²²¹ ÁBTL 3.1.9. V-164258. 260–267. Vádirat, 1983. augusztus 10. Uo. 268–278. Ítélet, 1983. szeptember 29. Uo. 279–286. Végzés, 1983. december 13. A Mos-oi peréről lásd még: Pozsonyi 2003, 121–124; Szőnyi 2005, 797–805; Keresztes 2013.
- ²²² Az előzetes letartóztatásukat elrendelő határozatok 1983. május 19-én keltek: ÁBTL 3.1.9. V-164258. 22, 23, 24.
- ²²³ ÁBTL 2.7.1. A BM III/III. Csoportfőnökség 212. sz. napi operatív információs jelentése, 1983. december 6. (Az eljárásról nem maradt fenn dokumentum.) A Mos-oi a következő években is fellépett, amit az állambiztonság igyekezett megakadályozni. Lásd pl. ÁBTL 2.7.1. A BRFK Állambiztonsági Szerve 25. sz. napi operatív információs jelentése, 1986. február 27.
- ²²⁴ BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 221-Bü-123/1983. 17. A Keve utcai Általános Iskola igazgatójának jelentése, 1983. május 19. Uo. 16. Kísérőlevel, 1983. május 31. Uo. 15. A III. kerületi Tanács VB kísérőlevele, 1983. július 21. A kazetta: Uo. 18.
- ²²⁵ ÁBTL 3.1.9. V-164258. 237–241. Javaslat Erdős József és társai ügyének lezárására, 1983. június 27. Uo. 256. Határozat rendőrhatalósági figyelmeztetéséről, 1983. augusztus 30. (A fiú a nyomozás során elmondta, hogy az általa énekelt „akasztós” verziót másoktól hallotta, a barátjától kölcsönkért kazettán a szám nem ezzel a refrénnel szerepel: Uo. 254–255. Csáki Sándor meghallgatási jegyzőkönyve, d. n. [1983. június 21.]) Őt a CPg elleni eljárásban is meghallgatták: ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 284–286. Jegyzőkönyv Csáki Sándor tanú kihallgatásáról, 1983. augusztus 31.
- ²²⁶ ÁBTL 3.1.9. V-164258. 253. Feljegyzés, 1983. június 17. Ambrus kézírásos utasítása is ezen a dokumentumon található.
- ²²⁷ ÁBTL 3.1.9. V-164258. 181–184. Jegyzőkönyv Csigó János tanú kihallgatásáról, 1983. június 21. (A fiúval ekkor közölték azt is: ne számítsen arra, hogy valamikor is visszakapja majd a kazettáját.)
- ²²⁸ ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 15. A III. kerületi Tanács VB kísérőlevele, 1983. július 21. Uo. 9–10. Határozat a nyomozás elrendeléséről, 1983. július 21.
- ²²⁹ ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 11. A Központi Ügyeleti Osztály jelentése, 1983. július 21.
- ²³⁰ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 310–320. Javaslat Benkő Zoltán és társai ügyének lezárására, 1983. szeptember 14. (Kiemelés tőlem.) Ugyanezt állítja: ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 33–35. Összefoglaló jelentés Benkő Zoltán és társai ügyében, 1983. augusztus 26.
- ²³¹ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 334. Javaslat költség kifizetésére, 1983. július 26. Uo. 335. Javaslat költség kifizetésére, 1983. július 27.
- ²³² Solt 1984.

- ²³³ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 341–350. Vádemelési javaslat, 1983. szeptember 23. Uo. 351–360. Vádirat, 1983. október 18.
- ²³⁴ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 361–375. Ítélet, 1984. február 7. Uo. 376–379. Végzés, 1984. május 23.
- ²³⁵ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 332/4. Határozat rendőrhatalósági figyelmeztetéséről, 1983. szeptember 26.
- ²³⁶ Az eljárásról lásd pl. Gedei 1996, 70–73; Sebők 2002, 340–350; Pozsonyi 2003, 114–121; Szőnyi 2005, 766–777; Vass 2015.
- ²³⁷ A Bizottság vendégeként léptek fel 1982 áprilisában; a rendezvény plakátja Pekingi Kacsá néven tüntette fel a zenekart: *Pokoli aranykor* 2017, 50.
- ²³⁸ A zenekar tagjainak a fentiekre vonatkozó vallomásai: ÁBTL 3.1.9. V-164155/1 és 2. BFL XXV. 44. b. 21158/1983.
- ²³⁹ BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/6-I. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 17. Erre mondta Vass Norbert, hogy „az állambiztonság többet foglalkozott a punk identifikációjával, mint a punk maga”. Vass 2017, 35.
- ²⁴⁰ ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 156–161. Jegyzőkönyv Nagy Zoltán gyanúsított kihallgatásáról, 1983. augusztus 2.
- ²⁴¹ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 212–214. Jegyzőkönyv Varga Zoltán gyanúsított folytatólagos kihallgatásáról, 1983. augusztus 15. A CPg megalakulásáról és történetéről lásd: Gellért 2008.
- ²⁴² ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 287–300. [sic!] Jegyzőkönyv Gábel Tibor tanú kihallgatásáról, 1983. szeptember 5.
- ²⁴³ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 240–244. Jegyzőkönyv Szikszai Krisztina tanú kihallgatásáról, 1983. július 27.
- ²⁴⁴ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 249–253. Jegyzőkönyv Árvai Viktor tanú kihallgatásáról, 1983. augusztus 2.
- ²⁴⁵ ÁBTL 3.1.9. V-164258. 95–97. Jegyzőkönyv Pokorny Zoltán gyanúsított folytatólagos kihallgatásáról, 1983. június 14.
- ²⁴⁶ BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/6-I. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 17. (Pardi Tamás, Árvai Viktor.) Uo. 1. B. 21158/1983/6-II. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 18. (Aranyosi Éva.)
- ²⁴⁷ BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/13. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1984. február 7. (Bótos Péter.) Vö. ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 273–276. Jegyzőkönyv Bótos Péter tanú kihallgatásáról, 1983. augusztus 22.
- ²⁴⁸ BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/6-II. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 18. (Megjegyzem, a per anyagában csak egyetlen kazetta található, a másik talán a Mos-oi perének iratai közé lerakott kazetta lehetett.)
- ²⁴⁹ BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 221-Bü-123/1983. 245. Bogos Judit levele Varga Zoltánnak, d. n.
- ²⁵⁰ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 277–279. Jegyzőkönyv Bogos Judit tanú kihallgatásáról, 1983. augusztus 19. BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/6-I. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 17. Benkő Zoltán nemcsak itt, hanem már az ügyészségen is tagadta, hogy lett volna horogkeresztes trikója: Uo. 221-Bü-123/1983. 288–292. Jegyzőkönyv Benkő Zoltán ügyészségi kihallgatásáról, 1983. október 11.
- ²⁵¹ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 254–257. Jegyzőkönyv Salaki Róbert tanú kihallgatásáról, 1983. augusztus 4.

- ²⁵² ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 263–265. Jegyzőkönyv Szappanos György tanú kihallgatásáról, 1983. augusztus 15. A Mos-oi elleni nyomozás során is azt állította, hogy ismerte a CPg tagjait, de az énekesnek csak a keresztnévét tudta megmondani, a gitáros (azaz a zenekar vezetője) nevét pedig egyáltalán nem ismerte. ÁBTL 3.1.9. V-164258. 71–73. Jegyzőkönyv Szappanos György gyanúsított folytatólagos kihallgatásáról, d. n.
- ²⁵³ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 266–269. Jegyzőkönyv Erdős József tanú kihallgatásáról, 1983. augusztus 15.
- ²⁵⁴ BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 221-Bü-123/1983. 286. Határozat rendőrhatósági figyelmeztetésről, 1983. január 11. (Másolat, 1983. október 12.) ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 166–169. Jegyzőkönyv Nagy Zoltán gyanúsított folytatólagos kihallgatásáról, 1983. augusztus 12.
- ²⁵⁵ ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 84–94. Jegyzőkönyv Benkő Zoltán gyanúsított folytatólagos kihallgatásáról, 1983. augusztus 18. Vö. BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/6-I. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 17.
- ²⁵⁶ A kivágott lapok: BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 221-Bü-123/1983. 29. Az aláhúzásokat tartalmazó másolat: ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 29–30.
- ²⁵⁷ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 310–320. Javaslat Benkő Zoltán és társai ügyének lezárására, 1983. szeptember 14. Uo. 341–350. Vádemelési javaslat, 1983. szeptember 23. Uo. 351–360. Vádirat, 1983. október 18. Uo. 361–375. Ítélet, 1984. február 7.
- ²⁵⁸ ÁBTL 2.2.1. Bolza Marietta Mária.
- ²⁵⁹ ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 67. Jellemzés Benkő Zoltánról, 1983. szeptember 20.
- ²⁶⁰ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 361–375. Ítélet, 1984. február 7. (Kiemelés tőlem.)
- ²⁶¹ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 310–320. Javaslat Benkő Zoltán és társai ügyének lezárására, 1983. szeptember 14. Megjegyzem, a *Belügyi Szemle* pár hónappal korábban is cikkezett már a szegedi punkokról, ám még nem a CPg apropóján: Nagy 1984.
- ²⁶² Molnár-Kassai 1984, 99. (A cikkben szereplő kiemelések tőlem.)
- ²⁶³ Molnár-Kassai 1984, 100, a fényképek: 100–101.
- ²⁶⁴ A lapban közöltek közül egy fekete-fehér és egy színes felvétel megtalálható a bíróságnak megküldött nyomozati dossziében is, eredetileg vélhetően a másik kettő is itt volt: BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 221-Bü-123/1983. 36/a. Benkő Zoltántól lefoglalt fényképek. Eredetileg 91 darab fekete-fehér, és 17 darab színes fotót mellékeltek az ügyhöz (Uo. 273. Bűnjeljegyzék, 1983. szeptember 20.), ma ennek töredéke található a dossziében. Az iratok szerint (Uo. 34–36. Jegyzőkönyv házkutatásról, 1983. július 28.) Benkőtől nem foglaltak le fényképeket, valójában azonban igen: a Kozák téri csirketépésről készült fotókat készítójük, Bánkúti András küldte meg neki: Uo. 288–292. Jegyzőkönyv Benkő Zoltán ügyészségi kihallgatásáról, 1983. október 11. A Varga Zoltántól lefoglalt (Uo. 145–146. Jegyzőkönyv házkutatásról, 1983. augusztus 4.) fotók borítékja (Uo. 146/a.) üres.
- ²⁶⁵ Molnár-Kassai 1984, 102.
- ²⁶⁶ Molnár-Kassai 1984, 102 és 104.
- ²⁶⁷ Molnár-Kassai 1984, 103.
- ²⁶⁸ Molnár-Kassai 1984, 104.
- ²⁶⁹ Molnár-Kassai 1984, 105.

- ²⁷⁰ *Nők Magazinja*, 1984/5., 11–13. Szűcs Gábor: Zenekar a bíróság előtt. Felhívom a figyelmet a cím félrevezető voltára: egyes számot használ, miközben két együttes peréről számol be.
- ²⁷¹ Laki 2020b.
- ²⁷² ÁBTL 3.1.2. M-41574. 33. „Hunyadi” fn. tmb. jelentése, 1983. augusztus 30. Az értékelés a gépelt változatban található: Uo. 34–35.
- ²⁷³ ÁBTL 3.1.2. M-41574. 42. „Hunyadi” fn. tmb. jelentése, 1983. szeptember 27. A gépelt változat: Uo. 40–41.
- ²⁷⁴ Pozsonyi 2003, 113. Vö. Laki 2020b.
- ²⁷⁵ ÁBTL 3.1.9. V-164258. 252. Feljegyzés, 1983. szeptember 26.
- ²⁷⁶ ÁBTL 1.11.1. 45–20/12/1984. Ellenséges erők tevékenysége az ifjúság ellen. Az állambiztonsági munka tapasztalatai, feladataik. Budapest, 1984. (A jelentés végén 1983. decemberi dátum szerepel.) A jelentést az 1984. április 26-i országos értekezlet tárgyalta meg, az előadó Harangozó Szilveszter, a III. főcsoportfőnök első helyettese volt: Uo. Emlékeztető, 1984. április 27.
- ²⁷⁷ *Népszabadság*, 1984. december 25., 16. A szórakoztatás kultúrájáról. Írók, kritikusok, kulturális műhelyvezetők beszélgetése a szerkesztőségben.
- ²⁷⁸ *Népszabadság*, 1983. október 27., 7. Gyertyán Ervin: A hét filmjei. Könnyű testi sértés.
- ²⁷⁹ Boros 1984, 145.
- ²⁸⁰ *Magyar Ifjúság*, 1984. május 4., 26–27. S. J.: Az erőszak angyalai. Kiábrándultságból bűnözés.
- ²⁸¹ *Élet és Irodalom*, 1984. szeptember 28., 6. Balogh Lajos rajza.
- ²⁸² *Képes Újság*, 1985. május 18., 11.
- ²⁸³ Sebők-Jávorszky 2006, 78.
- ²⁸⁴ *Ifjúsági Magazin*, 1984/9., 14–15. Sebők János: Friss zöltséget tessék! (Az idézet: 15.)
- ²⁸⁵ Sebők 1984, 223–287.
- ²⁸⁶ Sebők 1984, 252.
- ²⁸⁷ Sebők 1984, 254.
- ²⁸⁸ *Magyar Ifjúság*, 1984. október 5., 28–29. Hegyi Gyula: Nyáresti punkok.
- ²⁸⁹ *Szabad Föld*, 1984. szeptember 8., 16. Menyhért Mészáros László: Rózsaszín őrület, szelidebben.
- ²⁹⁰ Mankó-Sz. Szabó 1984.
- ²⁹¹ Mankó 1986.
- ²⁹² *Magyar Ifjúság*, 1987. július 3., 32–35. Szőnyi Tamás: 1977–1987.
- ²⁹³ *Népszabadság*, 1987. szeptember 26., 19.
- ²⁹⁴ *Ifjúsági Magazin*, 1989/11., 8.
- ²⁹⁵ *Képes* 7, 1987. június 6., 28–29. Csinádi Zoltán: Totál Süttő ’87.
- ²⁹⁶ *Totál* ’88 1988, 14.
- ²⁹⁷ *Magyar Ifjúság*, 1983. augusztus 5., 4. Eszéki Erzsébet: Titkos birodalmi ügyek.
- ²⁹⁸ *Ifjúsági Magazin*, 1989/11., 5–6. Hová tűnt a sok virág? (idézet: 6.)
- ²⁹⁹ ÁBTL 3.1.5. O-19555. 7–8. Határozat a „Matróz” fn. bizalmas nyomozás bevezetésére, 1987. május 20. Vö. Uo. 69–70. Rendőri információ, 1987. március 9. A fiatalemberre végül csak azt tudták rábizonyítani, hogy szerepet vállalt több ismerőse Nyugatra szökésében: Uo. 145–149. Összefoglaló jelentés, 1987. november 20.

- ³⁰⁰ ÁBTL 3.1.5. O-19608. 37–38. Határozat a „Punk” fedőnevű bizalmas nyomozás bevezetésére, 1988. március 16. Uo. 39–42. Intézkedési terv, 1988. március 16. Uo. 104–105. Összefoglaló jelentés, 1988. szeptember 16. Az eljárásban egyetlen olyan személy bukkant fel, akit a rendőrök punkként azonosítottak, de nem tudták kapcsolatba hozni az ügygel: Uo. 98. Jelentés, 1988. május 12.
- ³⁰¹ *Ország-Világ*, 1986. november 5., 23. Dér Ferenc: Beszélgetés a fiatalkori bűnözésről. (Kiemelés tőlem.)
- ³⁰² *Ország-Világ*, 1986. december 17., 26. Südi Bertalan: Vétkesek és áldozatok.
- ³⁰³ Friderikusz 1988, 147. Az egész vita: 108–150.
- ³⁰⁴ *Hogyan készül* 1990, 212.
- ³⁰⁵ Vö. Keresztes 2018.
- ³⁰⁶ *Képes* 7, 1988. július 2., 10–13. Szántó Gábor: A sárkány bőrféje. (Az idézet: 11.)
- ³⁰⁷ Szántó 1988, 77.
- ³⁰⁸ Megjegyzem, az újságírónak Erdősnél direktebb belügyi kapcsolata is volt: az állambiztonság nyilvántartása szerint 1977 májusában (a *Magyar Ifjúság* berlini tudósítója volt ekkor) a kémelhárítás „Sas” fedőnéven szervezte: ÁBTL 2.2.2. „Sas” 6-os kartonja. Figyelem (*warning, pozor, avertizare, uwaga* etc.): a 2021-ben hatályos jogszabályok alapján nem állítom, hogy Szántó Gábor hálózati személy – konkrétan titkos megbízott – volt.
- ³⁰⁹ Szántó 1988, 106–107.
- ³¹⁰ Szántó 1988, 107. (Kiemelés az eredetiben.)
- ³¹¹ Szántó 1988, 107–108.
- ³¹² Szántó 1988, 114.
- ³¹³ *Dunántúli Napló*, 1987. október 25., 4. M. Gy.: Haláltábor? – az régen volt. A sámánizmustól a neofasizmusig.
- ³¹⁴ *Népszabadság*, 1988. október 24., 4. Hajas Péter: Csőtörés – avagy: jönnek lasan, de biztosan?
- ³¹⁵ *Népszabadság*, 1989. március 25., 18. Lakatos László: Palackposta.
- ³¹⁶ Haraszi 1982.
- ³¹⁷ Pálkás Szűcs 1984.
- ³¹⁸ ÁBTL 2.7.1. A BRFK Állambiztonsági Szerve 79. sz. napi operatív információs jelentése, 1984. május 25.
- ³¹⁹ Solt 1984.
- ³²⁰ Klaniczay 1984, 45. A lap ugyanebben a számában közölte az ítéletet is: *Beszélő*, 1984/10, 101–110.
- ³²¹ ÁBTL 2.7.1. A BM III/III. Csoportfőnökség 100. sz. napi operatív információs jelentése, 1984. május 28.
- ³²² ÁBTL 3.1.5. O-19618/2. 202–215. „Pécsi Zoltán” fn. tmb. jelentése, 1984. január 30.
- ³²³ ÁBTL 3.1.5. O-19619/9. 294–295. Jelentés telefon-lehallgatásról, 1984. május 28. ÁBTL 2.7.1. BM III/III. Csoportfőnökség 102. sz. napi operatív információs jelentése, 1984. május 31. (Kiemelések tőlem.) Pálkás Szűcs Róbert is beszélt arról, hogy az ellenzékben volt némi tartózkodás a CPg-vel szemben: Kövessy 1999.
- ³²⁴ Szalai 1984, 97.
- ³²⁵ Krokovay 1984., az idézet: 27.
- ³²⁶ Krokovay 1985.
- ³²⁷ Krokovay Zsolt-interjú, 2006. Vö. Krokovay 2003, 68–69.

- ³²⁸ Havasréti 2006, 294. A politikai ellenzékiesség és a neoavantgárd strukturális különbözőségéről lásd pl. 90–92 és 95–96.
- ³²⁹ ÁBTL 3.1.5. O-19619/10. 199–200. Jelentés, 1984. október 10. ÁBTL 3.1.5. O-19619/13. 223. Napi jelentés, 1985. november 19. ÁBTL 2.7.1. A BM III/III. Csoportfőnökség 202. sz. napi operatív információs jelentése, 1985. november 21. A BRFK Állambiztonsági Szerve 174. sz. napi operatív információs jelentése, 1986. december 23. Vö. Kövessy 1999; Laki 2020b.
- ³³⁰ BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/13. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1984. február 7. Benkő 1984 szeptemberében például Árvai Viktornál lakott: ÁBTL 3.1.2. M-42158. 43. „Krisztina” fn. tmb. jelentése, 1984. szeptember 20. Elmondása szerint Güzü a szamizdatos Nagy Jenőnél bujkált, és a Belvárosi Klubban fogták el: Domokos 2006, 249. Vö. Kövessy 1999.
- ³³¹ Kis 1985, 7.
- ³³² *Magyar Hírlap*, 2007. szeptember 13., 15. Poós Zoltán: Sose bízz egy punkban! (Kiemelés tőlem.)
- ³³³ Vö. Havasréti 2006, 82 és 95–98.
- ³³⁴ *Pokoli aranykor* 2017. A korszak alternatív, underground művészeti alkotásainak megőrzésére már 1979-ben megalakult a szintén underground Artpool központ: *Artpool* 2013. Az írásos médiumok között megemlíthető még a fanzine, ám a korszakban megjelent kiadványok tudommal nem foglalkoztak a CPg-vel; az egyik ilyen kiadvány már a rendszerváltás után adta közre – megfelelő kommentár kíséretében – az elsőfokú ítéletet. *Genyó Szívó Disztroly*, 7. *Az igazság a CPG ügyben?* 1993. október 14.
- ³³⁵ Szemes 2019, 56. Ez az alternatív nyilvánosság a kazetták keringtetése révén országos szinten működött: Uo, 59.
- ³³⁶ Szemes 2019, 62.
- ³³⁷ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 273–276. Jegyzőkönyv Bótos Péter tanú kihallgatásáról, 1983. augusztus 22. A kazettáról egyik ismerőse (aki szintén több punkzenekarban játszott) is beszámolt: Uo. 258–262. Jegyzőkönyv Pardi Tamás tanú kihallgatásáról, 1983. augusztus 9.
- ³³⁸ Közli: Pozsonyi 2003, 151–152.
- ³³⁹ *Fortepan*, 125895.
- ³⁴⁰ Az ügyről bővebben: Takács 2007.
- ³⁴¹ ÁBTL 3.1.9. V-166193. 5. Jelentés, 1988. március 7. Uo. 32. Átirat, 1988. március 14.
- ³⁴² ÁBTL 3.1.9. V-166193. 7–9. Benye János gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve, 1988. március 14.
- ³⁴³ A tanúkihallgatási jegyzőkönyvek: ÁBTL 3.1.9. V-166193. 14–20.
- ³⁴⁴ ÁBTL 3.1.9. V-166193. 24. Vö. Uo. 23. Jegyzőkönyv házkutatásról, 1988. március 14.
- ³⁴⁵ ÁBTL 3.1.9. V-166193. 17. Jegyzőkönyv Varga Attila tanú meghallgatásáról, 1988. március 22.
- ³⁴⁶ MTA Kézirattár. Aczél György-gyűjtemény. Ms 6041/105. AGy/775/83. Feljegyzés, 1983. augusztus 8.
- ³⁴⁷ *A Jövő Mérnöke*, 1983. október 14., 4. Teőke Gábor [teőke]: Ne olvasd el...

- ³⁴⁸ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 280–283. Jegyzőkönyv Hegedűs Zoltán tanú kihallgatásáról, 1983. augusztus 22. BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/6-I. Jegyzőkönyv tárgyalásáról, 1983. november 17. (Sáfrány Péter.)
- ³⁴⁹ BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 221-Bü-123/1983. 34–36. Jegyzőkönyv házkutatásáról, 1983. július 28. Uo. 37. Határozat lefoglalás megszüntetéséről, 1983. szeptember 8.
- ³⁵⁰ Szántó 1988, 247.
- ³⁵¹ ÁBTL 3.1.9. V-166283. 4–5. Jelentés, 1988. március 15. Uo. 6–8. Fényképmelléklet, 1988. március 15. A „CPG – CMÖ” feliratról nem készült felvétel.
- ³⁵² ÁBTL 3.1.9. V-166283. 9–11. Jelentés, 1988. március 18. Uo. 12–15. Jelentés, 1988. március 22.
- ³⁵³ ÁBTL 3.1.9. V-166283. 23–29. Jegyzőkönyv Illés István gyanúsított kihallgatásáról, 1988. március 22. Vö. Uo. 22/1–3. Illés István önvallomása, 1988. március 22.
- ³⁵⁴ ÁBTL 3.1.9. V-166283. 52–53. Határozat, 1988. július 18.
- ³⁵⁵ ÁBTL 3.1.5. O-19606. 6–7. Jelentés falfirkálás helyszíneléséről, 1988. március 23.
- ³⁵⁶ ÁBTL 3.1.5. O-19606. 33–34. Értékelő-összefoglaló jelentés, 1988. július 11. Vö. Uo. 23. Határozat rendőrhatalmási figyelmeztetéséről, 1988. április 26.
- ³⁵⁷ ÁBTL 3.1.5. O-19606. 22. Jegyzőkönyv Perci László meghallgatásáról, 1988. április 28.
- ³⁵⁸ A fiatalokat izgatás miatt felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték (bár a nyomozást már 1985 végén lezárták, az elsőfokú ítélet csak 1987 februárjában született meg): ÁBTL 3.1.9. V-165702. Vö. ÁBTL 2.7.1. A BRFK Állambiztonsági Szerve 132. sz. napi operatív információs jelentése, 1985. október 17.
- ³⁵⁹ ÁBTL 3.1.9. V-165702. 109–111. Jegyzőkönyv Patkós Gábor gyanúsított folytatólagos kihallgatásáról, 1985. november 21. Uo. 367–373. Ítélet, 1987. február 23.
- ³⁶⁰ ÁBTL 2.7.1. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőrfőkapitányság 22. sz. napi operatív információs jelentése, 1987. április 29.
- ³⁶¹ ÁBTL 3.1.9. V-166455.
- ³⁶² Népszabadság, 1991. november 13., 7. Kopaszok.
- ³⁶³ Népszabadság, 1991. május 4., 32. Ungár Tamás: Kísértetfalu.
- ³⁶⁴ 168 Óra, 1992. november 24., 8–9. Sándor Anikó: Salgótarján fegyverkezik. (A riport annak kapcsán készült, hogy pár héttel korábban két középiskolás agyonvert egy roma férfit.)
- ³⁶⁵ Rékai 2002, 184.
- ³⁶⁶ Csak néhány példa, szerte az országból: Délmagyarország, 1992. január 23., 5; Petőfi Népe, 1992. november 24., 5; Nógrád Megyei Hírlap, 1994. május 28–29., 3; Népszava, 1995. február 2., 4; Népszava, 1995. december 9., 1 és 8; Esti Hírlap, 1996. január 10., 3; Nógrád Megyei Hírlap, 1997. február 22–23., 3.
- ³⁶⁷ Köztársaság, 1993. április 16., 31. Megforgatják az egész világot?
- ³⁶⁸ Lovas 1994, 1070.
- ³⁶⁹ Nagy 1994, 56; Dési 1994, 56.
- ³⁷⁰ Népszabadság, 1992. szeptember 30., 8. Dési János: Skinheadek: jönnek – lassan, de biztosan; Népszava–Szép Szó, 2000. május 20., 6. Dési János: Skinhead: Olyan ember ez, aki fél.
- ³⁷¹ Hajdú-Bihari Napló, 1993. május 18., 13. Ideje lenne tudni, mi is volt a punkmozgalom.
- ³⁷² Pesti Műsor, 1993. május 21., 18. Mossuk tisztára Nagy Ferőt; Új Magyarország, 1993. október 9., 16. Jávorszky Béla Szilárd – Thoroczkay Csaba: Skinheadek. Bőr-

fejük Magyarországon; Pesti Műsor, 1994. május 12., 2–3. Hetesi Péter Pál: Oi korban éltém én...; Gedei 1996, 70–73; Rác 1998.

³⁷³ Kövessy 1999.

³⁷⁴ Délmagyarország, 2000. április 1., 11. Szabó C. Szilárd: Legenda a bebörtönzött punkbandáról; Magyar Narancs, 2001. január 4. Para-Kovács Imre: „Hát most elkezdünk játszani” (CPG).

³⁷⁵ Új Dunántúli Napló, 2000. augusztus 9., 7. Nimmerfroth Ferenc: Szigetmagyarország; Észak-Magyarország, 2000. augusztus 12., 10. Kornya István: Fordított Robinsonok dicsőséges bevonulása.

³⁷⁶ Magyar Nemzet, 2004. január 5., 4. Nánási Tamás: Barangó bolyongása a lelki pokolban. (Kiemelés tőlem.) Az ügy hátteréről lásd: Tilos Rádió 2004.

³⁷⁷ Magyar Nemzet, 2004. január 16., 18.

³⁷⁸ Heti Válasz, 2002. január 11., 13–15. S. N.: Túlfeszített húrok. (A szerző szerint elítélésükben is közrejátszott, hogy nekik tulajdonították a Mos-oi Cigánymentes övezet című számát, ez azonban nem volt igaz.)

³⁷⁹ Népszava–Szép Szó, 2012. április 7., 4. Iván Péter: Hülyegyerek.

³⁸⁰ Fonyó 2004, 197.

³⁸¹ T. Kiss 2019, 11.

³⁸² Boross 2017, 90–91.

³⁸³ Dezső 2006, 196.

³⁸⁴ Eliade 2002, 83.

³⁸⁵ Kövessy 1999. A filmben szintén megszólaló Pálinskás Szűcs Róbert inkább az Erdős-cikknek tulajdonítja, hogy összemosták a CPG-t és a Mos-oi-t.

³⁸⁶ ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 71. Jellemzés, 1983. augusztus 12. Szinte szó szerint ezt közölték Haska Béláról is: Uo. 119. Jellemzés, 1983. augusztus 12. A velük a vállalathoz érkező Nagy Zoltánt viszont „Szerénynek tűnő, tiszteletudó és engedelmes dolgozónak ismerték.” Uo. 151. Jellemzés, 1983. augusztus 12. (Másolat.)

³⁸⁷ ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 204–205. Környezettanulmány, 1983. augusztus 30. Uo. 203. Jellemzés, 1983. augusztus 30.

³⁸⁸ ÁBTL 3.1.9. V-164258. 268–278. Ítélet, 1983. szeptember 29. Uo. 279–283. Végzés, 1983. december 13.

³⁸⁹ ÁBTL 3.1.9. V-164258. 65–70. Jegyzőkönyv Szappanos György gyanúsított kihallgatásáról, 1983. május 16.

³⁹⁰ ÁBTL 3.1.9. V-164258. 48–50. Jegyzőkönyv Erdős József gyanúsított folytatólagos kihallgatásáról, 1983. június 29.

³⁹¹ ÁBTL 3.1.9. V-164258. 38–45. Jegyzőkönyv Erdős József gyanúsított kihallgatásáról, 1983. május 16. Uo. 95–97. Jegyzőkönyv Pokorny Zoltán gyanúsított folytatólagos kihallgatásáról, 1983. június 14.

³⁹² Pozsonyi 2003, 123–124.

³⁹³ ÁBTL 3.1.2. M-42028. 22. Jelentés „Madrapur” fn. tmb.-vel történt találkozóról, 1986. február 27.

³⁹⁴ Lásd pl. ÁBTL 3.1.5. O-19799/1. 12–14. Jelentés a fővárosi skinhead csoportosulásokról, 1988. május 13. ÁBTL 3.1.5. O-19799/2. 32–35. Összefoglaló jelentés, 1988. november 14.

³⁹⁵ Ezzel magyarázta a dolgot a zenekarból Haska Béla (Kövessy 1999) és Nagy Zoltán (Z+ 2000) is.

- ³⁹⁶ Kövessy 1999.
- ³⁹⁷ ÁBTL 3.1.9. V-164258. 177–180. Jegyzőkönyv Szabó László tanú kihallgatásáról, 1983. június 16.
- ³⁹⁸ Gellért 2008.
- ³⁹⁹ Havasréti 2006, 71.
- ⁴⁰⁰ Havasréti 2006, 73–75.
- ⁴⁰¹ Vass 2017, 35.
- ⁴⁰² Erdős háttérbe szorulásáról: Wilpert 2008, 193–198. A *Kritika* szerkesztőségének megbírálása: MNL OL M-KS 288. f. 7/678. őe. Jegyzőkönyv a Titkárság 1983. szeptember 5-én megtartott üléséről.
- ⁴⁰³ Bartal 2007.
- ⁴⁰⁴ Almási 1982. Vö. *Könnyűműfaj* 1981, 45; *Sok hűron* 1983, 83.
- ⁴⁰⁵ Csatári 2017, 134.
- ⁴⁰⁶ Hadas 1983, 77. (Kiemelés tőlem.)
- ⁴⁰⁷ Bartal 2007.
- ⁴⁰⁸ Sebők Jánosnak egyébként nagy szerepe volt abban, hogy a hazai könnyűzene története alapvetően „a hatalommal” való szembenállás történeteként rögzült. Radnai 2019.
- ⁴⁰⁹ Mola 1982, 179.
- ⁴¹⁰ Zoltán 2010, 52–53, az idézet: 53. Vö. Nagy 2005, 88.
- ⁴¹¹ Vass Norbert is ehhez hasonlóan értékelte a punkról szóló első hazai híradásokat: Vass 2012, 65.
- ⁴¹² Vö. Czippán György-életútinterjú 2016; Szőnyei 2021.
- ⁴¹³ Aczél Györgynek írt levelében Pándi Pál utalt arra, hogy a rádió *168 óra* című műsora Erdős írása nyomán foglalkozott a „szennyhullámmal”: MTA Kézirattár. Aczél György-hagyaték. Ms 6041/106. Pándi Pál levele Aczél Györgyhez, 1983. augusztus 8. A Magyar Rádió hetvenes–nyolcvanas évekbeli könnyűzenei műsorpolitikájáról lásd: Csatári 2016, 121–152.
- ⁴¹⁴ Lásd még: Szőnyei 2005, 647–651.
- ⁴¹⁵ Már csak azért sem, mert állítása szerint a magánzárkában rájött, a lelkiismeretfurdalás „terméketlen emberi érzés”, így leszokott róla. Bartal 2007.
- ⁴¹⁶ *Hogyan készül* 1990, 190–192. A popcézár kerek perccel kijelentette, hogy a Beatricét a KISZ és a párt (!) központjából protezsálták: Uo., 206–208.
- ⁴¹⁷ Uo., 210–212.
- ⁴¹⁸ Uo., 217. (Kiemelés tőlem.)
- ⁴¹⁹ Mola 1982, 180. (Kiemelések tőlem.)
- ⁴²⁰ *Hogyan készül* 1990, 212–213.
- ⁴²¹ Wilpert 2008, 190–192.
- ⁴²² Uo., 182–185.
- ⁴²³ Uo., 180, 190 és 195–196.
- ⁴²⁴ Kövessy 1999; Gellért 2008; Laki 2020b. Benkő Zoltán egyébként erre a napra, közvetlenül az Erdősékkal való találkozás utánra tette azt az incidenst is, amelynek során Haska és Nagy verekedésbe keveredett egy buszon, amiért garázdaság miatt eljárást indítottak ellenük.
- ⁴²⁵ Laki 2020b.

- ⁴²⁶ ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 162–165. Jegyzőkönyv Nagy Zoltán gyanúsított folytatólagos kihallgatásáról, 1983. augusztus 10.
- ⁴²⁷ Friderikusz 1988, 139.
- ⁴²⁸ ÁBTL 3.1.9. V-164258. 141–143. Jegyzőkönyv Tóth Miklós tanú kihallgatásáról, 1983. május 19.
- ⁴²⁹ Rácz 1998, 89–91, az idézet: 91.
- ⁴³⁰ Gellért 1988, 33. A cikkben közölték a Mos-oi *A dolgozó népet szolgálom* című dalának szövegét: Uo., 34.
- ⁴³¹ ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 266–269. Jegyzőkönyv Erdős József tanú kihallgatásáról, 1983. augusztus 15.
- ⁴³² Vö. Veyne 2000: 68–71.

1983-ban Erdős Péter, a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat menedzserre és a magyar könnyűzene mindenható ura röpiratban szólalt fel a zenei életben jelentkező „szennyhullám” ellen. Csúsztatásokkal és hazugságokkal teli írása nem csupán az őt személyében támadó CPg együttest vette célba, de elítélően szólt az egész akkoriban jelentkező új hullámos és punk zenei irányzatokról is. Erdős valótlan állításai aztán furamód önálló éltre keltek, és néhány év leforgása alatt már közvélekedésnek számított, hogy a punkok szélsőséges eszméket vallottak, a CPg pedig fajgyűlölő zenekar volt...

De kik voltak valójában a punkok? Hogyan és mikor jelentek meg a magyar könnyűzenei életben? Milyen kép élt róluk a sajtóban? Mit gondolt róluk a párt ifjúsági szervezete vagy éppen az állambiztonság? Miféle titkos és nem titkos nyomozások folytak a CPg tagjai ellen, és miért kapott az együttes három tagja letöltendő börtönbüntetést? Legfőképpen pedig: hogy terjedt el róluk az a hazugság, hogy cigányellenes dalokat énekeltek? És mi köze volt mindehhez Erdős Péternek, a hivatalos és a szamizdat sajtónak vagy épp a punk szubkultúra sajátos nyilvánosságának?

TAKÁCS TIBOR történészt nem hagyta nyugodni a kérdés, és nyomozásba kezdett, hogy kiderítse: mi állhatott a makacs hazugság hátterében. A korabeli újságcikkek és az állambiztonsági iratok alapos feldolgozása révén a szerző nem csupán a CPg történetét és legendáját helyezi új megvilágításba, de könyve bepillantást enged az állampárti rendszer könnyűzenei életének hatalmi viszonyaiba és a kései Kádár-korszak többretegű nyilvánosságába is.

Jaffa
Kiadó

JAFFA.HU

3499 FT

